نړ ولایت

او قومي جوړښتونه

ه او تاریخي پېښې

: شاه محمود میاخېل

اسد ۱۳۹۵ ل

د کونړ ولایت

سیاسي او قومي جوړښتونه

دودونه او تاریخي پېښې

لیکوال: **شاه محمود میاخېل**

خپرونکی: **شاه محمود میاخېل فرهنګي او ټولنیز مرکز**

کمپوز: **لیکوال**

ډېزاین چارې: **رحمن الله بهیر**

چاپشمېر: ۲۰۰۰

چاپکال: ۱۳۹۵ل/۲۰۱٦

چاپ وار: **لومړی**

د چاپ حقوق یې له لیکوال او خپرونکي مرکز سره خوندي دي

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کونړ ولایت نقشه

بسم الله الرحمن الرحیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

چغه سرای عکس د هوا نه ـ د طارق بزگر د وال نه چې د
نیوزویک مجلې نه یې اخستي دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

څو خبرې

خاوره د یوه ولس لوښی، ظرف او پټی دی، یوه ډله کسان چې په یوه خاوره کښې په خپله خوښه مېشت شي، دا د ملت لرغونی او د زرگونو کلونو پخوا زړی دی چې بیا ورو ـ ورو وده کوي، تشکل کوي، لویږي او د هېواد بڼه غوره کوي.

کورونه د کلیو تشکیلوونکي واحدونه دي ، کلي بیا د سیمې یا په اداري تشکیل کښې د ولسوالیو جوړوونکي دي ، ولسوالۍ ولایت جوړوي او ولایتونه بیا د یوه هېواد د اداري تشکیلاتو بنسټ ږدي او ترې تاو پولې یې سیاسي چوکاټ ټاکي.

د هېوادونو د پرمختگ لپاره پلانونه او پروگرامونه جوړېږي ، بیا د هغې په رڼا کښې کار کېږي، هېواد متوازن انکشاف کوي او عادلانه نظام په کښې ټینگېږي.

ددې هر څه له پاره د هېوادو «گوټ ـ گوټ پېژندنه پکار ده » د هرې سیمې کلتور، کره وړه او نور باید وځېړل شي ، د خلکو مهارتونه او صنایع یې په نخښه کړل شي ، د ځمکې حاصلات یې معرفي شي ، تاریخي او اقتصادي شتمنۍ یې وپېژندل شي ، زراعت او کرنه یې تشخیص شي او نورې ټولې ځانگړتیاوې یې سجل او وځېړل شي . که دا کار کلي په کلي، ولسوالۍ په ولسوالۍ او ولایت په ولایت وشي ، نو بیا به په دقیق او

باوري ډول د هر ولایت امکانات ، اړتیاوې او وړتیاوې په گوته شي او د انکشافي پلانونو او پروگرامونو د عملي تطبیق لپاره به لاره هواره شي .

ښاغلي شاه محمود میاخېل همداسې یوه درانه کار ته لاس اچولی او په خپل کتاب کښې یې په کوټلي ډول د کونړ ولایت سیاسي او قومي جوړښتونه، دودونه او تاریخي پېښې ځېړلي دي او هڅه یې کړې چې په دې برخه کښې باوري معلومات ترلاسه او بیا یې درنو لوستونکو ته وړاندې کړي.

دی وایي زه مؤرخ نه یم ، ژورنالیست یم او په ژورنالستیکي سبک مې خپل تاریخي معلومات راغونډ کړي اود خبیرو خلکو د مرکو له لارې مې ژوندي کړي، په دې ترتیب یې تاریخ ته د ژورنالیزم سا ورکړې او نوې اروا یې په کښې چلولې ده.

دده د دې اثر یو بل مهم ټکی دادی چې خپل راټول کړي مطالب یې په اتو څپرکو کښې راغونډ کړي ، لنډیز کړي او په کوټلي ډول وړاندې کړي دي ، څه معلومات چې په تاریخونو او لیکنو کښې تکراري وو ، د هغو نه یې ډېره لږه او د اړتیا وړ استفاده کړې ، خو په کومو برخو کښې یې چې د مرکو او اورېدنو له لارې نوي معلومات پیدا کړي ، هغه یې غځولي او خپلو لوستونکو ته یې نوي مطالب تهیه کړي دي.

زما له نظره میاخېل صیب په وجیز ډول کتاب لیکلی او معلومات یې راوړي خو په مهمو ټکیو یې تمرکز کړی او معلومات یې کوټلي دي.

هر کتاب نیمگړتیاوې او اشتباهات لري دا کتاب به هم له دې کُلیې نه بچ نه وي ، خو د میاخېل صیب هڅې دا نیمگړتیاوې بشپړوي او معتبر کتاب ترې جوړوي ، مثلاً د کیرالې د پېښې په برخه کښې معلومات ډېر لنډ لیکل شوي او هغه خونړۍ پېښه چې تر زرو زیات انسانان د دوی د میندو ، خویندو او مېرمنو تر سترگو لاندې توپونو ته تړل کېدل او

شهیدانېدل، ډېرې لړې خبرې پرې شوې، یا د میرزمان خان قدرت تـه د رسېدلو عوامل چې تاریخونو روښانه کړي، ډېر لږ یاد شـوي، خـو پـه هـر حال یو کټور او کوټلی کتاب دی او زه یې لیکوال ته مبارکي ورکوم.

ددې ترڅنګ له ده یا بـل دردمـن لیکـوال نـه هیلـه لـرم چـې د کـونړ اقتصادي څېره هم په لنډیز او کوټلي ډول وڅېړي او دا به بیا د کـونړ پـه راتلونکي پرمختګ کښې عملي او درنـه ونـډه ولـري او ددې معلومـاتو پـر بنسټ به انشاء الله انکشافي پلانونه او د پرمختګ پروګرامونه جوړېږي!

نور ستاسو او ددې ګټور کتاب تر منځ پوله کېږم نه او درنو لوستونکو ته یې د لوستلو بلنه ورکوم!

په درنښت

څېړنوال حبیب الله رفیع

۱۳۹۵ / ۵/ ۳

له نسله تر نسله د شاه محمود میاخیل کتاب ته لنډه کتنه

د ښاغلي شاه محمـود میاخېـل کتـاب (د کـونړ ولایـت سیاسي او قـومي جوړښتونه، دودونه او تاریخي پېښې) چې د کونړ ولایت په اړه یې لیکلی دی، ما ټکي په ټکي ولوست ترڅو هغه ریښـتیني زده کـړه او پیغـام چـې لوستونکو ته لري هغه ترې واخلم. ددې کتاب ډېر مهم اړخونه پـه لانـدې ډول دي:

۱. ځان، کورنۍ، ټولنه، ولایت او پـه لویـه کـې ددې ټولـو تـړاو لـه افغانستان سره را پېژني.

۲. جالبه داده چې د کونړ له تاسیس تر اوسـه هـیڅ دولتـي او غیـر دولتي بنسټونو په یوه منظمه او منسجمه بڼه کونړ نه دی معرفي کـړی او دا کتاب یې په لومړي ځل په ښه او منظمه توګه را پېژني.

۳. دا کتاب یوازې د یو توکي په بنسټ او استناد نه دی لیکل شـوی بلکې د څېړنو، مشاهدو، بېلابېلو منابعو، ماخذونو، مقالو او فـردي مرکـو لـه ډلې د هریو څرک پکې لګېږي.

٤. زموږ لویه ستونزه دا ده چې ځینـي وګـړي ځـان پېـژني، خپلـه ټولنه نه پېژني، ځیني دا دواړه پیژني، اما افغانسـتان نـه پېـژني، ځینـي دا ټول پېژني خو نړۍ او نړیوال نه پېـژني. خـو ښـه خـبره داده چـې ددې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب لیکوال له ځانه تر کورنۍ، کلي، ولایت، هېواد او نړۍ پورې دا تړل پېژني او په دې اړه یې د خپلې کورنۍ شالید، د دولتي او غیردولتي کارونو تجربې، او له ولس او نړیوالو سره نږدې پاتې کېدو او ګډ کار ورسره لویه مرسته کړې ده.

٥. سره له دې چې زموږ پالیسي، طرحې او قوانین مرکزي دي، اما سیمه ییزه حکومتولي باید د مرکزي سیاستونو، پالیسو، طرحو او قوانینو تطبیقي میکانیزم وړاندې او عملي تفسیر یې وکړي، او دا هغه وخت امکان لري چې د یوې سیمې سیاسي، اقتصادي، جغرافیایي، تاریخي، ولسي، فردي، ټولنیزې او فرهنګي ځانګړتیاوې وپېژنو اود میاخیل صیب دا کتاب مو د کونړ په اړه په دغو ټولو ټکی په ټکی پوهوي.

٦. ولسي انګېرنې، شفاهي تاریخ، کیسې- نکلونه، او متلونه ډېرې ځله موږ ته یوازې د ادبي او فرهنګي میراث په توګه ښکاري. په داسې حال کې چې دا د ټولنپوهنې، اروا پوهنې او سیاست پوهنې لپاره اساسات جوړوي، او له دې امله چې په دې کتاب کې دا ټول په پراخه پیمانه کارېدلي نو د ټولنې او سیاست لپاره ارزښتمن اثر دی.

٧. له تاریخي پېښو سره سیاسي او پارتیزاني چلند، موږ د تاریخ تور ګودال ته غورځوي، دلته لیکوال په پوره جرات هغه تاریخي پرېکړې چې د ځینو وګړو په اړه شوېدي او د ځینو په اړه نه دي شوې، چلینج کړېدي.

٨. تاریخ پرته له زده کړو تشې پېښې دي چې د یوه ملت حال او راتلونکی نه جوړوي، د تاریخ فلسفه له تاریخ څخه زده کړه ده او لیکوال په دې کتاب کې له تاریخه د زده کړې امکان راته برابروي.

٩. هغه ځوک چې له دې کتاب څخه ډېر څه باید زده کړي او د ژوند برخه یې ده هغه کونړیان دي، ځکه خو دکتاب د مقدمې په پای

کې لیکي چې ((په کونړۍ مینه او درنښت). دا ځکه مهمه ده چې د کتاب د مخاطب ټاکل ډېر اساسي ټکی دی.

١٠. په دې کتاب کې د بهرنیو منابعو ترڅنګ اساسي ټکی د افغاني فکر او افغاني تجربې پر بنسټ د کتاب کښل دي.

١١. زموږ بنسټیزه ستونزه داده چې ډېری وختونه زموږ محلي او مرکزي سیاستونه په فرضیو او انګېرنو ولاړ وي او ډېر کم په څېړنه، مشاهداتو او دقیقو منابعو. دې کار څلور تشي- رامنځته کړېدي. الف: معلوماتي خلا، ب: علمي خلا، ج: جنسیتي خلا، د: نسلي خلا. دا کتاب کولای شي تر یو برېده پورې معلوماتي خلا ډکه کړي او نور وګړي وهڅوي ترڅو په دې نورو خلاوو باندې هم په ټول پوره کتاب یا کتابونه ولیکي.

١٢. لیکوال د ښه کتابي نظم د رامنځته کولو په پار داکتاب په اتو برخو وېشلی دی، د هرې برخې په سر کې مقدمه، د متن په منځ کې د منابعو نقل قولونه، او په لمن لیک کې ماخذونه د کتاب ثقه والی او کره والی راڅرګندوي. البته هغه څه چې وړاندیزوم په لاندې توګه دي:

i. په دې کتاب کې د کونړ په قیمتي ډېرو، د کونړ د اوبو په ستراتیژیک او اقصادي اړخ او همدارنګه د کونړ په چارتراشو ډېر کم بحث شوی دی، چې دا اړخونه هم باید په راتلونکې کې لا و سپړل شي.

ii. زه وړاندیزوم چې د هر ولایت په کچه ددې کتاب په څېر د هماغه ولایت پېژندنې په اړه کتاب ولیکل شي. البته ځینو ولایتونو دا هڅه کړېده، اما په هغې کې یو یا بل اړخ (فرهنګي، ادبي یا بل) غالب وي او تر ډېره برېده جامعه او د ولایت په اړه داسې یو جامع لرلید لوستونکو او پالیسي جوړونکو ته نشي- ورکولای، اما دې کتاب دا هڅه کړېده ترڅو د ګڼو منابعو، مرکو، مشاهداتو، د لیکلي او شفاهي تاریخ په

(c) ketabton.com: The Digital Library

رڼا کې لوستونکو ته لوری ورکړي. زما هیله داده چې نور لیکوالان او په ځانګړي توګه د کونړ لیکوالان د کونړ په لا پېژندلو کې خپلو هڅو ته دوام ورکړي او د نورو ولایتونو لیکوالان هم ددې کتاب څخه په پیروي خپل ولایتونه څنګه یې چې حق دی، لوستونکو او افغانانو ته ور وپیژني.

زه تکړه او ژمن لیکوال او محرک مدني فعال ښاغلي شاه محمود میاخېل ته ددې مهم اثر د لیکلو له امله مبارکي وایم او کونړیال بختور دي چې د ښاغلي میاخېل په څېر رضاکار استازي لري او پر چا د احسان او یا له چانه د چندې ټولولو پرته په خپلو خولواو پیسو دکونړیانو او افغانانو په چوپړ کې دي.

نوموړي ته لابریالیتوب او اوږد عمر غواړم ترڅو په نورو لیکنو هم د لوستونکو تنده ماته او د فکر، ادب او سیاست قبله یې د افغان پالنې او ملي ګټو په پل او څرک ور سمه کړي.

په درنښت

محمد حلیم فدایي

لوګر والي

زمري ۹، ۱۳۹۵

ښکلی ولایت

کونړ د یوشمېر سمسورو او ښکلو درو ټولګه ده، چې ترمنځ یې مست او بهانده کونړسیند بهیږي. لرغوني انسانان دسیندونو پرغاړو مېشتېدل، لوی مدنیتونه دهغوسیندونو په نومونو یاد شوي، چې ترغاړې یې رامنځته شوي دي، مصري مدنیت یې د نیل او بابلي هغه یې د دجلې او فرات (بین النهرین) مدنیتونه ګڼل، ساکي مدنیت د هېلمند پرغاړه رامنځته شو او کوشاني مدنیت د نیلاب و اباسین ترغاړو وپنځېد.

کونړ په تاریخي متونو کې د (اریکایوم ـ Ariqaeum) ، (اریکاون)، (ورکه) په نامه هم یاد شوی دی، ځینو جغرافیه پوهانو د کاسګر(کاسي غر) ، چترال، بلورستان او الینایي کشمیري جغرافیو په مضافاتو کې ګڼلی، خو زیږ و شین طبیعت او مست سیند یې د ټولو خوښ شوی دی.

کونړ سیند ته یې (راسا، ورکه او نیسا) هم ویلي دي. د دغې سیمې د سیندونو او رودونو په اووه ګونو خویندو کې د کوبها(کابل) ، کرومو(کورمې)، هنومند(هېلمند)، ارغنداو(سرسواتي)، سوات (سوتي) او ګومل (ګوماتي) ترڅنګ (راسا) همدا کونړ سیند هم یاد شوی دی.

مقدوني سکندر هند ته پر لاره کونړ ته هم ورپېښ شو، هلته یې له الینایانو سره کلکه جګړه وکړه، په یوه روایت د همدې ځنګلي غرونو په یوه سخته جګړه کې ټپي شو او د بېرته ګرځېدا پرېکړه یې وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کونړ جاذبه د هغه د سرشاره طبیعي ښکلا، د خوړو اوبو د سرچینو، ځنګلونو او د هیندوکش او پامیر د تلاقۍ سیمې ته په نږدې موقعیت کې پرته ده، چې د تاریخ په اوږدو کې یې ګڼ سیلانیان او ګرځندوی ځانته وربللي دي.

د (کونړ) دنوم په اړه د همدغه کتاب لیکوال ښاغلی شاه محمود میاخیل فکر کوي، چې د زمکې د کچ میچ له واحد (نړ) څخه اخیستل شوی دی، خو پوهاند دکتور زیار فکر کوي، چې (نړ) یا (ناړ) او (ناړی) د درې پا مانا ده او لومړی برخه یې هماغه ښوون (غرنیزه ونه) ده، چې په دې توګه یې مانا (د ښوونو دره) راځي.

د دغه ولایت جغرافیایي بشري جغرافیه د وخت په اوږدو کې کوشنۍ یا لویه شوې ده، کله یې ځینې برخې په تاریخي نورستان او کله یې لویه برخه د ننګرهار ولایت دیوې ولسوالۍ په توګه پېژندل شوې ده. په لرغونو زمانو کې د دې ولایت په ګڼو ولسوالیو کې الینایان یا نورستانیان اوسېدل، چې وروسته بیااوسني نورستان ته ورغونډ شوي دي.

د همداسې یوه ولایت دنن ویرن په اړه ډېرې څېړنې په لاس کې نه لرو، په تېره بیا د دغه ولایت انتروپولوژیکه، اتنوګرافیکه، فرهنګي او ان جغرافیایي مستقله مطالعه یا خو نه ده شوې او یا به ما نه وي لېدلې، چې دا دی د دغې پراخې مطالعې یوه برخه زما ښاغلي دوست شاه محمود میاخېل راپیل کړې ده.

ستاسو په لاس کې دغه کتاب (د کونړ ولایت سیاسي اوقومي جوړښتونه، دودونه او تاریخي پېښې) له څو اړخونو د پام وړ دی :

- لوستونکی د کونړ ولایت له بشري او تر یوه بریده طبیعي جغرافیې سره اشنا کوي.

- په کونړ کې د اوسمهالي تاریخ مهمې پېښې په تفصیل سره بیانوي، په تېره بیا چې پخپله لیکوال د څووروستیو لسیزو د پېښو عیني شاهد پاتې شوی دی . ښاغلي میاخېل لیکلي دي، هاغه وخت چې کونړ د تنظیمي جګړو په اور کې سوزېده، دی د امریکا غږ راډیو سیمه ییز خبریال و او دهغو پېښو په اړه یې د جګړې له بېلابېلو اړخونو سره مرکې کړې دي. زه فکر نه کوم، بل چا به په دغه ځانګړې سیمه کې، هغه وخت، یادې پېښې له دومره جزیاتو سره تعقیب کړې وي.
- د افغانستان د استقلال په زمانه کې چې دغه سیمې د لوی خان غازي میرزمان خان د مېړانې له برکته د استقلال څلورمه جبهه ګڼل شوې، هم دیاد شخصیت او دهغه د کورنۍ په اړه یې له حُب یا بُغض پرته ځینې نوې موندنې لیکلې دي.
- د کېراړې (په کتاب کې کرهالې) د خونړۍ پېښې، کونړي پاچایانو او روحاني کورنیو، مهمو شخصیتونو او نورو پېښو په اړه ځینې په زړه پورې او مستند معلومات وړاندې کوي.
- د دغه ولایت اداري واحدونه ، کلي درې او لارې راپېژني .
- د کونړ دود دستور، سیمه ییز ارزښتونه، قومي ویش او اتنیکي جوړښت راپېژني.
- او ترټولو مهمه دا، چې کتاب لوستونکي ته دا پایله په ګوتو ورکوي، چې کونړ دګڼو ملي شتمنیو (رواني اوبه، ځنګلونه، بډای فرهنګ ،توریستي موقعیت او...) سره سره د خپلمنځي شخړو، پردیو دسیسو او ناپوهۍ له امله، لاهم خوار،

(c) ketabton.com: The Digital Library

محروم، فقیر او بېوزله پروت دی او د ودانۍ و ښېرازۍ لپاره یې چا پام نه دی کړی، لا هره ورځ خپلې شتمنۍ له لاسه ورکوي او که ونه ژغورل شي، نو ملي او له ځینو اړخونو په نړیوال کچ طبیعي (ایکولوژیک) ناورین راپېښولای شي.

ددې کتاب په څېړنه کې لیکوال داختلافي مواردو په برخه کې د پرتلیز مېتود پربنسټ، پر کوم ځانګړي نظر ټینګارنه کوي، بلکې بېلابېل روایتونه یې را اخیستي دي، خپل نظر یې هم ورسره ګډ کړی دی او یقین ته نږدې پایله یې ښوولې ده، چې دا دیوه ځیرک څېړونکي ځانګړنه ده.

د لیکنې ژبه یې ساده او روانه ده، لوستونکی یې په څېړنه کې له روایتي ـ تصویري نثر څخه د زده کړې ترڅنګ ادبي خوند هم اخیستلای شي.

دښاغلي میاخېل دغه زیار، د یوه ښه نوښت په توګه، موږ ته دا فکر راکوي، چې د هر ولایت په اړه دغسې یوه معلوماتي جونګ او (پروفایل) لیکنې ته اړتیا شته، که موږ د هېواد د ټولو ولایتونو په اړه دغسې مفصل معلومات رامنځته کړو، چې په هغو کې د طبیعي ـ بشري جغرافیا ترڅنګ د تاریخ، بشرپوهنې، فرهنګ،اقتصادي سرچینو، دودونو، قومي جوړښتونو، اداري واحدونو او نوروځانګړنو په اړه څېړنه شوې وي، په حقیقت کې به د افغانستان پېژندنې په برخه کې یوه بډایه او بشپړه ټولګه رامنځته شوې وي.

ځوان نسل ته دغسې متون د خپل هېواد په اړه داسې معلومات ورکولای شي، چې دهغو پربنسټ له خپلو ملي ارزښتونو، پېښو، شتمنیو او هېوادنیو ځانګړنوڅخه خبر شي. دا معلومات د زلمیانو او پېغلو په زړونو

کې دهېواد مینه زیاتوي . خلک دهرې سیمې له تریخ تاریخ څخه پند اخلي او بیا نه پرېږدي، چې په سیمو کې یې بدې پېښې تکرارشي.

زه په پایله کې وایم، چې دښاغلي شاه محمود میاخېل دغه کتاب د یوه معلوماتي اثر ترڅنګ دنورو ولایتونو په اړه د ورته لیکنولپاره یو موډل هم ګڼلای شو.

زه ښاغلي لیکوال ته د دغه اثر د لیکلو مبارکي وایم او هیله کوم، چې په راتلونکي کې هم خپلو نورو څېړنو ته دوام ورکړي او یومهال د کونړ ولایت د هرې ولسوالۍ، کلي، درې او باندې په اړه د هراړخېزو معلوماتو په راغونډولو سره د کونړپېژندنې یو بشپړ پوهنغونډ (دایرة المعارف) رامنځته کړي.

همت یې مل شه!

څېړنوال عبدالغفور لېوال

۱۳۹۵ د چنګاښ څلورمه

پغمان- کابل

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سرځو خبرې

د ۲۰۱۲م کال د جنورۍ په ۱۴ مه د اطلاعاتو او فرهنګ وزارت د مرستیال، پوهنمل غلام نبي فراهي تر مشرۍ لاندې په دغه وزارت کې یوه غونډه جوړه شوې وه. د دې غونډې موخه د کونړ ولایت د اهمیت په اړه د یو علمي سیمینار جوړول وو. دغې غونډې ته چې فراهي صاحب زه هم بللی وم، په کابل کې د مېشتو کونړیانو یو شمېر پوهانو، استادانو او لیکوالانو ته هم بلنه ورکړل شوې وه، چې د دې مهم، تاریخي او پر محتوا سیمینار په اړه ترې مشورې واخلي او د یاد سیمینار په جوړېدو او د مقالو په لیکلو کې ورسره مرسته وکړي. په دې غونډه کې د افغانستان راډیو او تلویزیون رئیس او لیکوال ښاغلي زرین انځور هم برخه درلوده.

د غونډې په پایله کې اکثرو لیکوالانو ته دنده ورکړل شوه، چې د تاریخ په اوږدو کې د کونړ د سیمې په سیاسي، تاریخي، جغرافیوي، قومي او ستراتېژیک اهمیت باندې د سیمینار لپاره چې د ۲۰۱۲ م کال د فرورۍ میاشتې په اخره کې د کونړ ولایت په مرکز، اسعدآباد (چغه سرای) کې به دایرېږي، مقالې ولیکي. په دې لړ کې ما ته هم دنده راوسپارل شوه چې تر پورته عنوان لاندې یو څه ولیکم. ما زړه نا زړه د دې مشرانو، لیکوالانو، استادانو او پوهانو غوښتنه ومنله ځکه چې د داسې مهم، علمي او څېړنیز مضمون د لیکلو پوره توان ما په ځان کې نه لیده او هم یې زیات وخت ته اړتیا درلوده، چې باید د کونړ د سیمې په اړه پوره تحقیق

او څېړنه وکړم تر څو وکولای شم چې پر ټولو اړخونو باندې تر یوه حده مؤثقه او سمه رڼا واچوم.

کنفرانس د فرورۍ میاشتې په ۲٦مه نېټه د کونړ ولایت په مرکز، اسعدآباد کې دایر شو، چې زیاتو لیکوالانو، ادیبانو، استادانو، قومي مشرانو او د دولت لوړپوړو چارواکو په کې برخه اخیستې وه. ما د خپلې لیکل شوې مقالې چې ۲۴ صفحې A-٤ سایز په اندازه وه، خلاصه او لنډه برخه ولوستله او بیا زما دا مقاله د تاند په ویبپانه کې هم خپره شوه. دا مقاله د یو شمېر کونړیانو خوښه شوې وه او زه یې دې ته وهڅولم چې دا مقاله نوره هم غني کړم تر څو د رسالې یا کتاب په شکل کې چاپ شي. له دغو هڅونکو نه یو هم د نورګل د ولسوالۍ محمد اکبر کرګر و، چې په لندن کې اوسېږي خو ما ورسره له پخوا نه هیڅ معرفت نه درلود. ده زما د برېښنالیک پته یې د تاند وېبپاڼې له چلوونکي نه پیدا کړې وه او ماته یې لیکلي و که دا مقاله پراخه کړې؛ نو ښه به وي ځکه د کرګر صاحب په نظر دا مقاله د یو څه ښو ماخذونو په استناد لیکل شوې او د هغه خوښه شوې وه.

بالاخره د زیاتو وظیفوي، ټولنیزو او کورنیو مصروفیتونو تر څنګ مې د کرګر صاحب او نورو دوستانو په هڅونه د دې مقالې په تکمیلولو او د نورو معلوماتو په لاسته راوړلو پیل وکړ. په دې لړ کې د کونړ ولایت په اړه ما ځینې نور ماخذونه پیدا کړل او چاپ شوي کتابونه او رسالې مې مطالعه کړې او هم مې د کونړ ولایت د بېلابېلو سیمو او ولسوالیو له اوسېدونکو او مشرانو سره مرکې وکړې، چې زیات معلومات ترلاسه کړم. د دوستانو او ملګرو په مرسته اوس دا کتاب چاپ ته تیار شو، تر څو زموږ راتلونکي کهول ته د یو یادګار او ژوندي تاریخ په توګه پاتې شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په لومړي سر کې د دې خبرې یادونه کوم چې دا کتاب د یوې مقدمې په توګه دې په دی امېد چاپ ته سپارم چې په راتلونکي کې زموږ ځوان او تکړه لیکوالان د کونړ ولایت ولسوالیو، کلیو او بانډو ته سفرونه وکړي او د دې نیمګړو معلوماتو د پوره کولو په اړه نور هم تحقیق او ریسرچ وکړي او خپلو وطنوالو ته باارزښته معلومات وړاندې کړي.

دا اړینه ده چې تاریخ لیکنه یا د خپلې ټولنې په اړه لیکل موږ باید د ملي وحدت په لور سوق کړي او له تاریخ نه باید عبرت واخلو، هغه اشتباوې چې پخوا شوي دي بیا تکرار نه شي. که تېر تاریخ زموږ د ولسونو په منځ کې لا نور درزونه او نفاق پیدا کوي او موږ منفي خواته بیایي نو بیا تاریخ پېژندنه موږ ته څه ګټه نه رسوي. ښه دا ده چې موږ د تاریخ نه مثبت درس او عبرت واخلو تر څو د خپل هېواد د سوکالۍ لپاره ترې مؤثره ګټه پورته کړو.

د دې کتاب په لیکنه کې ما تر خپله وسه کوښښ کړی چې مؤثق معلومات ترلاسه کړم او بې له تحریفه او په سمه توګه یې رانقل کړم او خپل نظر د مختلفو پېښو په اړه جدا ذکر کړم، چې البته هغه به زما خپل قضاوت وي. که په کوم ځای کې اشتباه شوې وي او کوم نوم ما سم نه وي لیکلی نو زه دمخه د لوستونکو نه بخښنه غواړم.

زه د ټولو دوستانو نه زیاته مننه کوم چې د دې کتاب په لیکلو کې یې له ما سره مرسته کړې او له ما سره یې مرکې کړي او هم ښې مشوري د دی کتاب په لیکلوکې راکړي دي. په خاصه توګه د لوګر والي محمد حلیم فدایې، ښاغلي عبدالقیوم زاهد مشوانۍ، ښاغلي محمد ظاهر شکیب، احمدالله ارچیوال، اسدالله ساحل او استاد هجرت الله اختیارنه ډېره زیاته مننه کوم. په خاصه توګه د مشوانۍ صیب او اختیار صیب نه مننه کوم چې له خپلو ټولو بوختیاوو سره سره دې ته چمتو شول چې د

دې کتاب ایډیټ پر خپله غاړه واخلي او زما ادبي غلطۍ او په خاصه توګه (ی ګانې) سمې کړي. همدا ډول زه د رحمان الله بهیر نه مننه کوم چې د دې کتاب په ډیزاین او چاپ کې یې مرسته کړې ده.

په کونړ مینه او درنښت

شاه محمود میاخېل

کابل - افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

سرلیک — مخ

د ریسرچ ستونزې، تاریخ پوهنه او ټولنپېژندنه ٤
د دې کتاب په اړه لنډ معلومات ۸
منابع او ماخذونه........................ ۱۰

لومړی برخه

د کونړ د سیمې سیاسي جوړښت او پس منظر ۱٤

دویمه برخه

د غازي میرزمانخان په اړه معلومات چې خنګه مشهور او ۲۷
د لوی خان میرزمانخان رول په کونړ کې........................۲۷

درېیمه برخه

د رنګرېزانو جنګ یا دوبي کال، د ساپو جګړه، ٤۹
د رنګرېزانو جنګ یا دوبي کال ٤۹
خاص کونړ ٤۹

د ګلاپړی جګړه ٥۱
د ساپو پاخون یا د ساپو بلوا (۱۳۲٤ ل کال) ٥۳
د خاص کونړ په ولسوالۍ کې د ساپو د کال د بمباریو د درېو ٦٦
د باجوړ جنګ (۱۹٦۰م کال)........................ ٦۹

څلورمه برخه

په کونړ کې د علماء تحریک او د ثور د کودتا نه وروسته د ۷۱

پنځمه برخه

د کرالي (کرهالي) د کلي قتل عام (حمل ۳۱ مه نېټه کال ۸۹

شپږمه برخه

د کونړپه ولایت کې قومي جوړښت او روحاني نفوذ ۹۲
قومي جوړښتونه ۹۲
روحاني نفوذ ۹٦

اوومه برخه

د کونړ ولایت د اداري واحدونو په اړه معلومات........................۱۰۳
اداري واحدونه او قومي جوړښت په هره ۱۰٤
مرکز اسعدآباد (چغه سرای) ۱۰٤
د خاص کونړ ولسوالي ۱۰۹
د نورګل ولسوالي........................۱۲٥
د څوکۍ ولسوالي........................۱۲۸
د نرنګ ولسوالي........................۱۳۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرکاڼو ولسوالي ۱۳۵
د مروري او شلطن ولسوالي.. ۱۴۰
د وټه پور ولسوالي ۱۴۲
د ننګلام (دپېچ درې) ولسوالي.. ۱۴۴
د چپې درې ولسوالي ۱۴۷
د شیګل ولسوالي ۱۵۱
د غازي آباد ولسوالي ۱۵۴
د دانګام ولسوالي ۱۵۶
د اسمار ولسوالي ۱۵۸
د ناړی ولسوالي.. ۱۶۰

اتمه برخه

د کونړ اقتصادي اهمیت، دودنه، رواجونه او د خلکو د ژوند ۱۶۶
اقتصادي اهمیت د کونړ :.. ۱۶۶
میلمه پالنه ۱۶۹
جرګې او مرکې.. ۱۶۹
اشر او بېګار ۱۷۲
موسیقي او لوبې ۱۷۴
په کونړ کې د زده کړې ستونزې ۱۷۸
شنې شپې ۱۸۲

د ریسرچ ستونزې، تاریخ پوهنه او ټولنپېژندنه

د ډېرو افغانانو لپاره د ریسرچ یا تحقیق اصلي ستونزه په خپلو ژبو کې د معلوماتو او اسنادو کمښت دی او هم یو شمېر زیات اسناد په بېلابېلو جنګونو او جګړو کې له منځه تللي دي. د دې ستونزو یو بل لامل د وخت د زمامدارانو له ویرې او یا د حکومتونو د سانسور له امله د افغانستان تاریخ د مؤرخینو او لیکوالانو له خوا په سمه توګه په رسمي ژبو نه لیکل ګڼل کېدای شي. د افغانستان په اړه اکثره تاریخي کتابونه په نورو ژبو لیکل شوي دي. په دې توګه په رسمي ژبو او خاصتاً په پښتو ژبه کې موږ ډېر کم معلومات د خپل تاریخ په اړه لرو. همدا رنګه په مکاتبو کې موږ هم خپل تاریخ په سمه توګه نه دی لوستلی او یوازې کرونولوژي (Chronology) یعنې د تاریخي پېښو فهرست مو لوستلی دی.

بله مهمه ستونزه دا ده چې د افغانستان تاریخونه اکثره پردیو په خپلو ژبو لیکلي دي؛ نو پر دې اساس زموږ د ولس زیاتره وګړي له خپل تاریخ نه ناخبره دي. د دې ترڅنګ له تاریخ لیکلو نه د بهرنیانو برداشت او قضاوت د یو افغان په پرتله فرق کوي او شاید چې ډېر معلومات یو څه تحریف شوي هم وي. زه تاریخ لیکونکی نه یم او د ژورنالست په توګه اکثره زما لیکنې ګزارشي بڼه لري؛ خو بیا هم د تاریخي واقعاتو راټولول او ګزارش د پېښو یو ښه انځور ټولنې ته وړاندې کولی شي او تحلیل او قضاوت د پېښو په اړوند په لوستونکو پورې اړه لري.

دا ډېره ستونزمنه ده که یو تاریخ لیکونکی هر څومره کوښښ وکړي چې بېطرفي او شخصي تأثرات له خپلو لیکلو نه لرې وساتي؛ خو بیا هم د شخصي تأثراتو او لرلید تأثیرات د یو لیکوال د تاریخ لیکلو په ګزارش کې هرو مرو څه ناڅه موجود وي. پروفیسر ـ ډاکټر یعقوب بنګښ لیکي چې تاریخ لیکل په هره زمانه کې بې طرفه پروسه نه ده، که تاریخ لیکونکی هر څومره کوښښ وکړي بیا هم بېطرفه پاتې کېدای نه شي؛ نو پر دې اساس د هر پېر او وخت د تاریخي پېښو زیات کتابونه او ډولونه شته دي. که چېرې تاریخ لیکونکي بېطرفه وي نو بیا به د یوې زمانې یو تاریخ کافي وي او په دې توګه به د تاریخ لیکونکو کار او دنده ختمه وي[1].

که موږ د تېرو درې څلورو لسیزو ژوندي تاریخ ته نظر واچوو؛ نو اوس هم موږ دا پورته نیمګړتیاوې لرو چې د خپل وخت او ماحول تاریخي پېښې مو پخپله نه دي لیکلي او په نورو ژبو کې ډېرې زیاتې لیکنې شوي دي. زما هیله د ټولو افغاني لیکوالانو نه دا ده، چې د خپل وخت پېښې باید پخپله ولیکي، ځکه چې د افغانانو انځورګرنه (برداشت) د یو خارجي له انځورګرنې نه خورا توپیر لري او په دې توګه به موږ وکړای شو چې د خپل ځان په اړه یو صحیح انځور خپل راتلونکي نسل ته پرېښودلی وي.

تاریخ لیکنه د تیرو پیښو مطالعه ته وایي او په تیر تاریخ باندې پوهېدل هرې بشري ټولنې لپاره خورا اهمیت لري ځکه د تیرو پیښو نه موږ د عبرت درس اخلو چې څنګه انسانانو تکامل کړئ، څنګه سره یې

۱ http://jang.com.pk/thenews/sep۲۰۱۳-weekly/nos-۱۵-۰۹-۲۰۱۳/pol۱.htm#۱
Historical myths and realities by Professor Yaqoob Bangash

مینه او محبت درلوده او یا ولې یې سره جنګونه کړي دي او په څه ډول د ډیپلوماسي نه د صلح او جنګ په وخت کې کار اخستلې دی.

په عمومي توګه د تاریخ پوهیدنې موخې په پنځه ډوله کټګورې کولې شو[2]:

اول: تاریخ موږ د تیرو پیښو د عمق نه مو خبروي چې څنګه مو سره اړیکي درلودي او څنګه رابطه د تیرو پیښو تر منځ موجود وه.

دویم: تاریخ پوهیدنه موږ پیښو ته متوجه کوي که په سمه توګه توجه ونشي نو تیر تاریخ بیا تکراریږي او باید اګاه اوسو تر څو بیا د تیر په څیر بدې پیښې تکرار نشي.

دریم: د تیرو پیښو نه خبریدل موږ ته انرژي راکوي چې باید هڅاند اوسو ترڅو ښه او ارام ژوند ولرو.

څلورم: تاریخ موږ ته د تیرو تمدنونو توپیرونه او مقایسه رازده کوي او بې له تاریخه سیاست شتون نه لري نو ځکه وایې چې تاریخ ونه ده او سیاست یې میوه ده.

پنځم: د نړي د تړل شوو تاریخي پیښو، د نه خبرتیا له امله زموږ نوی نسل سم تحلیل نشي کولای چې تیري پیښي څنګه رامنځته شوي دي ترڅو دوی د اوسني حالاتو سره سم تصمیم ونیسي او دا جوته کړي چې ولې موږ په موجوده حالت کې قرار لرو.

همداشان د سوسیالوژۍ یا ټولنپوهنې د علم پر اساس د یوې ټولنې جوړښت او دودنه د ټولنې په انکشاف کې خورا اهمیت لري. زما په اند موږ ته په کار ده، چې خپله ټولنه په سمه توګه وپېژنو ترڅو وکړای شو په

۲ https://www.quora.com/What-is-the-benefit-of-reading-history-books (اخری ځل دا ویب پاڼه په ۲۷ جولای کال ۲۰۱۶م کتل شوی ده)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

سمه او سالمه توگه خپلې ټولنې ته د خدمت جوگه شو. که موږ خپل تېر تاریخ ته نظر واچوو نو دا جوتېږي چې زموږ د پخوانیو مشرانو یوه لویه اشتباه او ستونزه دا وه چې دوی خپله ټولنه سمه نه پېژندله او د داسې پروگرامونو پلي کول یې غوښتل چې زموږ د ټولنې د خپل وخت او زمان له عیني او ذهني شرایطو سره یې خورا توپیر درلود. نو د دې پر ځای چې زموږ ټولنې ته گټه ورسوي ډېر زیانونه یې ورته ور اړولي دي، چې تر اوسه پورې موږ د تېرو رژیمونو او د مشرانو د اشتباهاتو او کړنو تاوان ورکوو. که موږ بیا هم خپله ټولنه په سمه توگه ونه پېژنو نو زموږ د دې پېر (دور) مشران به هم د پخوانیو غونډې اشتباگانې تکرار کړي او زموږ راتلونکي نسلونه به زموږ په خبر د تېرو نسلولونو د اشتباگانو درانده تاوانونه ورکړي.

د دې کتاب په اړه لنډ معلومات

دا کتاب په اتو برخو وېشل شوی دی:

لومړۍ برخه: د کونړ د سیمې سیاسي جوړښت او پس منظر دی. د دې برخې په اړه معلومات ما له مختلفو منابعو نه ژباړلي دي. پر دې سربېره د دې کتاب زیاته برخه معلومات زما د خپلې پنځونې او له خلکو سره د مرکو یا د شفاهي تاریخ (Oral History)محصول دی. شفاهي تاریخ چې د یو نسل نه بل نسل ته پاتې کېږي، په تاریخ لیکلو کې خورا مهم ارزښت لري چې واقعیتونه ترې په ښه توگه څرگندېدلی شي.

دویمه برخه: د غازي میرزمانخان په اړه معلومات دي، چې څنگه مشهور او بانفوذه شو او باالاخره ولې شهید کړای شو. دا معلومات هم نوي دي او په نورو لیکنو کې ما نه دي لوستلي.

درېیمه برخه: د کونړ په سیمه کې پر مهمو جگړو باندې رڼا اچول شوې ده. دا جگړې د رنگریزانو یا دوبي کال جنگ، د ساپو جنگ (ولس یې تر اوسه د ساپي کال په نامه یادوي)، د گلاپړۍ جگړه او د باجوړ جنگ دی. د دې جنگونو په اړه ډېرې کمې لیکنې شوي او د دې جگړو په اړه نوي معلومات راټول شوي دي.

څلورمه برخه: په کونړ کې د علماوتحریک او د جهاد پیل دی چې په دې اړه هم ډېرې کمې لیکنې شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځمه برخه: د کرالې د کلي قتل عام (۳۱ حمل ۱۳۵۸ل) دی. که څه هم د کرهالې د پېښې په اړه کافي معلومات خپاره شوي؛ خو د دې پېښې یادونه په دې کتاب کې ضروري وه. دا معلومات هم د مرکو او چاپي لیکنو په استناد راټول شوي دي.

شپږمه برخه: د کونړ په سیمه کې قومي جوړښت او روحاني نفوذ هم مهم رول لوبولی دی، په دې اړه هم کمې لیکنې شوي دي.

اومه برخه: د کونړ ولایت د اداري واحدونو په جوړښت او د هرې ولسوالۍ په اړه د قومي او جغرافیوي جوړښتونو معلومات راټول شوي دي. دا هم نوي معلومات دي، چې د کونړ په اړه په نورو لیکنو کې نشته دي.

اتمه برخه: د کونړ ولایت په اقتصادي اهمیت، د سیمې په ځینو دودونو، رواجوانو او د خلکو پر ژوند باندې اجمالي رڼا اچول شوې ده. دا برخه هم نوې ده او په دې اړه هم په لیکلي شکل معلومات ډېر لږ او په نشت حساب دي.

منابع او ماخذونه

د دې کتاب د محتوا یوه برخه په تېرو پنځو لسیزو کې کونړ ولایت ته زما د کاري سفرونو او خپلې ولسوالۍ (خاص کونړ) کې د اوسېدو او خلکو سره د پوښتنو او مرکو محصول دی، چې ځینې برخې یې زما په دوه نورو کتابونو کې «د واقعیتونو په بهیر کې» او «بېړنۍ لویه جرګه او په مشرقي ولایتونو کې د انتخاباتو بهیر» چاپ شوي دي. همدا رنګه د دې معلوماتو یوه بله برخه په دوه نورو مقالو کې چې ما په انګریزي ژبه لیکلي دي چاپ شوي دي. یوه مقاله چې د قومي جوړښتونو او پښتونولۍ ارزښتونه په امنیت او حکومتدارۍ کې نومېږي

(The Importance of Tribal Structure and Pakhtunwali in Afghanistan: Their role in Security and Governance)

چې د هندوستان په کلکته ښار کې د مولانا عبدالکلام آزاد د انستیتوت له خوا په ۲۰۰۸ م کال کې چاپ شوې او بله مقاله د بشري امنیت او د قانون حاکمیت: د افغانستان تجربه تر عنوان لاندې

Human Security and the Rule of Law: Afghanistan's (Experience) د یوکتاب[3] برخه ده چې په ۲۰۱۰ م کال کې د لندن د کیمبرج پوهنتون له خوا خپره شوې ده. همدا رنګه ما له یو شمېر نورو انګریزي ماخذونو نه هم استفاده کړې ده.

څرنګه چې د کونړ سیمه ډېره غریبه او وروسته پاتې سیمه ده؛ نو ما ځینې قصې او د سترګو لیدلي حالات دلته لیکلي دي، چې له یوه اړخه

[3] The Rule of Law in Afghanistan: Missing in Action, edited by Whit Mason and published by Cambridge University Press in ۲۰۱۱.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسې ستونزې باید ثبت او راتلونکي نسل ته د عبرت په توګه پاتې شي او له بله اړخه اوسني نسل ته دا باید جوته شي، چې د دوی مشرانو څومره ستونزې ګاللي دي او د ژوند کولو د ډېرو ابتدايي او اساسي اړتیاو نه څومره محروم ولس و؛ خو د دې ترڅنګ يې کوښښ کړی دی چې ژوند او تعلیم ته دوام ورکړي. زموږ ځوان نسل ته زموږ په پرتله د ژوند او تعلیم ښه لاره هواره ده؛ نو دوی باید له موږ نه هم زیاتې هلې ځلې وکړي چې په ملي او نړیواله کچه له موجوده رقابتونو او سیالیو وروسته پاتې نه شي.

ما د خپل ژوند او سترګو لیدلي حالات ځکه لیکلي دي، چې د افغانستان د بېلابېلو سیمو وګړي په عمومي توګه دا فکر کوي، چې ګوندې د دوی سیمه د افغانستان د نورو سیمو نه وروسته پاتې سیمه ده او یا په دوی د وخت د بېلابېلو واکدارانو له خوا ظلم شوی دی. حال دا چې د وخت واکمنو نظامونو د خپل قدرت د بقا لپاره په هره سیمه او پر هر قوم باندې په بېلابېلو شکلونو ظلم کړی دی. که څه هم زموږه کورنۍ نسبتاً په سیمه کې تعلیمیافته او متوسط اقتصاد یې درلوده؛ خو بیا هم زموږ ژوند یو وروسته پاتې ټولنیز ژوند و.

د افغانستان د بېلابېلو سیمو او حتی په کونړ کې هم د وګړو ترمنځ تګ راتګ د جغرافیوي موقعیت او هم د مواصلاتي اسانتیاوو د نیمګړتیاوو او د اقتصادي کچې د ټیټوالي له امله پخوا ډېر کم و؛ خو د تېرو څلورو لسیزو د جګړو او جدايي له امله د افغانانو ترمنځ مختلفو سیمو ته تګ راتګ نور هم کم شوی دی. هر څوک په خپله سیمه کې لکه چې په بېلابېلو جزیرو کې ژوند کوي، اوسېدلي او یوازې د خپلو سیمو له خلکو سره په اړیکه کې پاتې شوي دي؛ نو په دې توګه افغانان د یو بل له ستونزو نه کم باخبره دي. زما ډېر ښه یادېږي چې کله موږ په ۱۳۵٦ل کې د کابل پوهنتون ته له کونړ نه راغلو؛ نو کابل ته د کونړ د یو شمېر زیاتو

محصلینو همدا لومړنی سفر و. زما یو کس هم صنفي سید غریب چې د خاص کونړ ولسوالۍ د سرای د کلي اوسېدونکی و، ساینس پوهنځي ته بریالی شوی و؛ خو دا چې په دري ژبه نه پوهېده او دا یې کابل ته لومړی ځل ورتګ و؛ نو ډېر سخت خفه و، درسونو ته به نه ورته او روحي مریضي ورته پیدا شوه. موږ پر دې وېرېدو چې رانه مړ نه شي؛ نو بیا یې ځان د ننګرهار عالي دارالمعلمین ته تبدیل کړ. حال دا چې ده دا استعداد درلود چې د ساینس پوهنځي ووايي. همدا رنګه ما سره د لیلیې په خونه کې په لومړي سمستر کې ۱۴ کسه وو، چې اکثره یې مشرقیوال و خو په لومړي سمستر کې موږ یوازې درې کسه کامیاب، یو کس مشروط او لس نور ناکام شول. حال دا چې هغه محصلین چې ناکام شوي وو ډېر زیات سبق یې وایه؛ خو د دوی د ناکامۍ اصلي علت په دری ژبه نه پوهېدل وو.

زما په اند په تېرو نظامونو کې یوازې څو محدودو کورنیو او اشخاصو په هره سیمه کې رول درلود او د حکومتونو له قدرت نه یې ګټه اخیستله؛ خو دا نظامونه په کلي شکل کې استبدادي او وروسته پاتې نظامونه وو؛ چې د عامو وګړو لپاره یې په ټول ملک کې د ولس د هوساینې او پرمختګ لپاره کوم خاص پروګرامونه او پلانونه نه درلودل. حتی د کابل ښار د شپږ میله ساحې د محدودې نه بهر چې به یې ورته شش کرویي د کابل ویله د خلکو ژوند د ښار له دننه خلکو سره نهایت زیات توپیر درلوده. د هغو کسانو ژوند چې د شش کرویي په داخل کې وو نسبت د هغو کسانو نه چې له شش کرویي بهر اوسېدل، د ځمکه او اسمان تر منځ توپیر درلود. په عامه توګه د ښاریانو او اطرافیانو د ژوند تر منځ خورا زیات توپیر موجود و،چې اوس هم دا توپیرونه زموږ په ټولنه کې شته دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه د کونړ په اړه ما مختلف کتابونه او مقالې چې ځینو کونړیانو لکه سید شمس الدین مجروح، څېړنپوه رازقي نړیوال، ډاکتر عبدالرحمن زماني، انجینروحیدالله سباون او عبدالمالک ساپي لیکلي دي، لوستلي دي اوتر یوه حده مې د دوی د لیکنو نه استفاده کړې ده او زه له دوی نه منندوی یم.

لومړی برخه

د کونړ د سیمې سیاسي جوړښت او پس منظر

د کونړ سیمه چې د افغانستان په شمال ختیځه برخه کې پرته ده د شمال ختیځ او سهیل له خوا د کوزې پښتونخوا د چترال، دیر، باجوړ او مومندو له ایجنسۍ سره نښتې ده. د لویدیځ له خوا د ننګرهار سره او د شمال له خوا د نورستان او لغمان ولایتونو سره لګېدلې ده. د مرکزي احصائیه او UNFPA د ۲۰۰۴م کال د ګډ ریسرچ او تحقیق پر اساس د کونړ ولایت مساحت ۴۹۲٦ کیلو متره مربع او ټول نفوس د کونړ ولایت یې ۴۱۳۰۰۸ کسه تخمین کړي دي. د کونړ ولایت په سلو کې ۹۵،۷ وګړي کلیوالي ژوند او یوازې په سلو کې ۴،۳ وګړي نیمه ښاري ژوند لري. کونړ غرنۍ سیمه ده چې په سلو کې ۸٦ مساحت یې غرونه دي. پر دې اساس کونړ د کرکیلې ډېرې کمې ځمکې لري. په یوه روایت کونړ غرنۍ ځمکې ته وایي. پخوا به د ځمکې اندازه په کونړ کې په (نړ) کېدله یعنې یو نړ به یې یوې دړې تخم ریز (تخم شیندلو) ځمکې ته وایه. یوه دړی پنځه کیلو وزن ته وایي نو په دې توګه څلور نړه تقریباً یو جریب ځمکه کېږي، ځکه درې منه پخه تخم ریز چې یویشت کیلو شي یو جریب ځمکې ته وایي. د پېچ په دره کې پخوا ځمکه په ګېډۍ باندې هم اندازه کېدله. یو ګېډۍ ځمکه د یوه کچه چارک تخم په اندازه وه یعنې څلور ګېډۍ ځمکه به یې یوې دړی تخم شیندلو ځمکې ته وایه. په مروره او باجوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې د ځمکې د کچ اندازه د (چوکه) په نامه یادېدله. پنځه لس چوکې ځمکه یوه دړۍ تخم شیندلې ځمکه کېږي.

د کونړ نوم د کونړ د کلي نه اخیستل شوی دی، چې د خاص کونړ په ولسوالۍ کې موقعیت لري. د پخوانیو مشرانو په قول، د کونړ کلی پخوا د کونړ د حاکمانو د یوې برخې مرکز و. د کونړ د کلي سهیل پلو ته د سرکاري باغ په نامه ځای اوس هم شته؛ خو د باغ آثار اوس نه ښکاري. دا چې امان الله خان د لوی خان میرزمان خان سره وروري درلوده؛ نو دا ځمکه او باغ یې د میرزمان خان مشرې لور ته چې زما مورنۍ نیا وه په زړوکي کې تحفه ورکړې وه. زما د مشر تره، وکیل عبدالقادر په قول چې تقریباً درې دېرش کاله پخوا د اتیا کلونو په شاوخوا کې وفات شوی دی ما ته ویلي وو، چې د خاص کونړ او کوز کونړ مرکزیت تر پشد او اسعداباد د مخه خاص کونړ و. د امیر عبدالرحمن خان په وخت کې چې ټول کونړ او نورستان د مرکزي دولت تر ولکې لاندې راغلل، چغه سرای (اسعدآباد) یې د ستراتیژیکي موقعیت له امله د مرکزیت حیثیت غوره کړ. وروسته له هغه کونړ په درېوو برخو، بر کونړ (د اسمار سیمه)، خاص کونړ او کوز کونړ(د ښېوې ولسوالۍ سیمه) ووېشل شو.

زما د مرکو په لړ کې دا جوته شوې ده چې د شینوارو قوم چې د تورخم-جلال اباد په لاره د کوټ، بټې کوټ، روداتو، هزار ناو او تر لعل پورې سیمو پورې میشت و د وخت د زمامدارانو او هم هند ته د یرغلگرو قواو د تگ راتگ په مخ همیشه خنډ و، نو دوی یې د دې ځای نه د مومندو د سیمې اخرې سرحد ته چې د ناوگې سره نږدې د محمد گټ سیمه ده په زوره مجبور کړل چې کډه او د خاگې، شیخ بابا، سوران او علینگار سیمو کې میشت شي او د هغه ځایونو نه یې مومند د دوی په

سیمو کې میشت کړل[4]. دا شفاهي روایت سم ښکاري ځکه د شینوارو څلور قومونه هلال زي په شیخ بابا، عبدالرحیم خیل په خاگې کې، شبیل خیل په سوران او سلیمانخیل په علینگار کې اوس هم میشت دي. د دوی دا مهاجرت د ١٦ پیړۍ نه د مخه شوی دی خو دقیق وخت یې نه دی معلوم.

په شپاړسمې پېړۍ کې د کونړ د شینکوړک سیمه، شینوارو د دغې سیمې د بومي اوسېدونکو نه چې کافر و ونیوله او دوی یې د شمال خوا ته وتنبول. د ساپو قومونو هم په همدغه وختونو کې د پیچ دره د بومي اوسیدونکو نه چې کافرو نیولې ده[5]. زما د مرکو په ترڅ کې دا جوته شوې ده چې په همدې وخت کې شیخ عبدالرحمن[6] د ساپو سره یو ځای کونړ ته د کافرو پرضد لښکر کړی دی او د شنیکوړک سیمه یې د ځایې کافرو نه نیولې ده. په دغه لښکر کې درې حصې ساپي او یوه حصه شینواري وو. په همدغه وخت کې ساپو د پیچ، باډیل، دیوگل او مزار درې د ځایو کافرو نه نیولي او هلته میشت شوي دي. د انجینر وحیدالله په قول چې د خپلو مشرانو نه یې قصې اوریدلي، په دغه وخت کې د شینوارو درې زره کسه چې ښځې، ماشومان او نارینه و دشلطن د وړو ماموندو په مرسته چې په لاره کې پراته و شیگل او شینکوړک سمې ته ورغلي دي او هلته ځای په ځای شوي و. په دغه وخت کې یوازې کټار، گمبیر او دیوز د

---

[4] انجینر وحیدالله سباون سره مرکه (٢٣ جون کال ٢٠١٦م، کابل).

[5] State and tribe in nineteenth-century Afghanistan: the reign of Amir Dost Muhammad Khan (١٨٢٦-١٨٦٣). By Christine Noelle دا پورته معلومات د دغه کتاب نه رانقل شویدي.

[6] شیخ عبدالرحمن د انجنیر وحیدالله سباوون لری نیکه دی چې اوس دوی د شیگل په سیمه د اخونزادگانو په نوم یادیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کافرو سره پاتې شول. شیخ عبدالرحمن بیرته ناوګې سمیې ته ستون شوی دی او دهغه ځوی قاضي عثمان په شیګل کې میشت شو. کله چې شیخ عبدالرحمن وفات شو نو د شیخ بابا سیمه کې یې ښخ کړ او هغه سیمه اوس د شیخ بابا د سیمې په نامه یادیږي. د شیخ بابا دوه زامن د هغه سره هماغلته د شیخ بابا په سیمه کې پاتې شول. د امیر عبدالرحمن خان د دور په لومړی سر کې کټار، دیوز او ګمبیر هم مومندو، ماموندو، شینوارو او ساپو په شریکه ونیول او هلته اوس د څلور واړو قومونونه کورنې میشت شوي دي. د دوی د حمله مرکز یا سنګر د کونړ په اوسنې ځانګار سیمه کې و چې د چغه سرای ختیځ لوری ته موقعیت لري. وایې چې د سنګرکلمه په ځانګار بدل شوی دی. په ګینتول سیمه کې چې د هغه وخت د ځایې اوسیدونکو مانې وه، د دوی پادشاه یا مشر اوسیده خو ساپو، مومندو، ماموندو او شینوارو د شیګل عبدالجلیل اخونزاده د مرکه چې په توګه ورولیږه که هغوي بې له جنګه تسلیم شي نو دوی به دوی ته څه ونه وایې خو د هغه وخت د ځایې اوسیدونکو مشر هغه وژلی و نو بیا دی قومونو په شریکه په هغوي حمله وکړه او د ځایې اوسیدونکو نه یې پورته سیمې ونیولې. شینوارو او سالارزو په شریکه نیشګام او بارګام هم د ځایې کافرو نه په همدغه وخت کې نیولي دی خو شینوارو خپله نیشګام نه شو ساتلی هغه یې په ګور، کوهستانو بیرته خرڅ کړ او په بارګام کې اوس هم سالارزي میشت دي.

په شپاړسمې پېړۍ کې د کونړ د شینکوړک سیمه، شینوارو د دغې سیمې له بومي اوسېدونکو نه چې کافر وو، ونیوله او دوی یې د شمال خوا ته په شا وتمبول. د ساپو قبیلې هم په همدغو وختونو کې پېچ دره د هغې سیمې له بومي اوسیدونکو نه نیولې ده، چې کافر وو. په ۱۸۲۰م کال شاوخوا د ماموندو قبیلې د باجوړ د میرعلم خان په مشرۍ د چغه

سرای او شیګل سیمې ونیولې، چې مخکې دا سیمې د اسمار د خانانو له خوا اداره کېدلې.

همدا رنګه مومند، شینواري او ساپي د پشد خانانو، چې سیدان و، تابع وو او باج به یې ورته ورکاوه. د پیر بابا[۷] مشر زوی سید کمال شاه په پشد کې میشت شو. د سید کمال شاه کورنې په شپاړسمه پېړۍ کې د میرعباس له خوا چې په پشد کې د میا عباس بابا په نامه یادېږي د لومړی ځل لپاره په دغه سیمه کې روحاني نفوذ ټینګ کړ. وروسته د میاعباس زوی، سید عبیدالله د خپل حکمراني قلمرو تر کوز کونړ د پایکو تنګي تر سیمې پورې وغځاوه، چې اوس د ننګرهار ولایت اړونده سیمه ده. د سید عبیدالله نه وروسته سیدلطیف او د هغه نه وروسته سیدنظیف د کونړ د سیمې حاکمان وو. د پشد سیدان له ۱۷۷۰ـ۱۸۲۵ کلونو پورې د کونړ حاکمان وو او پشد یې د حکمرانۍ مرکز و. د پشد حاکمانو به د کال تقریباً له ۶۰۰۰۰ نه تر ۸۰۰۰۰ پورې روپۍ د کونړ له خلکو نه باج اخیسته او د دوی رابطه د افغانستان له سدوزیو او محمدزیو حاکمانو سره یوازې په نامه وه او کله کله به یې د جنګونو په وخت کې یو څو اسونه هغوی ته ورکول.

په ۱۸۰۰م کال کې سیدنظیف د شاه زمان د ناسکه ورور شاه محمود سره پوځي ملاتړ وکړ او د شاه زمان په ماتې کې د سیدنظیف ملاتړ مهم رول ولوباوه؛ خو کله چې د شاه زمان سکه ورور شاه شجاع په ۱۸۰۳م کال کې قدرت ونیوه؛ نو د کونړ په سیمه یې یرغل وکړ؛ خو د سیدنظیف شخصي شناخت د دغه قواو له قوماندان، عرض بیګي اکرم خان پوپلزي

---

[۷] http://www.pirbaba.org/# د پیر بابا (سید محمد علي ترمزی) پلار د بابر په فوځ کې و او دهمایون اوښي و. پیر بابا پخپله د یوسفرو د مشهوره مشرـ دولت خان سره په بنیر کې واده وکړ او هماغلته یې خپل روحاني نفوذ ټینګ کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره د دې باعث شو، چې هغه ته یې پنځه زره روپۍ رشوت ورکړ او دغه سیمه د هغه تر کنټرول لاندې پاتې شوه. په ۱۸۱۸م کال کې کله چې د محمدزو د مشرانو تر منځ د قدرت په سر کشمکشونه پیل شول او شاه محمود د قدرت نه لرې کړای شو؛ نو په دغه وخت کې د امیر دوست محمد خان یو شمېر خپلوان په جلال آباد کې اوسېدل. کله چې محمداعظم خان په کابل کې قدرت ونیوه؛ نو د هغه وراره، نواب محمدزمان خان له سیدنظیف سره پوځي مقابله وکړه او په ۱۸۲۱م کال کې محمداعظم خان په خپله د کونړ سیمې ته ورغی او سیدنظیف یې دې ته مجبور کړ، چې د ښوې (کوزکونړ) سیمه پرېږدي. دغه سیمه یې د جلال آباد په والي پورې وتړله او هم یې له هغه نه ۸۵۰۰۰ روپۍ باج واخیست.

کله چې په ۱۸۲۳م کال کې محمداعظم خان مړ شو؛ نو د محمدزیو د مشرانو تر منځ د قدرت پر سر جګړې زیاتې شوې او د دوی توجه د کابل نیولو ته واوښته؛ خو سیدنظیف په سیمه کې د باجوړ د خان، میرعلم خان له سخت رقابت سره مخامخ و او مجبور شو، چې له میرعلم خان سره خپښي وکړي؛ نو د هغه له خور سره یې واده وکړ. د میرعلم خان له خور نه د سیدنظیف څلوز زامن وشول چې فقیر، امیر، عباس او شهباز نومېدل. د سیدنظیف دې زامنو غوښتل چې د خپل ماما میرعلم خان او د ناوه ګې د خان، امیرخان په ملاتړ د خپلو ناسکه ورونو، محی الدین، بهاوالدین، هاشم او حسین په پرتله په سیمه کې نفوذ زیات کړي تر څو د خپل پلار د مرګ نه وروسته قدرت ترلاسه کړي.

په ۱۸۲۴ م کال کې سیدنظیف د ناوه ګۍ سیمې ته له خپلو زامنو سره ورغی ترڅو میرعلم خان پر دې قانع کړي چې د امیرخان سره دشمني ختمه کړي؛ خو په جرګه کې د سیدنظیف زوی سیدفقیر خپل ناسکه

ورور محي الدین په چاقو وواهه او هغه یې مړ کړ. سیدنظیف له دې نه وروسته سیدفقیر او د هغه سکه ورونه د پشد له مرکز نه لرې کړل او د چغه سرای، شیګل، سرکانو او دونایي په سیمو کې حاکمان مقرر کړل، چې وروسته پاتې سیمې وې او هلته یې لږې ځمکې درلودې او بهاوالدین ته یې د ټول کونړ قدرت وروسپاره. د دې کار نه وروسته سیدفقیر په ښکاره د خپل پلار په مقابل کې بغاوت وکړ او د چغه سرای او شیګل سیمې یې خپل ماما میرعلم خان ته او د سرکانو او دونایي سیمې یې د ناوه ګۍ خان، امیر خان ته پرېښودې، تر څو له هغه سره مرسته وکړي او له خپل پلار نه قدرت ونیسي. که څه هم د ده ماما او د ناوه ګۍ خان له سیدفقیر سره په خپلو وعدو، چې مرسته به ورسره کوي وفا ونه کړه؛ خو سیدفقیر وشو کړای چې په خپلو امکاناتو په ۱۸۲۵م کې خپل پلار سیدنظیف ونیسي، ویې ووژني او د کونړ مرکزي سیمه (پشد) تر لاسه کړي؛ خو د کونړ سهیل لویدیځه سیمه (خاص کونړ) د سید بهاوالدین تر کنټرول لاندې پاتې شوه. دې وضعیت تر ۱۸۳۴ م کال پورې دوام وکړ، تر څو امیر دوست محمدخان جلال آباد له خپل وراره، نواب محمدزمان خان څخه ونیوه. څرنګه چې سیدفقیر د نواب محمدزمان خان پلوی و؛ نو هغه یې هم د قدرت نه لرې کړ او د لغمان چارباغ سیمې ته یې ولېږه. په دې توګه د کونړ په سیمه کې سید بهاوالدین یوازینی حاکم پاتي شو او د دې وعده یې وکړه، چې امیر دوست محمد خان ته به په کال کې ۱۹۰۰۰ روپۍ باج ورکوي.

څو کاله وروسته امیر دوست محمد خان د جلال آباد والي محمد اکبر خان ته امر وکړ چې سیدبهاوالدین په دې بهانه ونیسي، چې ګوندې د انګلیس یو کس جاسوس، شهزاده تیمور سره یې مراوده (لیکنۍ اړیکه) درلوده او ځای یې ورکړی و. هماغه وو، چې محمداکبرخان کونړ ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

لښکرې واستولې او د بهاوالدین شتمني يې قبضه کړه، چې تقریباً یو لک روپۍ کېدې. د هغه ورور هاشم يې د کونړ حاکم مقرر کړ او د پخوا په پرتله يې پرې نهه زره اضافه روپۍ باج ومانه. کله چې انګریزانو په افغانستان یرغل وکړ، د بهاوالدین بخت بیا ویښ شو. که څه هم سیدهاشم تر ۱۸۳۹م کال پورې د کونړ سیمه په خپل کنټرول کې وساتله؛ خو په ۱۸۴۰ م کال کې سید بهاوالدین د انګریزانو په مرسته د کونړ واکې بیا په لاس کې ونیولې او سیدهاشم ته انګریزانو یوازې مستمرې تنخواه ورکوله او په هغه يې قناعت وکړ.

د امیر دوست محمد خان په دویمه دوره کې، سیدبهاوالدین د کونړ حاکم پاتې شو تر هغه چې له هغه نه وروسته په ۱۸٦٦ م کال کې د هغه زوی سیدمحمود د هغه په ځای د کونړ حاکم شو. په دغه وخت کې د کونړ مالیه تقریباً دېرش زره روپۍ اټکل شوې وه. د دې پیسو نه به شپاړس زره روپۍ سیدمحمود پاچا د خپل خرڅ لپاره اخیستلې او نورې پاتې پیسې به يې په کابل کې د سدوز حاکم ته ورکولې. سیدمحمود پاچا تر ۱۸۸۳ م کال پورې د کونړ حاکم و، د محمداکبرخان سره يې نږدې اړیکې درلودې او د هغه له لور سره يې واده هم کړی و. کله چې د ۱۸٦٦ نه تر ۱۸٦۸م کلونو تر منځ په کابل کې د قدرت په سر شخړې روانې وې؛ نو سیدمحمود پاچا د امیر شېرعلي خان ډېر سخت پلوی و او په ۱۸۷۰ م کال کې چې کله امیر شېرعلي خان خپله دیارلس کسیزه مشورتي جرګه جوړه کړه؛ نو سیدمحمود پاچا د دغه جرګې غړی و. همدا رنګه سیدمحمود پاچا د دیر او باجوړ له خانانو سره د امیر شېرعلي خان د رابط یا مرکه چي په توګه رول لوباوه او ده د امیر شېرعلي خان په دربار کې د سرحدي سیمو په اړوند تصمیم نیولو کې خورا نفوذ درلود. یوازینی مشکل چې د امیر شېرعلي خان سره يې یادونه شوې هغه دا وه

چې سیدمحمود پاچا نه غوښتل چې د کونړ د عایداتو یوه برخه خپل مشر ورور حسام الدین ته ورکړي او په عوض د دې کې امیر شېرعلي خان د کونړ د غربي برخې عاید چې د حکومت ځانګړې برخې عاید و او کلنی تقریباً دولس زره روپۍ کېدلې هغه ته ورکولي[8]. د پښد تاریخي پاچاهي کلا د کونړ له مهو تاریخي کلا ګانو څخه وه چې اوس هم د دغه کلا آثار یو څه شته چې د پښد له کلي نه تاو شوي وو.

د سیدمحمود پاچا د لټانو کیسه په کونړ کې خورا مشهوره ده او اوس هم چې څوک لټ او ناراسته وي؛ نو خلک ورته وایي چې ته خو د سیدمحمود پاچا لټ يې.

کیسه داسې وه چې وایي د سیدمحمود پاچا په دربار کې به بېکاره کسان همېشه پراته و او هیڅ کار به يې نه کاوه. بالاخره د دې لټانو شمېر ورځ په ورځ زیاتېدو؛ یو وخت سیدمحمود پاچا ته چا ویلي و چې دا لټان هسې بېکاره پراته دي، که دوی په رښتیا لټان وي او کار نه شي کولی نو د دوی په شاوخوا کې اور ولګوه که څوک په رښتیا لټ وي هغه به ونه تښتي او که چا هسې په لټۍ ځان وهلی وي، وبه تښتي. په دې توګه به د اصلي او لټانو او هغو کسانو چې په تګۍ يې په لټانو کې ځانونه وهلي دي، فرق وشي. کله چې د دې لټانو په شاوخوا کې دوی اور ولګاوه؛ نو زیات شمېر يې وتښتېدل او یو څه پاتې شول. یو شمېر يې دومره لټان وو چې خپل ملګرو ته به يې ویل زموږ دپاره هم فریاد وکړئ، چې وسوځېدو.

کله چې امیر عبدالرحمن خان په ۱۸۹٦-۱۸۹۵م کلونو کې د کونړ او نورستان سیمې تر خپل کنټرول لاندې راوستې؛ نو د پښد د سیدانو

۸ **State and tribe in nineteenth-century Afghanistan**: the **reign of Amir Dost** Muhammad Khan (۱۸۲٦-۱۸٦۳). By **Christine Noelle**. دا پورته معلومات له دې کتاب نه رانقل شوی دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکمراني یې هم ختمه کړه او سیدمحمود پاچا د سیدانو د سلسلې د کونړ د سیمې وروستي حکمران و. د امیر عبدالرحمن خان د پاچاهۍ په وخت کې د کونړ سیمه د کابل په مرکزي حکومت پورې وتړل شوه، چې د شرقي او مرکزي نورستان سیمې هم پکې شاملې وې. د کونړ سیمه په درېوو حصو ووېشل شوه: د بر کونړ (اسمار) سیمه، د خاص کونړ سیمه او د کوزکونړ (ښېوه) سیمه. د اسمار په سیمه کې یو غونډ و، چې وروسته په لوا او د ثور د کودتاه نه وروسته فرقه شوه. همدا رنګه په سرکانو او خاص کونړ کې هم پوځي قطعات له ډیورند کرښې سره پراته وو. وروسته د کوز کونړ سیمه د ننګرهار ولایت یوه برخه شوه.

رئیس تنظیمه (د مشرقي د سیمې مشر) به په جلال آباد کې و. د امان الله خان په دور کې د کونړ حکمراني، چې د حاکم اعلی په نامه یادېدله، مستقل اداري واحد شو. د کونړ لومړنی حاکم اعلی عبدالرزاق خان[9] نومېده. سید شمس الدین مجروح لیکي چې کله حاکم اعلی عبدالرزاق خان کونړ ته راغی نو کرتۍ او پتلون یې پر تن وو، د شپو خولۍ یې پر سر، ږیره یې خریلې او برېتونه یې هم نیمایي خریلي یعني لنډ کړي وو. د حاکم اعلی دا ډول فېشن خلکو ته عجیبه غونډې ښکاره کېده. خلکو دا اوازه خپره کړه چې ګوندې عبدالرزاق خان د استقلال په جګړه کې بزدلي کړې او امان الله خان ورته امر کړی چې خپل برېتونه نیمایي وخرییه.[10] د امان الله خان له دور نه اوه نوې کاله کېږي که اوس هم څوک کونړ ته له درېشۍ سره لاړ شي او د شپو خولۍ یې پر سر وي؛ نو څوک ورته په ښه سترګه نه ګوري. مطلب دا چې د عامو خلکو په ذهنیت

[9] سرګذشت من:د سید شمس الدین مجروح اثر چې په ۱۳۹۱ هجري شمسي- کال کې د افغانستان ټایمز مطبعې له خوا په کابل کې چاپ شوی دی.

[10] سرګذشت من، صفحه ۳۳

کې په دې ۶۹ کلونو کې ډېر لږ تغیر راغلی دی او د دې ډول ذهنیت درلودلو مهم عامل په دغه سیمه کې مسلسلې جګړې دي.

لغمان او شینوارو کې هم حکمرانۍ وې. په۱۳۴۳ل= ۱۹۷۷م کال کې کونړ له لوی ننګرهار نه جلا او د مستقل ولایت په توګه وپېژندل شو[11]. په ۱۹۸۹م کال کې چې کله د نورستان په نامه ولایت جوړ شو؛ نو ختیځ نورستان (کامدېش او برګمټال ولسوالۍ) او هم مرکزي نورستان (وایګل او پارون سیمې) د کونړ ولایت نه جلا شوې او د نورستان ولایت برخې وګرځېدلې. په دې توګه د لوېدیځ (غربي) نورستان چې د لغمان ولایت ولسوالي وه له لغمان نه جلا او د نورستان په ولایت پورې وتړل شوه.

اوس مهال د کونړ ولایت پر مرکز (اسعدآباد) سربېره پنځه لس اداري واحدونه یعنې ولسوالۍ لري. دغه ولسوالۍ د نورګل، څوکۍ، خاص کونړ، سرکانو، نرنګ، مروري، وټه پور، پېچ دره (ننګلام)، چپه دره، شیګل، شلطن[12]، اسمار، دانګام، ناړۍ او غازي آباد[13] په نومونو یادېږي.

د تاریخ په اوږدو کې د کونړ سیمه د لویو امپراتوریو لپاره د هند پر نیمه وچه باندې د حملو لپاره خورا مهمه سیمه وه، چې د دې سیمې نه به یرغلګرې قواوې تېرېدلې او د هند پر نیمه وچه باندې به یې خپلو

[11] http://books.google.com/books?id=tp٥IrLhWbTkC&pg=PT٤٥٩&lpg=PT٤٥٩&dq=Kunar+province+become+part+of+nangarhar+province+in+١٩٧٧&source=bl&ots=p٨-a٣٥Mjfh&sig=W_٧dfV٧AU١ponWodZSbx٧PQdmk٨&hl=en&sa=X&ei=isMmT٧LWFeLHsQKQmOiMAg&ved=٠CC٠Q٦AEwAg#v=onepage&q&f=false

[12] د شلطن ولسوالي د ډاکتر اشرف غني په حکومت کې رسمي شوه.

[13] د غازي اباد اوسنۍ ولسوالي پخوا د اسمار ولسوالي برخه وه، دا ولسوالي د څونک د غازي په نامه ونومول شوه، چې اصلي نوم یې محمد غازي چوپان و. غازی چوپان په ختنه نورستانی و او د جهاد په لومړیو یا (۱۳۵۸ل) کې د سین درې د مجاهدینو مشر و. چوپان په ورستیوکلونوکې د دیر او چترال ترمنځ چترال ته په لاره نامعلومو کسانو شهید کړ. غازی چوپان چې زما د پلار او زما نږدې ملګری و، خورا زړه ور، مېلمه پال او په وطن مین شخصیت و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حملو تـه دوام ورکـاوه. مقـدوني سـکندر د کـونړ د سیمې نـه بـاجوړ تـه واوښت او[۱٤]همدا رنگه ظهرالدین بابر[۱۵] او گوډ تیمور هم د کونړ له لارې د هند پر نیمه وچه باندې خپلو حملو ته دوام ورکړی و.

په معاصر تاریخ کې هم د کونړ سیمې خاص اهمیـت درلـودلی دی او د کابل مرکزي حکومت همېشه کوښښ کړی، چې د کونړ لـه سیمې نـه د حکومت پر ضد د گاونډیانو د تهدیداتو مخه ونیسي او هغه خنډونه چې د حکومت پر ضد به محسوسېدل له منځه یوسي چې ځو ښې بېلگـې یـې د ۱۳۲۴ل کال د ساپو پاځون او په ۱۳۵۷ کال کې د ثور تر کودتاه وروسـته د کونړ د خلکو پاځون دی. په کونړ کې د حکومت پـر ضـد پاځونونـه پـه عوامو کې د انقلاب په نامه هم یادېږي.

د کونړ په تاریخ کې نورې مهمې پېښې هم تېـرې شـوې دي، چـې د ارنوی غزا یا د اسـتقلال ځلورمـه جبهـه ده، چـې غـازي میرزمانخـان یـې مشري کوله. په خـاص کـونړ کـې د رنگرېزانـو پـاځون د پشـد د سیمې د گلاپرې جگړه او د باجوړ د جگړې یادونه ضروري ده. البته د دې پېښـو د عواملو په اړه زیاتو څېړنو ته ضرورت دی؛ خو ما دلتـه پـه مختصـره توگـه څېړنه کړې او هغه معلومات چې ما په نورو لیکنو کې نه دي لوسـتلي، پـه دې کتاب کې مې راوړي دي. همدا رنگه د کونړ په سیمه کې پـه مـلي او نړیواله کچه په بېلابېلو رژیمونو کې پخوا او هم په معاصر تاریخ کـې مهـم شخصیتونه، چارواکي او مشران تېـر شـوي دي چـې سـید جـمال الـدین افغان یې ښه نمونه ده.

[۱٤] http://books.google.com/books?id=۹۵qY۰qz۹۳ZUC&pg=PA۱۲۱&dq=Alexander+great+in+kunar&hl=en&sa=X&ei=RskmT۸PbHu-DsgK_-OyMAg&ved=۰CD٤Q٦AEwAg#v=onepage&q=Alexander%۲۰great%۲۰in%۲۰kunar&f=false

[۱۵] http://en.wikipedia.org/wiki/Babur

پر دې سربېره د سرکانو میاصاحب چې سید محمد اکبر شـاه نومېـده، غازي میرزمانخان، د تیرگړو پاچا صاحب چـې سـید حضـرت شـاه پاچـا نومېده او د سید شمس الدین مجروح پلار و، شیخ پاچا د سـلامپور، چـې میر صاحب جان پاچا نومېده، مولوي جمیل الرحمن د پېچ درې، محمد هاشم زماني، ډاکتر کبیر سـتوری، سـید بهاوالـدین مجـروح، کشـمیرخان، محمد غازی چوپان، جلاله خان، محمدمعظم اخوندزاده د خـاص کـونړ، منشي گل محمدخان چـې د ولسي- جرگـې دویـم منشي- و، وکیـل میـرزا محمـدجان، میـرزا محمـدجان خـان د خـاص کـونړ چـې د ډاکـتر کبیـر ستوری نیکه وه، عبدالحکیم اخـونزاده د نرنـگ، صـاحب حـق صـاحب د ځوکی، د شونکړې انځرې ملا صاحب، میـا محمـدنعمان چـې د منگـوال میا صاحب په نوم یې شهرت درلـوده، سـلطان محمـدخان د پـېچ، وکیـل محاکم خان، پروفیسر- رسـول امـین، د مـزار درې عبـدالوهاب سـاپی، د ځوکی لـوی څـارنوال عبـدالهادی خلیلـزی، ډاکـتر عبدالرشـید جلـیلي، سناتور عبدالخالق او داسې نور. هغه څه چې ما له مشرانو نـه اورېـدلي او تر کومه حده مې د مرکو په ترڅ کې معلومات راټول کړي او چـاپي آثـار لوسـتلي دي غـوارم پـه اجـمالي توگـه دلتـه د دې پېښـو او د دوه مهمـو شخصیتونو غازی میر زمان او مولوي جمیل الرحمن په اړه یو څـه یادونـه وکړم.

کېدای شي چې زما د ا لیکنه د ځینو کسانو د ذوق او شوق سره برابـره نه وي او یا شاید هغوی د دغو پېښو نه بل رنگ تعبیر او تفسیر ولـري؛ خـو زما دا لیکنه زما د برداشت او معلوماتو په چوکاټ کې ده او تر خپلـه وسـه مې کوښښ کړی، چې په معلوماتو کې گوتې ونه وهم او واقعـي معلومـات درنو لوستونکو ته وړاندې کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویمه برخه

د غازي میرزمانخان په اړه معلومات چې څنګه مشهور او د نفوذ څښتن شو ؟

د لوی خان میرزمانخان رول په کونړ کې[۱۶]

په مشرقي سیمو او کونړ کې د غازي میرزمانخان چې د امان الله خان له خوا نه ورته (لوی خان) لقب ورکړل شوی و، یو پېژندل شوی نوم دی. د امیر عبدالرحمن له دور نه راپه دې خوا د ده د پلار، ګلروز نفوذ لومړی د کونړ په سیمه باندې او بیا وروسته د امان الله په دور کې د میرزمانخان نفوذ په مشرقي سیمه او هم د افغانستان په سیاست کې خورا مهم رول لوبولی دی. میرزمانخان د استقلال د څلورمې جبهې[۱۷] یا د ارنوی د جبهې مشري کوله. که څه هم د استقلال د څلورمې جبهې کتاب

[۱۶] میرزمانخان مشره لور بي بي مریم نومېدله، چې په خاص کونړ کې یې د مریم جانې په نامه شهرت درلوده. مریم جانه زما د مور له خوا نیا وه او د لعل محمد خان مېرمن و. لعل محمد خان چې په لعلو جان شهرت درلوده، کله چې مړ شو نو په کونړ کې د خپل خاوند د کورنۍ (میرزا محمدجان خان کورنۍ) او هم د میرزمانخان د کورنۍ نوم مریم جانې چې موږ به ورته کونړ ابۍ ویله، ژوندې ساتلی و ځکه د ساپو د پاڅون په دور کې د میرزمانخان ټوله کورنۍ د کونړ نه هرات ته جلاوطن کړې شوه. مریم جانه، د مرحوم وکیل عبدالجلیل ملنګ، مرحوم ډاکتر کبیر ستوری او څارنوال محمد نعیم مور ده.

[۱۷] د استقلال څلورمه جبهه: مؤلف عبدالخالق اخلاص، سریزه او اهتمام حبیب الله رفیع، لومړی چاپ ۱۳۶۵ لمریز کال، دانش خپرندویه ټولنه، پېښور.

کې د میرزمانخان په اړه معلومات شته؛ خو یو څه معلومات چې د ما لپاره یې پیدا کول ضروري وو او دا سوالونه به همېشه له ما سره وو، چې څنګه میرزمانخان چې په هغه وخت کې یوازې یوه وړوکې کورنۍ وه، د کونړ د هیڅ یوې لویې قبیلې لکه ساپیو، مومندو، ماموندو یا سالارزیو پورې تړاو نه درلوده، پلار یې چې اصلاً د کونړ هم نه و او د تیرا نه ترنګ ته راکډه شوی و، په دې سیمه کې دومره نفوذ پیدا کړ او د کونړ غوندې غرنۍ سیمه کې چې ځکمې پکې ډېرې کمې دي په زرهاوو جریبه ځمکه لاسته راوړه؟ ترڅو په دغه سیمه کې خاني وکړي.

د یو شخص په رشد کې همېشه بهرني او داخلي عوامل مهم رول لوبوي چې یو څوک د شهرت مقام ته رسوي او د یوې سیمې او یا د یو ملک د تاریخ جز ګرځي. د پورته سوالونو په اړه معلومات ما د میرزمانخان په اړه په نورو لیکنو او کتابونو کې نه دي لوستلي. که څه هم د دغه پلټنو په اړه زما او د ډاکتر عبدالرحمن زماني په پلټنو کې چې د میرزمانخان د زوی له خوا لمسی دی یو څه توپیر شته دی او ده هم ماته ولیکل چې دی هم د دې پلټنې په اړه په لومړي ځل اوري؛ خو زما د پلټنو استدلال راته قوي ښکاري ځکه د یو شخص په رشد او نفوذ کې د یو شخص د خپلې پوهې، تدبیر او مېړانې تر څنګ، طالع یا بخت هم ضروري دی. په انګلیسي-ژبه کې وایي To be in the right place in the right time یعنې که ښه درته ورسېږي وایي په ښه موقع کې په سم ځای کې وي؛ نو ځکه هر څه سم شول یا زموږ په اصطلاح بخت یې ویښ و. که تاوان چا ته په یوه پېښه کې ورسېږي نو وایي

To be in the wrong place in the wrong time یعنې په غلط وخت کې په خراب ځای کې و؛ نو ځکه ورته تاوان ورسېد. زما په اند د میر زمانخان پلار ګلروز په ښه موقع په ښه ځای کې و، چې د سپه سالار

(c) ketabton.com: The Digital Library

غلام حیدر خان څرخي د توجه وړ وګرځېد او په کونړ کې یې نفوذ پیدا کړ.

که نږدې تاریخ ته نظر واچوو نو د اسلامي حزب د مشر انجنیر ګلبدین حکمتیار او د جمعیت اسلامي د مشر استاد برهان الدین رباني په مبارزه، طرز فکر، په نهمه لسیزه کې د کابل په جنګونو او ګډوډیو کې د دوی لاسونه او هم د بهرنیانو له خوا د دوی په ملاتړ کې چندان توپیر نه و؛ خو ګلبدین حکمتیار نن د پاکستان په ملاتړ متهم او د تروریستانو په لست کې دی اما استاد برهان رباني ته د صلح د شهید لقب ورکول کېږي. مولوي جمیل الرحمن د مجاهدینو لومړنی مشر- و چې د یو عرب له خوا په باجوړ کې شهید کړای شو؛ خو هیچا ورته د ملي قهرمان لقب ور نه کړ اما کله چې احمدشاه مسعود د عربو له خوا شهید کېږي؛ نو ده ته د قهرمان ملي لقب ورکول کېږي. دا ځکه چې تاریخ همېشه د واکدارو په ګټه لیکل کېږي.

میر زمانخان چې د امان الله خان نږدې ملګری و، امان الله خان چې کله خپل وطن پرېښود؛ نو میرزمانخان هم په همدې وخت کې د کونړ د شینکوړک په سیمه کې شهید کېږي. کله چې نادرخان قدرت ته رسېږي، دی او د ده کورنۍ همېشه هڅه کړې ده چې د امان الله خان کارنامې او د استقلال په جنګ کې د مختلفو اشخاصو او کورنیو رول، ډېر کم وځلوي. د نادرخان او هم د ظاهر شاه د قدرت په لومړیو دوه لسیزو کې بالخاصه د صدراعظم محمد هاشم خان له خوا ډېره هڅه شوې وه، چې د امان الله خان د طرفدارانو او کورنیو اهمیت کم وښیي. د دوی ستراتېژي همدا وه چې د امان الله خان د طرفدارانو کورنۍ په سیستماتیکه توګه وټکوي، بندیخانو ته یې واچوي او د هېواد په داخل کې یې تبعید کړي تر څو څوک د دوی قدرت چیلنج او یا له خطر سره

مخامخ نه کړي. په مشرقي سیمه کې د خوګیاڼو د ملک قیس کورنۍ، د کامې د ګرداب د خانانو د حسن خان کورنۍ، په کونړ کې د میر زمانخان کورنۍ، د کونړ د پېچ درې د سلطان محمد خان کورنۍ او داسې نور په لسګونو لوی او وړې کورنیو تبعیدول او زندانونو ته اچول د دوی د ستراتېژیو ښې نمونې دي.

نو په دې توګه د میرزمانخان د ژوند او کارنامو په اړه هم د وخت حکومت خاورې اچولې او په دې اړه لږ معلومات او ریسرچ شوی دی. که څه هم په تېرو دوه درې لسیزو کې د استقلال څلورمې جبهې کتاب، د محمد هاشم زماني زنداني خاطرات او د ډاکتر عبدالرحمن زماني کتاب، په آزاد سرحد کې خپلواکۍ غوښتونکي مبارزې او د مومندو په مشهورو غزاګانو کې د غازي میرزمانخان ونډه[18] او څو نورې مقالې نشر- شوې دي؛ خو بیا هم دا ریسرچ کافي نه دی او د دغه پېر د پېښو په اړه زیاتو څېړنو ته اړتیا شته دی.

دا چې څنګه تاریخ همېشه د واکدارو په ګټه لیکل کېږي، پروسږ کال مې د Return of a King کتاب چې انګلیسي- مؤرخ William Dalrymple له خوا د شاه شجاع قدرت ته د رسېدو د دویم ځل په اړه لیکل شوی دی ولوسته؛ نو د دې کتاب په لوستلو راته دا معلومه شوه چې شاه شجاع عادي سړی نه و. که د شاه شجاع تاریخ ته نظر واچول شي او د تبعیض نه جدا په ځانګړې توګه وڅېړل شي، فکر کوم چې د سدوزیو د پخوانیو پاچاهانو په پرتله پوه سړی و؛ خو د وخت حوادثو او حالاتو له ده سره یاري او ملتیا ونکړه چې په قدرت کې پاتې شي، همېشه

[18] په ازاد سرحد کې خپلواکۍ غوښتونکې مبارزې او د مومندو په مشهورو غزاګانو کې د غازي میرزمانخان ونډه: د ډاکتر عبدالرحمن زماني لیکنه، چاپ کال ۲۰۱۰م، او د مسکا خپرندویې مؤسسې له خوا په کابل کې چاپ شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې هلې ځلې له ناکامۍ سره مخامخ شوي دي او بالاخره په کابل کې شهید کړای شو، چې د شاه شهید سیمه د ده په نامه یاده شوه.

که سوال دا وي چې ده ولې له انګریزانو سره معاهده امضاء کړه، د سدوزو ټولو امیرانو له انګریزانو سره جوړ جاړی درلود، حتی امیر عبدالرحمن خان هم له انګریزانو سره جوړجاړی کړی دی. نادرخان او له هغه نه وروسته د افغانستان ټول واکداران د بهرنیانو په ملاتړ قدرت ته رسېدلي او یا د بهرنیانو په ملاتړ په قدرت کې پاتې شوي دي. اما شاه شجاع د نورو پرتله زیات بدنام دی او د انګریزانو د ګوډاګي په نوم یادېږي؛ خو دا نور بیا له دغه نوم نه مستثنی دي ځکه چې دا نور یو څه په قدرت کې پاتې شوي او د هغه وخت مؤرخینو، تاریخ د دوی په ګټه لیکلی دی. په هر حال دا یو جدا بحث دی، راځم اصلي موضوع ته.

میرزمان خان په ۱۸۶۹ مېلادي (۱۲٤۸ ل) کال کې د کونړ د لمټک په کلي کې چې اوس د نرنګ ولسوالۍ پورې تړلې سیمه ده، د حاجي ګلروز خان په کور کې سترګې غړولې دي. د هغه غور نیکه محمد اکرم خان د دښمني په وجه د سپین غره د تیراه د "کوټ" د سیمي نه د خپلو زامنو سره لومړی انبار سیمي ته او بیا د خاص کونړ د شامکار سیمي ته او دهغه ځای نه د برنرنګ د لمټک په کلي کې میشت شویدي. په لمټک کې محمد اکرم خان، خپل مشر زوی محمد عمرخان ته د ملک هیبت خان خور په نکاح کوي. د لمټک اوسېدونکي زیادتره بابړ دي. محمد عمر خان څه موده وروسته وفات کیږي او د کونړۍ مشري ګلروز خان ته پاتي کیږي. ګلروز خان درې مانديني درلودي چې میرزمانخان یې د

دویمې ماندینې نه و چې د ده مور د کټار کلا د ملک کامران خان خور وه[۱۹]. دوی له اپریدي قبیلې څخه دي.

کله چې په ۱۸۸۰م کال کې امیر عبدالرحمن خان قدرت ته رسېږي؛ نو دی د مرکزي افغانستان د اداري سیستم اساس ږدي او غواړي چې د موجوده افغانستان په مختلفو سیمو کې خاني او ملک الطوایفي ختمې کړي. امیر عبدالرحمن خان د پاچاهي په اوله لس کلنه دوره کې تقریباً اولس لښکر کشي وکړي او هغه تهدیدونه چې د ده پاچاهۍ ته د محلي خانانو او ملوک الطوایفۍ نظامونو له خوا مواجه وو، له منځه یوړل او د اوسني معاصر افغانستان تهداب یې کېښود.

د امیرعبدالرحمن پاچاهي او قدرت ته دوه ډوله تهدیدونه متوجه وو[۲۰].لومړی تهدید ورته د خپلې کورنۍ له خوا د قدرت پر سر و، چې په ۱۸۸۱م کال کې یې د سردار محمدایوب خان په مقابل کې او په ۱۸۸۸م کال کې د سردار محمد اسحق خان په مقابل کې جنګونه وکړل او هغه تهدیدونه یې له منځه یوړل. دویم ډول تهدیدونه ورته د داخلي اغتشاشونو او محلي واکمنو او ملک الطوایفۍ د خانانو او روحاني مشرانو نه وو. امیر عبدالرحمن خان شپږ محلي اغتشاشونه په لیرو پرتو سیمو کې له منځه یوړل او نورې نهه جګړې د پښتنو په سیمو کې شوي دي.[۲۱]

---

[۱۹] http://zamanifamily.org/?page_id=۷٦۰ (د استقلال څلورمه جبهه، دویم چاپ، کال ۱۳۹۵ل صفحه ۹۱)،

[۲۰] دامیر عبدالرحمن خان د دورې په اړه د پوهاند محمد حسن کاکړ کتاب، د افغانستان سیاسي او دیپلوماتیک تاریخ (۱۹۰۱-۱۸٦۳ م) چې په انګلیسي ژبه لیکل شوی دی، لوستل یې اړین دي.

[۲۱] Cf. Kakar, ibid (۱۹۷۱) and Dupree, Afghanistan (Princeton: Princeton University Press, ۱۹۷۰), pp. ٤۱۸-٤۱۹. Dynastic rebellions against the government were waged by Sardar Ayub Khan, ۱۸۸۱, and Sardar Muhammad Ishaq Khan, ۱۸۸۸. Rebellions against the government by non-Pakhtun groups involved the following leaders

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې امیر عبدالرحمن قدرت نیسي، سیدمحمود پاچا د کونړ چې په خپله سیمه کې یې محلي حکومت درلود د امیر عبدالرحمن مبارکۍ ته ورځي؛ خو امیر عبدالرحمن خان ورته وایي چې پس له دې به د کونړ مالیه مرکزي حکومت ته ورکوي او په بدل کې به امیر عبدالرحمن خان د کونړ حکمراني ده ته ورسپاري او د خرڅ لپاره به سیدمحمود پاچا ته میاشتنۍ پیسې ورکوي. سیدمحمود پاچا دا نه مني او امیر عبدالرحمن د کونړ د ملوک الطوایفۍ د ختمولو لپاره لښکرکشي کوي او سیدمحمود پاچا د څلورو کلونو لپاره په سرحداتو کې د امیر عبدالرحمن خان پر ضد مبارزه کوي؛ خو بالاخره د ۱۸۸٦م کال په جنورۍ میاشت کې سیدمحمود پاچا د انګریزانو له خوا وړاندیز مني، چې دی به د افغانستان د سرحدي سیمو نه لیرې اوسېږي او د انګریزانو له خوا به ده ته د میاشتې یو څه پیسې ورکول کېږي، چې خپل ژوند پرې وکړي. د امیرعبدالرحمن پالیسي دا وه چې ځایي مشران به یې کمزوري کول او په عوض به یې نویو مشرانو او اشخاصو ته رشد ورکاوه.[۲۲]

---

and/or regions: the Wali of Maimana, ۱۸۸۲; the Mir of Shignan and Roashan (Badakhshan), ۱۸۸۲; Badakhshan again in ۱۸۸۹; Hazarajat, ۱۸۹۱-۹۳; and Kafiristan, ۱۸۹۵-۹٦. Rebellions against the government by Pakhtun groups involved the following leaders, tribes and/or regions: Laghman, ۱۸۸۱; Taraki, Ghilzai, ۱۸۸۱-۸۲; Sayyid Mahmud Pacha (Kunar), ۱۸۸۲; Shinwari, ۱۸۸۲-۹۲; Mangal, ۱۸۸۳-۸٤; Laghman, ۱۸۸۵-۸٦; Ghilzai, ۱۸۸٦-۸۸; Safi (Kunar), ۱۸۸۹; and the Khan of Asmar (Kunar), ۱۸۹۰.

[۲۲] TRIBE, STATE AND ISLAM ON THE AFGHAN FRONTIER, ۱۸۸۰-۱۹۱۹ (David B. Edwards, Williams College)

دیوید اډوارز د حسن کال کړ د کتاب نه دا لاندې لیکنه راخستې ده:

Kakar has noted that prior to Abdur Rahman's reign, Afghanistan "more closely resembled a confederation of tribes and khanates than a centralized monarchy. In

د سید محمود پاچا د لښکر مشر سکندر شاه نومېده او اصلاً د باډېل درې اخونزادګان وو. دی هم خپله سیمه پرېږدي او د پېچ درې د ګلسلک په سیمه کې استوګن کېږي. طلب الدین اخونزاده د سکندرشاه لمسی دی، چې د امان الله خان په دور کې د میر زمانخان په واسطه د پیچ درې مشر وټاکل شو. طلب الدین اخونزاده د پېچ درې د سلطان محمد خان پلار و[۲۳].

د کونړ سیمې ته امیر عبدالرحمن خان څلور ځلې لښکر استولی دی. د ۱۸۸۲-۱۸۸۱ م کال کې د سید محمود پاچا پر ضد یې لښکر واستاوه او هغه یې له قدرت نه لرې کړ. په ۱۸۸۹م کال کې د ساپو پر ضد لښکر واستاوه او هغوی یې د مرکزي حکومت تابع وګرځول. په ۱۸۹۰م کال کې یې د اسمار د خان پر ضد لښکرې ولېږلې او د هغه خاني یې له منځه یوړه. د ۱۸۹٦-۱۸۹۵م کلونو په منځ کې د کافرستان پر ضد لښکرې ولېږلې او دا سیمه یې ونیوله او ځایي کافر اوسېدونکي یې مسلمانان کړل او دا سیمه یې د نورستان په نوم ونوموله.

---

this confederation, tribal elders and jirgah exercised administrative power in the affairs of their communities, subject to payment of taxes to the central government. The central government directly controlled only the urban centers and their surroundings and had a small standing army and bureaucracy. A successful monarch was one who was able to manipulate the sardars and the tribal and religious elders. The inability of a monarch to maintain this precarious situation was the signal for civil wars in which tribal communities preferred to cast off whatever restraints had been imposed on them." ("Trends in Modern Afghan History," in Afghanistan in the ۷۰'s, p. ۱۵)

[۲۳] د سلطان محمدخان زوی، احسان الله ساپي سره مرکه (۱۲ مارچ ۲۰۱٦م کال، چغه سرای، کونړ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې امیر عبدالرحمن خان سپه سالار غلام حیدرخان څرخي د کافرستان د نیولو او مسلمانولو لپاره کونړ ته راولېږه، نو د اوسني سالار باغ په سیمه کې یې پوځونه ځای په ځای کړل. سپه سالار څرخي غوښته چې د ساپو له قوم نه یو څوک مشر وټاکي خو دا چې ساپي سره په یو کس نه راضي کېدل ځکه دا متل په ساپو کې مشهور دی چې ساپي سم سمکي یعنې ټول ساپي سره یو ډول دي؛ نو په دې وخت کې د میر زمانخان پلار گلروز چې د تېراه نه دلته راغلی و او هلته پخوا د انگریزانو په قواو کې د صوبه دارۍ تر رتبې رسېدلی و، چا ورته معرفي کړ او هغه یې د پوځي قطعاتو د سنبالولو او مالیاتو د راټولو لپاره مشر- وټاکه. دا پورته کیسه د پشد د کلي د ملکانو د کورنۍ مشر ملک خورشید چې ما هم لیدلی و، احسان الله خان ساپي ته په پېښور کې کړې ده.

ډاکتر عبدالرحمن زماني د خپل پلار ارسلاخان زماني له قوله چې هغه هم ژوندی دی، د ۲۰۱۶م کال د اپرېل په یولسمه نېټه په ایمیل کې راته ولیکل چې کله سپه سالار غلام حیدرخان څرخي کونړ ته راځي؛ نو گلروز کونړ پرېږدي او د کوزې پښتونخوا د مردان سیمې ته د یو کم وخت لپاره ځي او هلته له خیرآباد سره نږدې د هوسی په کلي کې اوسېږي. دی وایي چې په همدغه کال فرقه مشر خان محمد خان چې د میر زمانخان کشر ورور و، هلته تولد کېږي. سپه سالار څرخي میرزمانخان راغواړي او مردان ته یې لېږي چې خپل پلار راولي. په دواړو روایتونو کې دا جوتېږي، چې سپه سالار څرخي گلروز راغواړي او دنده ورته سپاري. اما ډاکتر عبدالرحمن زماني وایي چې دی د لومړي ځل لپاره دا اوري چې گلروز د انگریزانو په پوځ کې د صوبیدارۍ تر رتبې رسېدلی و. د زماني ویب پاڼې په استناد، گلروز د کورنیو بدیو له امله کونړ ته کډه کېږي او په لمتک کې استوگن کېږي. اما د استقلال په څلورمه جبهې کتاب کې دا

قصه بیا د دواړو قصو سره توپیر لري. ویل کېږي سپه سالار چرخي، جرنیل باول خان د پیچ درې او کانیتوا د نیول لپاره ټاکي او گلروز خان ورسره د راه بلد په توگه لېږي. کله چې دوی راستنېږي نو جرنیل باول خان، سپه سالار څرخي ته شکایت کوي چې گلروز خان د پیچ د خلکو سره همدردي کوله او په دې تور دی په وټه پور کې بندي کوي خو د ده زوم، دی دشپې له خوا خلاصوی او دوی د میرزمانخان په شمول مردان ته تښتي.[۲۴] زما په اند که دا خبره سمه وی نو سپه سالار څرخي څنگه میرزمانخان د خپل پلار گلروز خان، پسي ولیږه حال دا چې دی د خپل پلار سره مردان ته تښیدلې و. (د تفصیل لپاره د استقلال ډ څلورمې جبهې کتاب ته مراجعه وکړي). په همدې کتاب کې یادونه شوي چې کله امیرعبدالرحمن خان وفات کېږي نو میرزمانخان د خپل پلار سره بیرته راځي او په لمتک کې ورته سپه سالار څرخي شاړي ځمکې ورکوی او هم د سه کوټې ځمکي اجاره نیسي. دا خبره راته هم سمه نه ښکاري ځکه چې نورستان د امیرعبدالرحمن خان په ژوند فتحه کېږي او څرخي بیا دلته دی پاتې شوی.

زما په اند د ملک خورشید خبره راته سمه ښکاري ځکه که گلروز کومه خاصه ځانگړتیا نه درلوده؛ نو فکر نه کوم چې سپه سالار څرخي هغه راغوښتی وای او یا یې په هغه پسې زوی لېږلی وای چې له مردان نه یې راولي او له ده سره کار وکړي. دا کیسه سمه ښکاري ځکه مخکې له دې نه چې میرزمانخان شهرت پیدا کړي؛ نو د ده د کورنۍ او د پلار نفوذ باید په دغه سیمه کې یو څه موجود وای. که داسې دلیل نه وي نو دا مشکله ده، څنگه کېدای شي چې یو کس او یا یوه کورنۍ چې اصلاً له بل ځای نه

[۲۴] د استقلال څلورمه جبهه، دویم چاپ، کال ۱۳۹۵ل، صفحه۹۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته کډه شوې وي، په کونړ کې د نورور قومونو په منځ کې دومره نفوذ پیدا کړي او دومره زیاتې ځکمې خپلې کړي. زما په اند د همدې رتبې په حاصلو ګلروز وکړای شول چې کونړ کې خاني جوړه کړي او بیا په کابل کې له پاچاهي کورنۍ خاصتاً امان الله خان سره رابطه پیدا کړي.

دا چې ولې میرزمانخان د امیر حبیب الله خان په وخت کې بندي شو دوه روایتونه دي. سید شمس الدین مجروح په خپل کتاب سرګذشت من کې لیکي، چې د یو جنایي تور پر اساس میرزمانخان بندي کېږي اما افغان جرمن انلاین په ویب پاڼه کې د ډاکتر عبدالرحمن زماني د لیکنې پر اساس، میرزمانخان د امیر حبیب الله خان په دور کې د یوې دسیسې په ترځ کې بندي کېږي[۲۵] او د دې علت دا ښیي چې میرزمانخان په ۱۹۰۸م کال کې د آزاد سرحد په امتداد د سرې غزا په نوم جګړه کې د انګریزانو پر ضد غزا کې برخه درلوده او په دې توګه د بریتانوي هند نایب السلطنه لارد منتو امیر حبیب الله ته د اپرېل په ۲۴مه نېټه یو لیک استوي او خبر ورکوي، چې د افغانستان له خوا د هغو کسانو مخه ونیسي۔ څوک چې د برتانیوي هند د پوځونو په مقابل کې غواړي وجنګېږي. امیر حبیب الله خان په همدغه کال د مۍ د میاشتې په پنځمه نېټه، په خپل لیک کې لارد منتو ته اطمینان ورکوي او په همدې تور میرزمانخان کابل ته غواړي او بندي کوي یې.[۲٦]

[۲۵] http://www.afghan-german.com/tahLiLha/EditAutor.aspx?۷۷

(اخر ځل دا ویب پانه په ۱۵ د اپریل ۲۰۱٦م کال کې وکتل شوه)

[۲٦] په ازاد سرحد کې خپلواکۍ غوښتونکي مبارزې او د مومندو په مشهورو غزاګانو کې د غازي میرزمانخان ونډه: د ډاکتر عبدالرحمن زماني لیکنه، چاپ کال ۲۰۱۰م، او د مسکا خپرندویې مؤسسې له خوا په کابل کې چاپ شوی دی.

زما د مرکو په ترځ کې دا جوته شوې چې د میرزمانخان پلار ګلروز د امیر حبیب الله خان په دور کې هم د مالیاتو د راټولو مسوول و او د ساپو د قومونو نه به یې د ملکې د سرغوړې په نامه مالیه راټوله او دا برخه مالیه چې غوړي وو، امیر حبیب الله خان د امان الله خان مور ته ځانګړې کړې وه؛ نو په دې توګه د ګلروز او وروسته د میر زمانخان د امان الله سره نږدې اړیکې وې. زما د تره سید عبدالقادر په قول، میر زمانخان نږدې رابطه د امان الله خان سره وه نو امیر حبیب الله خان ته دا بهانه په لاس ورکړه چې د مالیاتو د باقیدارۍ په تور، میرزمانخان بندي کړي. په یو بل روایت کې میرزمانخان نوکر جمدرخان د دغه سیمي یو مشهوره ډاکو حکیم خان وژنې او په دی تور، د اسمار پوځي افسر۔ میرزمانخان بندې کوي او کابل ته یې د معین السلطنه په امر لیږي.[۲۷] د ښاغلي مجروح خبره چې میرزمانخان د جنایي پېښې په تور بندي شوی دی، د اول ځل لپاره سمه ده، اما د ډاکتر عبدالرحمن زمانې خبره هم په خپل ځای سمه ده چې د میرزمانخان نه په دغه سیمه کې خطر و او انګریزانو نه غوښته چې دی دې په کونړ کې اوسي. د همدې کتاب په استناد، میرزمانخان د امان الله خان په مرسته د یوه کال د بند نه وروسته خوشي کیږي خو د معین السلطنه په امر د دویم ځل لپاره بیا بندې کیږي. زما په اند دا دویم ځل نیول د میرزمانخان سیاسي اړخ لري لکه څنګه چې ډا کتر عبدالرحمن زماني د انګلیسي اسنادو په استناد لیکلي دي.

د زماني ویب پاڼې په بنیاد، په زندان کې شهزاده امان الله خان د غازي میرزمانخان پوښتنه کوله. په زندان کې د یوه کال تر تېرولو او نورو

[۲۷] د استقلال څلورمه جبهه، دویم چاپ کال ۱۳۹۵ل، صفحه ۹۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیاسي بندیانو او مشروطه غوښتونکو سره د معرفت نه وروسته میرزمانخان په ضمانت خوشې کېږي او بېرته کونړ ته ستنېږي خو ډېر ژر بیا نیول کېږي او د شیرپور زندان ته استول کېږي. میرزمانخان دویم ځل د ۱۹۱۹ م کال د فبروری تر میاشتې پورې د شیرپور په زندان کې د پنځو کلونو پورې بندي پاتې کېږي. کله چې امیر حبیب الله خان د لغمان په کله گوش کې وژل کېږي او امان الله خان قدرت نیسي؛ نو میرزمانخان هم له بنده خوشي کوي. میرزمانخان د امان الله خان په وخت کې د کونړ او ټول مشرقي په سیمو کې خاص نفوذ پیدا کوي، د پکتیا د خلکو د اغتشاش د ځپلو نه وروسته امان الله خان، میر زمانخان ته د لوی خان لقب ورکوي. میر زمانخان د مرگ تر اخره د امان الله خان ډېر کلک طرفدار او ملگری پاتې کېږي. میرزمانخان ته امان خان د فرقه مشري رتبه هم ورکوي. (د زیات تفصیل لپاره د استقلال څلورمې جبهې کتاب ته مراجعه کولې شي) زر

کله چې د امان الله خان پر ضد د ننگرهار شینواري راپاڅېږي او میرزمانخان د هغوی په ټکولو کې رول لري؛ نو په کونړ کې هم حالات خرابېږي او د امان الله خان پر ضد ساپي راپاڅېږي او چغه سرای د ساپو له خوا نیول کېږي؛ نو میرزمانخان مرورې سیمې ته ځي او هلته د دغې سیمې د مشهور مشر، ملک عزیز سره یو ځای شینکوړک ته د سید عبدالرزاق پا چا کورته چې د شینکوړک پاچا په نوم مشهور و، ورځي ترڅو د هغه حمایت حاصل کړي او هم یې غوښتل چې اسمار ته لاړ شي او د خپل زوی عصمت الله خان چې د اسمار قوماندان و، ورسره وگوري او د کونړ د حالاتو په اړه ورسره سلا مشورې وکړي. اسمار چې هم په دغه وخت کې د محلي قومونو له خوا محاصره و، په همدې شپه، میرزمانخان

(۱۹۲۹م کال د فروری[۲۸] په میاشت کې) د کونړ د شینکوړک په کلي کې د پاچا صاحب په جومات کې د ماښام تر لمانځه وروسته، د شینوارو له خوا وژل کېږي. لیکوال ته یې نیا چې د میر زمانخان مشره لور وه هم دا روایت کړی و، چې میرزمانخان د ماښام لمانځه په وخت کې په جومات کې شهید کېږي.

که څه هم د نومورې د وژل کېدو روایتونه سره متفاوت دي؛ خو داسې ویل کېږي چې د دې سیمو مشرانو حکومت ته مالیه نه ورکوله ځکه ویل کیږي چې میرزمانخان ته امان الله واک ورکړې و چې د کونړ په سیمه کې د هغه په اندازه واک لري، نو میرزمانخان د کونړ په خلکو خاص نفوذ درلوده او حتي د امان الله خان د مور په نامه یې اضافي مالیه هم اخستله. شینواري دا اضافي مالیه نه منله نو په عوض د دی میرزمانخان امر کړې و چې د شینوارو سپین گیري جلال آباد ته وغواړي او که د دی د امر نه سر غړونه وکړي نو باید اعدام شي. د دی نه برسیره د شیگل شینوارو د ننگرهار د شینوارو سره ملاتړ هم کاوه، څوک چې د امان الله خان د حکومت پر ضد راپاڅېدلي وو. که څه هم میرزمانخان د شینوارو اغتشاش ټکولې و خو د دی سره شینوارو په جلال آباد کې سراج العمارت مانۍ وسېځله، چې همدا اوس څه ناڅه بېرته رغول شوې ده.

ویل کیږي چې د میرزمانخان د امر په اساس حکومت د شیگل د شینوارو څو تنه ملکان مفادخان د کناسېر، تاج محمد خان د شینکوړک، علي خان[۲۹] د مونې، سید رحیم د شینکوړک، بخت محمد، جمداعلي خان[۳۰] د لچي او عتیق الله اخونزاده[۳۱] نیسي او جلال آباد ته یې لیږي.

---

۲۸ http://www.zamanifamily.com/Ghazi/ghazi_eng.html

۲۹ علي خان د معارف د وزارت د مرستیال ډاکتر محمد ابراهیم شینواري د پلار د نیکه د تره ځوی و.

۳۰ جمداعلي خان د قوماندان حاجي کشمیرخان نیکه و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

میرزمانخان حکومت ته مشوره ورکړې وه چې دا کسان چې د حکومت د اوامرو نه نا فرماني کوي باید سخته سزا ورکړل شي تر څو نورو قومونو ته عبرت شي. وروسته حکومت په جلال آباد کې د شیګل څلورسپین ږیري (مفاد خان، تاج محمد خان، علي خان او جمدالي خان) اعداموي او بخت محمد د کمر عمر له کبله، سید رحیم[۳۲] د زیات عمر له کبله خوشي کوي[۳۳] او عتیق الله اخونزاده بندي پاتې کېږي. د دې ملکانو کورنیو دا انګېرله چې د دوی په اعدام کې میرزمانخان لاس درلوده.[۳۴]

سید شمس الدین مجروح په خپل کتاب (سرګذشت من) کې لیکي[۳۵] کله چې ساپو د کونړ په مرکز حمله وکړه او حاکم اعلي عبدالرزاق خان د دېوه ګل د ساپو له خوا ونیول شو، د حاکم اعلی کورنۍ د ده د تره سید معصوم شاه پاچا کور ته چې د چغه سرای په دوه کیلو مترۍ کې یې موقعیت درلوده، پناه وروړې وه؛ خو د ساپو لښکر د هغه په کور هم ورځي او د هغه کور تالا کوي. ساپو داسې ګمان کاوه چې ګونډې د حاکم اعلی کورنۍ به قیمتي مالونه او خزانه د ده کورته وروړي وي. په

---

[۳۱]عتیق الله اخونزاده د انجینر وحیدالله سباوون نیکه و، چې تر اوه کاله بند وروسته د سقاوۍ په وخت کې خوشې کېږي.

[۳۲]سید رحیم د معارف د وزارت د مرستیال ډاکتر محمد ابراهیم شینواری د مور له خوا نیکه دی.

[۳۳]د ډاکتر محمد ابراهیم شنیواری د خپلو مشرانو سره په دی هکله معلومات راټول کړې و او د ما سره یې شریک کړل (۱۲ جولای ۲۰۱٦م)

[۳٤]ملک حاجي فاروق د شیګل سره مرکه (۱۳ مارچ ۲۰۱٦م کال،چغه سرای، کونړ). همدا رنګه د جون په ۲۳مه نېټه کال ۲۰۱٦م کې د انجنیر وحیدالله سباوون سره په کابل مرکه. د دواړو معلومات تقریباً سره مشابه وو.

[۳۵]سرګذشت من: د سید شمس الدین مجروح اثر چې په ۱۳۹۱ هجري شمسي- کال کې د افغانستان ټایمز د مطبعې له خوا په کابل کې چاپ شوی دی. صفحه ۴۵، ۴٦، ۴۷ او ۴۸

دغه وخت کې د شینکوړک پاچا صاحب ته چې سید عبدالرزاق[۳٦] نومېده، خبر رسېږي چې چغه سرای نیول شوی دی؛ نو د خپل تره پوښتنې ته سید شمس الدین مجروح د شینکوړک نه ورلېږي. کله چې سید شمس الدین مجروح مرورې ته رسېږي ګوري چې میرزمانخان د اویا کسانو سره چې د مرورې مشران هم ورسره دي، جالي ته د سیند په غاړه ولاړ دي؛ نو په ده غږ کوي چې د ده سره بېرته شینکوړک ته لاړ شي تر څو د شینکوړک پاچا صاحب سره وګوري او د هغه ملاتړ تر لاسه کړي. په دغه وخت کې اسمار هم د شینوارو او مشواڼو له خوا محاصره و چېرته چې د میر زمانخان زوی عصمت الله خان د دغه غونډ قوماندان و. که څه هم میرزمانخان ته د مرورۍ مشرانو ویلي و چې شینکوړک ته مه ځه ځکه شینواري د خپلو مشرانو اعدامول د ده نه ګڼي خو میرزمانخان ورته ویلي و چې شینواري زما پنې ته هم کاږه نه شي کتلی[۳۷] او شینکوړک ته ځي.

سیدشمس الدین مجروح لیکي چې ده میرزمانخان ته وویل چې دی د خپل کاکا سید معصوم شاه د خبر اخیستلو لپاره ورور یې رالېږلی دی، خو هغوی ورته وایي چې دوی د حالاتو نه خبر دي او ښه دا ده چې هغه د دوی سره بېرته شینکوړک ته لاړ شي. د دوی په اصرار سیدشمس الدین مجروح بېرته په خپل اس سپرېږي او د دوی نه دمخه شینکوړک ته ځي تر څو د مېلمنو لپاره تیاری ونیسي. کله چې دوی د ماښام ډوډۍ خوري نو عبدالرزاق پاچا او دی په کلي کې استازی کوي او مشران خبروي چې سبا ته د میرزمانخان سره وګوري. د خلکو د خبرولو نه وروسته، د میرزمانخان ملګري د وطن د دود پر اساس په نورو کورونو باندې د شپې

---

[۳٦]عبدالرزاق پاچا د شمس الدین مجروح مشر ورور و او د خپل پلار، سید حضرت شاه پاچا چې د تیرګړو پاچا صیب په نامه یې شهرت درلوده، جانشین و.

[۳۷]د ډاکتر ابراهیم شنیواري معلومات چې د خپلو مشرانو نه یې راټول کړې و. (۱۲ جولای ۲۰۱٦م)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تېرولو لپاره تقسیمېږي او دی یوازې د څلور پنځو کسانو سره د پاچا صاحب په حجره کې پاتې کېږي او دوی ترې کور ته ننوځي. د شینکوړک پاچا صاحب او سیدشمس الدین مجروح دواړه میرزمانخان ته اطمینان ورکوي؛ خو د پاچا صاحب ناظر مجروح ته پټ وایي چې دومره خوش باوري په کار نه ده او حالات سم نه دي. کله چې مجروح کورته ننوځي نو په حجره باندې شینواري هجوم راوړي او ډزې اوري او میرزمانخان د پاچا صاحب په حجره کې وژل کېږي. مجروح لیکي چې کله دی غواړي چې د حجرې په لوري له کور نه ورشي ګوري چې د دوی د حویلۍ دروازه له بهر نه چا تړلې ده او ده ونشو کړای چې حجرې ته ورسېږي. په سبا یې جنازه د مرورې د خلکو له خوا تېښې سیمې ته انتقالېږي او هلته میرزمانخان خاورو ته سپارل کېږي. په بل روایت میرزمانخان یوازې د یوه کس خپل شاطر[38] میرافضل سره شیګل ته ځي ترڅو لښکر د هغوي نه برابر کړي[39]. مګر زما د مرکو نه دا جوتیږي چې میرزمانخان د زیاتو کسانو سره شینکوړک ته تللی و.

اما زما د مرکچیانو معلومات د سیدشمس الدین مجروح د معلوماتو سره توپیر لري. دري روایته دي؛ یودا چې کله چې میرزمانخان په همدغه ماښام شینکوړک ته رسېږي، د ماښام د لمانځه نه وروسته چې د جومات نه راوځي ملک خا زین چې د مفاد خان تره زوی و میرزمانخان پېژني او د خپلو ملګرو سره په هغه حمله کوي او هغه د ډبې[40] سره شیهدوي. بل روایت دا دی چې میرزمانخان د ماښام د لمانځه نه وروسته د جومات په

[38] شاطر هغه نوکر ته وایې چې د خان لپاره اس ساتي.

[39] داستقلال څلورمه جبهه، دویم چاپ، کال ۱۳۹۵ ل، صفحه ۱۱۰

[40] ډبه، صوفه یا وستل ته وایي چې د جومات د مخه یو ځای وي چې د لمانځه نه د مخه یا وروسته خلک راټولیږي، هلته سره مرکې کوی. ډبه د شینکوړک پاچا صیب د کور او جومات ترمنځ وه.

منځ کې شهیدیږي او بیا د کلی د بیلابیلو خیلونو په استازیتوب ځوانان د جومات د روزان نه ډزې کوي چې ګوندې وښایې چې میرزمانخان ټولو په شریکه وژلی دی تر څو د میرزمانخان د وژل کیدو مدعی معلوم نشي. ما د خپلې نیا له خوا هم اوریدلې و چې میرزمانخان د ماښام د لمانځه نه وروسته شیهدیږي. دا لنډۍ هم ویل شوی ده[41]:

د شینکوړک په خوړ راوځه
خازین ملکه چې رانه وړې پیغورونه

د میرزمانخان د شهادت په هکله ډېري سندرې هم ویل شوي دي چې د منوراستاد دا سندره مشهوره ده:

د میرزمانخان پالنګ یې جګ که کنه،
وړې وړې ځانخیلې ستر ماتوینه، خانه راځه،
راځه جانانه، ماله کونډه[42] که افغانۍ، چې شور کوینه، خانه راځه،

اما د میرزمانخان د شاطر، میر افضل سره، امریکایې انتروپالوجست ډیوید اډواردس او ما په اتمه لسیزه کې مرکه کړې وه چې میرزمانخان د ماسختن د لمانځه نه وروسته شهید کړې شوی دی.

زما د مرکو په ترڅ کې او هم د میر افضل په قول، میرزمانخان د چغه سرای نه د ماموندو د ملک عزیز سره په جاله پورې وځي او شینکوړک ته ځي. په شینکوړک کې د میرزمانخان د تم کېدو نیت دا و چې د شینکوړک پاچا صاحب حمایت ترلاسه کړي. په بل روایت کې په همدې ماښام د ملک تاج محمد خان وراره، ملک خازین چې تره یې مخکې په

[41] د ډاکټر ابراهیم شینواري نه روایت شوی ده. (۱۲ جولای ۲۰۱٦م)

[42] پخوا به خپلو سپیني روپې کونډه کولې او هغه به جنکو او ښځو د جامو په ګنډ باندې ټک وهلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

جلال آباد کې اعدام شوی و، خبرېږي او شینواري راټولوي او میرزمانخان وژني.

ملک عزیز او ملګري يې د میرزمانخان جناره د شینکوړک نه د چغه سرای د تېښې سیمې ته رانقلوي او بېرته مروري ته ستنېږي او په ماموندو ګرځي تر څو د شینوارو پر ضد لښکر برابر کړي او د میرزمانخان انتقام واخلي. ماموند د شینوارو پر ضد لښکر کوي خو د کونړ ساپي د شینوارو ملاتړ کوي. د دواړو قومونو ترمنځ جګړه د شلطن او شیګل په سیمو کې کېږي چې دری کسه ماموند او یو کس شینواری د سراج الدین[43] په وژل کیږي. ویل کېږي چې د شینکوړک پاچا صاحب[44] بیا د دواړو خوا ترمنځ روغه جوړه کوي.

د میرزمانخان د وژل کېدو نه وروسته د اسمار فوځي قشله هم د غلام خان له خوا نیول کېږي او د میر زمانخان زوی، عصمت الله خان د دانګام له لارې دیر ته تښتي. د غلام خان پلار، حضرت علي خان[45] د امیر عبدالرحمن تر وخته پورې د اسمار د سیمې خان او حکمران و خو کله چې سپه سالار غلام حیدر خان څرخي د امیر عبدالرحمن له خوا مؤظف شو، چې د نورستان سیمه ونیسي او د دغه سیمي کافر مسلمان کړي؛ نو د کونړ خاني او حکمراني يې ټولې ختمې کړې او د غلام خان پلار چترال ته وتښتېده.[46]

[43] سراج الدین د ملک رحمن الدین ورور و. ملک رحمن الدین د ډاکتر محمد ابراهیم شینواری نیکه و.

[44] عبدالرزاق، د شینکوړک پاچا صیب په ۱۳۳۵ هجری شمسی کال کې وفات شوی دی. (پورته اثر)

[45] د بیړنې لویې جرګې په مهال په اسمار کې خلکو سره مرکې. (۳ می ۲۰۰۲ م کال اسمار)

[46] سرګذشت من: د سید شمس الدین مجروح اثر چې په ۱۳۹۱ هجري شمسي- کال کې د افغانستان ټایمز د مطبعې له خوا په کابل کې چاپ شوی دی.

ډاکتر عبدالرحمن زماني په افغان جرمن انلاین کې د سرګذشت مرحوم سید شمس الدین خان مجروح: و مطالب چندی پیرامون حوادث ذکر شده در آن (قسمت سوم)[47] کې لیکي چې عصمت الله خان د خپل پلار په هدایت د دیر له لارې ملکنډ ته رسېږي ترڅو کندهار ته لاړ شي او امان الله خان سره وګوري او میرزمانخان د فعالیت په اړه معلومات ورکړي. زما په اند دا خبره به سمه نه وي ځکه که عصمت الله خان د اسمار په غونډ کې نه وای نو میر زمانخان شاید شینکوړک ته نه وای تللی او د سید شمس الدین مجروح خبره راته سمه ښکاري. دا چې وروسته عصمت الله خان ملکنډ کې د کمشنر مرستیال ته اطلاع ورکوي چې دی غواړي چې د چمن له لارې کندهار ته لاړ شي او د امان الله خان سره وګوري، سمه ده. د ملکنډ د کمشنر مرستیال د څو ورځو نه وروسته عصمت الله خان ته د چمن په لوري د تګ اجازه ورکوي او دی له امان الله سره په کندهار کې یو ځای کېږي. د انګلیسي- ارشیف د اسنادو په استناد ډاکتر زماني لیکلي چې یو شمېر مشران د عصمت الله خان په شمول کندهار ته رسېږي. زما په اند دا معلومه نه ده چې عصمت الله خان د میرزمانخان د شهادت نه دمخه ملکنډ ته ځي او که وروسته خو دی ادعا کوي چې عصمت الله خان د ملکنډ د کمشنر د مرستیال له خوا خبرېږي چې د ده پلار میرزمانخان وژل شوی دی. عصت الله خان تر اخره د امان الله خان سره په کندهار کې پاتې کېږي او کله چې امان الله خان کندهار پرېږدي نو عصمت الله خان بېرته کونړ ته ستنېږي.

[47] http://www.afghan-german.com/tahLiLha/EditAutor.aspx?۷۷ (اخری ځل دا ویبپاڼه په ۱۵ داپریل ۲۰۱۶م کال کې ولیدل شوه)

د میرزمان خان کورنۍ ټول غړي ښځې او نارینه د حکومت له خوا په ۱۳۲۴ لمریز کال د زمري د میاشتې پـه اوه ویشـتمه نېټـه یعنـې د ساپو د جنګ په دوران کې بندیان کېږي. د زمـاني د کـورنۍ مشرـان، فرقـه مشرـ خان محمد خان چې د میر زمانخان کشرـ ورور و او د میـر زمانخـان مشرـ زوی شیرمحمد خان چې د کابل د بینې حصار د کلاچې په سیمه کـې پـه خپل کور کې تر نظارت لاندې و هم په همدې شپه ونیـول شـول. د میـر زمانخان بل زوی عصمت الله خان چې مریض و د چهلستون په سیمه کې د خپل خسر په کور کې په داسې حال کې بندي کړی شو، چې پـه بسـتر کې مریض پروت و[48]. نارینه یې لومړی دیارلس کاله د کابل پـه دهمزنـګ بندیخانه کې او ښځینه غړي او ماشومان د کابل د ښـځو پـه توقیـف خانـه کې بندیانېږي، بیا په څلورمه کارته کې د عبدالرحیم خان پـه کـلا کـې او وروسته د کابل د قلاچې په سیمه کې د دوی په کور کې نظربنـد کېـږي، چې دغه کلا وروسته د ښځو د محـبس پـه نامـه هـم یادېدلـه څکـه نـورې ښځینه بندیانې به هم حکومت د دوی کور ته وراسـتولې او د دوی کـلا د ښځو د محبس په نوم شهرت وموند. په زنـدان کـې تقریبـاً ۲۸ کسـه د میـر زمانخان د کورنۍ غړي د زندان د سـختو شرایطـو لانـدې خپـل ژونـد لـه لاسه ورکوي. د میرزمانخان کورنۍ، د دیارلس کلنو کوټه قلفۍ، نظـارت او بندیخانې نه وروسته هرات ته تبعید کېږي. دوی اته کاله د تبعید په توګـه په هرات کې تېروي او د ډیموکراسۍ په لسیزه کې چې کله نـوی اساسـي قانون په ۱۹٦۴م کال کې تصویب کېږي، د میرزمانخان کورنۍ تـه اجـازه ورکړل شوه چې بېرته کونړ ته ستنه شي.

[48]زنداني خاطرات: د محمد هاشم زماني اثر، دویم چاپ، آرش نشراتي مرکز، د چاپ کال ۲۰۰٦م

زه په دویم صنف کې وم چې د میرزمانخان کورنۍ کابل تـه راغلـه نـو زموږ کور د کابل په اغاعلی شمس سیمه کې وه او زما خدای بخښلي پلار، سید محمود حسرت چې هغه وخت کې د کورنیو چارو پـه وزارت کـې د احصائیې او ثبت احوال نفوس په څانګه کې کار کاوه، ورته ډوډۍ یعنـې میلمستیا وکړه. د پښتنو د رسم و رواج په بنیاد، پـلار مـې د میرزمانخـان د کورنۍ غړو ته د تمانچې ډزې وکړې. فرقه مشرخان محمد خان بابا چې د میرزمانخان کشر ورور و او د کونړو په اصـطلاح ډېـر سر زوری سـړی و نـو زما پلار ته یې وویل چې زویه پس د ۲۱ کلونو دې زما ماغزه بیا تازه کړل.

کله چې د میرزمانخان کورنۍ هرات ته لاړه نـو زمـا مشرـ مامـا خـدای بخښلی وکیل عبدالجلیل ملنګ چې په هغه وخت کې تازه د شپږم ټولګي نه فارغ شوی و، زما نیا، بي بي مریم جانې هرات تـه ولېـږه چـې د ورونـو احوال ورته راوړي؛ خو کله چې حکومت له دې نه خبرېږي، په دې پلمه چې ګوندې د حکومت پر ضد یې فعالیت کـاوه، زمـا مامـا یـې شـپږ کالـه بندي کړ او ویې نه شو کړای چې خپلو لوړو زده کړو ته دوام ورکړي.

د میرزمانخان کورنۍ اوس مهـال اکـثره لـه هېـواد نـه بهـر پـه بېلابېلـو هېوادونـو کـې اوسـېږي او د تعـداد پـه لحـاظ یـوه لویـه کـورنۍ ده. د میرزمان خان اته زامن و:شیرمحمد خـان، غونډ مشرـ عصـمت الله خـان، غونډمشر ګل محمد خان، حبیـب الله خـان، خیرمحمـد خـان، یارمحمـد خان، ارسلاخان، او محمدهاشم زماني نومېدل. اوس یوازې ارسلان خان ژوندی دی.

د اروابناد محمد هاشم زماني د زنـداني خـاطرو پـه نـوم کتـاب د دغـه دورې د ظلمونو یوه ښه نمونه ده، چې هر افغان یې باید ولولي.

درېیمه برخه

د رنگرېزانو جنگ یا دوبي کال، د ساپو جگړه، د گلاپړۍ جگړه او د باجوړ جگړه

د رنگرېزانو[۴۹] جنگ یا دوبي کال[۵۰]

خاص کونړ

په ۱۳۱۷ ل کال کې د شالۍ او ولۍ د سیمې مومندو د کونړ د کلي د مشرانو حاجي خدای رضا او حاجي علي رضا په پټ ملاتړ د کونړ په کلي کې د هندوانو او سکهانو مالونه لوټول او د سرکاري باغ په سیمه کې یې د ولسوالۍ په مرکز هم پټې ډزې کولې. د دوی د دې حملو په پایله کې د خاص کونړ امنیت ډېر خراب شو او حکومت مجبوره شو چې دغه سیمې ته نورې قواوې ولېږي او حاجي خدای رضا او حاجي علي رضا کورنۍ

[۴۹] په خاص کونړ کې رنگریزانو ته ننگریزان وایې. د ژبپوهنې له علمه، ولې رنگ په ننگ بدل شوی معلومه نه ده.

[۵۰] د چمیارۍ د کلي ملک محمد کریم سره مرکه، چې دی په دغه کال زلمی و او د ولسوالۍ د کلا جوړلو په بیگار کې هم برخه درلوده. ملک محمد کریم تقریباً د ۹۵ کلونو دی او اوس هم تکړه دی.(د اپریل نهمه نېټه کال ۲۰۱۶م، خاص کونړ)

یې چې دواړه ورونه وو، لغمان ولایت ته فرار کړل. هندوان او سکهان هم مجبوره شول چې د خاص کونړ ولسوالي پرېږدي او اکثره کورنۍ چغه سرای او جلال آباد ته کډه شوې. حکومت د خاص کونړ مرکز چې دکونړ له کلي سره نږدې د سرکاري باغ په سیمه کې و، د اراضي کلي ته انتقال کړ. وروسته حکومت د قاضي حبیب الله نه چې په قاضي اباجان مشهور و، د برې اراضي سره نږدې ځمکه واخیستله او هلته یې پر خلکو باندې په بیگار، د ولسوالۍ کلا جوړه کړه چې اوس هم د خاص کونړ د ولسوالۍ مرکز په همدغه ځای کې دی.

دا جگړه او بد امني چې یو کال یې دوام کړی و، د رنگریزانو یا دوبې کال په نامه ځکه یادېږي چې حاجي خدای رضا او حاجي علي رضا رنگریزان (دوبیان) وو. دا جگړه او بدامني د کونړ نورو سیمو ته خپره نه شوله او د دوی هدف دا و چې د خاص کونړ د کلي نه هندوان او سکهان کډه وکړي او د هغوی جایدادونه دوی ته پاتې شي. د کونړ په کلي کې اوس هم د ډاکتر سورنگ سنگ او مانک سنگ په نوم سکهانو کورنۍ تقریباً ۲۵ جریبه ځمکه لري. د دې جگړې نه وروسته حکومت د خاص کونړ په ولسوالۍ کې یو کنډک عسکري قطعه هم ځای پر ځای کړه چې اوس هم د کنډک په نامه چونۍ او کلا شته چې یو سرحدي ټولی هلته ځای پر ځای دی.

حاجي خدای رضا او حاجي علي رضا ما پخپله لیدلي وو او دوی ته بېرته د حکومت له خوا اجازه ورکړل شوه، چې کونړ خاص ته راشي او په خپل کلي کې واوسېږي.

د ګلاپړۍ جګړه[51]

د ګلاپړۍ جګړې اصلي عامل دا و چې د تیمور په نوم یو تن چې د ګلاپړۍ د سیمې اډوخېل و، په اوړي کې د شپې له خوا به یې د پشد په کلي کې غلا کوله؛ خو خلک نه پوهېدل چې دا څوک دی ځکه تیمور چې ښه مشهوره ملک و د شپې له خوا به یې خپل کالي (جامې) ایستلې او په ځان به یې شګې شیندلې او په لاسونو به یې خنډ داره څپلۍ چې مېخونه به پکې و په لاس کولې. څرنګه چې دی په کلي کې بلد و نو هغو کورونو ته به ورته چې ښه معلومات به ورته و چې سړي (نارینه) پکې نشته دي. که د غلا پر وخت به پرې څوک راويښ کېدل؛ نو په هغه به یې د څپلۍ ګوزار کاوه او چا نیولی نه شو. نو په دې توګه د ولس ترمنځ اوازې شولې چې د پشد په سیمه کې برمانو (لوڅ پوڅي یا بې جامو نفر) پیدا شوی دی. چا به ویل چې انسان دی او چا به ویل چې پېری دی او ټوله سیمه یې له تشویش سره مخامخ کړې وه.

بالاخره د کلي ځوانان سره راټول شوي وو، چې دا برمانو باید خامخا ونیسي ځکه د کلي لپاره د بې عزتۍ خبره وه ،چې د کلي له کورونو نه غلاوې کېږي او غل نشي نیولی. دوی په همدې مصلحت کې وو، چې اوازه شوله چې برمانو د پاچیانو په کوم کور ورغلی او د کلي ځوانانو سمدستي وردنګلي او د برمانو پسې شوي دي او بالاخره برمانو یې په داسې حال کې چې د یو باغ په دېوال اوښته، نیولی دی. په دغه باغ کې تیمور خپلې جامې ایښودلې وې. د ده کمال دا و چې کله به د کلي

[51] د ګلاپړۍ د جګړه په اړه کیسه راته زما تره مرحوم وکیل سید عبدالقادر، زما پلار مرحوم سیدمحمود حسرت او د ګنجګل د کلي مشر ملک محمدمیران کړې ده. په هغه وخت کې دوی درې واړه ځوانان وو.

خلکو د ده پسې چیغه وکړه نو ده به هم خپلو جامو ته ځان رساوه او هغه به یې اغوستلې او د کلي له خلکو سره به یو ځای کېده.

د کلي خلک چې تر څو تیمور یا په اصطلاح برمانو پېژني نو د ونې پورې یې تړي او ځوانان د برمانو د وهلو اراده کوي؛ نو په دې وخت کې تیمور خپل ځان دوی ته ورپېژني او عذرونه ورته کوي چې ویې نه وهي او ورته وایي چې زه خدای او د پشد اولیاو ووهلم چې غلاوې مې کولې او ویې شرمولم. د کلي مشران چې سخت په قهر و ځکه ده د دوی د کورونو بې عزتي کړې وه نو تیمور یې همداسې لوڅ د خاص کونړ ولسوالۍ ته چې هغه وخت د سرکانو ولسوالي هم د خاص کونړ په ولسوالۍ پورې تړلې وه، راوست. په دغه وخت کې د ننګرهار د بهسودو، جان محمد خان د خاص کونړ حاکم و.

د تیمور لوڅ راوستل د ګلاپړۍ د سیمې اډوخیل په قهر کوي ځکه د دوی د یو ملک بې عزتي شوې ده او لوڅ یې د خاص کونړ ولسوالۍ ته بیولی دی؛ نو دوی د مومندو نورو خېلونو ته ژړا[52] کوي او د مومند لښکر د ګلاپړۍ په سیمه کې ځای پر ځای کېږي. په دې وخت کې د اډوخیلو لښکر، دوه ښځې چې د پشد ډاګ ته یې مالونه (څاروي) د څر لپاره وړي وو، تښتوي. څنګه چې د دې دوه ښځو د تښتولو خبر د پشد کلي ته رسېږي؛ نو د کلي خلک لښکر کوي او د اډوخیلو نه ښځې خلاصوي او جنګ د دوی ترمنځ دوام پیدا کوي چې بالاخره د خاص کونړ کنډک او د جلال آباد نه د حکومت نورې قواوې د پشد سیمې ته ورځي او د ګلاپړۍ د سیمې خلک ډېر سخت ټکوي او جنګ ختموي[53]. د ګلاپړۍ د

[52] ژړا عامه اصطلاح ده کله چې په چا ظلم یا تېری وشي نو مظلوم د کلي مشرانو یا خپل قوم ته ورځي او د مرستې غوښتنه کوي، ترڅو د ده د حقوقو نه دفاع وکړي.

[53] دا پورته کیسه مې د خدای بخښلي پلارنه اورېدلې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنګ کال هم ۱۳۱۷ هجري شمسي- دی خو دا معلومه نه ده چې دې جګړې او بد امنۍ څومره وخت دوام وکړ خو د لاندې ټیکۍ نه معلومېږي چې دا جګړه د ښځو د تښتولو نه پیل کېږي او هم دولتي قواو ته زیات تلفات اوښتي دي:

کــــه کجکــــي[54] دارې تللــــې نــــه وای
غــوتۍ غــوتۍ عســکر بــه ولــې رژېــدل

له لاندې ټیکۍ نه معلومېږي چې د ګلاپړۍ جګړه د ساپو د پاڅون نه دمخه شوې ده، چې ملک محمد میران هم ماته په مرکه کې وویل چې دا جګړه د ساپو د جنګ نه مخکې وه:

د ګلاپـــــړۍ جنــــګ یــــې لا څـــــه و
جنــګ د باډیــل[55] و چــې ګلونــه رژېــدل

د ګلاپړۍ په جګړه کې د خاص کونړ د لښکر نه د چنچن د کلي دواجان او د منګوال د کلي نه د ښایسته ګل په نوم دوه کسه هم وژل شوي دي.[56]

د ساپو پاڅون یا د ساپو بلوا (۱۳۲۴ ل کال)

دا جنګ په کونړ کې د ساپو د پاڅون او هم د ساپي کال په نامه یادېږي. که څه هم د ساپو په پاڅون کې د کونړ نورو قومونو هم برخه

---

[54] پخوابه ښځو په پیکیوکې کړې وړې کوځۍ کولې چې کجکي به یې ورته ویل؛ نو دلته اشاره هغه دوه ښځو ته ده چې د پشد ډاګ ته وتلې وې.

[55] باډیل د کونړ یوه دره ده چې اوسېدونکي یې ټول ساپي دي.

[56] د چمیارۍ د کلي ملک طاوس خان سره مرکه(۹ اپریل ۲۰۱۶م کال، خاص کونړ)

درلوده خو دغه پاڅون د ساپو په نامه ځانګړې شهرت پیداکړی دی. له مشرانو سره د خبرو اترو په پایله کې زه دې نتیجې ته رسېدلی یم چې د ساپو د پاڅون مهم دلیلونه دوه وو، چې یو یې د نفوسو یا جبري عسکرۍ نه منل او بل د ناروا مالیه اخیستلو مسئلې وې. د عمومي نفوسو[57] د ورکولو نه دمخه هشت نفري (اته کسیز) سیستم په کونړ کې رواج و، چې د امیر عبدالرحمن خان په وخت کې په خلکو کې منل شوی و، چې د هرو اتو نارینو نه به یې یو کس د عسکرۍ جبري خدمت ته د ولس له خوا لېږل کېدل. د دې یو نفر مصارف یا لګښت به د نورو اوه نفرو له خوا په شریکه ورکول کېده. د سردار محمدهاشم خان د صدارت په وخت کې (۱۹٤٦– ۱۹۲۹ م) حکومت غوښتل چې جبري عسکري عامه کړي یعنې هر څوک چې دوه ویشت کلن شي باید د عسکرۍ د خدمت دوه کلنه دوره سرته ورسوي. په ابتدا کې عسکري خدمت په عامه توګه دوه کاله و او یوازې چا چې فاکولته ویلې وه یعنې د لسانس تحصیل یې درلود، د عسکرۍ خدمت د هغوی لپاره یو کال و. د داؤد خان په وخت کې هغه چا چې مکتب نه و ویلی عسکري خدمت د هغوی لپاره دوه کاله، دولسم پاس به یو کال او چا چې فاکولته (لسانس) درلوده نو شپږ میاشتې د عسکرۍ خدمت دوره به یې تېروله. که څه هم د نفوسو مسئله اصلي عامل ګڼل کېده؛ خو په اصل کې د محلي چارواکو ظلم او ناروا او د ولس له وسې نه اوچته مالیه، ولس تر سپړمو (پوزې) رسولی و په داسې حال کې چې حکومت خلکو ته هیڅ خدمات نه دلودل، د دې له پاسه یې له خلکو نه نفوس او مالیه هم غوښتله.

---

[57] نفوس ورکول جبري عسکري خدمت ته ویل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څرنګه چې د کونړ زیاته برخه غرنۍ سیمه ده؛ نو زراعتي ځمکې ډېرې کمې او د خلکو عایدات هم ورسره ډېر کم (ټیټ) وو. په هغه وخت کې او حتی په دې وروستیو وختونو کې هم د کونړ ولس په وچه ډوډۍ په ګېډه موړ نه و؛ خو له دې سره د وخت حاکمانو د خلکو نه زیات باج او مالیه اخیستله چې د ولس له توانه اوچته وه. د امیر عبدالرحمن خان او امیر حبیب الله خان په دور کې د مالیې سیستم د سه کوټی[58] په نامه یادېده چې د درې حصو د حاصلاتو نه به یوه حصه حکومت اخیستله. کله به چې د درمندونو وخت شو نو مامور مالیه او مؤظفو کسانو به درمندونه لومړی مهرولاک کول او د هغه په مخ کې درمند باید تلل (وزن) شوی وای. حتی داسې هم کېدل چې مامور د مالیه به وخت نه درلود او ټول درمندونه به یې په خپل وخت نه شول تللی؛ نو که باران به وشو زیاتره درمندونه به خرابېدل او د خلکو د خولې رزق به له منځه ته او خرابېده به. د غنمو د بوسو نه به یې هم مالیه اخیستله. کله چې به بیا د مالیې د ورکړې اندازه معلومه شوه نو زمیندارو ته به یې ویل چې دا د مالیې بوس او دانې (حاصلات) د حکومت په ګودامونو کې چې یو یې په اسمار او بل یې په کوز کونړ (ښوه) کې و، داخلې (تحویل) کړئ او د ګودامدار نه باید سند واخلئ. لومړی د دې حاصلاتو انتقال خورا ګران کار و ځکه ترانسپورتي وسایط نه و او زمیندارو به په حیواناتو (څارویو) دا دانې انتقالولې او هم به مجبور و چې ګدامدار ته د دانو په تحویلولو

---

[58] سرګذشت من:د سید شمس الدین مجروح اثر چې په ۱۳۹۱ هجري شمسي ـ کال کې د افغانستان ټایمز د مطبعې له خوا په کابل کې چاپ شوی دی. صفحه ۳۷ کې د سه کوټي د مالیه سیستم یادونه هم شوې ده.

رشوت ورکړي ځکه ګودامدار صاحب به کړي وړي (هغه دغه) کول[59] چې اعلی درجه دانې باید ګدام ته تحویل کړئ. همداسې مالیه د چهل یک په نوم چې خلکو به ورته چېلک ویلو په بزو، غواګانو او حتی په غوړو هم وه. د څلوېښتو څارویو نه یو باید حکومت ته ورکړل شوی وای. نو په دې توګه ولس مجبوره و چې له خپلو ځکمو نه په پکو (تنګ) شي او پرېښودلو د ځمکي ته به مجبورېدل. که څه هم د جنس په توګه مالیه اخیستل د امان الله په دور کې لغوه شوې وه[60] او په نغدي پیسو بدله شوې وه؛ خو بیا هم حکومت خلک په تکلیفول او د زیاتو پیسو د مالیاتو غوښتنه به محلي چارواکو کوله.

د عبدالمالک ساپي د لیکنې په استناد، ساپي ملک ماموند په ګډه تعیینوي چې جلال آباد ته لاړ شي تر څو سردار داؤدخان ته د محلي چارواکو د ظلم له امله شکایت وکړي. همدا رنګه ډاکتر عبدالرحمن زماني د خپل پلار الحاج محمد ارسلان زماني له قوله لیکي چې د ننګرهار په شاهي باغ سالون کې یوه لویه جرګه وه، چې دی هم پکې و، د صدراعظم هاشم خان یوې خوا ته د کونړ حاکم اعلی سیدعباس پاچا او بلې خوا ته سید عبدالرزاق پاچا چې په شال پاچا مشهور و ناست و؛ نو صدراعظم هاشم خان خبرې پیل کړې او خلکو ته یې اخطار ورکړ چې اوسنی وخت د میرزمانخان له پخواني وخت سره توپیر لري، ځکه حکومت اوس توپونه، ټانکونه او الوتکې لري؛ نو دوعا وکړئ چې الله

---

[59] اوس هم په ښارونو او کابل کې څوک چې د کورونو مالیه تحویلي؛ نو باید رشوت ورکړي که نه ښاروالي مامورین مالیه د کور د خاوندانو نه تحلویلوي، یا یې جریمه کوي او یا دومره مالیه تعینوي چې د وسی او اندازه نه زیاته وي.

[60] سرګذشت من:د سید شمس الدین مجروح اثر چې په ۱۳۹۱ هجري شمسي ـ کال کې د افغانستان ټایمز د مطبعې له خوا په کابل کې چاپ شوی دی. صفحه ۳۷.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعالی مو د حکومت له غضب نه وساتي او دا وسایط ستاسې پر ضد استعمال نه کړي. تاسې باید د حکومت اوامر ومنئ او د حکومت له اوامرو نه سرغړونه ونه کړئ. په دې وخت ملک ماموند پاڅېږي او عصباني کېږي او د خلکو له خوا تېل ناتېل کېږي او لنگی یې هم غورځېږي او ورته وایي چې کېنه. صدراعظم هاشم خان هم ملک ماموند خبرو ته نه پرېږدي؛ خو له دې سره ملک ماموند احساساتي کېږي او وایي که دی اوس خبرې ونه کړي نو څوک به د دوی په اړه خبرې کوي او خپلو خبرو ته دوام ورکوي. په همدې منځ کې شال پاچا صدراعظم هاشم خان ته وایي چې په عفوه کې زیات لذت دی او مجلس ته خاتمه ورکوي.[61]

په هر حال په دواړو روایتونو کې ساپي خپلې ستونزې او د محلي چارواکو د ظلم نه شکایت، صدراعظم هاشم خان او سردار داؤد خان ته د ملک ماموند په واسطه رسوي. د عبدالمالک ساپي د روایت نه داسې معلومېږي په کومه غونډه کې چې الحاج محمدارسلان موجود و، دا د دویم ځل لپاره ملک ماموند د ساپو استازیتوب کوي او خپل شکایت صدراعظم هاشم خان ته رسوي. عبدالمالک ساپی لیکي چې کله ملک ماموند بېرته کونړ ته راستنېږي، د ۱۳۲۳ل کال د سنبلې په ۲۱ مه نېټه، د ساپو مشرانو سره د دېوه گل درې، د پلار درې په سیمه کې جرگه کوي. په دغه جرگه کې د ساپو دا لاندې مشران برخه اخلي:

۱. د باډېل درې نه میرسلام خان، رحیم دلخان، دواجان او سیدانشا

[61] افغان جرمن انلاین، د ډاکتر عبدالرحمن زماني د ساپو د جگړې په اړه د مقالې اتمه برخه، چې د عبدالمالک ساپي د مقالې نه روایت کړی دی. دامقاله په ۲۸ د دسمبر ۲۰۱۵ م کال خپره شوې ده.

۲. د دېوه گل درې نه ملک ماموند، میرزا عبدالکریم خان او ملک گلزار

۳. د مزار درې نه مولوي اباخان، الله خان او ملک دائین

٤. د شونکړۍ درې نه عبدالجلال

۵. د پېچ درې نه محمدصفدرخان، سیدستارخان، حاجي غلام عمرخان، وکیل محمدسید، محمدشاه خان، محمد جمال او ملک عظیم خان.

دا مشران د لسو ورځو خبرو او بحث نه وروسته د تلې د میاشتې په لومړۍ نېټه فیصله کوي، چې دوی به یو ځل خپل اواز او شکایتونه حکومت ته رسوي. په دې ځل جرگه کې ملک ماموند له شپږو نورو مشرانو محمدصفدر خان، عبدالجلال خان، میرزا عبدالکریم خان، مولوي اباخان، میرسلام خان او غلام عمر خان سره تعینوي او جلال آباد ته ځي. دوی د میزان په اومه نېټه، د سهار په نهه بجو د رئیس تنظیمه، عبدالله خان سره گوري. عبدالله چې د مشرقي نائب الحکومه و ورته وایي چې سبا باغ شاهي ته راشئ تر څو د صدراعظم هاشم او سردار داؤد خان سره چې له کابل نه راغلي دي وگورئ. دوی په سبا یعنې د میزان په اتمه نېټه په شاهي باغ کې د صدراعظم هاشم خان، سردار داؤد خان، عبدالله خان او سید عالمشاه خان سره گوري او ملک ماموند ورته په خپلو خبرو کې وایي چې موږ په پښتو کې یو متل لرو چې یو بام او دوه هوا، په ټول مملکت کې یو قانون دی او په موږ باندې بل غوندې قانون تطبیق کېږي. ملک ماموند زیاتوي چې موږ د ډېرې زمانې نه راپه دې خوا اته نفري ورکړې ده او پس له دې نه هم همدا اته نفري د عسکرۍ خدمت لپاره ورکوو. موږ د حکومت رعیت یو او دا سمه نه ده، چې زموږ نه دې څلور دورې عسکر (۲۷-۲۲) کلنی پوري په یوه دم وغوښتل شي ځکه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان باندې کومه بهرنۍ حمله نه ده شوې او نه په ملک کې کوم اغتشاش شته دی، چې دومره نفر د عسکرۍ خدمت لپاره له موږ نه غوښتل کېږي. که حمله په افغانستان وشوه نو موږ بیا حاضر یو چې له حکومت نه دفاع وکړو او نفر ورکړو. ملک ماموند دوی ته وایي چې په ولس باندې پر دې سربېره، قسماقسم بیګار اچول کېږي، رشوت له موږ نه اخیستل کېږي او ځلور قسمه مالیه، چیلک (ځلویښتم) او ګدام له موږ نه اخیستل کېږي چې دا سمه نه ده.

جنرال میر احمد مولایي په خپلو خاطراتو کې هم د ساپو د مشرانو د ستونزو په اړه یادونه کوي او وایي چې د څوکۍ په رباط سیمه کې دی له داؤد خان سره و، کله چې هغه د دغه سیمې نه کتنه کوله او ملک ماموند ورته د ساپو د ستونزو په اړه شکایت وکړ؛ خو سردار داؤد خان ته د ده خبرو چندان خوند ورنه کړ او غوښتل یې چې دی او یو کس بل مشر د امرحیدر خان په نامه بندیان کړي؛ خو ده داؤد خان ته وویل چې دوی د مېلمنو په توګه تاسې ته راغلي دي او ښه نه ده چې بندیان یې کړئ.

جنګ د مزار درې نه په ۱۳۲۴ل کال د سرطان په نهمه نېټه چې د ۱۹۴۵م کال د جون د میاشتې د ۳۱مې نېټې سره سمون خوري پیل کېږي.[٦٢]

په ۱۳۲۴ ل کال کې د ساپو په پاڅون کې لومړی د مزار درې خلکو خاص رول درلود او د ساپو پاڅون د مزار له درې نه پیل کېږي چې ملک حیاوالدین او ملک الله خان د نورګل د ملک سید کریم د کلا نه

[٦٢] افغان جرمن انلاین، د ډاکټر عبدالرحمن زماني د ساپو د جګړې په اړه د مقالې اتمه برخه چې د عبدالمالک ساپي د مقالې نه روایت کړی دی. دا مقاله په ۲۸ دسمبر ۲۰۱۵م کال خپره شوې ده.

حکومتي ټوپکې تښتوي. له دې نه پس د نورګل حاکم عبدالوهاب خان د احصائیې له مامورینو سره یو ځای مزار درې ته ورځي او د مزار درې له خلکو نه د حکومتي ټوپکو بېرته غوښتنه کوي او هم د خلکو نه د نفوس اخیستلو ثبت نام غواړي. ساپي د حاکم عبدالوهاب خان دا غوښتنې نه مني او د شولت په سیمه کی حاکم او د احصائیې دولتي مامورین بندیان کوي. د دې پېښې نه وروسته، شهسوار او سلیمی هم د تیتک د سیمې نه مزار درې ته ورځي او د لښکر بندو بست کوي. دوی ولسي بیرغ د حکومت پر ضد پورته کوي او د سلام پور تر غاښې پورې ټولې سیمې نیسي. د دې لښکر بیرغچي سیداحمد اکا نومېده؛ خو چې کله حکومتي قواوې د جلال آباد نه را رسېږي نو د ساپو لښکر په شا تنبول کېږي.[٦٣] ډاکټر عبدالرحمن زماني د خپلو مقالو په دولسمه برخه کې لیکي، چې د دې جګړې نه وروسته ساپو او د کونړ نورو قومونو د حکومتي قواو سره چریکي جنګونه پیل کوي.

داپاڅون یولس میاشتې[٦٤] دوام کوي چې د کونړ ډېرې سیمې د حکومت له خوا بمباري کېږي او په سل ګونو کسان د حکومت له خوا وژل کېږي. په دې جګړو کې حکومتي قواو ته هم خورا درونه تاوان رسېږي. د ساپو د جنګ په اړه ډاکټر عبدالرحمن زماني د خپلو مقالو په اتمه برخه کې د ساپو د جنګ پوځي او ملکي تلفات د ځلور زرو کسانو په شاخوا کې ښودلي دي. دی زیاتوي د حکومت هدف دا و چې که د نفوسو اخیستلو پروسه په کونړ کې عملي کړي؛ نو په دې توګه به د مشرقي نور قومونه هم نفوس ورکړي. جنرال میراحمد مولایي په خپل

[٦٣] د نورګل د ولسوالۍ مشر، لیکوال او شاعر محمد حسن حسام سره په ۲۸ د میزان ۱۳۹۱هجری شمی کال کې مرکه وکړه او دا معلومات مې ترې واخیستل.

[٦٤] مینوسکرپټ د پروفیسر ډیوید آډوارټس د کتا ب نه چې د Caravan of Maytres په نامه یادېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه جلده یاد داشتونو کې د ساپو د جنګ عملیات په ښه توګه لیکلي دي، ځکه دی هغه وخت د مشرقي د فرقې قوماندان او پخپله د جنګ په صحنه کې حاضر و.

ملک الله داد چې حاکم یې نیولی و هغه بندي کېږي او په زندان کې مري. ملک ماموند د دېوه ګل په اول سر کې نیول کېږي او بیا یې د بندیخانې نه خوشي کوي؛ خو وروسته د څوکۍ او نورګل په منځ کې د نامعلومو کسانو له خوا وژل کېږي. اما ملک میر سلام[٦٥] د باډېل بیا بندي کېږي او ۱۸کال او درې میاشتې او ۱۵ ورځې په بندیخانه کې تېروي، ځکه ده نه غوښتل چې د هېواد بل ولایت ته لاړ شي. چې د بندیخانې نه خوشي کېږي نو بېرته کونړ ته راځي او هلته وروسته کلونو کې په خپل مرګ مري.

د همدغه کال د څوکۍ ولسوالۍ په مرکز کې چې رباط ورته وایي د سنبلې جشن په جوړوي او حکومت د ساپو نه ځلور غوښتنې کوي. ساپي باید نفوس ورکړي، د درو داخل ته باید سړکونه وغځول شي، باقي کسان چې د قومي په حساب پاتې دي عسکري خدمت ته ولېږي او هم د مالیه باقیداري حکومت ته تحویل کړي[٦٦].

د ۹-٦ د جولای کال ۱۹۴۵ چې د سرطان د میاشتې ۱۸-۱۰ مه ۱۳۲۴ل کال کېږي، داؤد خان ښیوې ولسوالۍ ته ځي او د ساپو د جنګ نګراني پخپله کوي. د جولای په ۲۰مه نېټه، کال ۱۹۴۵ حکومت فرقه مشر خان محمدخان چې د میر زمانخان کشر ورور و د شیرمحمد خان او عصمت الله په شمول چې د میرزمانخان زامن و، کابل ته غواړي او هلته

[٦٥]د ملک میرسلام خان د وراره حاجي عبدالقادر د باډېل سره تیلفوني مرکه (۵ مې ۲۰۱٦م کال، کابل)

[٦٦]د ساپو د پاڅون په اړه د ډاکټر عبدالرحمن زماني مقاله دیارلسمه برخه چې په افغان جرمن انلاین کې په ۱۷ د جنورۍ ۲۰۱٦م کال خپره شوې ده.

یې بندیانوي[٦٧]. په همدغه وخت کې د میرزمانخان د کورنۍ نور غړي جلال آباد ته غواړي او هغوی هم بندیانوي او د کورنۍ د ماشومانو او ښځو پسې قواوې کونړ ته لېږي او په دې بهانه چې د جنګ له امله باید دوی جلال آباد ته کډه شي راولي او هماغسې ټول کابل ته لېږي او په دې توګه د میرزمانخان د کورنۍ ټول غړي، نارینه، ښځې او ماشومان په دهمزنګ او کلاچې سیمه کې د دیارلس کلونو لپاره بندیان کېږي او وروسته هرات د اته کلونو لپاره چې څنګه مخکې یادونه شوې تبعید کېږي. د دې خبرې یادونه ضروري ده چې یوه کورنۍ په خپل ملک کې ۲۱ کاله بندیخانه او تبعید تېروي څه اسانه کار نه دی او حکومت د ظلمونو همدا یوه ښه نمونه ده.

له جنګ نه وروسته د ساپو زیات شمېر مشران د کونړ نه فرار او د افغانستان نورو سیمو ته تبعید کېږي. د دې انقلاب درې مهم مشران شهسوار، سلیمي او امان الملک د بلخ ولایت د شولګرې ولسوالۍ ته او یو شمېر نور مشران لکه سلطان محمد خان د پېچ، شبرغان ته او لعلوجان د بلخ ولسوالۍ ته تبعید کېږي چې د دوی د کورنیو یو شمېر زیات غړي اوس هم هلته اوسېږي. د کونړ یو شمېر نورې مشهورې کورنۍ لکه د لوی خان میرزمان خان ټوله کورنۍ هم په همدغه کال هرات ته[٦٨] د وتې پور د محمدامین خان، جمدر خان او اکبر خان کورنۍ شبرغان ته فرار کړای شوې چې د ډیموکراسۍ تر لسیزې پورې (۱۹٦۴ م کال) دوی ته د دې اجازه نه وه چې کونړ ته راشي او په خپلو کورونو کې واوسېږي.

[٦٧]پورته ماخذ

[٦٨] http://zamanifamily.org/?page_id=۹۵ د میرزمان د کورنۍ ویب پاڼه (اخری ځل دا ویپاڼه په ۲۷ د نومبر ۲۰۱۵م وکتل شوه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویل کیږی چې د هغه وخت مشهور ملا چې د سید جمال[۶۹] پـه نامـه یادېده د ساپو مشرانو ته ویلي وو که دولس زره کسان خپل پاچا وټاکي نو د دوی پاڅون به شرعي جنبه پیدا کړي، چـې د دوی جنـگ بـه لـه بلـې پاچاهۍ سره وي؛ نو په دې توگه به د دوی مـړي شـهیدان وي. کـه دوی خپل پاچا ونه ټاکي نو د دوی جنگ به د پاچـا پـر ضـد اغتشـاش وي او د دوی مړي به د شهیدانو په لیکه کې نه حسابېږي. هماغه وو، چـې د سـاپو مشرانو شهسوار د پاچا، سلیمی د صدراعظم او امان الملک د دفاع د وزیـر په توگه وټاکل. د ملا سیدجمال فتوا دا وه که حکومت د سړک له پاسـه د ساپو په سیمه او درو حمله وکړه؛ نو بیا دوی حق لـري چـې لـه ځـانونو د دفاع لپاره د حکومت پر ضد د بلې پاچاهۍ سره جگړه وکـړي نـو پـه دې توگه به د دوی مړي د شهیدانو په کتار کې حساب شي. امان الملک چـې په ملک ساپي مشهور و ما پخپله په پېښور کې لیدلی و، چې پوځـي کرتـۍ او خولۍ به یې په سر کوله. د دغه او نورو جنگونـو پـه اړه محـلي زیـاتې لنډۍ او سندرې ویل شوي دي. د سـاپو د جنـگ پـه اړه د یـوې لنـډۍ یادونه راته پوهاند ډاکټر محمد قاسم جمدر په دې توگه وکړه:

په ساپو کې سلیمی و
د تورې زمرى و
ډاکې بی اچولې د ځوکۍ په رباط[۷۰]
عسکر یې کړل برباد

[۶۹] مینوسکرپت د پروفیسر ډیوید آډوارټس د کتا ب نه چې د Caravan of Maytres په نامه یادیږی.

[۷۰] رباط د ځای نوم دي چې د ځوکۍ ولسوالۍ مرکز اوس هم هلته دي او د کـونړ سـیند شـمال خواتـه واقع دی. د ډېر پخوا نه دا سیمه د رباط په نامه یادېږي. پخوا به حکومتونو پـه عمـومی لارو د مسـافرو لپاره تمځایونه جوړول او عسکري قشله به هم هلته وه؛ نو دا ځایونه به یې د ربـاط پـه نامـه یـادول. پـه کوز کونړ کې د ښېوي ولسوالۍ مرکز هـم د ربـاط پـه نامـه یادېـده، چـې هغـه هـم د لارې پـه سر او د ځوکۍ ولسوالۍ په څېر د کونړ سنید شمال ته واقع دی.

د ساپو د پاڅون زیاتې جگړې په ځوکۍ ولسوالۍ کې شـوې دي؛ نـو یوکس چپړاسي[۷۱] چې محمدرسـول نومېـده او محلـی شـاعر و دا لانـدی شعر یې ویلی و[۷۲]:

چې جگړه جوړه شـوله پـه کولمـانۍ[۷۳] بانـدې
ورته راټول شول ساپي ټول په سـیالۍ بانـدې

تـوره پـه لاس سـلیم خـان گرځـي پـه غرونـو
چـې نـا مـردي ونـه کـړئ شاباسـئ ورونـو

مهمنــدو بیــالوده پــه شــش پــولې[۷۴] بانــدې
درې لیـوا غرقـې شـولې پـه کولمـانۍ بانـدې

زه یـم طالـب محمـد رسـول وایمـه شـعرونه
پــه خولــه مــې لاس ایښــي چپړاســی یمــه

نورې داسې ډېرې ټیکـۍ او سـندرې د ساپو د جنگونو پـه اړه ویـل شوې دي. هغه وخت چې جنگي الوتکې ډېرې پر مخ تللې نـه وې؛ نـو د سورلکۍ او شین لکۍ جهازونو (الوتکو) په نومونو به یادېدلې. یـوه د دې

[۷۱] د ښوونځي ملازم ته چپړاسي وایي

[۷۲] دا شعر راته د تنر د کلی حاجي صیب غفورخان چې د ده د کورنۍ زیات کسان په دغـه جگـړه کـې شهیدان شوی وو، د ۱۹۹۳ کال د جوزا په ۳۱مه نېټه ووایه. حاجی صیب غفـور خـان د ده پـه قـول یـو اتیا کلن دی.

[۷۳] کولمانۍ په ځوکۍ ولسوالۍ کې د یو کلی نوم دی.

[۷۴] شش پولي د پیسو اندازه وه، چې شپږ پوله به وه خو دلته مطلب دا دی، چې مومندو د پیسو لپـاره پـه دغه پاڅون کې فعاله ونډه نه درلوده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الوتکو نه په کوز کونړ کې غورځېدلې وه؛ نو ما د خپلې مور له خولې دا لاندې ټپکی رانقل کړې ده:

د سلیمي دې حکمت ته گوره
جهاز یې راکوز کړ لکه زرکه په ټوپونو

دا چې ډېر کسان د ساپو په جنگونو کې وژل شوي دي؛ نو د دې لاندې ټپکی نه معلومېږي چې ولس هم د جنگ نه ستړی شوی و:

سلیمیه روغه وکړه
ساپی دې لنگې شوې د گټو په سرونو

د کابل حکومت په لومړی سر کې په سلطان محمدخان د پېنج درې، ملک عبدالقادر د کورباغ، میراعظم خان د شوړیک، شهسوار د دېوه گل او شیخ محمد حنیفه د چمبرک باندې د اعدام حکم وکړ؛ خو وروسته یې دوی له کونړ نه فرار کړل.

پېنج درې په لومړي سر کې د ساپو د جنگ ملاتړ نه کاوه؛ خو یوازې سلطان محمدخان په پټه غوښتل چې د نورستان د سیمې ولس هم له ځان سره ملگری کړي تر څو د حکومت په مقابل کې وجنگېږي ځکه په دې وخت کې نورستان د حکومت ملاتړ کاوه او د پېنج درې خلکو ته ستونزمنه وه چې هم د نورستانو سره او هم د حکومت سره په یوه وخت کې وجنگېږي. حکومت د سلطان محمد خان د دې نیت نه خبر شو ځکه حکومت شال پاچا د پېنج درې ته لېږلي ترڅو معلوم کړي چې څوک د حکومت طرفدار دي او څوک نه. سلطان محمد خان په خوش باوری شال پاچا ته خپل پلان ویلی او بیا شال پاچا د سلطان محمد خان پلان کټ مټ صدراعظم هاشم خان ته رسولی و. لکه چې څنگه مخکې

یادونه شوې، کله چې د ساپو مشرانو صدراعظم ته خپلې ستونزې ویلې نو شال پاچا هم هلته موجود و.

د ساپو مشرانو د ساپو په کال دا تړه کړې وه چې هیڅوک به په خپلو منځو کې په یو بل تعرض نه کوي؛ نو په دې وخت کې مسعودو د شوړیک یو کس وواژه او ساپو په هغو پسې لښکر وکړ او حکومت دا اوازه خپره چې دا کار سلطان محمدخان کړی دی. حال دا چې سلطان محمدخان په دغه پېښه کې لاس نه درلود. همدا رنگه میراعظم او شهسوار، سلطان محمدخان ته خبر ورکوي چې د گوربزو لښکر شوی او په تا حمله کوي؛ نو ښه دا ده چې خپل سیمه مورچل پرېږدې. سلطان محمدخان بیا لغمان ته ځي او له هغه ځایه جلال آباد ته ځي تر څو داؤد خان وگوري. دا چې داؤد خان د سلطان محمد خان د نیت نه مخکې د شال پاچا په ذریعه اطلاع درلوده نو سلطان محمد خان بندي کوي او وروسته د سلطان محمد خان کورنی لومړی فراه او له هغه ځای نه شبرغان ته فراروي.

د خاص کونړ په ولسوالی کې د ساپو د کال د بمباریو د درېو بېلگو یادونه:

سورلکی جهاز یوه بمباري د تنر په کلي کې د اخونزادگانو د میرزا عزیز خان په کور کړې وه، چې څوارلس کسه ښځې، نرینه او ماشومان پکې وژل شوي و. د بمباریو د وېرې دوی ونه شو کړای چې خپل مړي په خپله هدیره کې ښخ کړي. دوی خپل مړي د خپلې کلا نه بهر د شپې له خوا ښخ کړل چې د دوی قبرونه اوس هم هلته شته دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویمه بمباري د تنر سره نږدې د پاچایانو په بانډه باندې وه چې په هغه کې زما د مور خور چې د دې نه مشره وه او هم د عصمت الله روحاني[۷۵] مور او یو ګڼ شمېر نور کسان پکې وژل شوي وو.

درېیمه بمباري د منګوال کلي سره نږدې د سید حنیف پاچا په کور وشوه چې ګڼ شمېر کسان د هغه په کلا کې راټول شوي وو. که څه هم حکومت دوی ته ویلي و که څوک له حکومت سره مخالفت نه کوي نو د پاچایانو په کلا کې دې راټول شي؛ خو له دې سره د حکومت جنګي الوتکو پرې بمباري کړې وه. د ډاکټر سیدقاهر عاطف چې هغه وخت کې دی د دولس یا دیارلس کلونو په عمر و، راته وویل چې د سیدحنیف پاچا په کور باندې د دغه بمبارۍ له امله څلېرویشت کسه ښځې، نرینه او ماشومان شهیدان کړای شوي دي.

که څه هم حکومتي قواو ډېر تلفات درلودل خو له دې سره مقاومت یې هم کاوه او د خاص کونړ د تنر کلي سره پوځي کنډک تر اخره مقاومت وکړ او ولسي لښکرو ونه شو کړای چې د کنډک چوڼۍ ونیسي. نو دا ټیکۍ یې ښه نمونه ده:

خلک دې داسې زامن راوړي

لکه کوچۍ چې کنډکي[۷۶] راوړي دینه

او داسې هم شوي چې یو شمېر عسکرو مقاومت نه دی کړی او خپله خوښه یې ځانونه تسلیم کړي دي لکه چې د لاندې ټیکۍ نه معلومېږي، چې د خاص کونړ د تنر غونډۍ له پاسه چوڼۍ چې یو ټولۍ عسکر هلته

[۷۵] عصمت الله روحاني دا مهال په کاناډا کې اوسېږي.

[۷۶] کنډکی خطاب دی د دې قشلې کنډکمشر ته او دا معلومېږي، چې د دې کنډک قوماندان اصلاً کوچی احمدزی و.

وو او مهم سوق الجیشي اهمیت یې درلود؛ خو د دې ټولي قوماندان دغه چوڼۍ پرېښودلې وه او تښتېدلی و:

چوڼۍ یې په سازه ورله پرېښوده

فقیر[۷۷] جامې د جنګو اغوستې وې

د انګریزانو د راپورنو په استناد، دا پورته پېښه د ۱۹۴۵م کال د اګست په ۲۲مه نېټه شوې ده[۷۸].

ملک امانت خان د خاص کونړ ډېر نامتو سپین ږیری و، چې د ثور د کودتاه نه وروسته مړ شو. کله چې لوا مشر عارف خان د ساپو په کال کونړ ته راځي او د خاص کونړ په سیمه کې له مشرانو سره د کتلو په وخت د نفوس غوښتنه کوي؛ نو د خاص کونړ سپین ږیرو د عارف خان غوستننه رد کړه او د سپین ږیرو په استازیتوب ملک امانت خان خبرې کوي. عارف خان ملک امانت خان په سل ګونو لښتو ډېر سخت د خلکو په مخ کې وهي؛ خو ملک امانت خان ورته ویلي و که اره راواخلې او زما په سر یې کېږدې او دوه ځایه مې هم کړې او دا ټول کونړ درسره نفوس ومني زه یې نه منم. زما د تره په قول امانت خان یې دومره وواهه چې خبرې یې نه شوې کولی خو د عارف خان خبره یې ونه منله. وروسته د ملک امانت خان او عارف خان سره پوره انډیوالي وه او کله چې عارف خان د دفاع وزیر شو؛ نو امانت خان به کله کله هلته د هغه لیدو ته ورته.

که څه هم ډېویډ اډوارډ د دې جنګ موده یولس میاشتې ښودلې او له همدې امله دغه کال ته ساپي کال وایي. که د یوه کال نه زیاته موده وی نو شاید په ساپي کال یې شهرت نه وای موندلی. اما دا جنګ بالاخره

[۷۷] فقیرد دې ټولي قوماندان و.

[۷۸] د ساپو د جنګ په اړه د ډاکټر عبدالرحمن زماني د مقالو ۱۷مه برخه چې په افغان-جرمن انلاین کې په ۱۴ فبروری ۲۰۱۶م کال خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زیاتو ځاني او مالي تلفاتو نه وروسته په ۱۳۲۵ هجري شمسي- کال کې پای ته ورسېد او جبري عسکري د کونړ په ولس تحمیل شوه او د ساپو او د کونړ زیاتې مشهورې کورنۍ تبعید کړای شوې. عسکري خدمت تـه د کونړ نه لومړنۍ دوره هم په همدې کال ونیول شوه.

د باجوړ جنګ (۱۹۶۰م کال)

د باجوړ جنګ د ۱۹۶۰ م کال د سپټمبر په میاشت کې وشو، چې سردار داؤد خان د سفر برۍ امر ورکړ او د باجوړ په سیمه یې حمله وکړه، چې د کونړ او مشرقي ډېر شمېر مشران او سپین ږیري په دغه جګړه کې ووژل شول. زما تره وکیل عبدالقادر کیسه کوله چې غلام فاروق خان د مشرقي رئیس تنظیمه و او په چغه سرای کې یې د لښکر مشرانو ته خبرې کولې؛ نو په خپلو خبرو کې وویل چې د تاسې نه د اصحاب کرامو غوندې غزا غواړم. یو کس سپین ږیری ورجګ شو او ورته یې ویل چې که ته له موږ نه د اصحاب کرامو غوندې غزا غواړې نو د اصحابو کرامو په وخت کې به پیغمبر مخکې و او صحابه به ورپسې وو، نو ته مخکې شه او موږ به درپسې یو. ته په جلال آباد کې ناست یې او له موږ نه په تش لاس د صحابه کرامو جنګ غواړې.

یو عامل د جنګ دا و، چې کله په ۱۹۴۷م کال کې هندوستان یا د هند نیمې وچې له انګریزانو نه خپلواکي واخیستله او پاکستان جوړ شو، نو په ملګرو ملتونو کې د افغانستان حکومت د پاکستان د جوړېدو مخالفت وکړ او د ډېورنډ کرښه یې په رسمیت ونه پېژانده او همدا رنګه افغانستان د پښتنو د حقوقو او د پښتونستان د داعیې او د پښتنو د یووالي اواز اوچت کړ. د ۱۹۶۰ م کلونو نه پخوا دیر، سوات او باجوړ نیمه

مستقلې سیمې وې او د پاکستان حکومت په دغه کال دا سیمې د پاکستان مرکزي حکومت پورې وتړلې. د پاکستان د حکومت تسلط او نفوذ په دغو سیمو کې د افغانستان د حکومت لپاره د منلو او زغم وړ نه و؛ نو ځکه یې بې له پوره امادګۍ، په احساساتي توګه د باجوړ د نیولو اراده وکړه. د افغانستان د حکومت د دې ناکامه حرکت په وجه د مشرقي ولایتونو ډېر مهم او تکړه مشران د ګڼ شمېر نورو ځوانانو سره د پاکستان د ملېشو له خوا ووژل شول او ولسي لښکر ډېره سخته ماتې وخوړه. د دې جنګ د عواملو او تفصیل په اړه زیاتو څېړونو ته ضرورت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورمه برخه

په کونړ کې د علماوو تحریک او د ثور د کودتا نه وروسته د کونړ پاڅون یا د جهاد پیل

مولوي حسین[۷۹] چې وروسته په مولوي جمیل الرحمن او شیخ جمیل الرحمن یې شهرت وموند په ۱۳۴۸ هجري شمسي کال کې د پښتونخوا له پنج پیر[۸۰] مدرسې نه فارغ شو او د دینې زده کړو تر فراغت وروسته بېرته کونړ ته راستون شو. د مولوي جمیل الرحمن کورنۍ چې په اخونزادگانو شهرت لري د پېچ درې د ننگلام په کلي کې استونگه درلوده او ابتدايي سبقونه یې د کونړ ولایت په نورو سیمو او د خاص کونړ په مدرسو کې هم ویلي وو. د پنج پیر د مدرسې فارغان او پیروان په کونړ کې د پنج پیریانو په نامه یادېدل. کله چې مولوي حسین کونړ ته د تدریس د ختم نه وروسته لاړ نو په خپله سیمه کې یې په مدرسه کې د تدریس او د بدعت پر ضد د تحریک لړۍ پیل کړه. موږ په لیسه کې وو، چې په کونړ کې د الحمدالله د اخري حروف د تلفظ په سر چې (دالین) او که (ظالین)

[۷۹] له حاجي روح الله سره مرکه (۳۱ مارچ ۲۰۱۶م کال، جلال آباد). حاجي روح الله د مولوي جمیل د تره، حاجي محمد وکیل چې په ملا گوډ مشهوره و، زوی او سلفیانو د تنظیم فعال غړی دی.

[۸۰] د پنج پیر کلی د پښتونخواه په صوابۍ سیمه کې پروت دی، چې شیخ الحدیث محمد طاهر هلته مدرسه جوړه کړې ده .د دې مدرسې فارغینو ته یې په کونړ په لومړي سر پنج پیریان ویل کېدل.

تلفظ شي د پنج پیریانو او نورور عالمانو تر منځ شخړې زور واخیست. په همدغه کال مولوي حسین وکالت ته هم ځان کاندید کړ؛ خو کامیاب نه شو او وټونه د چپې درې سید محمدخان وگټل.

دا چې مولوي حسین ځان وکالت ته کاندید کړی و؛ نو د دې نه داسې جوتېږي چې د مولوي حسین سره سیاسي انگېزه وه او د سیمې له هغو عالمانو سره چې له ده سره هم نظره وو، رابطه ټینگوله. په دې لړ کې ده د مولوي رحمت جمال (وروسته یې په میرزا مولوي شهرت درلوده او د ده مرستیال و)، مولوي سعید د کنډه گل، مولوي غلام حیدر د چپې درې، مولوي فقیرالله او مولوي غلام رباني د وایگل درې د ارنس یا جنچیگل کلي، مولوي ابراهیم د پارون او همدارنگه په کابل کې د مسلمان ځوانانو(جوانان مسلمان) د تحریک سره اړیکې درلودې.

په ۱۳۵۴ ل کې حکومت د مولوي حسین په کور حمله وکړه چې هغه ونیسي؛ خو دی وتښتېده او پېښور ته لاړ، اما د مولوي حسین د تره زامن او خپلوان عبدالوکیل، محمد وکیل چې په ملا گوډ مشهور و، غلام صادق اخونزاده چې په قاضي اخونزاده مشهوره دی، مولوي محمد کفیل[۸۱]، حاجي عصمت او معلم عارف یې ونیول. عبدالوکیل او معلم عارف څوارلس میاشتې بندیان وو او دا نور تر دوه میاشتو زندان وروسته خوشې شول. پر دې سربېره د پېچ په دره کې یو شمېر نورو معلمینو او عالمانو چې له مولوي حسین سره یې اړیکې درلودې، هغه هم ونیول شول لکه استاد میرامگل د کنډه گل او مولانا فیض محمد د ننگلام چې د دواړو مرگ او ژوند لا تراوسه نه دی معلوم.

[۸۱] مولوي محمد کفیل وروسته د خلقیانو له خوا ونیول شو او تر اوسه یې مرگ او ژوند نه دی معلوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پنج پیریانو عالمانو وروسته د وهابیانو، مودودیانو او د اهل حدیث په نوم شهرت وموندہ. کله چې مولوي حسین په ۱۳۶۵ هجری شمسی کال کې د جماعة الدعوة الی القرآن والسنة په نوم تنظیم جوړ کړ؛ نو دا ډله اوس د سلفیانو په نوم شهرت لري او د تنظیم له اعلان سره د مولوي حسین نوم هم په شیخ جمیل الرحمن تبدیل شو.

په ۱۳۵۴ هجری شمسی کال کې چې کله د مسلمانو ځوانانو (جوانان مسلمان) ډلې یو شمېر کسان پېښور ته لاړل او د پاکستان د حکومت له خوا تربیه او په نظامي وسلو مجهز شول، چې د داؤد خان د حکومت پر ضد حملې وکړي. د شیګل په سیمه کې کشمیر خان[۸۲] چې د خوشال خان په لېسه کې زده کوونکی و د مسلمان ځوانانو د ډلې ملګری و او د شیګل په متوسطه یې حمله وکړه او څلور معلمین یې چې د شیګل په بازار کې کوټه درلوده او د اوړي په موسوم کې بېدیا ویده وو، بیګناه ووژل. له دې حملې نه وروسته کشمیرخان هم پاکستان ته وتښتېد. اما زما د بلې مرکې په ترڅ کې، انجینر وحیدالله سباوون دا نه منې چې ګونډې دا کسان د کشمیرخان له خوا وژل شوي دي؛ خو دی وایي چې د شیګل پېښه د جوانان مسلمان د تحریک له پلان سره سمه په موفقانه توګه سرته ورسېده.

د جوانان مسلمان د تحریک ځوانان چې په کابل کې یې په بېلابېلو ښوونځیو او پوهنځیو کې درسونه ویل خورا فعال وو او د دې ځوانانو مشري د پېچ درې د وره دیش کلي، انجینر جان محمد کوله. انجینر جان

[۸۲]د کشمیرخان اصلي نوم فضل الرحمن دی؛ خو کله چې دوی پاکستان ته لاړ نو د مسلمان ځوانانو ډلې اکثره غړو په ځانونو مستعار نومونه کېښودل چې وروسته دوی په همدې مستعارو نومونو شهرت پیدا کړ.

محمد[۸۳] د کابل د پولې تخنیک د پوهنتون د دویم صنف محصل و. د جوانان مسلمان تقریباً د رهبری په اوله یا دویمه کټګوری کې و. دی د انجینر ګلبدین حکمتیار سره یوځای د داؤد خان د جمهوري ریاست په دوره کې د یولسو نورو ملګرو سره پېښور ته وتښتیده. انجنیر جانمحمد د پاکستان سره د جوانان مسلمان د تحریک د رابط غړي په توګه کار کاوه او د مالي کمېټې رئیس هم و. د انجینر جان محمد فرعي نوم صادق و.

د ۱۳۵۴ هجري شمسي- کال په اوړي کې د داؤد خان د حکومت پرضد تر ناکامو عملیاتو وروسته، په پېښور کې د مسلمان ځوانانو په ډله کې اختلاف رامنځته شو، ځکه یو شمېر چې د انجینر ګلبدین حکمتیار پلویان وو، په نظامي مبارزه یې تاکید کاوه او یو شمیر چې د استاد برهان الدین رباني سره همغږي وو، په فرهنګي مبارزه یې تاکید کاوه. د استاد رباني او ملګرو دلیل یې دا و چې د افغانستان ولس لا دې ته چمتو نه دی چې د دوی د نظامي عملیاتو ملاتړ وکړي. انجنیر جان محمد هم په همدې ډله کې و، چې په فرهنګي مبارزه یې عقیده درلوده. په همدغه کال د حوت په میاشت کې قاضي محمدامین وقاد[۸۴] د اسلامي حزب مشر- ټاکل شوی و، ځکه چې انجینر ګلبدین حکمتیار او استاد برهان الدین رباني یو بل نه منل.[۸۵] هماغه وو، چې د پاکستان د استخباراتي شبکي په ملاتړ د حکمتیار ملګرو یوځه اسناد چې په تورخم کې یې نیولي وو، لاس

[۸۳]د انجنیرجان محمد دوه وروڼه، ډاکتر سید محمد او ډاکتر شېرمحمد هم د ثور د کودتا نه وروسته خلقیانو ونیول، چې تر اوسه لادرکه دي او په اغلب ګومان وژل شوي دي.

[۸۴]صفحه ۱۲۰، له ویاړ او ستونزو ډک سفر (دافغانستان اسلامي نهضت ته لنډه کتنه)، د انجینر وحیدالله سباون اثر، د چاپ کال ۱۳۹۴ هجري شمسي، دافغانستان متحد اسلامي حزب چې انجینر وحیدالله سباون یې مشری کوي، د فرهنګي کمیته له خوا په کابل کې چاپ شوی دی.

[۸۵]په پېښور کې د تنظیمونو د جوړېدو په اړه زیات معلومات دې د لیکوال په بل کتاب د واقعیتونو په بهیر کې، ولوستل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته ورغلل چې په د دغه اسنادو په استناد، استاد رباني د داؤد خان د حکومت سره اړیکه نیولې وه، که دوی ته د سیاسي فعالیت لاره هواره شي، نو دوی به بېرته کابل ته ستانه شي. په همدې تور، پاکستان انجینر جان محمد نیولی و او وروسته یې اسلامی حزب ته په لاس ورکړی و، چې بیا انجنیر جان محمد همداسې لار درکه شو. د انجینر جان محمد په بدل کې د جوانان مسلمان د تحریک بل فعال غړی عنایت الله چې مستعار نوم یې استاد عبدالله و او حکمتیار ته نږدې کس و، د کرمې ایجنسۍ په سدې سیمه کې ووژل شو. استاد عبدالله د ساینس د فاکولتې محصل و او اصلاً د ننگرهار د شېرزادو ولسوالۍ اوسېدونکی و، چې ده هم په دې تحریک کې د جوانان مسلمان د رهبرۍ په سطحه رول درلوده.

کله چې په ١٣٥٥ هجري شمسي کال کې جمهور رئیس داؤد خان کونړ ته په اخري ځل تللی و؛ نو د مکتب زده کوونکي ورته په لاره کې هر کلي ته ولاړ وو. زه په دغه وخت کې د خاص کونړ په لیسه کې د دولسم ټولگي زده کوونکی وم او په همدې ورځ ډېر سخت باران هم وشو. زما د عمه زوی، خدای بخښلي عبدالصبور عزیزي په قول، په چغه سرای کې داؤد خان د نورو خبرو په ترڅ کې خلکو ته په قهرجنه لهجه وویل: یک ملا حسین است شما او را گرفته نمیتوانید.

د انجینر وحیدالله سباوون په قول، د ١٣٥٥هجري شمسي کال د قوس په میاشت کې دی هم پېښور ته وتښتیده او د انجنیرۍ فاکولته یې پرېښوده خو حکمتیار او استاد عبدالله دی بېرته کابل ته ولېږه چې د جوانان مسلمان د ځوانانو او د دوی تر منځ رابط اوسي. د پېښور د راتگ نه وروسته ده د کارتوگرافۍ په اداره کې ماموریت واخیست ځکه دی له تخنیک ثانوي فارغ شوی او د ثور تر کود تا پورې یې هلته دنده

درلوده. دوی په کابل کې سیاسي کمېټه د انجنیر غلام حبیب[٨٦] په مشرې درلوده. انجنیر وحیدالله، محمد امین (د اقتصاد د پوهنځي محصل او د لغمان اوسېدونکی) او گنداپور (د غزنې اوسېدونکی او د ساینس فاکولتې محصل و) یې غړي و. دوی همدارنگه نظامي کمېټه هم درلوده چې مشرې یې ډاکتر نصر-الله کوله، چې اصلي نوم یې لطیف و او د تخارولایت اوسیدونکی و. ډاکتر ستار (اصلي نوم یې عبدالکریم او د فاریاب اوسیدونکې و) او احمد سعید شکیب د استاد عبدالله خوری د دې کمېټې غړي وو.

د ١٣٥٧ کال د ثور د کودتا په دویمه ورځ انجنیر وحیدالله پېښور ته ځان ورساوه چې د قاضي امین، انجنیرحکمتیار او استاد عبدالله نه هدایت واخلي چې دوی څه وکړي. د دوی فیصله دا وه چې هغه کسانو ته چې خطر دی باید کوښښ وشي چې د کونړ، ننگرهار او پکتیا ملگرو په ذریعه باید مهاجرشي او مسلحانه مبارزه باید دوی پیل کړي. انجینر وحیدالله د ثور په نهمه نېټه بېرته کابل ته راغی او دا پیغام یې د سیاسي او نظامي کمېټې مشرتابه ته ورساوه. په پېښور کې انجینر وحیدالله د کونړو لکه کشمیر خان، مولوي گلاجان او مولوي رحمت خان سره ولیدل. انجنیر وحیدالله د ثور تر ٢٦ نېټې پورې په کابل کې پاتې شو او په دې موده کې دوی تقریباً ٤٢٠ کسه محصلین او د جوانان مسلمان تحریک غړي له کابل ښار نه د پکتیا او مشرقي د لارې وویستل او پاکستان ته لاړل. په همدی وخت کې کشمیر خان د شپېته کسانو سره د شلطن سیمې ته راغلی و چې شیگل ته ځان ورسوی. د ثور په ٢٩مه نېټه، کمشیرخان د خپلو ملگرو سره شیگل ته پورې وت او مولوي رحمت خان

[٨٦] انجنیر غلام حبیب د انجنیرۍ فاکولتې محصل او د جبل السراج اوسېدونکی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګار ته، د مولوي جمیل الرحمن وراره قاضي حاجي له یو شمېر نورو کسانو سره پېچ درې ته لاړل. دوی په همدې وخت کې د سیمې د ځینو مشرانو او د دوی د پلویانو سره تماسونه ټینګ کړي وو، چې د حکومت پر ضد قیام وکړي.

د جوزا په لومړۍ نېټه تقریباً ۵۲ کسانو د کشمیرخان په کورکې چې په ډېرۍ کلي کې و، غونډه درلوده. حکومت هم د کشمیرخان د راتګ نه خبر شوی و، نو په همدغه شپه د کشمیرخان په کور حمله کوي. انجینر وحیدالله وایي چې په همدې ماښام دوی فیصله وکړه چې کشمیرخان به د چریکي جګړو قوماندان وي او دی به پېښور ته ځي ترڅو د حزب اسلامي مشرتابه ته د دوی د فیصلوخبر ورکړي او هم هغه اوه کسه د تحریک غړي چې د ده سره شیګل ته راغلي دي پېښور ته ورسوي. د شپې لپاره ١٦ کسه د کشمیرخان په کور کې پاتي شول چې څلور کسو د کشمیر د تره، عظیم خان په شمول د حجرې نه بیرون پیره کوله. دا چې د شپې دوه بجې شوې وې، دا بېرون پیره داران ویده شوي وو او دوی د حجرې په داخل کې ناست وو. په دې وخت کې کشمیرخان د اسلامی حزب پوستري، اخبار او عکسونونه غوښتل چې په دې کسانو تقسیم کړي او هم یې د دوی نه غوښتل چې په ولس کې د دوی لپاره اعانه راټوله او ملاتړ وکړي. په دې وخت کې یو صاحب منصب د کلاشینکوف سره د دوی په حجره راننوځي او په دوی غږ کوي چې ونه خوځېږئ او همدارنګه یو شمیر عسکرو د حجري د اشداري (کړکۍ) له لارې هم ماشینداري دوی ته نیولې وې چې دوی باید ونه خوځېږي. کشمیرخان سمدستي ورته لاس جګ کړ چې دی تسلیم دی؛ نو په دې کې هغه صاحب منصب خپلو عسکرو په لور کتلي چې کشمیرخان په صاحب منصب حمله وکړه او د ماشیندار په اختسلو سره غېږ په غېږ شول. دا چې

د صاحب منصب د ماشیندار ماشه په لاس وه، نو یوه ججوره (شاجور) یې وچلوله خو د خدای فضل و، چې د خونې په دننه کې هیڅوک زخمي نشول، ځکه د میل خوله د چت په لور وه. په همدی کې کشمیرخان په دې وتوانېده چې د صاحب منصب نه کلاشینکوف واخلي او هغه نږدې ویالې ته وغورځوي خو دې نورو عسکرو هغه څلور کسه چې د خونې نه بېرون ویده وو، وویشتل او هغه یې شیهدان کړل او دا عسکر وتښتېدل. دوی سره په دې خونه کې د کشمیرخان او انجینر وحیدالله په شمول، مولوي صیب، مولوي عبدالبصیر، معلم شین ګل، معلم محمدحسن، جمعه ګل، ملک رحمت جان، سیداجان، معلم عبدالعظیم، معلم عبدالرزاق، معلم وهاب، حاجي جهانزیب، او فاروق وو. دا پېښه په کونړکې د ثور د کودتاه نه وروسته لومړنې پېښه وه چې د حکومت او د حکومت د مخالفینو ترمنځ وشوه چې په دغه جګړه کې څلور کسه په لومړي ځل دلته شهیدان شول. په شهیدانو کې د کشمیرخان تره، عظیم خان د حلیم خان زوی، مولوي حبیب الله د سلطان محمد زوی د بارګام اوسیدونکی ، رحمان سید د محمد غني زوی او معصوم خان د نقشبند زوی چې دوی دواړه د چپې درې د ګل څلک د کلي اوسیدونکي وو او هم د لومړي ځل لپاره دوی یو کلاشینکوف په غنیمت ونیوه.

په سبا یعنې د جوزا د میاشتي په دویمه نېټه، حکومت سناتورحاجي محکم خان شیګل ته لیږي او خلکو ته وایي چې د حکومت کلاشینکوف ورکړي. ولس ورته وایي چې له کلاشینکوف نه دوی خبر نه دي؛ خو د دوی څلور کسه چې تجارت یې کاوه دلته د چا له خوا وژل شوي دي او ځانونه د تېرې شپې له پېښې نه نا خبره اچوي. د جوزا په درېمه نېټه د

اسمار او سرکاڼو د غونډونو نه دوه ټولې دولتي قواوې د ماني ګل[۸۷] په مشري شيګل ته ځي او د لچی په سيمه کې د قواو سره جنګ کېږي او د اسمار د غونډ د ټولي قوماندان، تورن اسمعيل له اوه کسه عسکرو سره وژل کېږي. کشميرخان او انجينر سباوون د خپلو نورو ملګرو سره غرونو ته تښتي او د مادېش کلي ته ځي. په سبا يې حکومتي جنګي الوتکي د کشميرخان په کور او د ناريت په کلي سخته بمباری کوي. د جوزا په څلورمه يو شمير نورې قواوې شيګل ته ځي او دا چې کشميرخان هلته نه و؛ نو د کشميرخان کور سوځوي او هم د ناريت کلي ته اور اچوي. همدارنګه حکومت ۲۷ کسه د کشميرخان کليوال او خپلوان، چې ځينې يې د هغه ملاتړي هم نه و، نيسي او ټول تر ننه پورې لادرکه دي او په اغلب ګومان شهيدان شوي دي. دې کسانو کې معلم محمد حسن، معلم مجاهدين، معلم شينګل او معلم سلطان شامل و. د انجينر سباوون ورور معلم سيد حليم هم بندي کېږي؛ خو وروسته خوشي کېږي. د دې پېښې نه وروسته د ۱۳۵۸ کال د جوزا د مياشتې تر نيمايي پورې تقريباً پنځوس کورنۍ چې تعداد يې ۳۱۰ کسو ته رسېدل نورستان په طرف مهاجر شول او د سنبلې په ۱۵مه چترال ته ورسېدل. تقريباً درې مياشتې دې کورنيو د نورستان په سيمه کې تېرې کړې. د چترال نه وروسته د شيګل د سيمې کورنۍ باجوړ او تېمرګرې سيمې ته انتقال شولې او هلته د ځايي ملکانو په کليو دا مهاجرين تقسيم شول.

له دې پېښي نه وروسته، کشميرخان او معلم وهاب پېچ درې ته ځي تر څو د خپلو ملګرو او هغه کسانو چې د دوی سره پخوانۍ اړيکي

[۸۷] ماني ګل د خوست اوسېدونکې دی، چې د اسمار د غونډ په تسليمېدو کې يې د مجاهدينو سره مرسته کړې وه او اوس د استاد سياف د تنظيم غړی دی، چې اوسنی نوم يې اسلام ګل دی.

درلودې، مرسته وغواړي ځکه دوی په دې وخت کې څه نه درلودل. دوی د ننګلام د کلي ګلاب سيد کورته ورځي او هغوی ورته اولس زره افغاني اعانه راټولوي او دوی ته يې ورکوي. دوی چې رخصت کېږي، حکومت هم د دوی په راتګ خبرېږي او د ګلاب سيد او هم د ملا محمدصفدر د ماڼوګې کورونه محاصره کوي او دواړه نيسي. په دغه وخت کې د ننګلام ولسوال شهزاده ثمري نومېده. ولسوال چې غوښتل دا بنديان چغه سرای ته انتقال کړي، د ننګلام د کلي په هديره کې ورته د دوی طرفدارانو (مولوي نقيب، محمد افضل، قاضي محمد، طوطي او ولي) لار ونيوله او جګړه وشوه خو دوی بنديان خوشې نه کړای شول او يو کس د حکومت صاحب منصب چې ضابط و، مړ شو.

د شيګل تر پېښې وروسته، په ۱۳۵۷ هجری شمسي کال کې د کونړ په ولايت کې د کابل د کمونيست رژيم په مقابل کې لومړنی پاڅون او جګړه د پېچ په دره کې وشوه. له دې نه وروسته حکومت يوه لويه قوه د پېچ درې ته ولېږله او د ننګلام لوی کلی يې چې تقريباً زر کوره و، وسېځه او د کلي ولس مجبور شو، چې يو تعداد له مجاهدينو سره يو ځای شي او څه کورونه حکومت ته بېرته تسليم شول. دا پېښه د ۱۳۵۷ هجري شمسي کال د سرطان په مياشت کې شوې ده. له دې نه وروسته د چپې درې د وتلې او ګلسلک په سيمه کې د پېچ درې مشرانو غونډه وکړه او د حکومت په مقابل کې يې عمومي قيام وکړ. د کلي سېځل د پښتنو په سيمه کې يوه لويه خبره ده او کله چې څوک مظلوم واقع شي؛ نو د خلکو ورسره همدردي وي. د هر قوم مورچل او سيمه د جنګ معلومه وه او بالاخره د سرطان په دولسمه نېټه، د ننګلام ولسوالي دوی ونيوله او ولسي لښکر د وټه پور سيمې د پېروني دښتې پورې ورسېد. د دغه قومي تشکيلاتو پر اساس درې مورچله (د جنګ جبهې) د ساپو د درېوو خېلونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وې او یو مورچل د نورستانیانو و. د قومي شورا مرکز د وټه پور د سېمتام کلی و.

د پېچ درې او مرکزي نورستان ولسونو قومي شورا جوړه کړه، چې حاجي غفور د کانتیوا یې مشر(د مرکزي نورستان په کانتیو کې د جومات مخې ته ماسپښین مهال د۲۲/۱/۱۳۹۲ شهید کړی شو) وټاکه او قوماندان جبار یې مرستیال وټاکل شو. مامور صفر د چریکي جبهو قوماندان وټاکل شو، چې بیا شهید شو. په همدی وخت کې د حکمتیار د اسلامي حزب او اسلامی جمعیت ترمنځ اختلاف و ځکه د اسلامي حزب په نمایندګې مولوي فقیرالله او د اسلامی جمعیت په استازیتوب مولوي غلام رباني یو بل نه منل.

له دې نه وروسته مولوي جمیل الرحمن او کشمیرخان ۱۲۰ کسیزه ډله برابره کړه شلطن سیمې ته لاړل او له هغه ځای نه لاوحسین درې ته ورسېدل او د حکومت پر ضد یې مسلحانه جګړې پیل کړې. د کامدېش ولسوالی ولسونه هم د حکومت پرضد راپاځېدلي وو او جګړه ورځ تر بلې پراخېدله ترڅو چې سین درې(اوسني غازي اباد او ناړی ولسوالیو) ولسونو هم د ۱۳۵۸ل د وري په دویمه نېټه د حکومت پر ضد پاڅون وکړ.

د جهاد په پیل کې د پېښور تنظیمونو د پېچ په دره کې چندان رول نه درلود او په سیمه کې د قومي شورا رول مهم و. د ۱۳۵۷ هجري شمسي کال په اخرو کې مولوي حسین او میرزا مولوي (مولوي رحمت جمال) چې د مولوي حسین معاون و د وټه پور سیمې ته لاړول. دوی په دې وخت کې د حکمتیار د اسلامي حزب سره تړاو درلود او مولوي حسین د حکمتیار د اسلامي حزب د کونړ ولایت عمومي مشر و. کله چې د تنظیمونو څرک په دغه سیمه کې ولګېد، یوه بله شورا د بېطرفو کسانو په نامه هم د پېچ په دره کې جوړه شوه چې مشري یې وکیل سمیع الله خان

کوله. د پېچ په دره باندې د حکومتي قواو فشار زیات شو نو زیاتې کورنۍ پېښور ته مهاجرې شوې او دا شوراګانې هم تجزیه شوې او هر څوک له بېلابېلو تنظیمونو سره یو ځای شول او یا هماغسې بېطرفه پاتې شول.

په ۱۳٦۷ هجري شمسي کال د سنبلې په میاشت کې د کابل کمونیست رژیم د کونړ ولایت تخلیه کړ. که څه هم په دې وخت کې د سلفیانو د تنظیم نفوذ زیات و؛ خو په چغه سرای کې اوه تنظیمونو یوه شورا جوړه کړه، چې د هر تنظیم نه پکې درې درې نفرو عضویت درلود. د سلفیانو ډلې د زیاتو کسانو د عضویت غوښتنه کوله خو دې نورو ډلو دوی ته زیاته برخه نه ورکوله او ویل یې چې د سلفیانو تنظیم په پاکستان کې رسمیت نه لري؛ نو دوی ته زیات سهم باید ورنه کړل شي. په هر حال، د مجاهدینو اوه تنظیمونو ځانته جدا شورا جوړه کړه او مولوي رباني یې چې د جمعیت په تنظیم پورې یې تړاو درلود د والي په توګه تعیین کړ او د مرورې حاجي حضرت رحمن یې معاون شو. همدا رنګه د سلفیانو تنظیم ځانته جدا شورا جوړه کړه چې مولوي احسان یې د والي په توګه او حاجي محمد روزي یې د مرستیال په توګه وټاکل. یعنې د دوسره حکومت تهداب په لومړی ځل د کونړ په ولایت کې کېښودل شو.

دا چې د سلفیانو تنظیم زیات امکانات درلودل او هم یوازې د کونړ په ولایت کې یې فعالیتونه محدود وو، نو د دوی ملکي او نظامي تشکیلات پنځه ویشت زره کسو ته ورسېدل او بالاخره د اوه تنظیمونو شورا ضعیفه او منحل شوه. په ۱۳٦۹ هجري شمسي کال کې د عبوري حکومت له خوا په کونړ کې یوه بله شورا جوړا شوه چې استاد محمد علي یې ورته مشر او د کونړ د والي په توګه تعین کړ. دا شورا هم پس له پنځه میاشتو ختمه شوه او اکثره قوماندانان یې د سلفیانو له تنظیم سره یو ځای شول. په

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدغه کال دحکمتیار اسلامي حزب د سلفیانو نه وغوښتل چې یوه مشترکه شورا جوړه کړي او د دې کار لپاره د اسلامي حزب مشر گلبدین حکمتیار او مولوي جمیل الرحمن یو کمېسیون وټاکه، چې دا لاندې غړي یې درلودل:

١. کشمیر خان (اسلامي حزب)
٢. مولوي محمد هاشم منیب (اسلامي حزب)
٣. انجنیر وحیدالله سباوون (اسلامي حزب)
٤. مولوي رحمت الله د څانگار (سلفیانو د تنظیم نه)
٥. حاجي روح الله (سلفیانو د تنظیم نه) او
٦. مولوي عبدالبصیر د شیگل، چې د سلفیانو د تنظیم د سیاسي کمېټې مشر هم و.

د متواترو غونډو او بحثونو نه وروسته دوی یو بل کمېسیون د کونړ په سطحه جوړ کړ چې مولوي رباني یې مشر- وټاکل شو او حاجي محمد روزي یې مرستیال شو. دوی د کونړ په ولایت کې په اداري تشکیلاتو بحث کاوه؛ خو د حکمتیار د اسلامي حزب اصرار دا و چې باید د کونړو په منځ کې هم په کونړ او هم په باجوړ کې د مهاجرو په کمپونو کې باید ټاکنې وشي تر څو د هر تنظیم فیصدي معلومه شي او په دې توگه به د هماغې فیصدۍ پر اساس دوی ته د کونړ په اداري تشکیلاتو کې سهم ورکړل شي. بالاخره فیصله په ټاکنو وشوه چې اسلامي حزب ورته پنځه لکه کلدارې او د سلفیانو تنظیم ورته دوه میلونه کلدارې څانگړې کړې وې. دوی کمېسیونونه یې تشکیل کړل او د کونړ په داخل او د باجوړ په کمپونو کې ټاکنې وشوې. په هغه وخت کې زه د امریکا غږ راډیو محلي خبریال وم او ما پخپله دا ټاکنې په باجوړ کې مشاهده کړې وې. د رای ورکولو په هر صندوق کې اته خانې وې او هر چا به د خپلې خوښې

تنظیم ته رایه ورکوله. دا چې د نورو تنظیمونو تعداد او امکانات کم وو، نو د ټاکنو لوبه یوازې د حکمتیار د اسلامي حزب او سلفیانو د تنظیمونو ترمنځ وه. که څه هم د ټاکنو پایلې اعلان نه شوې او نه د ټاکنو پایلې لکه د ۲۰۱۴م کال د جمهوري ریاست د ټاکنو په شکل ومنل شوې، خو بیا هم اسلامي حزب په سلو کې ۴۲ سلنه رایې او سلفیانو په سلو کې ۴۵ سلنه گټلې وې او نورو تنظیمونو رایې ټولې ۱۳ سلنه وې. د حاجي محمد روزي په قول، اسلامي حزب غوښتل چې ټاکنې باید مساوي اعلان شي خو سلفیانو دا خبره نه منله. اما د انجنیر وحیدالله سباوون په قول حزبیانو رایه ٦٢ زره کسه وه او د سلفیانو رایه ۵۹ زره؛ خو د دې ترڅنگ حزبیان حاضر و، چې مولوي جمیل الرحمن د کونړ د مشر- په توگه او مولوي فقیر الله د مرستیال په توگه ومني. خو د ده په قول په دی وخت کې سعودي عربستان چې د سلفیانو د تنظیم لوی تمویل کوونکی و، نه یې غوښتل چې د اخوانیانو ډله قدرت ولري ځکه هغوی د وهابي مفکورې ډله تقویه کوله. همدارنگه پاکستان هم نه غوښتل چې دوی د سلفیانو د تنظیم سره کومې موافقې ته ورسېږي او غوښتل یې چې دواړه خواوې مجاهدین ضعیفه کړي. د دې تنظیمونو ترمنځ د یوې اونۍ بې پایلې بحثونو نه وروسته، د سلفیانو تنظیم اویا کسیزه شورا جوړه کړه او د امارت اسلامي په نامه یې اعلان وکړ، چې کونړ یې مرکز و. د شورا مشر پخپله مولوي جمیل الرحمن و او معاون یې مولوي عبدالرحمن وټاکل شو. حاجي محمد روزي د سلفیانو له خوا د کونړ د والي په توگه تعین شو. د امارت ادعا لویه وه نو د مولوي جمیل الرحمن ټاکل د امیر په توگه د پېښور تنظیمونو ته د تایید وړ نه وو.

اسلامي حزب د امارت جهاد په نوم بله موازې اداره جوړه کړه چې مولوي فقیرالله د نورستان یې د امر او مولوي محمدهاشم منیب یې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

معاون په توګه وټاکل شول. په کونړ کې دا اختلاف او تضاد روان و، چې یوه ورځ د چغه سرای په چنار ډبه سیمه کې د مولوي فقیرالله ډلې پاټک اچولی و او د سلفیانو موټر یې چې له دغه ځایه تېرېده، په راکټ وویشته او درې کسه یې ووژل. وژل شوي کسان یو د غلام سرور په نوم و، چې د بارکنډۍ د ګونډېل سیمې اوسېدونکی و، بل د محمود په نوم د بغلان اوسېدونکی و او یو بل کس د شیګل و. سلفیانو د مولوي فقیرالله نه د دې درېو کسانو د قاتلینو غوښتنه وکړه خو هغوی قاتلین په لاس ورنه کړل او سلفیانو د کونړ ولایت په مرکز اسعدآباد کې د حزبیانو مراکز د درېو ورځو لپاره محاصره کړل او ورته یې وویل چې وسلې باید پرېږدي او ولایت تخلیه کړي. حزبیان اکثره د سرکاڼو سیمې ته ووتل، چې د اسلامي حزب غونډ هلته و او جنګ ونښت. حزبیانو اسعدآباد په توپونو وویشته، په دې وخت کې د حکمتیار اسلامي حزب مشري په کونړ کې کشمیرخان او انجنیر وحیدالله سباوون کوله. د حاجي روزي په قول درې میاشتې وروسته حزبیانو په کونړ حمله وکړه او یوه میاشت ډېره سخته جګړه وشوه چې بالاخره د مولوي جمیل الرحمن په امر سلفیانو د پېچ درې په لور عقب نشیني وکړه؛ خو په دې وخت کې مولوي جمیل الرحمن هم د ۱۹۹۱م کال د اګست په دېرشمه نېټه د یو مصري عرب عبدالله رومي له خوا په باجوړ کې شهید کړی شو. عبدالله رومي له عبدالله عزام سره کار کاوه او د بنیان المرصوص په مجله کې چې د اتحاد اسلامي له خوا په پېښور کې چاپ کېدله، کارمند هم و. په دغه پېښه کې د مولوي جمیل الرحمن یو ساتونکی هم زخمي شو؛ خو کله چې دا عرب د خپل موټر په لوري تښتېده نو حاجي روح الله ونیوه او بیا د همدوی له خوا هماغلته ووژل شو.

د مولوي جمیل الرحمن د شهادت نه دمخه یو بله جرګه هم تعیین شوې وه چې د اسلامي حزب او سلفیانو ترمنځ سوله وکړي. د دې جرګې غړي د خالص د اسلامي حزب مرستیال حاجي دین محمد، د اتحاد اسلامي د حزب مرستیال انجنیر احمدشاه احمدزی، قاضي محمد امین وقاد چې په دې وخت کې یې ځانته ګروپ درلود، افغان کمشنر رستم شاه مومند او د پېښور ضلعې کمشنر ګلزار خان وو. خو دا چې مولوي جمیل الرحمن ډېر ژر په شهادت ورسېد؛ نو د دې جرګې کومه پرېکړه ونه کړه.[88]

د حاجي روح الله[89] په قول، له ده سره په ګوانتانامو بندیخانه کې یو کس د ابو انس په نامه بندي و او ده ته یې ویلي و، چې په دې وخت کې د اسامه بن لادن تګ او راتګ له حکمتیار سره زیات و او په کوم مجلس کې ویل شوي وو، چې ترڅو مولوي جمیل الرحمن وي نو دوی کامیابېدلای نشي؛ نو په دې توګه عبدالله رومي یو لیک د اسامه بن لادن په میز کې پرېښودلی و او لیکلي و چې هغه کس پسې لاړم چې تاسې ویلي و، چې باید له منځه یوړل شي. د دغه بندي په قول، کله چې اسامه بن لادن د مولوي جمیل الرحمن د وژل کېدو نه خبرېږي نو وایي، چې ښه کار ونه شو، والله اعلم.[90]

مولوي جمیل الرحمن چې ما پخپله لیدلی و او کوم وخت چې زه په پېښور کې د امریکا غږ راډیو محلي خبریال وم؛ نو څو ځلې مې ورسره

[88] د حاجي روح الله سره مرکه (۳۱ مارچ کال ۲۰۱٦م، جلال آباد، د حاجي روح الله کور)

[89] حاجي روح په ۲۱ د اګست ۲۰۰۲م کې د امریکایانو له خوا په کونړ کې ونیول شو او وروسته ګوانتانامو زندان ته چې د کیوبا سره نږدې و انتقال شو او تر اګست ۲۰۰۸م کال پورې یعنی شپږکاله هلته بندي و.

[90] د حاجي روح الله سره مرکه (۳۱ مارچ کال ۲۰۱٦م، جلال آباد، د حاجي روح الله کور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرکي کړې وې. دی ډېر حلیم انسان و او د علمي او اسلامي عقیدې ترڅنګ ورسره ډېره قوي ملي انګېزه هم وه. کله چې د کونړ ولایت د کابل د حکومت له خوا په لومړي سر تخلیه شو او مجاهدینو د کونړ ولایت ونیوه نو د کونړ او بالخاصه د ښېوې د ولسوالۍ د سیمې نه چې د جنګ لومړۍ کرښه وه، ډېرې کورنۍ مهاجرې شوې، ما پخپله ښځې، ماشومان او سپین ږیري د ناوه پاس په غاښي کې ولیدل چې په لوڅو پښو په واورو او یخنۍ کې راروان وو. په همدې وخت کې عربانو د ښېوې د پاچاهي کلا په سیمه کې اته کسه محلي اوسېدونکي په دې نامه چې د کابل د حکومت طرفداران دي. حلال کړل. د جهاد په دور کې د انسانانو د حلالولو دا لومړنۍ پېښه وه او دوی محلي مجاهدینو ته ویلي وو، چې د دې کسانو ښځې هم تاسې لپاره روا دي چې له ځانونو سره یې د وینځو په توګه وساتئ. کله چې مولوي جمیل الرحمن له دغې پېښې نه خبرېږي نو امر کوي چې ټول عربان د جنګ د لومړۍ کرښې نه راوکاږئ او دوی هلته مه پرېږدئ. زما په اند د مولوي جمیل الرحمن او عربانو ترمنځ اړیکي له دې پېښې وروسته یو څه سستې شوې. که څه هم د عربانو بعضې- حلقې اوس هم د د مولوی جمیل الرحمن د جمعته الدعوت د تنظیم سره کوي خو پخوا عربانو د ده له تنظیم سره ډېرې مالي مرستې کولې او ښې اړیکې یې درلودې.

د مولوي جمیل الرحمن د شهادت نه دوه ماشتې وروسته، سلفیانو بیا خپل طرفداران تنظیم کړل او د وټه پور له لارې یې د کونړ پر مرکز حمله وکړه او چغه سرای یې ونیوه؛ خو په دې وخت کې هغو عربانو چې د اسلامي حزب او سلفیانو سره یې اړیکې درلودې منځګړتوب وکړ چې اوربند وشي. دا عربان ابوهاجر (د عراق اوسېدونکی) ابومحمد مدني د سعودي اوسېدونکی، شیخ ابو حازم د سورېې اوسېدونکی او ابو سهیب د

مصر اوسېدونکی و[۹۱]. دوی د پاکستان د ای اس ای په مرسته، د پېښور په انترکانتننتل هوتل کې فیصله وکړه چې هغه ځایونه چې د هر تنظیم سره دي هغه دې د هماغه تنظیم سره پاتې وي او نوره دې جګړه بنده کړي. د خاص کونړ ولسوالۍ هم په دغه وخت کې نیمایي د حزبیانو او نیمایي د سلفیانو په کنټرول کې وه. د سعودي سفارت وعده کړې وه چې هره میاشت به شپږ لکه روپۍ اسلامي حزب ته او شپږ لکه روپۍ د سلفیانو تنظیم ته د کونړ د مصارفو لپاره ورکوي.

کله چې د کابل حکومت په ۱۳۷۱ هجري شمسي کال کې سقوط وکړ؛ نو د کونړد تنظیمونو مشرانو فیصله وکړه چې د کابل حکومت هر څوک د والي په صفت تعیین کړ هغه به دوی مني، ځکه کونړ د افغانستان جز دي. بیا د مجاهدینو د حکومت له خوا په کابل کې قاضي اخونزاده چې د مولوي جمیل الرحمن وراره و د والي په توګه تعیین کړ او د طالبانو تر راتګه پورې هغه په چغه سرای کې والي و؛ خو د دې ترڅنګ اسلامي حزب هم ځانته جدا مرکزونه درلودل. د مجاهدینو په دې خپلمنځي جګړو کې په سلهاو کسان وژل شوي دي او مادي تلفات هم نهایت زیات وو او د کونړ ولایت د زیاترو اداري واحدونو دفاتر او لوازم په دې جګړو کې تالا او تخریب شوي وو.

د دغو پورته پېښو په اړه ډېرې کمې لیکنې شوي او د دې ضرورت دی، چې زیاتې نورې څېړنې وشي تر څو دا نیمګړي معلومات غني شي.

[۹۱] پورتنی ماخذ

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځمه برخه

د کرالي (کرهالي) د کلي قتل عام (حمل ۳۱ مه نېټه کال ۱۳۵۸ هجري شمسي)

د ۱۳۵۷م کال د ثور له کودتا نه وروسته د پېچ درې او نورستان خلک د حکومت پر ضد راپاڅېدل او مجاهدینو پېچ دره تر وټه پور پورې تړوله نیولې وه. په دې وخت کې مولوي حسین چې وروسته یې په مولوي جمیل الرحمن شهرت پیدا کړ د وټه پور په سیمه کې مرکز جوړ کړ او د مجاهدینو عملیات او فشار د چغه سرای په ښار زیات و او حملې به یې کولې. د کونړ والي شهنواز شیواني و. د ۱۳۵۸ کال د حمل په میاشت کې والي د دم کلي او کرالې نه درې کسه سپین ږیري، ښاروال شیرمحمد، مولوي رحمت الله او ملک شیخ محمد وټه پور ته ولېږل چې مولوي جمیل الرحمن سره خبرې وکړي او په چغه سرای عملیات بند کړي. دغو مشرانو په عوض د دې چې د حکومت پیغام ورسوي، مولوي جمیل الرحمن ته یې وویل چې د کابل حکومت مسلمان نه دی او کمونستان دي؛ نو تاسې خپل جهاد ته دوام ورکړئ او موږ هم ستاسې ملاتړي یو. د دغو درې مشرانو ملک شیخ محمد بېرته چغه سرای ته رانغی او له مجاهدینو سره یو ځای شو.

کله چې ښاروال شیرمحمد او مولوي رحمت الله بېرته چغه سرای ته راستانه شول، د حکومت استخباراتي کسانو حکومت ته د دوی د خبرو راپور ورکړی و. والي د دواړو مشرانو د نیولو امر ورکړی و، چې مولوي رحمت خان یې د حمل په ۲۲مه نېټه او ښاروال شیرمحمد او د هغه زوی ډگروال شاه محمود یې د حمل په ۲۳مه نېټه ونیول. مولوي رحمت خان یې جلال آباد ته انتقال کړ چې بیا یې هلته وواژه.

د ۱۳۵۸ کال حمل په دېرشمه د شپې له خوا مجاهدین کرالې ته ننوتلي وو او په حکومتي پوستو یې سخته حمله وکړه. د حاجي محمد روزي له قوله که په همدغه شپه د شیگل خلکو لکه څنگه چې په پلان کې وه جنگ کړی وای؛ نو چغه سرای مجاهدینو نیوه. ویل کېږي چې په دغه جگړه کې د حکومت طرفدارو کسانو ته ډېر سخت تاوان رسېدلی و. ویل کېږي چې د کماندو د قواو د قوماندان صادق علم یار ورور یا د تره زوی وژل هم په دغه شپه شوي و. د صادق علم یار بل ورور عبدالحق علم یار، ۶۹ غونډ قوماندان و. په دغه حمله کې ۲۲ کسه مجاهدین هم وژل شوي وو، نو د کرهالې خلکو د مجاهدینو مړي هغوی ته د شپې انتقال کړي وو.

دې جگړې د کابل د کمونست رژیم د محلي چارواکو لکه صدیق عالم یار او والي سخته غصه راوپاروله او امر یې وکړ، چې د کرهالې ټول نرینه ونیسي. په سبا یعنې د حمل په ۳۱مه نېټه، سهار لس بجې حکومت ټانکونو او توپونو ته امر وکړ، چې د ملک سید غفور او ښاروال شیرمحمد کورونه وولي او وران یې کړي او یو تعداد کسان یې د کرهالې په پټو کې وویشتل. همدا رنگه یو شمېر نور ځوانان، سپین ږیري او مشران یې د کرهالې له پله سره نږدې راټول کړل او ټول یې وویشتل او نیم ژوبله یې د بلدوزرنو په واسطه تر خاورو لاندې کړل. دا پېښه یو لوی بشري جنایت

(c) ketabton.com: The Digital Library

و، چې ۱۲۶۰ کسه یې د یوې سیمې په یوه ورځ ووژل او په یوه ځای یې تر خاورو لاندې کړل. صدیق عالم یار دا مهال په هالینډ کې ژوند کوي؛ خو د کرهالې د کلي محمدنادر سرشار چې په ناروې کې اوسېږي او د هغه پلار محمدسلام هم د کرهالې په پېښه کې وژل شوي و، په نوموړي د هالینډ حکومت ته عارض شوی او صدیق عالم یار د هالینډ حکومت بندي کړی دی. د دغې پېښې تحقیقات اوس هم جریان لري.

له دې پېښې نه وروسته د کرهالې د کلي ښځې او ماشومان باجوړ ته مهاجر شول او په باجوړ کې د کرالې د کونډو په نامه کمپ ورته جوړ شو.

نوټ: د کرالې (کرهالې) د ټولو قربانیانو نومونه د دې کتاب په اخره کې مله دي.

شپږمه برخه

د کونړپه ولایت کې قومي جوړښت او روحاني نفوذ

قومي جوړښتونه

د کونړ په سیمه کې د پښتنو څو لویې او وړې قبیلې لکه ساپي، مومند، ماموند، سالارزي، مشواڼي، شینواري، یوسفزي، الکوزي، دېګان او همدا رنګه نور قومونه لکه ګوجر، سیدان،[92] نورستاني، او پشه یان هم اوسېږي. مومند زیات د خاص کونړ او سرکاڼوپه ولسوالیو کې، ماموند د مروري په ولسوالۍ کې، سالارزي او مشواڼي زیاتره د اسمار، دانګام، شیګل او ناړۍ په ولسوالیو کې، شینواري د شیګل په سیمه کې، سیدان د پشد، سرکاڼو، شینکوړک، خاص کونړ او کوز کونړ په سیمو کې اوسېږي. ګوجر یو څه د شیګل او غاري اباد او زیاته برخه یې په ناړۍ ولسوالۍ کې اوسیږي.

ساپي چې د کونړ تر ټولو ستره پښتني قبیله ده اکثریت یې د نورګل، څوکۍ، نرنګ، وټه پور، پېچ درې او د سرکاڼو ولسوالۍ په شونکړۍ سیمه کې مېشت دي.

[92] الکوزي د سرکاڼو په ولسوالي کې اوسېږي، په سیمه کې همدغه خلک د سرکاڼو په نامه یادېږي او ولسوالي یا سیمه هم دوی ته منسوبه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیاتو پښتنو او غیرپښتنو لیکوالانو او مؤرخینو لکه خوشحال خان خټک، قاضي عطاوالله خان، عبدالحی حبیبي، احمدعلي کهزاد، سیدبهادرشاه ظفر کاکاخېل، حافظ رحمت خان، افضل خان، راورټي، سراولف کایرو او داسې نورو د پښتنو په تاریخ، قومي جوړښت، کلتور او دودونو باندې ډېرې لیکنې کړي دي؛ نو دلته به ماته گرانه وي چې نور څه ور زیات کړم؛ خو یو څه چې د اوسني وخت سره سر خوري هغه دا دي چې د پښتنو یا افغانانو په قومي جوړښت باندې پوهېدل ضروري دي، څکه چې د دغو جوړښتونو پر بنیاد دوی گټه او تاوان، مشران او استازي تعیینوي او د دوی دا اصول د اوسنۍ نړۍ د ډیموکراتیکو اصولو نه هم په ښه شکل صورت نیسي؛ نو دا ویلی شم چې د پښتنو محلی قومي جوړښت د ډیموکراسۍ په اصولو ولاړ سیستم دی. همدا علت دی چې په جرگو او مرکو کې هر څوک برخه اخیستلای شي او ټول مسایل له یو بل سره په تفاهم حل کوي. دا ډول تفاهم چې په ټولنه کې ثبات راولي او اجتماعي عدالت تامینوي، دې ډول عدالت ته Restorative Justice یا ترمیمي عدالت وایي. ترمیمي عدالت ته اوس په نړۍ کې د Punitive Justice یا جزایي عدالت په پرتله زیاته توجه کېږي.

د پښتنو یا افغانانو په ټولنه کې ښه دودونه او عنعنات د سوشل کنټرول (Social Control) ښه ډولونه دي او همدا رنگه بد دودونه یا هغه دودونه چې د اوس وخت له شرایطو سره برابر نه دي د سوشل کنټرول منفي اغېز لري څکه ارزښتونه ثابت نه دي او بدلېږي. که څه هم په افغانستان کې او هم د لرې پښتوخوا په سیمه کې د تېرو څلورو لسیزو جنگونو له امله د پښتنو ښو دودنو او عنعناتو ته ډېره سخته صدمه رسېدلې او په عوض یې د افراطي ډلو له خوا غیرانساني، غیراسلامي او غیرافغاني او د پښتنو د

مروجو ښو دودونو پر ضد اعمال لکه د انسانانو سر پرېکول، ماشومان او ښځې وژل، د خلکو په حریم او مال تجاوز کول او داسې نورو ناخوالو ځای نیولی دی. له دې سره هم د پښتنو دودونه او عنعنات د سوشل کنټرول ښه بېلگه ده. د سوشل کنټرول علم په دې بحث کوي، چې څنگه د یوې ټولنې کړه او وړه او د اشخاصو د کنټرول څارنه وشي. د سوشل کنټرول بحث یو لوی بحث دی چې د دغه بحث په ټولو اړخو باندې رڼا اچول د دې لیکنې نه بهر موضوع ده؛ خو لږه اشاره مې سوشل کنټرول ته څکه وکړه چې د افرادو حرکات په ټولنه تاثیر لري. که موږ خپل ژوند او ماحول ته وگورو نو موږ ټول په یو شکل د اشکالو د سوشل کنټرول تر اغېز لاندې یو، البته دا کنټرول به په مستقیمه یا غیرمستقیمه توگه باندې وي. د سوشل کنټرول د اغېز ډولونه غیررسمي، رسمي یا قانوني او یا هم طبي کنټرول دی.

که موږ ترمیمي او جزایي عدالت مقایسه کړو، نو موږ گورو چې یوه ډېره وړه مسئله په کلونو کلونو کې د محاکمو له لارې نه حل کېږي؛ خو د جرگو له لارې په ډېره کمه موده کې حل کېدای شي. په جزایي عدالت کې قاضي یوازې په مجرم حکم کوي؛ خو دا نه گوري چې د دواړو خوا ترمنځ به دا حکم دښمني په راتلونکي کې ختمه کړي او که نه؟ اما په ترمیمي عدالت کې د راتلونکي دښمنۍ د مخنیوي هم خیال ساتل کېږي. په اسلامي اصولو کې هم عفوه د انتقام نه بهتره ده او عفوه د جرگو او مرکو له لارې کېږي، چې دواړه خواوې په دې قانع کړي چې یو بل وبخښي او هره خوا ځانته د اوږو اوبو پوزه ایښودل یعنې یو عذر غواړي. که جرگه فیصله وکړي نو بیا یوې خواته هم د پیغور خبره نه وي. موږ په خپلو سیمو کې داسې ډېرې بېلگې لرو چې د رسمي محاکمو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

دولتي ادارو د لارې مسایل حل شوي نه دي او هغه مسئلې دولتي چارواکو او ادارو، جرگو ته محول کړې دي.

د پښتنو دا دوه متلونه په خاصه توگه په کونړ کې چې زیات استعمالېږي د عدالت او یووالي (مساوات) ښې بېلگې دي چې وايي: ((په زور کلي نه کېږي)) او یا وايي ((ساپي سم سمکي دي)) یعنې ساپي ټول سره یو رنگه حقوق لري او یو پر بل برتري یا لوړوالی نه لري.

دا چې د کونړ هره قبیله په څو پښو او خېلونو لکه ساپي په گوربز، ودیر، مسعود (قندهاري) او یا مومند په بایزي، خویزي، حلیمزي او ترکزي تقسیم شوي دي، دا ډول معلومات د نورو لیکوالانو په لیکنو کې پیدا کولای شئ؛ خو یو څه چې پرې کمې لیکنې شوي هغه په هره ولسوالۍ کې او تر کومه حده چې ما د افغانستان د نورو ولسوالیو په اړه ریسرچ کړی دی هغه دا ده چې د قومي جوړښت تر څنگ نور محلي جوړښتونه هم شته چې ولس پرې ورځني مسایل حل کوي. ما د خپلې انگلیسي ژبې په مقاله کې چې د دې مقالې په سر کې یادونه شوې دا ډول جوړښت د Non-Recognizable Governance Structure یا په ولسوالیو کې د حکومتدارۍ ناپېژندل شوی غیررسمي جوړښت په نوم یاد کړی دی، چې حکومت یې په رسمي توگه نه پېژني خو ولس د ورځنیو مسایلو په اړه ټول تصامیم او پرېکړې د همدې سیستم پر اساس نیسي. په دې توگه د افغانستان په ټولو ولسوالیو کې دا سیستم شته دی.

د دې لپاره چې لږ وضاحت وشي، د دې سیستم د یو څو بېلگو یادونه په کونړ کې او د افغانستان په نورو سیمو کې کوم، چې د همدې سیستم پر اساس د بېړنۍ لویې جرگې انتخابات موږ د کونړ او د مشرقي په نورو درېو (نورستان، ننگرهار او لغمان) ولایتونو کې وکړل او زما د ((بېړنۍ لویه جرگه)) په کتاب کې د دې سیستم یو څه یادونه شوې ده.

په هغو ولسوالیو کې چې یو قوم اوسېږي نو د هغو ولسوالیو ولس قومي تړه یعنې گټه او تاوان، د مشرتابه ټاکنه، جرگې او مرکې په همدغه سیستم کوي. د بېلگې په توگه د پېچ ولسوالۍ کې یوازې ساپي اوسېږي؛ نو دوی خپل تقسیمات د ساپو پر قومي جوړښت باندې کوي خو د خاص کونړ په ولسوالۍ کې چې مختلف قومونه اوسېږي، دوی خپل تقسیمات په ونډونو کوي چې بیا هر ونډ خپل تقسیمات لري. دا ونډونه د افغانستان په ولسوالیو کې په بېلابېلو نومونو یادېږي. د هزاره جاتو د جاغوري په ولسوالۍ کې دا ډول تقسیمات د منطقه، د فراه د گلستان په ولسوالۍ کې د قبیله او د فاریاب د گرزیوان په ولسوالۍ کې د تگاو په نومونو یادېږي. همدا رنگه په بعضې ولسوالیو کې دا تقسیمات د قریو په شکل دي د بېلگې په توگه د ننگرهار د کامې ولسوالۍ په ۵۲ او د کابل د بگرام ولسوالۍ په سلو قریو تقسیم شوې ده.

روحاني نفوذ

د کونړ په سیمه کې د سیدانو یا پاچایانو په نفوذ او په دغه سیمه کې د دوی په حکمرانۍ او حاکمیت باندې ما په لومړۍ برخه کې مفصله رڼا اچولې؛ خو په دې بحث کې غواړم چې په نورو روحاني کورنیو باندې په اجمالي توگه رڼا واچوم. په حقیقت کې د افغانستان په ټولنه کې او د پښتنو په سیمو کې د قدرت ستنې په درې برخو وېشل شوې دي: حکومت، قومي جوړښت او دیني یا روحاني حاکمیت. د دې لپاره چې زموږ په ټولنه کې ثبات وي؛ نو د دې درېوو قوتونو ترمنځ لکه څنگه چې د دولت د درېوو قواو ترمنځ همغږي او ثبات ته ضرورت دی، د دوی ترمنځ هم همغږۍ او همکارۍ ته ضرورت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که د نادرخان او ظاهرشاه د پاچاهي ۴۴ کلنې دورې ته وګورئ نو همېشه یې د دې درېو قوتونو ترمنځ یو نسبي تناسب ساتلی و او که کله به د هېواد په کوم ځای کې د حکومت پر ضد کوم حرکت پیل کېده؛ نو هغه به هم د حکومت له زور نه سربېره د قومي او روحاني مشرانو په منځګړیتوب حل کېده. کله چې د ثور کودتا وشوه نو حکومت غوښتل چې قومي او روحاني نفوذ له منځه یوسي او یا یې سرکوبه کړي؛ نو په هېواد کې بې ثباتي رامنځته شوه. همدا رنګه مجاهدینو او طالبانو هم غوښتل چې یوازې دیني او روحاني قوتونه باید قدرت په لاس کې ونیسي او قومي قوتونو ته یې دومره د قدر په سترګه نه کتل؛ نو په دې توګه د دوی نظامونه او حکومتونه سره متزلزله وو او ثبات یې په هېواد کې رامنځته نه شو کړای. د طالبانو د نظام د سقوط نه وروسته حکومت او بین المللي قواو د افغانستان قومي او دیني جوړښتونو ته لږه توجه درلوده، نو ځکه په هېواد کې لا ثبات نشته. د ښې حکومتدارۍ یوه برخه همدا ده چې ولس باید په تصمیم ګیرۍ کې برخه ولري چې قومي مشران او دیني عالمان د ولس برخه ده. دوی باید په تصمیم ګیرۍ کې په ملي او محلي کچه برخه ولري. البته دا یو بېل بحث دی چې په تفصیل سره د دې کتاب له محتوا سره سر نه خوري.

پر سیدانو نه سربېره اخوندزادګان، صاحبزادګان، میاګان او نورې روحاني کورنۍ چې د صاحب حق په نوم هم یادېږي د کونړ په سیمه کې اوسېږي. د اخوندزادګانو کورنۍ زیاتره د زیاتو ځکمو خاوندان دي او دوی د جلاجلا قبیلو پورې تړاو لري. د کوز کونړ د ګوریک اخوندزادګان چې مشر یې عبدالقدیر اخوند زاده نومېده له بابکرخېل قبیلې څخه و. اما د خاص کونړ د چندر اخوندزادګان چې مشر یې محمدمعظم اخون زاده نومېده او خورا مشهور شخصیت و، له یوسفزي

قبیلې څخه و. همدا رنګه د خاص کونړ د تنر د کلي اخوندزادګان چې مشر یې عزیزخان اخون زاده نومېده، له یوسفزي قبیلې څخه و؛ خو د پېچ درې طلبدین اخون زاده چې د پېچ د سلطان محمد خان پلار و او د مولوي جمیل الرحمن کورنۍ هم د اخونزادګانو په نامه یادېږي چې ساپي قبیلې څخه دي. د دې نه معلومېږي چې په هره پښتني قبیله کې که کوم ښه او روحاني شخصیت تېر شوی وي هغه د اخوندزاده په نوم یاد شوی او وروسته د هغوی کورنۍ د اخوندزادګانو په نوم شهرت موندلی دی.

میاګان هم په مختلفو قبیلو پورې تړاو لري خو یو شمېر یې سیدان هم دي. د بېلګې په توګه د پشد د میاعباس بابا کورنۍ چې د پیربابا لمسی و، سیدان دي او یا د لیکوال کورنۍ چې د میاعلي صاحب لمسی دی، د دوی نیکه د منګوال میا صاحب په نوم شهرت درلود چې اصلي نوم یې سید محمد نعمان و، چې دوی هم سیدان دي. بیا ځینې نورې کورنۍ لکه د میاګانو د کلي میاګان او یا په چمیارۍ کلي کې میاګان سیدان نه دي. صاحب حق کلمه هم د اخوندزادګانو په توګه ښه او روحاني شخصیت ته استعمال شوې ده چې په کونړ کې د څوکۍ د سیمې مهم روحاني شخصیت او عالم فقیرالله چې د څوکۍ ولسوالۍ د صاحب حق صاحب په نامه یې شهرت درلود اصلاً خلیل مومند دی. د شونکرۍ د سیمې د انځرې ملا صاحب (سید غوث)[۹۳] زامن چې په صاحب حق شهرت لري، هغوی هم ساپي دي.

[۹۳] په ازاد سرحد کې خپلواکۍ غوښتونکي مبارزې او د مومندو په مشهورو غزاګانو کې د غازي میرزمانخان ونډه: د ډاکتر عبدالرحمن زماني اثر د چاپ کال ۲۰۱۰ م، موسکا خپرندویه مؤسسه، کابل

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر پورته روحاني کورنیو نه سربېره د تصوف د قادریه ګروپ پیرانو او مؤذنانو د مشرقي په سیمو او خاصتاً په کونړ کې نفوذ درلود او ډېر منظم تشکیلات یې درلودل، چې د وخت تر حاکمانو د دې شخصیتونو رول او نفوذ خورا زیات و. د دې سلسلې یوه مهمه کړۍ د ملا نجم الدین اخوند زاده ده، چې د هډې صاحب په نوم هم شهرت لري، پیروان دي. ملا نجم الدین اصلاً د غزني د شلګرد سیمې اوسېدونکي او له اندړ قبیلې څخه و. د ننګرهار د هډې په سیمه کې د سوات د اخون صاحب په امر مېشت او هلته یې لنګر درلود. هډې صاحب په زرهاو او حتی په لکهاو مریدان درلود. ملا نجم الدین په خپله د ملا عبدالغفور اخوند صاحب مؤذن و، چې د سوات د اخند صاحب په نوم یې شهرت درلوده. د هډې صاحب مشهور مؤذنان د کونړ د سرکاڼو میاصاحب، حضرت صاحب د بت خاک، ملا عبدالشکور، حضرت صاحب د سره رود د چارباغ، د بړو ملا صاحب، د لغمان د سنګرشیخ صاحب، د لغمان د تیرګړو پاچا صاحب چې د سید شمس الدین مجروح پلار و، ملا صاحب د تګاو (ملا حمیدالله) چې د میا ګل جان آغا پلار و او صوفی صاحب د بټي کوټ و. د دې سلسلې په دویم پړاو کې مؤذنان د ترنګزو حاجي صاحب، د چکنور ملا صاحب، د کوز کونړ د سلام پور پاچا صاحب (میر صاحب جان پاچا)، د کجورې ملا صاحب، ملاپاینده محمد چې د استاد صاحب د هډې په نوم یې شهرت درلود، چې د مولوي احمدګل او مولوي محمدګل روحاني پلار و، د کونړ د شونکړۍ د سیمې انځري ملا صاحب او زما نیکه د منګوال میا صاحب یادونه ضروري ده. دا پورته شخصیتونو په خپلو سیمو کې د خورا نفوذ خاوندان وو او د انګریزانو په مقابل کې د زیاتو غزاګانو مشري د دوی پر غاړه وه. د پښتونخوا په سیمو کې د انګریزانو پر ضد د پښتنو د غزاګانو په سلسله کې انګلیسي لیکوالانو خاصتاً د سوات د اخون،

د هډې صاحب او ترنګزو حاجي صاحب زیاته یادونه شوې ده. هډې صاحب پخپله واده نه وکړی او اولادونه یې نه درلودل.

دلته زه یوازې د کونړ د سرکاڼو میا صاحب چې سید محمداکبر شاه نومېده، په اړه رڼا اچوم. د سرکاڼو میا صاحب اصلاً د ننګرهار ولایت د کامې ولسوالۍ د کلا اخوند و او د هډې صاحب په امر په سرکاڼو کې دېره شوی و. د سرکاڼو میا صاحب د هډې صاحب له مشهورو مؤذنانو څخه و او د کونړ په سیمه کې د ده روحاني نفوذ خورا زیات و. زما نیکه سید محمد نعمان چې مخکې یې هم د خاص کونړ د ونډونو په برخه کې یادونه شوې، د امان الله خان په وخت کې د پېنځ درې حاکم و؛ نو په هغه وخت کې موټرې په نشت کې حساب وې او سړکونه نه وو، زیاتره وخت به چې د کونړ نه خلک جلال آباد یا پېښور ته تلل او یا به یې د لرګو تجارت کاوه؛ نو د کونړ له خوا به له یوه طرفه په جالو کې د کونړ په سیند کې تلل. زما په خپله یو ځل یادېږي چې زه ډېر وړوکی وم چې له پلار سره مې د خاص کونړ نه ثمرخېلو سیمې پورې په جاله کې تللی وم، بیا د ثمر خېلو نه په موټر کې جلال آباد ته لاړو.

زما د مشر تره وکیل عبدالقادر په قول یو وخت زما نیکه له پېنځ نه په جاله کې کامې ته تله او په سرکاڼو کې یې د سرکاڼو میا صاحب سره دمه کړې وه. څرنګه چې دواړو سره له پخوا نه پېژندل ځکه زما نیکه هم د کامې د کلا اخوند د مستالې په سیمه کې اوسېده او هلته یې ځمکې او جایداد درلوده، نو زما نیکه ته یې ویلي وو، چې دا حاکمي دې پرېږده او فقیري (د طریقت صوفیتوب) اختیار کړه ځکه جنډې (بیرغونه) په حاکمانو نه دي ولاړې او دا په فقیرانو ولاړې دي. زما نیکه د سرکاڼو میا صاحب سره دا خبره منلې وه چې له ده نه به طریقه (لاس نیوکه) کوي او د همدې سفر نه وروسته یې حاکمي پرېښوده. څه وخت وروسته د

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرکاڼو میا صاحب زما له نیکه نه وغوښتل د دې لپاره چې د خدای پاک ذکر او عبادت ته وزګار شي؛ ښه به دا وي چې خپل وطن کامه هم پرېږدي ځکه په وطن یا خپل ځای کې د مال یا نورو مسایلو په سر لکه ګوندي او پره، همېشه لانجې پېښېږي نو راشه او د منګوال په کلي کې دېره شه. زما نیکه د سرکاڼو میا صاحب امر قبول کړ، کامه یې پرېښوده او خاص کونړ د منګوال په کلي کې دېره شو. د منګوال خلکو ورته په کلي کې یوه کلا جوړه کړه او سرکاڼو میا صاحب د سرکنډ، شالی، ولی، شونکړې او خاص کونړ سیمو خلکو ته وویل چې هغه لنګر (اړه)چې دوی سرکاڼو ته ورله هغه دې پس له دې د منګوال میا صاحب ته ورکوي. هماغه وو، چې په منګوال کې زموږ د نیکه په نامه لنګر و، شیخانو به ذکرونه او عبادتونه کول او د لنګر خدمت به یې هم کاوه. څرنګه چې زما نیکه دیني عالم او حافظ د قرآن هم و نو د کلي او شاو خوا سیمو خلکو ته یې دینې زده کړې هم ورکولې او حتی ځینو مشرانو هم زما له نیکه نه د سبقونو ویل پیل کړل. یو ښه مثال یې د منګوال ملک امانت خان و، چې کله به له ملایانو سره مخامخ کېده؛ نو دیني بحث به یې ورسره کاوه ځکه ده خلاصه، کنز او څه نور کتابونه زما له نیکه نه ویلي وو.

کله چې سرکاڼو میا صاحب وفات شو نو زما نیکه به د منګوال نه هره جمعه سرکاڼو ته تللو او هلته به یې د جمعې لمونځ ورکاوه تر څو چې دی هم په ۱۳۲۳هجری شمسي کال کې وفات شو. د سرکاڼو میاصاحب بل مؤذن د شونکړی د سیمې انځرې ملا صاحب و، چې د ۱۳۴۰ هجری شمسي کال شاوخوا کې وفا ت شوی دی.

پر دې روحاني شبکو او کورنیو سربېره د کونړ په سیمه کې مهم عالمان هم وو، چې په مختلفو سیمو کې به اوسېدل او هلته به یې د تدریس کړی درلودلې او له دوی سره به په جوماتونو کې زیات طالبان او

چنې مېشت وو او د دوی نه به یې دیني درسونه ویل. د تدریسي کړیو په لړ کې د خاص کونړ د چندرا د اخوندزادګانو په جوماټ کې مولوي عبدالمتین چې ډېر ښه دیني عالم و تدریس کاوه او ډېر زیات شاګردان یې درلودل. مولوي عبدالمتین اصلاً د مزار درې د شوماش د کلي اوسېدونکي و، چې د ثور د کودتاه نه وروسته یې په جهاد پیل وکړ او د زیړي بابا په سیمه کې شهید شو. مولوي جمیل الرحمن هم د خاص کونړ په مدرسو کې سبق ویلی و او زما د خسر مولوي غلام حضرت قاضي زاده سره هم سبقه و.

همدا رنګه د کونړ د کلي په جامع جوماتونو کې هم تدریسي- عالمان وو او زیات شاګردان به یې درلودل لکه د شوماش مولوي صاحب په نامه مشهوره عالم هلته تدریس کاوه. د کُلیګرام (حکیم آباد) مولوي صاحب چې مولوي عبدالحنان نومېده او د هغو زامنو هم لویه تدریسي- حلقه درلوده. د دې عالمانو او د دوی د اغېز په اړه زیات تحقیق او ریسرچ ته ضرورت دی. څرنګه چې دې عالمانو په مذهبي او فقهي مسایلو په سر اختلاف درلود؛ نو د دوی د اختلاف په وجه به په ولسونو کې لانجې او مشکلات هم پیدا کېدل او حتی په ځینو مواردو کې به د دوی اختلاف د شر سبب هم ګرځېد. دا عالمان د حنفي، وهابي، پنج پیري او اهل حدیث په ډلو تقسیم شوي وو. د نورستان په سیمه کې ډاکتر احمد یوسف نورستانی په خپل دکتورا تېزس کې په سیاسي ډګر کې د عالمانو په رول او اغېز باندې ډېر ښه ریسرچ کړی او همداسې تحقیق او ریسرچ ته د کونړ په سیمه کې هم اړتیا شته ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوومه برخه

د کونړ ولایت د اداري واحدونو په اړه معلومات

د کونړ ولایت د هرې ولسوالۍ معلومات ما د بېلابېلو ولسوالیو د قومي مشرانو سره د مرکو په ترڅ کې راټول کړي دي او تر خپله وسه مې کوښښ کړی، چې دقیق معلومات راټول کړم خو کېدای شي چې څه نیمګړتیاوې هم ولري ځکه تر کومه حده چې ماته معلومه شوه او دزیاترو کسانو سره ما مرکې وکړې، هیڅ یوه مرکچي ته د ولسوالیو د ټولو کلو او ونډونو پوره معلومات نه و؛ خو د ولسوالۍ د هماغې یوې برخې معلومات به ورسره و، په کومه چې دوی اوسېدل. زما په اند ښه طریقه به دا وای چې ما په هره ولسوالۍ کې یو څه وخت تېر کړی وای ترڅو د ولسوالیو د ټولو ونډونو او سیمو په اړه مې پوره معلومات راټول کړي وای. اما د مصروفیتونو د درلودلو او امنیتي شرایطو په نظر کې نیولو سره ما دا کار ونه شو کړای او یوازې مې په کونړ او کابل کې د کونړ ولایت د بېلابېلو ولسوالیو د مشرانو سره په مرکو اکتفا وکړه. زما په اند په راتلونکي کې که څوک غواړي چې د کونړ ولایت د ولسوالیو په اړوند او یا د افغانستان د نورو ولسوالیو او ولایتونو په اړه ریسرچ او تحقیق وکړي؛ نو د دې کتاب معلومات ورسره ښه مرسته کولی شي.

څرنګه چې ما د دې کتاب په سر کې یادونه کړې دا کتاب یو لارښود کېدای شي چې په راتلونکې کې د افغانستان ټولو ولایتونو او ولسوالیو په اړه تحقیق ته یوه نمونه شي. زما په اند په هره ولسوالۍ یو کتاب لیکل کېدای شي.

اداري واحدونه او قومي جوړښت په هره ولسوالۍ کې

مرکز اسعدآباد (چغه سرای)[۹٤]

د چغه سرای[۹۵] نوم د چغان غونډۍ نه اخیستل شوی چې دلته پخوا د پښتنو له خوا د کافرو په مقابل کې قوي چوڼۍ وه. چغه سرای سیمه د پېچ او اسمار سیندونو په تقاطع کې پرته ده. تر نولسمې پېړۍ پورې چغه سرای یوه اطرافي سیمه وه او بازار پکې نه و. په ۱٦مه پېړۍ کې دا ځای د چغه سرای په نوم یاد شوی او بابر پاچا د بابر نامې په ۲۱۲مه صفحه کې هم د چغه سرای یادونه کړې ده. د چغه سرای نوم د سیدجمال الدین افغان له امله په اسعداباد هم یادیده چې په ۱۹۷۸ کال کې په رسمي ډول[۹٦] وپیژندل شو. د علامه سید جمال الدین افغاني ټاټوبی کونړ و او د

[۹٤] د کونړ ولایت د مرکز چغه سرای په اړه زیات معلومات ما د قومي مشر، ډګروال شاه محمود قاضي خېل سره د مرکې په ترڅ کې یادداشت کړي دي. د مرکې نېټه، ۱۲ مارچ کال ۲۰۱٦م، چغه سرای، کونړ.

[۹۵] http://www.iranicaonline.org/articles/asadabad-or-asadabad-the-official-name-of-a-small-town-in-eastern-afghanistan

[۹٦] http://www.statoids.com/uaf.html

ده پلار سیدصفدر د کوز کونړ د صدر ګټ په کلی کې اوسېده چې د کونړ د سیند په جنوبي غاړه کې دا سیمه اوس هم د صدر ګټ په نامه یادېږي او د برکاشکوټ په سیمه کې د یوې غونډۍ په سرپرته ده. په ۱۹٦۴ م[۹۷] کال کې د کونړونو نوم په کونړ بدل شو.

په ۱۸۹۱ م کال کې امیر عبدالرحمن سپه سالار غلام حیدرخان[۹۸] څرخي ته چې د انګلیسانو سره په دویمې جګړې کې فعاله برخه درلوده، دنده وسپارله چې کافرستان ونیسي ځکه هغوی د امیر عبدالرحمن خان حکومت ته مالیه نه ورکوله. کله چې په ۱۸۹٦ م کال کې کافرستان یا اوسنی نورستان د سپه سالار غلام حیدرخان څرخي له خوا ونیول شو؛ نو د چغه سرای سیمې اهمیت زیات شو او د کونړ ولایت مرکز د پشد نه دلته انتقال شو. د دې نه دمخه پشد د کونړ مرکز و او سید محمود پاچا (پاچا) د کونړ حکمران و، چې د امیر عبدالرحمن خان له وېرې یې کونړ پرېښود او باجوړ سیمې ته وتښتېد.

په همدغه کال د سالار باغ او د سالار ویاله چې د چغه سرای نه د نرنګ ولسوالۍ ته اوبه ورکوي د سپه سالار غلام حیدرخان څرخي د پوځیانو په واسطه جوړه شوه. په همدغو کلونو کې د جلال آباد نه چغه سرای ته سړک هم د کونړ پر خلکو باندې په بیګارې توګه جوړ شو. د

---

[۹۷] http://www.statoids.com/uaf.html

[۹۸] Conspiracies and Atrocities in Afghanistan: (۱۷۰۰–۲۰۱٤) By Engineer Fazel Ahmed Afghan, MSc, ۲۰۱۵ (https://books.google.com.af/books?id=hzIDCgAAQBAJ&pg=PT۱۸۳&lpg=PT۱۸۳&dq=Ghulam+haider+khan+Charkhi&source=bl&ots=TnUip۹۳۰Su&sig=K-gXpv_WULPB۳jpzS٤۲heOQlTow&hl=en&sa=X&ved=۰ahUKEwiU۱s۳۲td۳LAhVJ۲xoKHSp٦CAg٤ChDoAQgYMAA#v=onepage&q=Ghulam%۲۰haider%۲۰khan%۲۰Charkhi&f=false)

چغه سرای د بازار لومړنی تهداب په ۱۹۴۷ م کال کې کېښودل شو چې تقریباً ۴۰ دوکانونه جوړ شول.

په ۱۹٦۷م کال کې د سالار باغ د حجارۍ او نجارۍ فابریکه د فرانسویانو په مرسته جوړه شوه ترڅو د کونړ او نورستان د پرېمانو لرګو نه ښه استفاده وشي او د سیمې په انکشاف کې رول ولوبوي. په ۱۹۷۴ م کال کې یعنې د سردار محمد داؤد خان د جمهوري ریاست په دوره کې د چغه سرای ښار ته وسعت ورکړل شو، چې تقریبا ۱۸٦ دوکانونو ته د بازار وسعت ورسېد او هم د کونړ په سیند باندې د تېښې له سیمې سره یو پول جوړ شو چې دا سیمه یې د سرکانو له ولسوالۍ سره ونښلوله. د څوکۍ د ولسوالۍ د ګټو کلا سره نږدې د کاغذ د فابریکې د جوړلو د ودانیو کار هم پیل شو؛ خو د ثور د کودتاه له امله دا کار سرته ونه رسېد. د کونړ د سیند پر غاړه په همدغه کال په لکونو روسي ولې یا Eucalyptus ونې کېښودل شوې.

د داؤد خان توجه د کونړ ولایت ته زیاته وه ځکه دې ولایت له پاکستان سره ستراتیژیکي اهمیت درلود. د اسمار له ولسوالۍ سره د سور طاق د سیمې سروې هم په همدغه کال وشوه چې هلته یو لوی د برېښنا بند د کونړ د اسمار په سیند باندې جوړ کړي. د دې خبرې یادونه په کار ده چې په ۲۰۰۴م کال کې د چغه سرای بازار ته د کونړ د والي اسدالله وفا له خوا نور هم وسعت ورکړل شو او په اوس په زرګونو دوکانونه په چغه سرای کې شته دي. په ۱۹۸۳م کال د کرالی بند د پیچ په سیند باندې د حکومت له خوا جوړ شو، چې ۳۵۰ کیلو واټه برېښنا یې تولیدوله خو دې بند د ۷۰۰ کیلو واټه پورې ظرفیت درلود.

د چغه سرای ښار اوس څلور ناحیې لري: ۱. دم کلي ۲. کرهاله ۳. کوز کورونو ناحیه چې د تېشه سیمې د نیمایي پورې برخه په کې شامله ده او

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴. نوآباد او ډنډونه. که څه هم دا څلورمه ناحیه رسمي بڼه نه لري خو دوی یې د څلورمې ناحیې په نامه یادوي. چغه سرای قومي جوړښت په دوه برخو وېشل شوی دی. ۱. دم کلی ۲. کرهاله. بیا هر کلی په کندیو وېشل شوی دی.

د کرهالې کلی په څلورو کندیو وېشل شوی دی:

۱. قاضیان (دوی د باجوړ د سیمې د بابوقرې نه دلته راغلي او مېشت شوي دي چې اصلاً سالارزي دي)

۲. هندوراجي چې د اندوراج له درې نه دلته راغلي او دلته مېشت شوي دي او د ماموندو په قبیله پورې اړه لري.

۳. صحراخېل چې د اسمار درې د ساو خوړ نه دلته راغلي او مېشت شوي دي چې مشواني دي.

٤. فتحوخېل ویل کېږي چې د خاص کونړ نه دلته راغلي او مېشت شوي دي.

د دم کلي بیا درې کندې دي:

۱. راجاخېل چې په قوم مومند دي.

۲. خور کندی (مختلفې قبیلې په دې کندې کې اوسېږي).

۳. دورکاخېل چې دوی هم ماموند دي.

نورې قبیلې لکه سالارزي، ملاخېل او ساپي هم د دم کلي په ساحه کې اوس اوسېږي. د تقسیماتو په حساب دوه حصې سهم دم کلی اخلي او یوه حصه سهم د تېشې، نواباد او ډنډونو سیمې ته ورکوي.

د کرهالې پخواني مشران او ملکان:

ملک غلام حیدرخان، حاجي جان محمد، ملک سردار، میرزا حضرت جان، ښاروال شیرمحمد خان، ملک عطاوالله خان، ملک سید غفور، ملک محمدسلام، سور فقیر.

د کرهالې د کلي اوسني مشران او ملکان:

حاجي شاه محمود، ډګروال شاه محمود، حاجي یوسف، حاجي عبدالهادي، حاجي شیراغا، حاجي محمدامین، حاجي محمد عارف، ملک شاه محمد، حاجي حمیدالله او حاجي نادرخان.

د دم کلي پخواني مشران او ملکان:

قاضي مجاهدین، حاجي نظام الدین، وکیل صدیق، حاجي محمدجلال، حاجي غازي خان، حاجي نورمحمد، قاضي غلام عثمان، قاضي محي الدین، قاضي جبار، ملک سیدولي، او حاجي غلام خان.

د دم کلي اوسني مشران و ملکان:

حاجي جماعتي، حاجي فیض محمد، حاجي محمدخان، ډګروال حاجي عبدالقدوس، ډګروال بهاول خان او حاجي مهتاب خان.

د تېشي د سیمې پخواني مشران او ملکان:

د استقلال د څلورمې جبهه قوماندان غازي میرزمانخان، د میرزمانخان ورور جنرال خانمحمدخان، شیرمحمد خان، یار محمدخان چې د میر زمانخان زامن وو، مسافرخان او نادرخان چې د جنرال خان محمدخان زامن وو او پیر محمدخان.

د تېشي اوسني مشران او ملکان:

حاجي لیث، حاجي داؤدخان، حاجي غازي، حاجي محمد غوث او خالدخان.

د ډنډونو په سیمه کې محمد هاشم زماني د میرزمانخان زوی او هم سید ملک د دغې سیمې مهم مشران وو.

هندوان هم پخوا د چغه سرای په ښار کې اوسېدل؛ د جنګونو له امله ټول جلال آباد ته کډه شول؛ خو اوس بیا یو دوه کوره بېرته راغلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۱۳۲۴ هجري شمسي کال کې یعنې د ساپو د پاڅون په وخت کې شینوارو او د شلطن ماموندو په کرهاله حمله وکړه؛ خو دوی مقاومت وکړ او تقریباً ۱۲۰ کسه د دواړو قبیلو ووژل شول بیا وروسته ساپو په کرهاله حمله وکړه او دا کلي یې وسېځه. دا ټیکی د همدې وخت نه پاتې ده:

وسوله کرهاله ژاړي د شلطن کلي
وتښتېده دم کلي

د خاص کونړ ولسوالي

خاص کونړ د کونړ په ولایت کې یوه د مهمو ولسوالیو نه ده چې تعلیمي کچه یکې اوچته ده. دا ولسوالي ستراتیژیک اهمیت لري، چې د کونړ سیند پر غاړه سهیل خواته پرته ده. د شمال له خوا د کونړ سیند، د سهیل له خوا د مومند له قبایلو سره، د ختیځ پلوه د سرکانو له ولسوالۍ او د لوېدیځ اړخه د ښېوې له ولسوالي سره نښتې ده.

د روسانو تر وتلو نه وروسته د کابل رژیم لومړنی ولایت چې تخلیه کړ، هغه د کونړ و. په هغه وخت کې د خاص کونړ په ولسوالۍ کې ټول ښوونځي وران شوي وو او یو ښوونځی هم فعال نه و. په ۱۹۹۳ م کال کې ما په خپلو شخصي امکاناتو او په امریکه کې د ځینو دوستانو په مرسته د خاص کونړ لېسه، د منګوال منځنی ښوونځی او د خاص کونړ د نجونو ابتدایه ښوونځی بیا له سره فعال کړل، چې تر درېو کالو پورې مې ورته امکانات برابر کړي وو. وروسته بیا ما دا ښوونځي د سویډن مؤسسې ته وسپارل چې مرسته ورسره وکړي. په هغه وخت کې تقریباً ۷۰۰ هلکانو او نجونو په دې ښوونځیو کې زده کړې کولې. دا چې د خاص کونړ ولس

له تعلیم او تربیې سره زیاته مینه لري؛ نو د طالبانو د رژیم په وخت کې هم دا ښوونځي فعاله وو. د خاص کونړ په ولسوالۍ کې اوس ۲۷ ښوونځي دي، چې نهه یې د لېسې تر کچې پورې دي. د دغو ښوونځیو نه پنځه لېسې د هلکانو، درې لېسې د نجونو، یوه د زراعت او یوه د دیني علومو مدرسه ده. پر دې سربېره یو حمایوي دارالمعلمین هم د خاص کونړ په ولسوالۍ کې شته دی.

د ۲۰۰۲ م کال د بېړنۍ لویې جرګې په انتخاباتو کې د خاص کونړ هر وند په لومړۍ مرحله کې خپل درې ځلویښت نمایندګان یا استازي و ټاکل، چې زه هم لومړی د منګوال د وند نه تعیین شوم. په دویمه مرحله کې د خاص کونړ استازو ډګروال محمدالله خان او زه د رایو په اتفاق بېړنۍ لویې جرګې ته تعیین کړو. دا نوع انتخابات د امریکه د ایوا (Iowa) په ایالت کې د کاکس (Caucus)په نامه یادېږي. کاکس ګروپ یا غونډې ته وایي چې د هر کاندید طرفداران په یوه ځای کې راټولېږي بیا د دغه ایالت د انتخاباتو د کمېسیون غړي د ټولو په مخ کې د هر کاندید پلوي کسان شماري. په دغه ډول ټاکنو کې د وټ اچول او یا وټ چاپول نه وي او هم د انتخاباتو مصارف ډېر کم وي.

د دې خبرې یادونه اړینه ده چې د ۲۰۰۲ م کال د بېړنۍ لویې جرګې د ټاکنو ټول مصرف د مشرقي په څلورو ولایتونو کې د یو لک امریکایي ډالرو نه کم وو، اما هغو ټاکنو د پرله پسې ټاکنو په مقایسه چې میلونونو ډالر لګښت پرې شوی و، د خلکو په نزد زیات مشروعیت درلود او د ولس ښه استازیتوب یې کولی شو. د دې لپاره چې په راتلونکي کې په کمو پیسو مشروع انتخابات په خاصه توګه ولایتي او پارلماني انتخاباتو لپاره لاره هواره شي زه د پورته سیستم وړاندیز کوم، چې خلک په خپله خوښه نمایندګان د یوې شفافې پروسې پر اساس وټاکي او هم د ټاکنو پایلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

باید په هماغه ورځ معلومې وي تر څو د درغلیو مخه ونیول شي، نه داسې چې د ۲۰۰۹م کال او یا د ۲۰۱۴م ټاکنو په څېر د ټاکنو پایلې بحران ته ورسېدلې او حتی څو میاشتې یې ونیولې بیا هم پایلې ولس او دنیا ته د قناعت وړ نه وې. که د ونډونو یا قومي جوړښت پر اساس ټاکنې وشي؛ نو د دا ډول انتخاباتو لګښت به ډېر کم او د حکومت په وسه به پوره وي چې د انتخاباتو مصارف ورکړي نه چې د انتخاباتو لپاره هم زموږ لاسونه بهرنیانو ته اوږده وي. دا یوه بېله مسئله ده چې زیات بحث او سیاسي ارادې ته اړتیا لري چې ترڅو د افغانستان په ټاکنیزې پروسې کې شفافیت رامنځ ته شي او ولس پکې فعاله ونډه واخلي.

د پوره وضاحت لپاره د خاص کونړ د ولسوالۍ تفصیلي یادونه کوم چې ما پکې پوره څېړنه کړې ده او د دې ولسوالۍ جوړښت په لاندې چارت کې په ګوته شوی دی.

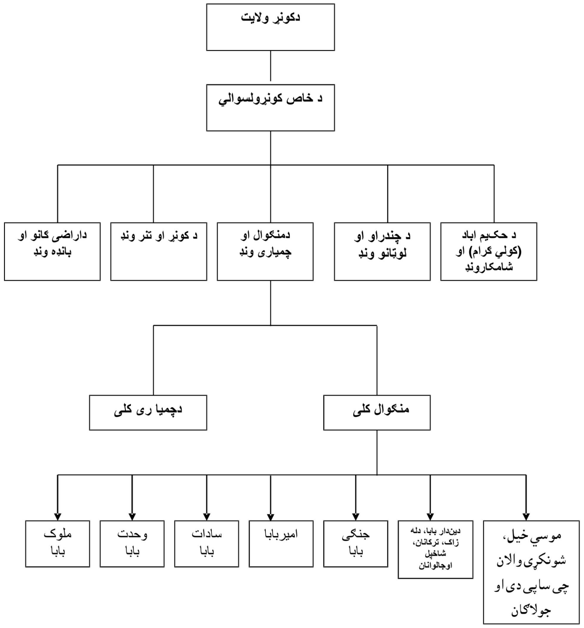

پورته چارت د ولایت، ولسوالي، ونډ، کلی او پلرنۍ ترمنځ ارتباط ښايي

د خاص کونړ ولسوالي په پنځه ونډونو تقسیم شوې ده، چې بیا هر ونډ په کلو باندې تقسیم شوی او بیا هر کلی په پلرنۍ یا سهم تقسیم شوی دی. په دې تقسیماتو کې دوه مهم ټکي دا دي چې یو خو ټوله ګټه او تاوان او حتی عامه ځایونه لکه جبه (د سیند په غاړه غیرمزروعي ځمکه چې د څارویو د څر لپاره وي)، ډاګ او ځنګلونه ټول په همدې شکل تقسیم شوي او د هر ونډ ساحه او ځای معلوم دی؛ خو په رسمي اسنادو کې د دې تقسیماتو په اړه هیڅ معلومات نشته دي. په حقیقت کې دا د دې ونډونو او کلو عامه ملکیت دی، چې استفاده ترې کولی شي؛

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقسیمولی یې نه شي، خو د دولتي قوانینو په چوکات کې که کومه ځمکه یا ځای چې رسمي سند ونه لري هغه دولتي ځمکه او ځای دی. په واقعیت کې داسې نه ده او دا عامه ملکیت د کلو او قومونو دی او حکومت باید په دې اړه د خلکو د ښېګڼو په چوکاټ کې سم تصمیم ونیسي، تر څو چې د ځمکو مسایل په دایمي او ښه توګه حل کړي. په دې سیستم کې تغییرات د خلکو په ملکیت کې بدلون راولي او دا ډول تغییرات تازه یا نوي جنجالونه په سیمو کې ایجادوي. محلي چارواکي باید د هرې ولسوالۍ په اړه دا ډول معلومات راټول کړي ترڅو د ولس د مشکلاتو په حل کې ورسره مرسته وکړي.

په دې وروستیو کلونو کې د خاص کونړ د ولسوالۍ سره د شالۍ او ولۍ په نامه شپږم ونډ هم اضافه شوی دی، چې پخوا د شالۍ او ولۍ سیمې د قبایلو په نامه یادېدې؛ خو په ټاکنو کې یې برخه اخیسته او وټ به یې د خاص کونړ په ولسوالۍ کې اچاوه، مګر د دې سیمو خلکو تذکرې نه درلودې. د کونړ ولایت اکثره ولسوالۍ سرحدي کلي لري چې د حاشه په نامه یادېږي. شالۍ، ولۍ او د دې سیمو مربوط کلو ته د سیوري مومند هم وایي. د شالۍ ولس زوپیالي خېل مومند دي، چې په خوګاخېلو ورګډېږي. خوګاخېل د مومندو په بایزۍ پښې پورې تړلي دي. د ولۍ او څېرې زیاتره ولس بوټي خېل دي چې دا هم د بایزو په پښې پورې تړاو لري. یو څو کورونه د فرمولي په نامه هم د بر څېرې په سیمه کې شته دي. د هر ونډ برید یعنې سرحد، په قومي مسایلو کې برخه اخیستنه او د کلو شمېر نه او سهم معلوم دی، چې د محل خلکو ته پته ده او په رسمي چوکات کې کوم سند د دې ونډونو په اړه نشته؛ خو هر چارواکی د دې ولسوالۍ چې هلته کار کوي، په دې پوهېږي چې

څومره ونډونه په هره ولسوالۍ کې شته دي او قومي جوړښت یې څنګه دی. د همدې تقسیماتو پر اساس ولس خپل ورځني مشکلات حل کوي.

د خاص کونړ د ولسوالۍ ونډونه

لومړی: د منګوال او چمیارۍ ونډ

په دغه ونډ کې د منګوال او چمیارۍ په نومونو دوه لوی کلي دي. په دغو دوه کلیو کې اړوندې بانډې یعنې له کلیونه بهر کورونه شامل دي.

د منګوال کلی:

د منګوال د کلي ولس اکثره مومند دي، چې په خټه اتمرخېل او د مومندو د بایزو د پښې پورې تړاو لري. دوی د مومندو د مزري چینې د سیمې نه دلته راغلي او مېشت شوي دي. ویل کېږي چې د کلي نفوس پخوا زر کوره حساب شوی دی؛ خو د ثور له کودتا نه وروسته او د جهاد په کلونو کې او بالخاصه د روسانو د تهاجم نه وروسته د دې کلي ټول ولس مهاجر شو او دا کلی په کنډواله بدل شو. اوس تقریباً دوه سوه کوره بېرته دې کلي ته ستانه شوي دي. دا چې کونړ ولایت په عمومي توګه لږه ځمکه لري نو د کونړ ولس همېشه د افغانستان په داخل کې او یا له هېواده بهر په نورو سیمو کې خواري او غریبي کوله او په دې توګه به یې خپلې کورنۍ ساتلې. د ډېر پخوا نه د منګوال د کلي اوسېدونکي اکثره دوه کوره وو، چې زیاتې کورنۍ د پاکستان د کراچۍ په سیمه کې اوسېدلې او هلته یې د کراچۍ په بندر کې مزدورۍ او کار کاوه. اوس د

(c) ketabton.com: The Digital Library

كراچۍ په كيا مانۍ سيمه كې د منگوال د كلي په نامه لويه محله شته ده او اوس هم خپل مړی ژوندی د همدې كلي په پخواني حساب سره پالي.

كه د خاص كونړ پورته چارت ته نظر واچوو گورو چې د منگوال او چمياري وندۀ په دوه كليو تقسيم شوی دی، چې د سهم په حساب دوه برخې د منگوال او يوه برخه د چمياري د كلي ده. همدا رنگه د منگوال كلی بيا په اوه پلرينو تقسيم شوی دی. په دغه پلرينو كې پنځه پلرينې اتمرخېل مومند، يوه پلرينه گډوله يا ارگجه، مومند او څو نورې وړې كورنۍ پكې شته دي. يوه پلرينه سهم ارجل (متفرقه) قومونو ته چې په كلي كې اوسېږي وركړل شوې ده. د منگوال پلريني په لاندې ډول دي:

١. د ملوک بابا پلرينه
٢. د جنگي بابا پلرينه
٣. د امير بابا پلرينه
٤. د سادات بابا پلرينه
٥. د وحدت بابا پلرينه
٦. د ديندار بابا پلرينه. په دې پلرينه كې تركانان، دله زاک، جاله وانان او رنگريزان هم شامل دي، څكه د دې پلرينې تعداد كم دی.
٧. ارجل متفرقه قومونه (موسی خېل، شونكري وال چې ساپي دي او جولاگان)

همدا رنگه زموږه كورنۍ چې د منگوال ميا صاحب د كورنۍ په نامه شهرت لري له منځه سهم لري.

د منگوال ميا صاحب چې زما نيكه و سيد محمدنعمان نومېده چې د امان الله خان په وخت كی د پېچ په دره كې حاكم و، خو اصلاً دی د كامې ولسوالۍ د مستالي په كلي كې اوسېده او هلته يې ځكمه او جايداد درلود، چې سلسله نصب يې ميا علي صاحب (رح) ته رسېږي. د مياعلي

صاحب (رح) زيارت د ننگرهار ولايت د بهسودو ولسوالۍ د ثمرخېلو په سيمه كې دی. زياتره كسان چې لېونيان وي د هغه زيارت ته يې د دوعا او ښه كېدو لپاره بيايي. زما نيكه وروسته د سركاڼو مياصاحب (رح) نه چې هغه د ملا نجم الدين اخوندزاده مؤذن و، لاس نيوكه كړې وه يعنې مريد شوی يې و. منگوال مياصاحب وروسته د سركاڼو مياصاحب په امر خپله حاكمي پرېښوده او له كامې نه د خاص كونړ ولسوالۍ د منگوال كلي ته راغی او دلته يې لنگر او مريدان درلودل. دا چې منگوال مياصاحب ديني عالم او حافظ د قرآن هم و؛ نو د منگوال مشرانو ته يې د پيرۍ او مريدۍ تر څنگ ديني زده كړې هم ښودلې.

البته دا پورته تقسيمات داسې شوي دي چې هيڅ كور په كلي كې بې برخې يعنې بې سهمه نه دی پاتې شوی. د بېلگې په توگه شاخېل د منگوال په كلي كې يو كور دی خو د كلي په گټه او تاوان كې سهم لري. د پورته تقسيماتو نه دا جوتېږي چې د افغانانو او په خاصه توگه د پښتنو په سيمو كې د اجتماعي عدالت زيات خيال ساتل شوی دی، چې حتی د كمزورو كورنيو لكه كسبه كارو سهم هم په ټولنه كې خوندي دی او دوی د نورو مېشتو ولسونو په منځ كې مساوي حقوق لري.

د منگوال په سيمه كې د گورگورې بابا په نامه يو مشهوره زيارت هم شته دی چې د منگوال لېسه هم د همدغه زيارت ترڅنگ ده او پخوا به د اختر په دربيمه ورځ د خاص كونړ خلكو دلته مېله كوله. د خاص كونړ په ولسوالۍ كې پخوا هندوان هم اوسېدل او زياترو يې په كليو كې دوكانونه درلودل. يو كم تعداد يې ځمكې هم درلودې چې تر اوسه پورې د هندوانو يوه كورنۍ د كونړ له كلي سره نږدې ځمكه لري او د دې ځمكه ورثه هم شته دي چې اوس پرې د هندوانو په خپلو منځو كې دعوه ده او د دوی ځمكه چې تقريباً شل جريبه كېږي د حكومت سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

تحت تامین ده. پخوا د منګوال په کلي کې هم هندوان اوسېدل خو په کونړ کې د جنګونو په وجه ټول هندوان د کونړ له سیمې نه جلال آباد ښار یا نورو سیمو ته کډه شوي دي.

د منګوال کلي ډېر مشهور مشران درلودل لکه ملک شیرمحمد خان، ملک شیرافضل خان چې په صوبدار صاحب مشهور و، ملک امانت خان، ملک عبدالوکیل، ډګروال شیرافضل خان مومند، ملک نورافضل، ملتان ملک، نادرخان ملک، مدیر سیف الرحمن خان، زما تره وکیل عبدالقادر، مدیر عبدالباقي خان او سیدحنیف پاچا.

د منګوال موجوده ملکان حاجي عبدالقیوم، ملک محمد آصف، ډګروال بهادرخان، میر سلام خان او انګور ملک دي.

د چمیارۍ کلی:

د چمیارۍ کلي تاریخچه داسې ده چې چمیار پخوا هندو و او په دغه سیمه کې اوسېده چې اوس دا کلی د چمیارۍ په نامه یادېږي. چمیار دوه زامن درلودل چې چمر او عطا نومېده. کله چې چمر مسلمان شو نو د ده ورور عطا راپاڅېد او هغه یې مړ کړ، چې ا وس هم د چمیاري په کلي کې د هغه قبر شته او شهید بابا ورته وایي چې همدې ځای ته د شهید دېره هم وایي. د چمیارۍ کلی اوس درې سهمه لري چې د چمرخېل، عطاخېل او د منجیانو په نامه یادېږي. د منجیان کلي اوسېدونکي د مزار درې د غرونو د سرونو له کلیو یعنې د اریت او شوماش له کلیو نه دلته راغلي او مېشت شوي دي. د منج کلی اوس هم د اریت په سیمه کې شته دی. د منجیانو ژبه پخوا دیګاني ژبه وه چې اوس هم د وټه پور په یوه محدوده سیمه کې ژوندۍ ده. د منجیانو په سهم کې یو

ځو کوره الله خېل مومند، کاشکوټي، بوټي خېل، بزرګ خېل او یو کور میاګان هم برخه لري، چې په دې کلي کې اوسېږي.

د چمیارۍ په کلي کې دوه مهم نور زیارتونه هم شته چې یو یې د بر سلطان بابا او بل یې د کوز سلطان بابا په نامه یادېږي او ویل کېږي چې دواړه سره تره او وراره وو. دوی ته ځکه سلطان بابا وایي چې کومه لوحه یا شناخته چې پخوا دلته موجود وه نو پرې لیکل شوي و چې: سلطان ابوالخیر مازندراني[۹۹]. د دې زیارتونو نور تاریخ د دې کلي خلکو ته هم نه دی معلوم. پخوا د اختر په څلورمه ورځ ډېره لویه مېله به د خاص کونړ خلکو د سلطان بابا په زیارتونو کې کوله.

د چمیاري د کلي اوسني ملکان، ملک محمد طاوس، ملک محمد حنیف، ملک ناصر او ملک غلام حسن دي. په ۲۰۰۲ م کال کې د دغه کلي ملکان یوازې ملک محمد کریم او سرکاتب سید امین و.

دویم: د چندر او او لوټانو وندې

د چندارو او لوټانو په وندې کې د چندراو کلي، نیمایي برخه د لوټانو، سنه خېل، کوزچنچن، کنډر او کاوېړ کلي شامل دي. محمد معظم اخون زاده او د هغه کورنۍ چې اصلاً په خټه یوسف زي دي، په دې کلي کې میشته دي. محمد معظم اخون زاده د کونړ او مشرقي د سیمې ډېر مشهوره مشر و چې د ولسي جرګې مرستیال هم پاتې شوی و. د چندراو په کلي کې مختلفې قبیلې لکه مومند، ساپي، یوسفزي او ځینې خیلونه لکه ترکاڼان، جاله وانان، جولاګان او داسې نور هم اوسېږي. په دې کلي

[۹۹] د دې کلي د ملک او خاص کونړ د شورا د مشر ملک طاوس خان سره د چمیارۍ د کلي په اړه مرکه. د نومبر ۱۹مه نېټه کال ۲۰۱۳ م

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې یوه لویه مدرسه موجود ده چې پخوا پکې د مزار درې مشهوره عالم، شهید مولوي عبدالمتین تدریس کاوه. مولوي حسین اخونزاده د پنج درې چې وروسته یې په مولوي جمیل الرحمن شهرت درلود او د جماعة الدعوة للقرآن والسنة په نامه یې حزب جوړ کړ هم د چندراو په مدرسه کې څه وخت د مولوي محمد حسن اخون زاده نه چې د محمد معظم اخونزاده زوی و، سبق ویلی و. د جماعة الدعوة للقرآن والسنة ډله د سلفیانو او وهابیانو په نامه هم یادېږي. مولوي جمیل الرحمن وروسته خپلې زده کړې له مردان سره نږدې د پنج پیر په مدرسه کې سرته رسولې وې. دې ونډ هم ډېر مشهور مشران درلودل، لکه فراز ملک، ذوالفقار ملک، حاجي عبدالعلي، حاجي قوماندان غازي محمد خان، ملک محمدعلي، ملک خلیل، ملک شېرزمان او حاجي یادګل.

د دې ونډ اوسني ملکان، مولوي صفي الله، حاجي محمد عبدالله، ملک روح الله، ملک حیات الله، ملک عبدالولي او ملک مرجان دي.

درېیم: د کونړ او تنر ونډ

د کونړ کلی چې د کونړ ولایت نوم هم د همدغه کلي نه اخیستل شوی پخوا د کونړ د سیمې مرکز و. په دې ونډ کې د کونړ کلی، د لوټانو نیمایي سیمه ، میاګانو کلی، رین، چارکلا، کرموټا، کلالان، زرګرانو بانډه، سید بانډه، طلایي بانډه، چاره کي او د تنر کلي شامل دي. د کونړ په کلي کې پخوا یو وړوکی بازار هم و، چې اوس هم یو شمېر دوکانونه لري او د کونړ په ولسوالۍ کې دا یوازینی بازار و. خو اوس د خاص کونړ په نورو کلو کې نور واړه بازارونه هم جوړ شوي دي، چې څو دوکانونه په کې وي. د کونړ د کلي د صاحب جم په سیمه کې هم یوه لویه مدرسه

وه، چې پخوا پکې د شوماش مولوي په نامه یو مشهور مدرس، تدریس کاوه او زیات شاګردان یې درلودل. دې کلي کې مشهور سپین ږیري او مشران تېر شوي دي چې د مرحوم وکیل محمدجان خان چې په ولسي- جرګه کې دوه دورې د خاص کونړ د ولسوالۍ استازی و، مرحوم وکیل محمد ګل خان چې په ولسي جرګه کې د خاص کونړ استازی او د ولسي- جرګې دویم مرستیال و، مرحوم علاقدار محمدحسین خان، مرحوم ملک محمد صدیق ارباب، مرحوم دیپلوم انجینر نېک محمد خان چې د بند او برق په څانګه کې د هېواد مشهور انجینر و او ډاکټر سیدقاهر عاطف نومونه د یادولو وړ دي. د هېواد تکړه هنرمند مرحوم ګلاجان استاد هم د کونړ د کلي اوسېدونکی و. د کونړ په ولایت کې لومړنۍ لومړی ښوونځی هم د کونړ په کلي کې و، چې وروسته د تنر کلي د وکیل عبدالجلیل ملنګ په کلا کې تر ډېر وخته پورې دا ښوونځی و. د خاص کونړ لومړنی ښوونځی اوس لېسه شوی او د ډاکټر کبیر ستوري د لېسې په نامه یادېږي.

د تنر کلی د دې ونډ یو بل مهم کلی دی، چې د خاص کونړ د ولسوالۍ د تعلیم یافته طبقې مهم مرکز و. په لسګونو صاحب منصبان، دولتي چارواکي او استادان په دې کلي کې تېر شوي او شته دي. د امان الله خان د دورې قاضي القضات امیرالله خان چې په ۱۳۰۳ هجري شمسي کال په ترکیه کې او وروسته په بخارا کې د افغانستان سفیر و، هم د تنر د کلي و چې د ده کورنۍ د قاضیانو په نامه یادېږي. د قاضي القضات امیرالله خان پلار هم قاضي و او جمال الله نومېده. په لاندې توګه د دې کلي د څو نورو مشهورو اشخاصو یادونه هم ضروري بولم، چې د سیمې او هېواد په کچه مشهور و: مرحوم میرزا غلام سرور اخونزاده، مرحوم میرزا عزیزخان اخونزاده، عصمت الله روحاني، مرحوم میزرا محمدجان خان، مرحوم لعلوجان چې د غازی میرزمانخان زوم و، په ولسي جرګه کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاص کونړ استازی مرحوم عبدالجلیل ملنګ، مرحوم ډاکټر کبیر ستوری، د حربي پوهنتون استاد ارکان حرب مرحوم ډګروال فضل ربي خان، مرحوم دیپلوم انجینر غلام رضا، د کابل پوهنتون استاد جلال الدین خان کونړی، د هوایي او مدافع هوایي قواو پخوانی قوماندان جنرال غلام سخي او مرحوم مولوي عبدالحنان. یوازې د تنر په کلي کې ۲۲ تنه د طب د پوهنځیو نه فارغ ډاکټران شته دي[۱۰۰].

د دې ونډ ملکان عبدالجلیل ملک، ملک عمراخان، ارباب اسدالله، ملک عبدالظاهر، ملک محمدمعصوم، ملک میرویس، ملک محمد نادرخان او ملک علي سید دي.

څلورم: د باندې او اراضي ګانو ونډ

په دې ونډ کې کوزه اراضي، بره اراضي، کوکې بانډه، قلاګی، لغاني او د باندې نیمایي برخه، کلي شامل دي. د اراضی سیمه د خاص کونړ د ولسوالی مرکز ته نږدې او خلک یې له تعلیم سره خاصه مینه لري. وکیل عبدالقدیر په ولسي جرګه کې د خاص کونړ استازی، ظاهر منطق، مدیر حبیب الرحمن خان، مدیر محمدرحیم خان، مدیر غني ګل، میا ګل ګودامدار، حاجي جلادخان او ډاکټر غلام حیدر رفیقي د دغه ونډ اوسېدونکي دي.

د دې ونډ ملکان حیات الله ملک، ډاکټر بصیر، معلم نورالله، ملک عبدالستار او ملک محمدجلیل، ملک طاوس، ملک مقبل او ملک ولایت خان دي.

[۱۰۰] له انجینر غلام یحیی سره د تنر د کلي په اړه مرکه. د فروری نهمه نېټه، ۲۰۱۴ م کال

پنځم: د کولي ګرام (حکیم اباد) او شامکار ونډ

د کولي ګرام په ونډ کې د کولي ګرام ډاګ کلی، د کولي ګرام لاندې کلی، صاحب زادګان، اخوندزادګان، کوز سرای، بر سرای، شیخان، اهنګران، شامکار او د یوسف کورونه شامل دي. کولي ګرام کلی هم ډېر ښه مشران درلودل، لکه مولوي ماهر، مولوي عبدالوهاب سوزان، مرحوم عزیزالله ملک، مدیر رستم، ملک میرحبیب، حاجي سیدحبیب او ملا شامکار. مولوي ماهر په لېسه کې زما استاد و؛ خو د جهاد په دور کې مولوي ماهر استاد او د هغه ورور سوزان استاد او مدیر رستم د حکمتیار د اسلامي حزب د یو جهادي قوماندان، معلم محمدامین له خوا د شپې د خپلو کورونو نه وویستل شول او بېګناه شهیدان کړای شول.

د دې ونډ ملکان، ملک محمدنور خان، ملک تاج محمد، ملک ګلستان، ډاکتر مجید، ملک احمدشیرخان، ملک محمدصدیق، ډګروال عبدالقیوم او نظام الدین صاحب زاده دي.

شپږم: د شالی او ولی ونډ

دا ونډ دوه تقسیمه دی. د شالی ولس زوپیالي خېل مومند دي او دا لاندې کلي په دغه سیمه کې شامل دي: بره شالی، کوزه شالی، یخه چینه، ماڼوګی او شجاع کلی. د شالی کلی له ډېر پخوا نه په دوه ګوندیو ویشل شوی دی، چې دا ګوندي د غازي حاجي او فیروز حاجي د کورنیو ترمنځ وې او ډېره اوږده دښمني په خپلو منځو کې لري او تراوسه پورې لس ګونه کسان د دوی تر منځ وژل شوي دي. د دې دوه کورنیو دښمني اصلاً د یو قیران یعنې پنځوس پوله یا د یوې افغانۍ د نیمایي نه پیل شوې ده. وایي چې د دوی د کورنۍ یو کس د بلې کورنۍ په یو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کس باندې یو قیران قرض و، هغه نه ورکاوه نو هغه یې پرې وواژه او د پنځو لسیزو نه زیات کلونه کېږي چې دا پتنه(دښمني) روانه ده او د قیران د پتنې په نامه یادېږي.

په ۲۰۰۲م کال کې د شالی ملکان، ملک عجب، ملک محمدافضل، ستانه گل ملک، ملک عطا خان، علم جان ملک او عبدالله جان وو.

د ولی په سیمه کې د کلاول،، توتکي، اوبو تنگي، ننگوسې، میرگل تنگي، کربه ډاگ، سپینکی، برچنچن، کوزڅپري، برڅپري، شنیلی، آنارو کلي او کنډوالې کلي شامل دي. د هجرت په وخت کې موږ څو میاشتې د برچنچن په کلي کې اوسېدو. د ولی د سیمې ولس بوتي خېل مومند دي او یو څو کوره فرمولي هم په بر څپري او کنډوالې سیمه کې اوسېږي. د برچنچن او انارو د کلیو ولس باره خېل مومند دي. د دې سیمې مشهور مشران، حاجي رضاخان او د هغه زامن عمرحاجي او ملک محمدایوب خان، خلیل ملک او جلیل ملک چې دواړه سره وروڼه وو، خڼ ملک، خواری ملک، حکیم خان، نوروز ملک، د کنډوالې حاتم ملک ، ایوب خان او امیرجان ملک د برچنچن وو. کله چې موږ مهاجر شولو نو په اول سر کې د کابل د حکومت له وېرې موږ ته چا ځای نه راکاوه؛ خو د برچنچن امیرجان ملک چې ډېر زړور او مېلمه دوست انسان و، زموږ کورنی ته یې ځای راکړ چې یوه وړه خونه وه چې د خپل کور نه یې جدا د پیلمه لپاره جوړه کړې وه. موږ تقریباً دېرش کسه په هماغه یوه خونه کې د ۱۳۵۸ کال د جوزا د میاشتې نه تر سنبلې میاشتې پورې اوسېدلو چې بیا له هغه ځای نه پېښور ته مهاجر شولو. څرنگه چې زما خدای بخښلي پلار سید محمود حسرت د هجرت نه وروسته په عملي جهاد پیل وکړ؛ نو موږ د کابل د حکومت تر سخت تعقیب او تهدید لاندې وو. امیرجان ملک به ویل که حکومت ما بمبارد کړي هم څه پروا

نه کوي خو زه تاسې ته نه شم ویلی چې زما له ځایه لاړ شئ. زموږ د تگ نه یوه اوونی وروسته د چنچن کلی او خاصتاً همدا زموږ د اوسېدلو ځای د کابل حکومت له خوا بمبارد او د نیپالم بمب یې پرې واچاوه چې ټوله ساحه له منځه لاړه. زموږ د هجرت او په چنچن کې د اوسېدلو کیسې ما په خپل بل کتاب (د واقعیتونو په بهیر کې) کې په تفصیلي توگه بیان کړې دي.

په ۲۰۰۲ م کال کې د ولی سیمې ملکان، گل محمد ملک، عثمان ملک، نبي جان، عمرگل، محمد حاجي، لالاگل، حکیم خان، نادر، جلیل ملک، ملک محمد علي، ملک نوروز او اسرار ملک وو.

د خاص کونړ سیمې ښه جید عالمان لکه مولوي محمد حسن اخونزاده، مولوي عبدالحنان استاد او د کولي گرام مولوي مشهور وو. اوس هم خاص کونړ ښه عالمان لري لکه مولوي گلرحمان، مولانا محمد اجمل حکاک، مولوي عطاوالله، مولوي مطیع الله، مولوي سمیع الله، مولوي محمد اسرائیل صاحبزاده او مولوي عبدالخالق.

د جهاد په کلونو کې د خاص د کونړ د سیمې مشهور جهادي مشران او قوماندانان، د لیکوال پلار مدیر سید محمود حسرت، چې په مدیر صاحب یې شهرت درلود، حاجي غازي خان، څارنوال محمدصالح، قوماندان ظاهرخان، گل سید میا، مولوي نظرمحمد، استاد عبدالصبور عزیزي، مولوي غلام حسن چې په صحاف ملا یې شهرت درلود، سخي صاحبزاده، محمودجان، ملک محمد جان، اسرائیل، د کاوړ گوجر ، غني، مامور او عبدالوهاب چې د قوماندان ظاهر خان وروڼه وو، حبیب الله منځني، اکاجان، خیالي گل، طالب، گلاب او اول خان حاجي وو. یو شمېر د دې قوماندانانو نه په خپلي منځي جگړو او رقابتونو کې یو بل سره هم ووژل. پر دې قوماندانو سربېره یو شمیر نور مهم مشران هم په

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړي سر کې د لیکوال له پلار سره جهاد کاوه، چې د منگوال د کلي باز شیخ، ملا محمدرحمن، حاجي گلبت خان او له چمیارۍ نه ملک طاوس، عبدالغفار، نظیر، کبل خان حاجي، محمد کریم ملک او شیر افضل د یادونې وړ دي.

د نورگل ولسوالي[۱۰۱]

نورگل ولسوالي پخوا علاقداري وه او په څوکۍ ولسوالۍ پورې تړلې وه؛ خو په ۱۳٦۷ هجري شمسي کې یعنې د ډاکتر نجیب الله د رژیم په وخت کې چې ټولې علاقدارۍ گانې ولسوالۍ شوې نو نورگل هم مستقله ولسوالي شوه. اوس د کونړ ولایت اداري واحد دی. د نورگل ولسوالي د کونړ سیند په شمالي برخه کې پرته ده، چې له ختیځ اړخه له څوکۍ ولسوالۍ سره او له لوېدیځ اړخه د کوز کونړ (ښېوې) ولسوالۍ سره نښتې ده. د شمال له خوا د نورگل ولسوالي له دره نور سره نښتې ده او د ننگرهار له اړخه نورگل د کونړ ولایت لومړنۍ ولسوالي ده.

نورگل ولسوالي څلور ونډه لري:

۱. د شوماش، اربت، مامل گل او شولیت کلي یو ونډ دی او خلک یې په پشه یي ژبه خبرې کوي.

a. د شوماش کلی د برچم او کوز چم په کلیو تقسیم شوی دی.

b. د اربت کلی هم په برچم، کوز چم او کنده په کلیو تقسیم شوی دی.

c. شولیت په سلم بټ، برلي کنده او میزلامه تقسیم شوی دی

[۱۰۱] د نورگل د ولسوالۍ په اړه معلومات ما د دې سیمې د لیکوال او شاعر محمد حسن حسام سره په ۲۸ د مېزان ۱۳۹۱هجري شمسي کال کې مرکه وکړه او دا معلومات مې ترې واخیستل.

۲. د غازي آباد ونډ چې ولس یې ټول ساپي دي. د غازي آباد ونډ کې د ودېرو لوی کلی، مسعود، سوېل، د گوربزو لوی کلی، سولې، چانچي او اورگ کلي شامل دي.

۳. د مزار او لودلام دره چی خلک یې ساپي دي د دور کنډک، لودلام، روزي کلا، کرچندو، کربوړی، مالي خېل، سنزو، مروره او سیری کلي شامل دي. د مزار درې نوم د مزار بابا له زیارت نه اخیستل شوی چې اوس هم هلته شته دی.

٤. د نورگل ونډ چې ولس یې اکثره دیگان او پشه یان دي. د نورگل په ونډ کې کېبر نورگل، کوز نورگل، توره تېره، کوز ښار، بر ښار، پټن، بېله (اوسېدونکي یې مومند دي) او د میا کلي شامل دي.

د داؤد خان د رژیم په وخت کې د نورگل نفوس دوه ویشت زره اټکل شوی و او په غیر د مزار درې نه د نورگل زراعتي ځمکه ۱۳ زره جرېبه ده. د دغې ځمکې یوه برخه د کونړ د سیند نه او دوه برخې د مزار درې له رود نه اوبه کېږي. د نورگل په ولسوالۍ کې پشه یي او پښتو ژبه ویل کېږي خو اکثریت ولس پښتو ژبه وایي.

د نورگل ولسوالۍ کې څوارلس ښوونځي شته دي، څلور لېسې لري، چې دوه یې د هلکانو او دوه د نجونو دي.

د ښوونځیو نومونه عبارت دي له: د نورگل د هلکانو لېسه، د نورگل د نجونو لېسه، د مزار د هلکانو لېسه، د مزار د نجونو لېسه، د پټن منځنی ښوونځی، د سنزو لومړنی ښوونځی، د کربوړي لومړنی ښوونځی ، د لودلام لومړنی ښوونځی ، د غازي اباد لومړنی ښوونځی ، د سویل لومړنی ښوونځی ، د اریت لومړنی ښوونځی ، د شوماش لومړنی ښوونځی ، د شولیت لومړنی ښوونځی ، او د تیتک لومړنی ښوونځی. د تیتک سیمه د څوکۍ ولسوالۍ په دېوه گل درې پورې مربوط ده خو ښوونځی یې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورگل ولسوالۍ پورې تړلې دی. همدا رنگه درې رسمي ديني مدرسې د نورگل په کلي، مزار دره او غازي آباد سیمه کې هم د نورگل په ولسوالۍ کې شته دي.

د نورگل په ولسوالۍ کې مشهور مشران او سپین ږیري هم تېر شوي دي. د اړېت په سیمه کې ملک عمر او عبدالله جان، د شوماش په سیمه کې ملک ازم الدین او عبدال، د غازي اباد په سیمه کې ملا محمدعمر او ملک تېمور، د لودلام په سیمه کې ملک احمد خان او سیدال ملک، د مزار درې په سیمه کې حکیم اکا، ارسلاخان، سردارخان ملک، شاه محمود خان او حیاوالدین، د نورگل په سیمه کې سید کریم خان، وهاب جان، حاجی عبدالرحیم، بازمحمد خان، جلال، جوره باز د بېلې او گلستان د پټن مشهور ملکان او سپین ږیري وو. پر دې سربېره مشهور دولتي چارواکي لکه عبدالوهاب ساپی پخوانی د عدلیې وزیر، مفتاح الدین ساپي د قبایلو او سرحداتو وزارت مرستیال، جنرال غلام احمد، غلام نبي وسطلي د ننگرهار والي او د یولسمې فرقې قوماندان، د افغان ملت د گوند مشر ډگروال شمس الهدا شمس او د یولسمې فرقه قوماندان ډگروال غلام عمر هم د نورگل د ولسوالۍ اوسېدونکي وو.

د ثور د کودتاه نه وروسته مولوي عبدالمتین[۱۰۲] چی په شوماش مولوي یې هم شهرت درلود، د نورگل په ولسوالۍ کې جهاد پیل کړ چې په ۱۳۵۸ هجري شمسي کال کې د زېړي بابا په سیمه کې شهید شو. د جهاد په کلونو کې قاضي متین، حسن خان[۱۰۳] او سردار خان د جمعیت

[۱۰۲] مولوی عبدالمتین د خاص کونړ د چندراو په کلي د اخندزادگانو په جومات کی تدریس کاوه او د پنج پیری په نامه یادېده او زیات شاگردان یی هم درلودل. د قد نه وړوکی خو ډېر خوش صحبته انسان و او هم ډېر ښه مقرر و. لیکوال هم د دغه ولسوالی دی نو هغه یی ښه پیژانده.

[۱۰۳] حسن خان د زراعت د فاکولتې په لومړي سمستر کې د لیکوال همصنفی و.

اسلامي، او سردار د استاد سیاف د تنظیم مشهور قوماندانان د نورگل په ولسوالۍ کې وو. د تنظیمونو پر قوماندانانو نه سربېره قومي مشرانو هم په جهاد کې خاص رول درلود، چې ملک ازم الدین د شوماش، کاکا ستانه دین د غازي اباد، ملک سکندر د لودلام او مامور عباس د مزار مشهور مشران وو.

د نورگل په ولسوالۍ کې ډېر مشهور زیارتونه هم شته دي. د شولت په سیمه کې د اصحابانو زیارت، په کوز نورگل کې د تور بابا زیارت، بر نورگل کې د میاصاحب او غازي جان بابا زیارتونه، د جبې شهیدان، د موسی بابا زیارت، د تورې تبې یا د زېړي بابا زیارت او د کوړم شهید زیارت.

د کوړم شهید او اصحابانو په زیارتونو کې به د اختر مېلې کېدلې او خلکو هلته سېرلي او مالونه حلالول او نذرانه کول به یې. د خاص کونړ او نورو ولسوالیو نه به هم خلک کوړم شهید سیمې ته د مېلې او نذرانې لپاره ورتلل او حتی دا اصطلاح هم په کونړ کې شته چې (تا دې کوړم شهید ووهي) یعنې په دې به زیاترو ښځو یو بل ته قسم ورکاوه.

د څوکۍ ولسوالي[۱۰۴]

د څوکۍ ولسوالي د کونړ سیند شمال خواته پرته ده، چې د مقابل لوري د سیند سهیل ته د خاص کونړ ولسوالي ده. پخوا د څوکۍ ولسوالي دوه علاقدارۍ درلودې:نرنگ او نورگل؛ خو کله چې علاقدارگانې ختمې

[۱۰۴] د جنت گل ساپي سره مرکه چې د خاص کونړ په ولسوالي کې ښارن دی او د دېوه گل درې اوسېدونکی دی. ۱۹ مارچ ۲۰۱٦م کال، خاص کونړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوې نو نرنګ او نورګل هم جلا ولسوالۍ شوې. د څوکۍ په نامه کلی شته دی او دا نوم د همدې کلي نه اخیستل شوی دی.

دېوه ګل په کونړ کې ډېر مشهوره دره ده، چې د ساپو د پاڅون په کال زیاتې جګړې د همدې ولسوالۍ د هغه وخت په مربوطاتو لکه باډېل، دېوه ګل او مزار درو کې شوي دي او اصلاً جګړه د مزار درې نه ونښته. د ۱۳۲۴هجري شمسي- کال د ساپو د جګړې مشران شهسوار او سلیمی هم د باډېل درې وو. د څوکۍ ولسوالۍ ودانۍ ته رباط وایي او د کونړ سیند د غاړې سره نږدې واقع دی.

د څوکۍ ولسوالي دوه برخې ده: د باډېل دره او سمه یا هواره. د دې تقسیماتو پر اساس دوه حصې ګټه او تاوان سهم د باډېل دره اخلي او یو سهم د سمې دی. د دېوه ګل درې زیاتره خلک ساپي دي؛ خو د درو په سر کې شاړې یا پښه یان شته او د دې کلیو اوسېدونکي د اربټي، شوماشي، کوړنګلي او چلسي- په نومونو هم یادوي. دا کلي د پخوانو کافرو کلي وو، چې وروسته مسلمان شوي دي او دا سیمې تر ساپو نیولي دي؛ خو دې کلیو او قومونو ته دوی سهم ورکوي او په حقیقت کې د ساپو د قومي جوړښت جز دی، څکه په ګټه او تاوان کې د ساپو او نورو قبیلو سره برخه اخلي. د چلس درې کلي دي چې یو کلی د چلس د لوی کلي په نامه یادېږي او دوه کلي نور یې د نوردېش او سیرګل په نومونو یادېږي.

د دېوه ګل درې په اخر سر کې د چلس کلي دی. د مزار درې په اخر سر کې شوماش او د اربټ کلي دي. د پېچ د ماڼوګۍ درې په اخر سر کې د کوړنګل کلی او د چپې درې په اخر سر کې د دیګل کلی دی. د دېوه ګل په دره کې د ساپو د درېواړو خېلونو (ګوربز، مسعود، ودیر

(کندهاري) ولسونه استوګن دي. په دېوه ګل دره کې یوه برخه ودېر اخلي او دوه برخې مسعود او ګوربز اخلي څکه د ودېر تعداد زیات دی.

د دېوه ګل درې کلي ګیرګال، چمبیل، پلار دره، ملامزید بابا، اندرلچک، بدګوړ، چلس، امرې او سپېدار نومېږي.

د څوکۍ ولسوالۍ سمه یا هواره په پنځه و برخو چې سهمونه ورته وایي تقسیم شوې ده[۱۰۵]:

۱. کانډېل او بابړ
۲. ښادي خېل او شلوټې
۳. مسعود اباد
٤. څوکۍ
۵. کلمانۍ او ګټو کلا

پر دې پنځه و سهمونو سربېره د کونړ د پېچ درې او سیند درې مهاجرین چې د پاکستان نه بېرته راستانه شوي دي، دوه کمپونه یې د چنارې او ګټو کلا کې جوړ کړي دي او دلته استوګن شوي دي، نو دوی ته هم دوه ځانته سهمونه ورکوي.

د ساپو په سهمونو او هم د کونړ په نورو سیمو کې سیدان او ستانه لکه میاګان، اخونزادګان او صاحبزادګان اوسېږي؛ نو دوی هم د نورو قومونو غوندې د خپلو سیمو د ولسونو په ګټه او تاوان کې برخه لري. په څوکۍ هم دوی د ولسوالۍ په قومي او سهمي برخو کې ونډه لري.

د څوکۍ ولسوالۍ د سمې مهم کلي د کانډېل، بابړو، ښادي خېل، شلوټې، زورمنډۍ، قاضي بانده، کولمانۍ، ګټو کلا، مسعود آباد، څوکۍ کلي، فقیر اباد او سنکولې په نومونو یادېږي.

[۱۰۵] د څوکي ولسوالۍ مولوي سیدشاه جهان سره تلیفوني مرکه (۳ می ۲۰۱٦م کال، کابل)

د څوکۍ په ولسوالۍ کې ډېر مهم مشران تېر شوي دي چې د هېواد په سياسي مسايلو کې رول درلودلی، لکه: د ساپو د جنګ مشران شهسوار، سلېمی او امان الملک، ملک ماموند، ملک قلم دين، فقيرالله صاحب حق صاحب ، ښاروال محمدطاهر وطنيار، ملک محمدعمر، ډاکتر عبدالرشيد جليلي، لوی څارنوال عبدالهادي خليلز، محمدعثمان پاچا، مولوي سيدجمال استاد (چې د ساپو په جنګ کې يې مهم رول درلود او ولس د ده د فتوا پر اساس شهسوار پاچا او سلېمی يې د صدراعظم په توګه وټاکل)، ملک عبدالله، ملک ممتاز او داسې نور.

اوسنې مشران ملک فضل، ملک عبدالرؤف، ډاکتر سلطان محمد، ملک عليم خان، عبدالغني ملک، ملک هاشم خان او مولوي ابراهيم دي.

د جهاد په دورو کې هم دلته مشهور قوماندان او مشران تېر شوي دي لکه حاجي جانداد خان چې وروسته يې د کونړ د والي په توګه هم دنده اجرا کړې ده. د څوکۍ ولسوالۍ د جهادي قوماندان په لاندې توګه وو:

۱. د حکمتيار اسلامي قوماندان (ډاکتر حميدالله، معلم محمدامين[۱۰۶]، ملک مياسيد، مولوي غلام رحمن، او ګل مياصاحب)

[۱۰۶] معلم محمد امين او ګروپ يې د خاص کونړ په سيمه کې ډېر بېګناه کسان د جهاد په دوره کې وژلي دي، چې د هغې جملې نه يې په يوه شپه د حکيم اباد د کلي نه مدير رستم، ملک عزيزالله، مولوی ماهر، قاري ميراحمد، قدرت الله، کمين جان، سيدحسن خليفه او حاجي علم شېرخان شهيدان کړل. همدا رنګه يې د خاص کونړ نور مشران لکه څارنوال سيدمحمد (د کلي ګرام د اخونزادګانو باندې)، مولوي بهرامان چې په ښامار مولوي مشهور و (د برې اراضی د کلي)، ملک محمد جان او زوی يې (دلوټانو د کلي)، امان خان حاجي او زوی يې (د سنه خېلو) معلم شېراغا (د باندې د کلي) شهيدان کړي دي. مولوي ماهر استاد، قاري ميراحمد او قدرت الله درېواړه ورونه وو، دوی دينې عالمان وو او د خاص کونړ د مشهور مولوي عبدالحنان زامن وو. ماهر استاد د لېسي په دوره کې زما استاد هم و. د ټولو نه بده يې لا دا وه چې معلم محمدامين، د کوکوګل په نوم د پشد د کلي يوه پخوانۍ خلقۍ په نکاح کړه او بيا يې څو کاله وروسته په خپل کور کې ووژله. ده او د دې ملګرو دا کسان د شخصي سليقې په اساس وژلي دي او دا د خاص کونړاو د کونړ په تاريخ کې د کرهالې د واقعه نه وروسته، يو لوی جنايت کړی دی، چې تاريخ بايد دا جنايت هېر نه کړي او که سم نظام وي؛ نو دوی بايد د بشري جنايت له امله محاکمه شي.

۲. د اسلامي جمعيت قوماندان (قاضي محمدحکيم، ډاکتر صادق، ملک ګل جان، ډاکتر علي محمد، شين ګل او لعل شاه).

۳. د اسلامي اتحاد قوماندان معلم علي رحمن.

۴. د ملي نجات د جبهه قوماندان ښاروال محمد طاهر وطنيار.

۵. د مولوي خالص د اسلامي حزب قوماندان قاری دين محمد.

۶. د ملي اسلامي محاذ قوماندان ميراعظم خان.

۷. د اسلامي انقلاب د حرکت د تنظيم قوماندان حاجي عبدالخالق.

د نرنګ ولسوالي[۱۰۷]

د نرنګ ولسوالي د کونړ سيند شمال ته د پشد له کلي سره مخامخ پرته ده. دا ولسوالي پخوا علاقداري وه او د څوکۍ د ولسوالۍ مربوط وه. د نرنګ په ولسوالۍ کې ساپې، ديګان، سالارزي، شينواري، ملاګوري، باړ او صاحبزادګان اوسېږي. د باډېل مشهوره دره هم د نرنګ د ولسوالۍ مربوط ده او د باډېل په اړه دا لاندې سندره ډېره مشهوره ده:

ســــاپو ډېـــــــر وژلي ديـنــــــه
د کـونړ غـلام محمـده باډېـل تـه مـه ځـله

وايي چې د دې سندرې شاعر حفيظ نومېده او دا سندره د ساپو په کال يعنې ۱۳۲۴ لمريز کال کې ويل شوې ده او په هغه وخت کې د خوګيانو د مملې سيمې غلام محمد[۱۰۸] له حکومت سره لښکر کړی و، چې

[۱۰۷] د نرنګ د ولسوالۍ د کوټکې کلي له عطاالله خان سره تليفوني مرکه (۴ مې ۲۰۱۶م کال، کابل)

[۱۰۸] د باډېل له حاجي عبدالقادر سره ټيلفوني مرکه (۵ مې ۲۰۱۶م کال، کابل)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ساپو په مقابل کې باډېل ته لاړ شي او له دوی سره وجنګېږي؛ نو ده ته دا وویل شول، چې باډېل ته مه ځه. په هر حال دا سندره خو ځلې بدله او رابدله شوې ده او په اخره کې کله چې وکیل صاحب غلام محمد د ولسي جرګې کاندید و او غوښتل یې چې د باډېل د درې له خلکو نه رایې واخلي نو هغې ته هم ویل شوې وه چې باډېل ته مه ځه او دا سندره په هغه پورې هم وتړل شوه.

د نرنګ ولسوالي په دوه حصو تقسیم ده، چې یوه حصه د باډېل دره او بله حصه یې سمه ده. د ۱۳۵۷ لمریز کال نه دمخه به د باډېل درې د ګټې او تاوان یو سهم اخیسته او د سمې خلکو به دوه حصې سهم اخیسته؛ خو د جهاد په اوږدو کې د غرونو او درو خلکو د سمې په اوسېدونکو باندې قوت زیات شو؛ نو اوس باډېل د نرنګ ولسوالۍ نیمایي سهم اخلي او نیمایي سهم د سمې د ولس دی.

د باډېل دره ټول ساپي دي او په دوه پښو تقسیم شوی دي. یوه پښه یې ښادي خېل نومېږي چې په ګوربزو پورې تړاو لري او بله پښه یې ګاګیزي نومېږي چې په مسعودو پورې تړاو لري. د ساپو د جګړې په وخت کې یو جهاز هم دوی راغورځولی و او پیلوټ یې ورته وژلی و، چې بیا د دواجان په نامه یو کس حکومت بندي کړی و.

د نرنګ ولسوالۍ د سمې ولس بیا دوه تقسیمه دی، چې یوه حصه برنرنګ او لمټک او بله حصه سهم د کوټکي، غونډو او چارکلا کلي اخلي. لوی خان میرزمانخان هم د نرنګ په لمټک کې زیږېدلی دی.

د دې سیمې پخواني مشهور مشران، میرسلام خان، وکیل غلام محمدخان، غلام حسن ملک، ملک عبدالرزاق د بر نرنګ، شېر ملک د چارکلا، قاضي مهتاب ګل چې د مولوي عبدالرزاق بزګر صاحب پلار و،

قاضي غلام حیدر، حاجي کیجان د غونډو، ملک نیاز حاجي چې د عطاوالله خان پلار و او حاجي جلال صاحبزاده دي.

د باډېل مشهوره مشران په اوسني وخت کې حاجي سیدمحمد د ښادي خېلو، مولوي زرباز، حاجي سخي او ملک زاهدالله دي. د نرنګ د سمې د سیمې مشهور مشران حاجي عطاؤالله خان، سید خلیل الله، محمداجان د لمټک، د غونډو شاه محمود او د کوز نرنګ مولوي محمدطاهر دي.

د جهاد د وخت قوماندان:

د مولوي خالص د اسلامي حزب قوماندانان: محمد عرب او معلم آقا محمد

د حکمتیار د اسلامي حزب قوماندان: حاجي سیدمحمد او معلم ملنګ

د اسلامي اتحاد د تنظیم قوماندانان: حاجي اسدالله او حاجي فضل محمد

د ملي اسلامي محاذ قوماندانان: حاجي جلال او مدیر جمت الله خان

د ملي نجات د جبهه قوماندان: حاجي عبدالقادر

د اسلامي جمعیت د تنظیم قوماندان: ملا جلیل و، چې وروسته له سلفیانو سره یو ځای شو

د سلفیان قوماندانان په دغه سیمه کې: حاجي جانداد خان، اعظم او معلم امان الله

د استقلال د جنګ د ارنوۍ په غزا کې د نرنګ یو شمېر کسان لکه وزیر بابا، بختیار، شهیدان شوي وو چې بیا حکومت د دوی کورنیو ته په دغه سیمو کې ځمکې ورکړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنگونه په دغې سیمې کې شوي دي. د د دې متواترو جنگونو له امله د سرکاڼو کلی او هم د دغې ولسوالۍ زیات نور مهم کلي لکه د پشد تاریخي کلی، دونایي، بحرآباد او گنجگل په سلو کې ۹۰ کورونه تخریب شوي وو. د مجاهدینو له خوا د پشد په کلي ډېرې زیاتې حملې وشوې. دا کلی یې د وړوکي مسکو په نامه یادوه خو مجاهدینو ونه شو کړای چې د پشد کلی د حکومت له طرفدارانو څخه ونیسي ترڅو چې د کونړ ولایت په۱۳٦۷ل= ۱۹۸۸م کال کې د کابل د رژیم له خوا تخلیه شو او ټول د مجاهدینو بېلابېلو ډلو ته په لاس ورغی. د مجاهدینو محلي قوماندانانو او تنظیمي ډلو ځانته جلا جلا ملوک الطوایفي جوړې کړې او د کونړ ولایت مختلف ریاستونه د محلي قوماندانانو له خوا په غنیمت ونیول شول. د کابل د پخواني رژیم د پلویانو پر جایدادونو یې هم قبضه ولگوله. د کونړ د تخلیه کېدو نه وروسته د کابل د کمونیست رژیم پلویانو اکثره کورنۍ جلال آباد ته کډه شوې.

د سرکاڼو کلي یو ځل د ساپو په پاڅون کې وسوځول شو، ځکه هغه وخت د گنجگل سالارزو او د شونکړۍ ساپو له ساپو سره ملاتړ وکړ او د حکومت په چونۍ یې حمله وکړه. دویم ځل د سرکاڼو کلی په ۱۹۸۸ کال کې د مجاهدینو له خوا هغه وخت وسوځول شو چې د کونړ ولایت د کابل د کمونیست رژیم له خوا تخلیه شو. د کونړ ولایت په سیمه کې همېشه د غرونو اوسیدونکو د گډوډۍ او جنگ په وخت کې د سمې د خلکو کورونه سوځولي او تالا کړي دي. نو په دې توگه د کونړ په ولایت کې د سمې او د غرونو د خلکو ترمنځ دښمنۍ او بدبینۍ شته دي.

د سرکاڼو ولسوالي دوه برخې درلودې، چې یوې برخې ته یې سمه وایي چې د حکومت تر کنټرول لاندې وه او بلې برخې ته یې حاشه یعنې قبایل ویل کېدل، چې د افغانستان مربوط و؛ خو نفوس به یې نه ورکاوه

سرکاڼو ولسوالي[۱۰۹]

د سرکاڼو ولسوالي د کونړ سیند سهیل ته پرته ده. د سرکاڼو ولسوالۍ مرکز د سرکاڼو په کلي کې موقعیت لري او داسې ویل کېږي چې د سرکاڼو لومړني اوسېدونکي چې دقیقه نېټه یې نه ده معلومه د کندهار د سره ولي له سیمې نه دلته راغلي او مېشت شوي دي. اوس هم د سرکاڼو د کلي زیاتره اوسېدونکي ځانونو ته الکوزي وایي. پخوا به عسکري قطعاتو ته پلټنې ویل کېدې او هرې پلټنې به په یو قوم او یا یوې سیمې پورې تړاو درلود، چې د دې پلټنو د یو شمېر مشرانو او عسکرو سره به کورنۍ به هم وې. نو داسې ښکاري چې دوی هم د کومې پلټنې سره دلته راغلي دي او په دغه سیمه کې مېشت شوي دي. د وردگو په نامه یو څو کوره په سرکاڼو کې هم اوسېږي او همدا رنگه د وردگو یو شمېر کورونه د اسمار په سیمه کې مېشت دي، نو داسې ښکاري چې دا کورنۍ د وردگو د پلټنونه دلته پاتې شوي دي.

د سرکاڼو ولسوالي د ظاهرشاه تر پېر پورې د خاص کونړ د ولسوالۍ مربوط سیمه وه؛ خو کله چې د کونړ لویه ولسوالي په ولایت بدل شوه او هم د افغانستان په نورو سیمو کې نورې ولسوالۍ ایجاد شوې؛ نو د سرکاڼو هم مستقله ولسوالي شوه او د مرورې علاقداري هم په سرکاڼو د ولسوالۍ پورې وتړل شوه. دا چې د سرکاڼو په سیمه کې عسکري قشله وه او د داؤدخان په پېر کې یې د غونډ تشکیلات یې درلودل. له ۱۳۵۷ کال نه راپه دې خوا د مجاهدینو او د کابل رژیم او روسي قواو ترمنځ ډېر سخت

---

[۱۰۹] د سرکاڼو د ولسوالۍ په اړه زیات معلومات د سرکاڼو د گنجگل د سیمې مشهور مشر ملک محمد میران او حاجي ریئس خان سره په ۱۲ د مارچ ۲۰۱٦م کال کې د مرکو په پایله کې ترلاسه شوي دي. ملک محمد میران چې عمر یې د اتیا کلنو په شاوخوا کې و د گلاپړی جگړه یې یادېدله اوهم یې د ساپو او باجوړ په جگړو کې برخه درلوده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او تذکرې به یې نه اخیستلې. د حاشه یې قبایلو کلي ګنجګل، باروګی، شونکړی، ګلاپړی، نانګه سر، نوړې، ورغاړې او ناوه دي. پخوا به یو سهم ګټه او تاوان حاشه یي کلیو اخیست او یو سهم به د سرکاڼو د ولسوالۍ نورو کلیو اخیست.

همدا رنګه د سمې سیمه په دوه برخو وېشل شوې وه، چې له دونایي کلي نه نیولې تر بحرآباد کلي پورې د ولسوالۍ لوېدیځه برخه ده، یوه پچه وه او له دونایي نه تر سرکاڼو کلي پورې چې د ولسوالۍ ختیځه برخه ده، بله پچه وه. دا مهال د سرکاڼو په ولسوالۍ کې ۴۵ محلي شوراګانې موجودې دي، چې د انکشاف دهات وزارت له خوا ... اوس اکثره کومکونه او مرستې د دغو شوراګانو په حساب تقسمېږي چې دا تشکیلات له پخوانیو قومي تشکیلاتو سره توپیر لري.

د سرکاڼو په ولسوالۍ کې ساپي، سیدان، دیګان، مومند، شینواري، سالارزي او الکوزي اوسېږي. د سرکاڼو د ولسوالۍ مهم کلي، سرکاڼو، پشد، ګنجګل، شونکړی، بحرآباد، دونایي، ناوه، باروګی، ګلاپړی، نولی او ورغالی دي. بارو کونډه وه او د باجوړ میرعلم خان دا سیمه دې کونډې ته ورکړې وه چې اوس دا سیمه د باروګی په نامه یادېږي. د سرکاڼو کلي ځانته څلور کندې دي: بهرام خېل، محمودخېل، باکوخېل، کاکي خېل.

د ګنجګل سیمه دوه کندې دي، چې د محمدشاه خېل او ښایسته خېل په نومونو یادېږي. د ګنجګل د کلي ګټه او تاوان په نیمایي تقسمېږي. په لاندې چارت کې د ګنجګل تقسیمات په تفصیل سره ښودل شوي دي:

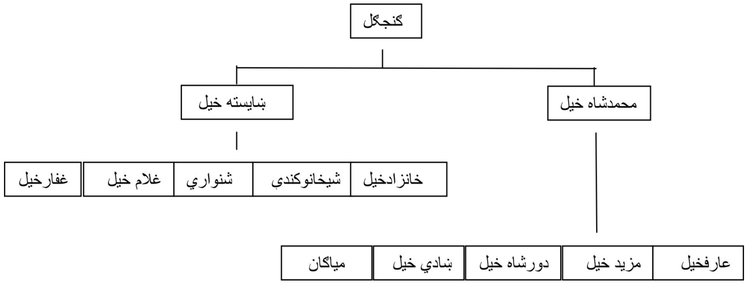

د داؤد خان د جمهوري ریاست په وخت کې د سرکاڼو د کلي نه سړک د ناوه پاس سیمې ته وغځېده او هغلته د ناوه پاس په نامه چونۍ هم جوړه شوه، چې اوس همدا سیمه له سرحد سره نښتې ده.

د سرکاڼو په سیمه کې د کابل د کمونیست رژیم په مقابل کې لومړنی وسله وال پاڅون د ۱۳۵۸ هجري شمسي- کال د ګنجګل ملک محمد میران له خوا پیل شو چې ۶۰ کورونه د ده سره مهاجر شول. په هغه وخت کې خانجان الکوزی د سرکاڼو ولسوال و او د ګنجګل د سیمې خلکو نه یې وغوښتل، چې د حکومت په پلوی ټوپکې واخلي او د ملک محمدمیران په مقابل کې وجنګېږي؛ خو د ګنجګل ولس دا کار ونه کړ او له ملک محمدمیران سره یو ځای شول. په همدې کال د ګنجګل خلکو د سرکاڼو زیاته سیمه ونیوله او ولسوالي د سرکاڼو د کلي نه د نوآباد پله ته نږدې انتقال شوه. خو کله چې د خانجان نه وروسته د میراجان په نوم ولسوال مقرر شو، نو دا سیمه یې بېرته د مجاهدینو نه ونیوله.

د سرکاڼو په سیمه کې زیاترو جهادي تنظیمونو جبهې درلودې. په دغې سیمه کې لاندې جهادي قوماندانو فعالیت درلود:

- د اسلامي حزب قوماندان رامدادخان
- د اسلامي جمعیت قوماندان ملک محمد میران
- د ملي نجات د جبهې قوماندان قتلان

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د ملي اسلامي محاذ د تنظیم قوماندان حاجي سرحدات
- د حرکت انقلاب اسلامي د تنظیم قوماندان حاجي شېر
- د سیاف د اتحاد اسلامي د تنظیم قوماندان محمدشاهین
- او د مولو خالص د اسلامي حزب قوماندان غلام فاروق

پر دې سربېره یو شمېر نورو قوماندانو هم دلته فعالیت کاوه، چې قاري فدامحمد، قاري فضل ربي او رئیس خان نومېدل. د سرکانو ولسوالي په غرنیو سیمو کې جهادي تنظیمونو د تعلیمي غونډونو په نامه مرکزونه هم درلودل. د سیاف د تنظیم غونډ د کرېړ په سیمه کې و او قوماندان یې فضل محمد نومېده. د شونکړۍ د ډیمبی په سیمه د مولوي جمیل الرحمن د تنظیم غونډ و. همدا رنګه جمعیت اسلامي او حزب اسلامي ګوندونو د باجوړ د محمد ګټ په سیمه کې جهادي غونډونه درلودل.

د سرکانو په سیمه تر ۱۳۵۷ کال پورې د هندوانو دوه کورنۍ اوسېدلې، ځمکې یې درلودې او سوداګري یې هم کوله. د دغو کورنیو مشر لکمي نومېده.

ملک محمدمیران له ما سره د مرکې په وخت کې ډېره ښایسته خبره وکړه او ویې ویل، چې که غواړې له ورور سره دښمني وکړې؛ نو باید له کلي سره دښمني ونه کړې او که غواړې چې له کلي سره دښمني وکړې نو باید له ورور سره دښمني ونه کړې، ځکه د استونزه ده چې یو څوک دې په دوه جبهو کې همزمان وجنګېږي.

د د دونایې د سیمې نه لر لوري ته د پشد له کلي نیولې تر شونکړۍ پورې سیمه پخوا په دوه برخو تقسیم شوې وه. د پشد، ټانګو، بېلې، ډمن، جبې، چینګۍ، بحرآباد او شیډلام کلي یوه برخه وه او شونکړۍ سیمه بله

برخه وه. د بېړنۍ لویې جرګې په ټاکنو کې دوی خپل شل کسه استازي په لاندې توګه تعیین کړي وو.

ټانګو، پشد، بېلې او چینګۍ کلیو یو یو کس، ډمن او جبې درې کسه، بحرآباد او سیډلام درې کسه او د شونکړۍ سیمې دولس ټاکلی وو.[110]

د مرورې او شلطن ولسوالي[111]

د مرورې ولسوالي د کونړ سیند په سهېلي لور کې له چغه سرای سره نږدې پرته ده. د مرورې ولسوالي پخوا علاقداري وه، چې د سرکانو ولسوالۍ اړونده وه. د مرورې ولسوالي اکثره ماموند دي او یوازې د ایسار کلي سالارزي دي، چې په دغې سیمې کې میشته دي. د ماموندو قبیله ټول دولس پچې دي چې پنځه پچې د مرورې په ولسوالي کې، درې پچې د شلطن په ولسوالۍ کې او څلور پچې د باجوړ په سیمه کې اوسېږي. د سرحد د دواړو خواو اولسونه د یو بل سره نږدې خپلولي لري او هم دواړه خواوې د ډیورنډ فرضي کرښې دواړو خواو کې ځمکې او جایدادونه لري. د مرورې ماموندو ته لوی ماموند هم وایي او د شلطن ماموندو ته واړه ماموند وایي.

د مرورې پنځه پچې په لاندې ډول دي:

۱. مسعود خېل. مسعودخېل بیا دوه پچې دي ادمخېل او الله خېل
۲. یوسف خېل
۳. عمرخېل

[110] د بېړنی لویې جرګه: په مشرقي ولایاتونو کې د انتخاباتو بهیر، د لیکوال اثر د چاپ کال ۱۳۵۸ لمریز کال، پیرچاپ خانه، کابل

[111] د مرورې د ولسوالۍ معلومات د رئیس د قبایلو دوست محمد سره د زوی فرید الله مماموند د مرکي په ترخ لاسته راوړي دي (د مارچ ۱۳مه نېټه، کال ۲۰۱۶م، چغه سرای)

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤. **خلوزي**
٥. **سلیمانخېل**
٦. **ایسارې کلی اوس دوی په پنځمه پچه حسابوي.**

د شلطن ماموندو درې پچې په لاندې ډول دي:

١. **اوروزي**
٢. **برکمانزي**
٣. **بروزي**

د مرورې ولسوالي دا مهال ۴۰ کسیزه ټولنیزه شورا لري او ټول پکې ۲۰ انکشافي شوراګانې دي. د مرورې دره چې د ولسوالۍ لویه برخه تشکیلوي.

د جهاد په وخت کې اکثرو جهادي تنظیمونو د مرورې په ولسوالۍ کې جبهې درلودې او مجاهدین به اکثره د شلطن او بچې د لارې د اسمار په سیند په جالو پورې وتل او د کونړ نورو ولسوالیو ته او هم د افغانستان شمالي سیمو ته دا سیمه د مجاهدینو د تګ او راتګ مهمه لار وه.

د اسلامي حزب قوماندانان د مرورې په سیمه کې میاګل قوماندان او حاجي آزاد ګل وو، د اسلامي جمعیت قوماندان اکبرخان و او د ملي اسلامي محاذ قوماندان حاجي بختیار نومېده. د مرورې په سیمه کې ماموند دوه ډلې وې چې د یوې ډلې مشري حاجي بختیار کوله او د بلې ډلې مشري حاجي سیفور کوله.

د داؤد خان د جمهوري ریاست په دوره کې د مرورې د ولسوالۍ نه یو سړک د غاښي سیمې پورې وغځول شو.

د وټه پور ولسوالي[۱۱۲]

د وټه پور ولسوالي د کونړ ولایت مرکز اسعدآباد په شمال کې د پېچ درې په خوله کې پرته ده. په وټه پور ولسوالۍ کې مختلفې لکه ماموند، نورستاني، دیګان او ساپي اوسېږي. د ۱۹۷۸ کال نه دمخه دلته د ساپو قبیلې شتون نه درلود خو وروسته د پېچ درې د ساپو یو شمېر کورنۍ د جهاد او هجرت په کلونو کې د وټه پور په سیمه کې مېشت شول. د وټه پور ولسوالي د جهاد په وخت کې جوړه شوې ده کله چې مولوي جمیل الرحمن ګوند په دغه سیمه کې نفوذ درلود. څرنګه چې د دې سیمې ولس ساپي نه وو او غوښتل یې چې دوی باید جلا تشکیلات ولري؛ نو دوی د وټه پور په نامه ولسوالۍ جوړه کړه، چې وروسته د کابل حکومت هم دا ولسوالۍ د رسمي ولسوالي په توګه وپېژندله. د یادونې وړ ده چې د دغې ولسوالي په جوړېدو کې د مرحوم مولوي محمدهاشم منیب او مولوي رحمت خان رول ډېر مهم و. د دې ولسوالۍ لومړی ولسوال مسافر نومېده. مولوي محمدهاشم منیب چې د کونړ ولایت یو جید عالم و، د حکمتیار له اسلامي حزب سره یې تړاو درلود. د کونړ د عالمانو د شورا او هم د صلح د شورا مشر و، چې په ٦ د اپریل ۲۰۱۲ م کال په یوه ځانمرګي برید کې له خپل زوی سره په داسې حال کې یو ځای شهید کړی شو، چې د جمعې تر لمانځه نه وروسته کورته په لاره و.

پخوا د وټه پور ګټه او تاوان دوه برخې و. یوه برخه به د سمې د خلکو وه او یوه برخه به د ځانګار درې، کورباغ او څېرې وه. اما د تېرو پنځلس

[۱۱۲] د وټه پور د ولسوالي معلومات ما زیاتره د مارچ په ۱۲مه نېټه کال ۲۰۱٦م کې د دغې ولسوالي د مشرانو حاجي محمد روزي، حاجي فضل اکبر او حاجي محمد اسلام سره د مرکو په ترڅ کې راټول کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلونو راپه دې خوا د دې ولسوالۍ ګټه او تاوان د انکشاف دهات وزارت د انکشافي شوراګانو پر اساس تقسمېږي، چې ټولې ۵۲ انکشافي شوراګانې په دغې ولسوالۍ کې شته دي. پخوا د دغې ولسوالۍ قومي جوړښت په څلور حصو و چې د رنګاخېلو، مرجان خېلو، ناني خېلو او شاربي خېلو په نامه یادېدل.

د وټه ولسوالي ۱۱۷ لوي او واړه کلي لري چې مهم کلي یې د وټه پور لوی کلی، شنیګام، سیمتام، قمچی، کټار کلا، څارنګار، کرمول ډاګ، لودم او غونډۍ دي. د وټه ولسوالي هم په تېرو درې لسیزو کې د جنګونو په لومړۍ کرښه کې وه، چې د دې ولسوالي کلیو او بانډو د جنګونو له امله ډېره زیاته صدمه لیدلې ده او د وټه پور اکثره پخواني اوسېدونکي نورو سیمو او یا د هېواد نه بهر مهاجر شوي دي. د وټه پور زیاتې کورنۍ د استرالیا په ملبورن ښار او د جرمني په کولن ښار کې ژوند کوي.

د وټه پور په ولسوالي کې د هېواد په کچه او هم د سیمې په کچه مهم شخصیتونه تېر شوي دي لکه: وکیل محاکم خان د ډاکتر عبدالقیوم پلار چې د مهاجرت په وخت کې یې په صحي چارو کې زیات خدمت کړی و. د معارف پخوانی وزیر(استاد، لیکوال او ادیب مرحوم عبدالرسول امین) د امین صاحب پلار محمدامین خان، پوهاند ډاکتر محمدقاسم جمدر او د هغه پلار جمدرخان، اکبرخان چې د دهېواد تکړه نطاق تاج محمد اکبر پلار و، حاجي فضل الرحمن، حاجي ګل محمدخان چې د غازي میرزمان زوی و، سناتور مولوي قابل، وکیل غلام حسن او داسې نور.

دا چې د وټه پور سیمه د پېچ درې په خوله کې واقع ده او د کونړ له مرکز اسعدآباد سره نږدې سیمه ده، د جهاد په وخت کې (۱۹۷۸ نه تر

۱۹۸۸م) دلته د مجاهدینو مهم کلک او مهم سنګرونه وو او د مجاهدینو اکثرو تنظیمونو دلته قوي جبهې درلودې.

- د مولوي جمیل الرحمن د جماعةالدعوه تنظیم چې د سلفیانو په نامه یادېده، د کونړ په سطحه یې عمومي مشر- حاجي محمدروزي وؤ چې حاجي محمداشرف یې معاون و. په دغه سیمه کې مولوي رحمت خان، رسول محمد هم د سلفیانو د تنظیم قوماندانان وو.
- د اسلامي حزب قوماندانان مولوي انعام او انجینر امین نومېدل.
- د ملي اسلامي محاذ قوماندان قدیر و.

د پېرونې په ډاګ کې د مجاهدینو او روسي قواو تر منځ ډېرې سختې جګړې شوي دي. د کابل د کمونیست رژیم او روسانو ډېر پوځي قطعات په دغه سیمه کې له منځه تللي دي.

د بارکنډۍ په سیمه کې د حافظ جي بابا په نامه زیارت شته او همدا رنګه په مناګي کې د ګل بابا په نوم زیارتونه مشهور دي. د دې زیارتونو تاریخ چاته سم معلوم نه دی.

د ننګلام (دپېچ درې) ولسوالي[۱۱۳]

د ننګلام ولسوالي چې د پېچ درې د ولسوالۍ په نامه هم یادېږي، مرکز یې د ماېوګي سیمه ده. پخوا د پېچ په دره کې یوازې یوه ولسوالي وه؛ خو په وروستیو کلونو کې د چپې درې او وټه پور ولسوالۍ په دغې سیمې کې تشکیل شوې. د ننګلام د ولسوالۍ اکثره خلک ساپي دي. د

[۱۱۳] د ننګلام د ولسوالۍ په اړه معلومات مې له حاجي محمدروزي، حاجي فضل اکبر، حاجي محمد نظیف، او حاجي امیرزاده سره د مرکو په ترڅ کې راټول کړي دي. (د مارچ ۱۳مه نېټه، کال ۲۰۱۶م، چغه سرای)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې ولسوالۍ تقسيمات يا د ګټې او تـاوان وېش پـه درېـو برخـو، مسعود، ګوربز او ودېر باندې دی، چې دا د دوی قبيلوي وېش دی. د جنـګ پـه وخت کـې هـم دوی مـورچلې پـه درېـو برخـو ويشي. او هرخېـل خپلـې مورچلې ساتي. د جماعة الدعوة والقران والسنة تنظيم مشر مولوي جميـل الرحمن هم د ننګلام د کلي اوسـېدونکی و او لـه ګـوربز خېـل څخـه و. د مولوي جميل الرحمن ډله په سلفيانو او وهابيانو هم يادېږي.

د مسعود خېـل کـلي: بارکنـډی، کوربـاغ، ګونـډېل، ډبرځـی، ګـورو، مناګی، لوټلام او ناتيګرام دي، چې د وټه پور له ولسوالۍ سره نښتي دي.

د ګوربزو کلي: کولک، شوړيک، کوړنګـل (نورسـتاني دي خـو ځانتـه ژبه لري چې د کوړنګلي په نامه يـاديږي)، سـوندری، مـاڼوګی (ګـوربز او ودير دواړه په دی کلـې کـې شـته) نـنګلام، شـموند، وډيګـرام، لـيچلام او خلقلام دي.

د وديرو کلي: کنډه ګل، کندهاري، ماڼوګی او ورډېش دي.

د ساپو د پاڅون په وخت کې د پېچ درې د مزار او ډېوه ګل درې لـه ساپو سره ملاتړ کاوه خو دا چې د نورستان سيمې د حکومت ملاتړ کـاوه؛ نو د پېچ درې ساپو ته ستونزمنه وه چې پـه دوه جبهـو کـې د حکومـت پرضد وجنګېږي. د پېچ درې ساپو په نورستان حمله وکړه خـو مـاتې يـې وخوړه او زيات سـاپي مـړه شـول. لـه دې تلفـاتو سره سره د پـېچ سـاپو کرهالې پله ته ځـان ورسـاوه او د کرهـالې کـلی يـې وسـوځاوه؛ خـو نـور پرمختګ يې ونه کړ او په شا وتمبول شول.

د امير عبدالرحمن خان په وخت کې د پـېچ درې سـاپو پـه نورسـتان هم ډېرې سختې حملې کړي دي او د ساپو مشر په دې وخت کې حيـدر

غازي و. په دغه وخت کې د چکنـور مـلا صـاحب[۱۱۴] هـم د پـېچ درې تـه راغلی و او د کوړنګل سيمه مسلمانه شـوه. د مرکرچيـانو پـه قـول پـه دغـه وخت کې يو کس د غازي خان په نامه چې د باډېل درې و، لـه نورسـتانو سره جګړې ته تللی و او هغه نورستانيانو ژوندی نيـولی و او سر (کـوپړۍ) يې ترې پرې کړې وه او د ده ککرۍ يې له ځانونو سره وړې وه او تنې ته يې اور ورته اچولی و. دې کار د ساپو خشم راوپاروه او دوی به هـره ورځ د نورستانيانو په کليو حمله کوله او يوه ککرۍ به يې ترې راوړه. کله چې ساپو د نورستانيانو د اتو کسانو ککرۍ راوړې؛ نو نورستاني مجبوره شـول، چې د غازي خان ککرۍ ورکړي او ککرۍ يې د غازی خـان لـه تنـې سره يو ځای په باډېل کې ښخه کړه. داسې معلومېږي چې د سرونو پرې کـول د مسلمانو سـاپو او د کافرسـتان د وګـړو تـرمنځ پـه هغـه وخـت کـې رواج درلود.

د اخترونو په وخت کې د دريش خېلو په سيمه کـې بـه مېلـه کېدلـه، ټالونه به اچول کېدل، هلکانو به خـوسي او داسـې نـورې لـوبې کـولې او جنګې به هم دې مېلې ته تللـې او چمبـې بـه يـې وهلـې. لـه نـنګلام سره نږدې د غرونډو بابا زيارت شته دی، چې هر څوک ورته د مختلفو ارمانونو او ستونزو په اړه سوالونه کوي. که د چا به غوا ته حاجت و، نو پـه مـوړې پورې به يې غرونډی اچاوه او د غوا د درلودلو سوال به يې کاوه. ځکه دا زيارت د غرونډو بابا په نامه يادېږي.

---

[۱۱۴] د چکنور ملا صيب د ننګرهار ولايت د چکنور په سيمه کې اوسېده او د ملانجم الدين اخونـدزاده مريد او مؤذن و. چکنور ملا صيب د سناتور اغاجان پلار و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د چپې درې ولسوالي[۱۱۵]

د چپې درې ولسوالي د پېچ درې په اخره کې د مرکزي نورستان له سیمې سره ګډ سرحد لري. د چپې درې ولسوالي کې د ساپو درې ګونې خېلونه مسعود، ګوربز او ودېر (کندهاري) اوسېږي او دوی ګټه او تاوان په درېوو مساوي برخو وېشي. د چپې درې ولسوالي په لومړي سر کې علاقداري وه چې د پېچ د ولسوالۍ مربوط وه. په غټه کې ټول ساپي دوه پچې دي چې یوه پچه د پېچ درې ساپي دي او بله پچه د شوړیک، باډېل، دېوه ګل او مزار درې ساپي دي.

د مسعودو خېل خپل ګټه او تاوان په پنځو برخو تقسیموي:

۱- ګلسلك یوه برخه

۲- کلا اوبستله یوه برخه

۳-وتله او ګړنګل یوه برخه:

٤-کولك او دیګل یوه برخه

٥-مورچل، ځاریګل سامتول اوسمتل یوه برخه

ودېر خپل ګټه او تاوان په اوه برخو تقسیموي:

۱- کنډۍ یوه برخه

۲- سینزو

۳- هزار میرکلی

٤- زمیکو کلی

٥- سرتور

٦-محبت کلی

۱۱۵ د چپې درې د ولسوالۍ په اړه معلومات ما له احسان الله ساپي سره د مرکې په ترڅ کې تر لاسه کړي دي. د مرکې نېټه: ۱۲مارچ ۲۰۱٦م کال، چغه سرای.

۷-سیدخېل

ګوربز خپله ګټه او تاوان په درېو برخو تقسیموي:

۱- سلېمانزي

۲- ګاګیزي

۳- خادیخېل

د امان الله خان د پاچاهۍ په دوره کې د کونړ په سیمه کې دوه ډلې وې چې د ساپو د ډلې مشري د شوړیک حیدر غازي کوله او د بلې ډلې مشري غازي میرزمانخان کوله، چې د کونړ نورې قبیلې او یو څه ساپي هم له ده سره ملګري وو. د پشد د ملک خورشید د خولې کیسه ده، چې احسان الله خان ته یې پخوا په پېښور کې کړې وه. د امیر عبدالرحمن په وخت کې سیدمحمود پاچا د کونړ حکمران و او دی هندوستان ته وتښتېده ځکه د امیر عبدالرحمن خان له قواو سره یې مقابله نه شوه کولای؛ نو په دې وخت کې سکندرشاه نومې د سیدمحمود پاچا د فوځ مشر و او د ساپو له قبیلې څخه و نو چپې درې د ګلسلک سیمې ته وتښتېده او هلته مېشت شو. د سکندرشاه یو ورور د سیدمحمود پاچا سره لاړ، چې د هغه کورنۍ اوس په سوات کې اوسېږي.

سکندرشاه د طلب دین اخونزاده نیکه و او طلب دین اخونزاده د پېچ د سلطان محمدخان پلار و. د سلطان محمدخان زامن وکیل سمیع الله ساپي چې اوس په ناروې کې اوسېږي، شعیب خان، مطیع الله خان چې اوس د لغمان ولایت امنیه قوماندان دی او همدا رنګه احسان الله ساپي دي. وروسته طلب دین اخونزاده د امان الله په دور کې د غازی میرزمانخان په واسطه د پېچ درې حاکم وټاکل شو. کله چې طلب دین اخونزاده د خپلو دښمنانو له خوا ووژل شو؛ نو سلطان محمدخان هلک و او میرزمانخان د دوی د جوړه وکړه. سلطان محمد خان د ارنوی په غزا کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د میرزمانخان سره برخه درلوده.(د میرزمانخان په اړه زیات معلومات د استقلال په څلورمه جبهه کتاب کې مطالعه کولای شئ)[۱۱۶]. د امان الله خان په وخت کې په پېچ دره کې د مسعود خېل مشر- طلب دین اخونزاده، د گوربزو د خېل مشر حیدر غازي او د ودېرو د خېل مشر- گل میران نومېده.

د پېچ درې د ساپو درېواړو خېلونو سلطان محمد خان خپل مشر- وټاکه چې د میرزمانخان سره یو ځای پکتیا ته د منگلو جگړې ته لاړ شي. کله چې سلطان محمد خان د کابل چاراسیاب سیمې ته رسېږي، د کاپیسا او تگاب ساپي هم ورسره یو ځای کېږي او د میرزمانخان سره پکتیا ته ځي. کله چې په نادرخان د پاچاهۍ دوعا وشوه، ساپي د نادرخان په پاچا کېدلو ناراضه وو، ځکه دوی د امان الله خان طرفدار وو. د ساپو په پاڅون کې په لومړي سر کې د پېچ درې ساپو په جنگ کې برخه نه درلوده؛ خو سلطان محمد په پټه د دېوه گل او مزار درې د ساپو ملاتړ کاوه. سلطان محمدخان د نورستانیانو او بدخشان له خلکو سره نږدې اړیکي او خپلوۍ درلودې او ده غوښتل چې دوی هم د حکومت پر ضد راوپاروي؛ خو دا چې نورستانیانو د حکومت ملاتړ کاوه نو دا ستونزمنه وه چې د پېچ درې ساپي دې له حکومت سره د نورستانیانو له ملاتړ پرته وجنگېږي. د کابل حکومت د سلطان محمدخان د دې هلو ځلو نه خبر و او همدا رنگه د د دېوه گل او شوړیک مسعودو هم په پېچ دره فشار راوستی و، چې یا به له دوی سره ودرېږي او یا دوی په پېچ دره حمله کوي. کله چې د شوړیک او دېوه گل ساپو په چپه دره حمله کوله؛ نو

---

[۱۱۶] د استقلال څلورمه جبهه: مؤلف عبدالخالق اخلاص، سریزه او اهتمام حبیب الله رفیع ، لومړی چاپ ۱۳۶۵ لمریز کال، دانش خپرندویه ټولنه، پېښور.

سلطان محمد خان ته شهسوار او سلېمي خبر ورکړی و چې له درې نه ووځه او بیا سلطان محمد خان لغمان ته او له هغه ځای نه جلال آباد ته لاړو. دا چې داؤد خان د مشرقي رئیس تنظیمه و او د سلطان محمد خان د نیت نه خبر و نو هغه یې هلته نظر بند کړ. وروسته چې نور ساپي د کونړ نه تبعید شول؛ نو سلطان محمد خان هم په لومړی سر کې فراه ته او وروسته شبرغان ته فرار کړی شو. سلطان محمد خان د چپې درې اوسېدونکی و او په ۱۳۴۷ هجری شمسي کې مړ شو.

د امیر حبیب الله خان په دوره کې د ساپو ترمنځ په دې خبره ډېرې جگړه وشوې چې گوربز، مسعود او ودېر په کوم خېل کې پراته وي له هغه سره دې تاوان او گټه واخلي؛ خو د گوربزو مشران د دې خبرې خلاف وو ځکه ډېرو گوربزو د مسعودو په کلیو کې ژوند کاوه، بالاخره ساپو ترمنځ پرېکړه وشوه، چې د یوه خېل غړي او کورنۍ چې له بل سره په کوم کلي کې پراته دي د هغه کلي او خېل سره به تاوان خلاصوي. د ساپو له کلیو سره نږدې نورستاني هم پراته دي چې د ساپو له خېلونو سره گډه گټه او تاوان اخلي.

په چپه دره کې د قهرندونکي بابا په نامه زیارت د سېدور په کلي کې شته دی او زیاتره هغه کسان چې اولادونه نه لري هلته ورځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شیګل ولسوالي[۱۱۷]

د شیګل ولسوالي د اسمار د سیند په شمالي غاړه د چغه سرای شمال ختیځ ته پرته ده. د ولسوالۍ مرکز د کربوړۍ په سیمه کې دی. وایي شیګل نوم د نورستاني ژبې نه اخیستل شوی دی چې په نورستاني ژبه کې ښو شپړ ته وایي او ګل خوړ ته وایي؛ نو د شیګل نوم معنی شپړ خوړ دی. د شیګل سیمه غرنۍ سیمه ده او اکثره خلک یې شینواري دي. نورې قبیلې لکه سالارزي، ګوجر، مشواڼي او سیدان هم د شیګل په سیمه کې اوسېږي. په شینکوړک کې سید شمس الدین مجروح کورنۍ هم اوسېږي. د شیګل سیمه پخوا د اسمار په ولسوالۍ پورې تړلې وه؛ خوکله چې د ۱۹۸۷ کال نه راپدې خوا جنګونه زیات شول؛ نو د اسمار ولسوالي په پنځه ولسوالیو ووېشل شوه: اسمار، شیګل، غازي اباد، دانګام او دناړۍ ولسوالي. په دې نږدې وختونو کې د شلطن سیمه چې اکثره ولس یې ماموند دي او د اسمار سیند په سهیلي غاړه پرته ده، ځانته ولسوالۍ شوه؛ نو په دې ډول د پخواني اسمار ولسوالي د اوسني تشکیل له مخې شپږ ولسوالۍ دي.

د شینوارو قبیله د سپین غره له سیمې نه لومړی د باجوړ سره کمر سیمې ته چې د شیخ بابا په نامه هم یادېږي راغلي او هلته مېشته شوې ده. دقیقه نېټه یې نه ده معلومه خو وروسته د دغې سیمې شینواري د شیګل سیمې ته راغلي دي او دا سیمه یې له ځایي کافرو نه نیولې او دلته مېشت شوي دي. د شیګل شینواري په څلورو پښو وېشل شویدي:

[۱۱۷] د شیګل د ولسوالي معلومات ما د حاجي فاروق سره د مرکې په ترڅ کې تر لاسه کړي دي (۱۳ مارچ ۲۰۱۶م کال، چغه سرای). همدا شان اضافي معلومات ما د قوماندان شهزاده سره چې د شیګل د سیمي دی او په خاص کونړ کې قوماندان د امنیه و ترلاسه کړي دي او هم د شیګل معلومات ورسره دوباره چیک کړي دي. (۱۹ مارچ ۲۰۱۶م کال، خاص کونړ)

عبدالرحیم خېل، شبل خېل، سلېمانخیل او هلالزي. پخوا به ګټه او تاوان د شیګل په درېوو برخو تقسیمېده چې دوه برخې به د شینوارو او یوه برخه به په دغې سیمې کې د نورو مېشتو خلکو وه.

شیګل یوه دره ده چې بیا دا لاندې کوچنۍ درې لري او هره دره په څو نورو درو او کلیو تقسیم شوې ده:

۱. د مادش دره (سالارزي، مشواڼي او کمانګر دلته مېشت دي). د دې درې کلي ګډولی، پمیلام، لامګل، برګډوګل، لرګډوګل، درکړو، چمدین او سونګل دي. د درې په اخر سر کې ګوجر اوسېږي.

۲. چوڼسو دره (مشواڼي او سالارزي دلته مېشت دي). د دې درې کلي ننګټا، ډب، هویرا، سوه تختو خوړ، لویه باڼه او اګوک دي.

۳. سملام دره (مشواڼي او سالارزي دلته مېشت دي)

٤. شینګس خوړ (شینواري دلته مېشت دي). د دی سیمې نور کلي دا دي: څاګی، شینکوړک، لاوحسین (زیات مشواڼي دي)، اوغز تنګي، ټالونه (په دې کلي کې مشواڼي هم شته دي) کڼاسیر، شنګرشاه، سوراڼو، امانکوټ، کربوړۍ (د ولسوالۍ مرکز همدلته دی)، کنډورو کلي، ډاګي سیر، ملاعلم کلی، موړې کلي، مونۍ (څلور جوماته کلی دی)، شونټاله، لونډې کلا، اتو کلي، هلالزو کلی (دا کلي درې جوماته دي)، چاقوړۍ، شینګرګل (دوه جوماته کلي دي) غنی کڅ، للمه کڅ، ایساره ګټه، لچی. د حاجي فاروق له قوله، شیګل ولسوالۍ کې ۸۰ کلي د شینوارو او ۷۷ کلي د نورو قومونو دي.

د شیګل سیمه چې پخوا د کافرو وه، دا سیمه د شینوارو له خوا د کافرو نه نیول شوې ده؛ نو د دغې سیمې نومونه اوس هم د هماغو کافرو په نومونو پاتې دي لکه درګړو پخوا ښځه کافره وه او دا سیمه د هغې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نامه اوس هم یادېږي. چمدین او ننگتا سړي و او الام گلو ښځه وه او داسې نور کلي اوس هم د نورستانو په نومونو یادېږي.

د افغانستان گوجر ټول ۲۷ خېله دي[118] چې له دې نه دیارلس خېلونه په کونړ کې اوسېږي. اوه یې په شیگل کې، درې یې په ناړۍ ولسوالۍ کې او درې نور یې په نورو ولسوالیو کې استوگن دي. د کونړ د گوجرو خېلونه په لاندې ډول دي:

چوانخېل، ډوی خېل، چیچي، کانه خېل، بوکړاخېل، پسواڼ خېل، کټاخېل، بډانخېل، بلیسر، رواړخېل، دیدړ، کسانه او میلوخېل.

د گوجرو پخواني مشران ملک بادام، بهاول خان، ملک شیرافضل[119]، ملک خانجان، حاجي محمدجان، مولوي انور، ریپولا حاجي، حاجي عرب خان، حاجي نورمحمد خان، حاجي خانگل، حاجي میاگل، ملک غونډکی او صدبر ملک وو.

لچې د شیگل مرکزي کلی دی، چې د اسلامي حزب مشهور قوماندان کشمیرخان(اصلي نوم یې فضل الرحمن دی) د همدې کلي دی. د اسلامي حزب یو بل قوماندان وحید الله سباوون چې د جهاد په وخت کې د کشمیرخان مرستیال و هغه د شونټالي د کلي دی. د جهاد په وخت کې شیگل د حکمتیار د اسلامي حزب د مجاهدینو ډېره قوي قرارگاه وه. په ۱۳۵۸هجري شمسي کال کې د حکمتیار د اسلامي حزب د آزادی پیام

[118] میراعظم گجروال سره مرکه چې دی د گوجرو د قوم د عمومي شورا مشر- هم و. (۳ می ۲۰۱٦ م کال، کابل)

[119] ملک شیرافضل او د میراعظم گجروال ورور پیرمحمد خان په پاکستان کې لا درکه شول چې تر اوسه پوری ورک دي.

په نوم رادیو[120] هم د شگل نه خپروني کولې. د کابل کمونیست رژیم او روسي قواو څو ځلې هڅې وکړې چې دا سیمه ونیسي خو دا سیمه یې ونه نیولی شوه. دې درې د کرزي تر دورې پورې سرک هم نه درلود. شیگل د چغه سرای او اسمار د عسکري قشلې په منځ کې پروت دی او حکومت لپاره یې ستراتیژیکي اهمیت درلود.

د غازي آباد ولسوالي[121]

د غازي آباد ولسوالي چې کله د کابل رژیم په ۱۹۹۲م کال کې سقوط وکړ او مجاهدینو قدرت ونیوه نو د غازي آباد ولسوالي د استاد برهان الدین رباني په دوره کې تاسیس شوه. دا ولسوالي د محمد غازي چوپان په نامه ونومول شوه. که څه هم د غازي اباد په ولسوالۍ کې پښتانه اکثریت لري او هیگل، مریت، څونک او څوکۍ کلي د نورستانو دي. نورستانیانو غوښتل چې دا ولسوالي په نورستان ولایت پورې او پښتنو غوښتل چې په کونړ ولایت پورې وتړل شي. دا جگړه د طالبانو په دوره کې هم وه او بالاخره د افغانستان کابینې په ۲۰۰۴م کال کې فیصله وکړه که دوی په دې نه راضي کېږي نو دا ولسوالي دې منحل شي او د نورستانیانو کلي دې په نورستان او د پښتنو کلي دې د اسمارپه ولسوالۍ پورې وتړل شي.

په ۲۰۰۴ م کال کې زه د کورنیو چارو په وزارت کې د محلي ارگانو او اداري چارو معین وم؛ نو ما ونه غوښتل چې دا ولسوالي منحل شي. دا

[120] له ویاړ او ستونزو ډک سفر، دوحیدالله سباون اثر، دچاپ کال ۱۳۹۴هجري شمسي- کال، صفحه ۵۹.

[121] د کونړ د پخواني والي شجاع الملک جلاله سره مرکه (۳ می ۲۰۱٦م کال، کابل). د دې نه سربېره ما هم خپل معلومات دلته شریک کړی دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسوالي ما د پخوانۍ فیصلي پر اساس د کونړ ولایت اداري واحد په توگه قبوله کړه. دا سیمه پخوا د اسمار ولسوالۍ مربوط وه.

بارگام، نېشه گام او جلاله هم د غازي آباد ولسوالۍ مهم کلي دی. جلاله خان(عبدالملک نومېده) په جلاله کلي کې استوگن و. د جلاله خان پلار شهزاده عبدالرحمن په کال ۱۹۰۹م کې د امیر حبیب الله خان په وخت کې له چترال نه افغانستان ته راغی اوحکومت ورته په اسمار کې ځمکې ورکړه خو دوی بیا وروسته د جلاله کلی مربوط ځمکي په بیه واخستلي. عبدالملک خان په ۱۹۱۱م په کابل کې زیږېدلی و او په ۱۹۷۸م کال کې د مهاجرت په وخت په چترال کې وفات شو.

د غازي اباد په ولسوالۍ کې څلور قومونه اوسېږي: پښتانه، گور(په ولسي اصطلاح کوهستاني) گوجر او نورستاني.

مشواڼي او سالارزي هغه دوه پښتنې قبیلې دي، چې په دې ولسوالۍ کې تر ټولو زیات اودي.

۱. مشواڼي (په کاڅگل، چڼه سر، بارگام، جیگل، ترى، لنډي کڅ، ابره گل، حاجي اباد او گنه کوی کلیو کې اوسېږي)
۲. سالارزي (په سلام ځي، بارگام او نورو متفرقه کلیو کې اوسېږي)
۳. نورستاني (په هیگل، څونک، مرېت او څوکۍ کلیو کې استوگن دي)
٤. گور (په نیشگام کې اوسېږي)
۵. گوجر (د سلام ځي په کلي او ایله سوم بانډه کې اوسېږي).

په غازي اباد کې د نورستانو د قوم مشهور مشران عبارت دي له: غازي خان د څونک، حاجي سین الله خان، مولوي جمعه خان، ملک کریم جان او حاجي یعقوب شاه دي.

په غازي اباد کې د گوجرو قوم مشهور مشران عبارت دي له: ملک صدبر، ملک خانجان، ملا انور، ملک عبدالقیوم، قوماندان بازمحمد، مولوي بلال او مولوي حنان دي.

په غازي اباد کې د مشواڼو قوم مشهور مشران او ملکان عبارت دي له: ملک نورعزیز، ملک داؤد، حاجي شاه ولي، حاجي میرحسن، حاجي محمدهاشم، حاجي میرسلام، حاجي محکم او حاجي اصلت خان، ملک توتي، ملا گل محمد(په گلي مشهور)ملک دین محمد د ابره گل.

د سالارزو مشهور مشران او ملکان: مشهور شاعر عبدالله غمخور، حاجي جمداعلي خان، حاجي صالح محمد، حاجي محمد سید، ملک محمد افضل او ملک محمد رفیق.

د گورو مشران: وکیل عبدالقیوم، ملک رحمت ولي، حاجي زمان، حاجي صالح محمد، حاجي قادر.

د جلاله خان کورنۍ نه رحمت قیوم خان چې په وړوکي خان مشهور و، او نور چترالي مشران ملک عبدالمنان او ملک محراب خان وو.

گل پاچا د سید شمس الدین مجروح د کورنۍ له غړیو څخه و، چې د بارگام په نوي کلي کې اوسېده.

د دانگام ولسوالي[۱۲۲]

د دانگام ولسوالي د کونړ ولایت په شمال ختیځه سیمه کې د خیبر پښتونخوا د دیر له سیمې سره هم سرحده ده. د دانگام سړک د بنشي- سیمې ته د داؤد خان د جمهوریت په اخري کال وغځېد او هلته یې عسکري چوڼۍ جوړه کړه. دا سیمه د دیر درې له شاهي سیمې سره نښتې

[۱۲۲] قوماندان شهزاده شیگلي سره مرکه ۱۹ مارچ ۲۰۱۶م کال، خاص کونړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده. د ځايي خلکو په قول، پاکستان څلور کیلومتره دننه د بنشي په سیمه کې د افغانستان خوا ته راوښتی دی او دلته یې تاڼې جوړې کړې دي. د دانګام په سیمه کې د انارو سر او د بخدي سر چې مخکې پکې د مولوي خالص د تنظیم مرکز و، پاکستان نیولي دي.

د دانګام ولسوالۍ چې پخوا د اسمار د ولسوالۍ برخه وه، په دې ولسوالي کې مشواڼي، سالارزي، او څو کورنۍ وردګ، ماموند او سیدان هم اوسېږي. دا ولسوالي په اتو وندېونو تقسیم شوې ده.

١. بیداد وندې (دیګان، مشواڼي او سالارزي)
٢. دانګام وندې (سالارزي اوسیدان)
٣. ګوریګا وندې (سالارزي، ماموند او مشواڼي)
٤. کارکوړ وندې (سالارزي)
٥. لر سور کمر وندې (مشواڼي)
٦. زوړ برول (مشواڼي)
٧. قاسم وندې (مشواڼي)

هغه لار چې د دانګام له مرکزد بنشي په لور ځي، د قاسم لارې په نامه هم یادېږي. د قاسم په سیمه کې یو سرحدي ټولی او هم د ډېرکۍ په سیمه د افغانستان سرحدي ټولی اوس هم شته دي. کله چې په ۲۰۱۵م کال کې د طالبانو په مقابل کې د دانګام په ولسوالۍ کې ملي پاڅون وشو؛ نو سخته نښته د ولسي خلکو او طالبانو تر منځ وشوه. ولسي- خلک مجبوره شول چې د سیاڼ، کارکوړ او لر سورکمر سیمې پرېږدي؛ نو طالبانو د ولسي- خلکو کورونه وسوځول. په دې جګړه کې افغاني او پاکستاني طالبانو ته هم ډېره سخته مرګ ژوبله اوښتي وه. د دې پاڅون مشري په دغه سیمه کې حاجي خانجان، ملک نورکریم او موزمین کوله.

حاجي خانجان د فروري په ۲۷مه ۲۰۱۶م[۱۲۳] کال کې په یو ځانمرګي کې د کونړ ولایت په مرکز اسعدآباد کې له یولسو نورو کسانو سره ووژل شو. په دغه ځانمرګي حمله کې څلوېښت کسه نور ملکي خلک زخمیان شول. دا پېښه د کونړ د ولایت مخې ته وشوه چې د مروړې ولسوالۍ د حصارې کلي د محمد عظیم درې زامن چې د لارې پر سر یې چپس او شربت خرڅول ووژل شول. حاجي نورکریم هم په ځانګړې حمله کې چې ماین ورته ښخ شوی و زخمي شو.

د باجوړ په جګړه کې هم ولسي لښکر د دانګام له لارې د دیر د سیمي ډېره کۍ او جبې کلي ته رسېدلی و، چې بیا د پاکستان د الوتکو له خوا ډېره سخته بمبارۍ په دوی وشوه او زیاته مرګ ژوبله یې افغاني لښکر ته واړوله.

د اسمار ولسوالي[۱۲۴]

اسمار چې پخوا به ورته بر کونړ ویل کېده، د کونړ ولایت یوه ستراتیژیکه سیمه ده او د اسمار په نوم یو کلی پکې هم شته دی. د امیر عبدالرحمن تر وخته دلته مستقله خاني وه او اخري خان یېحضرت علي خان نومېده چې بیا د امیر عبدالرحمن له قواو سره د جګړې نه وروسته چترال ته وتښتېده او اوس هم د اسمار د خان کورنۍ په چترال او دیر کې اوسېږي. د اسمارخان په قوم بهرام خیل سالارزی و. اسمار غونډ چې

---

[۱۲۳] http://www.theguardian.com/world/۲۰۱٦/feb/۲۷/kabul-explosion-hours-after-kunar-suicide-bombing-afghan

[۱۲٤] د کونړ پخواني والي شجاع الملک جلاله، شیر زمان ملګري او میراعظم ګوجروال چې په اسمار کې ولسوال و، د اسمار، شیګل، غازی اباد، ناړی، دانګام او شلطن د ولسوالیو په اړه مرکې وکړې (۳ می ۲۰۱٦م کال، کابل)

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخکې يې يادونه شوې، دلته موقعيت لري. د اسمار په ولسوالۍ کې اکثره ولس مشواڼي او سالارزي دي خو محدود کورونه د ګوجرو او د کاټې په نوم چې اصلاً کوهستاني دي خو اوس په سالارزو ځانونه ګڼوي، اوسېږي. د دغې ولسوالۍ حدودات په هغه وخت کې د ختيځ له خوا تر دوکلام، چنارخوړ او د چترال د ارنوۍ سيمې پورې، د لوېديځ اړخه د برڅاګي، وړوکي بچي او د ګړه بنو خوړ پورې، د شمال له اړخه ګوټکو سر او د ګوريګا پورې او د جنوب له اړخه د بنشي- ترناو، توتيانو کندو، سيمان درې سر او د بچي د سر پورې و.

پخوا د اسمار سيمه څلور ونډه وو: شيګل، اسمار، سين دره او دانګام. اوس دا هر ونډ جلا جلا ولسوالي شوې ده او د غازي اباد ولسوالي يې پنځمه ولسوالي او شلطن سيمه يې شپږمه ولسوالي شوه. په اسمار کې د مشواڼو او سالارزو لويې قبيلې اوسېږي او د دې ترڅنګ د مياګانو، ديګانو او وردګو کورنۍ هم شته دي.

د اسمار ۳۱ غرنۍ غونډ چې وروسته لوا شوه، په ۱۳۵۸ لمريز د هجري د اسد په ۵مه د دغې لوا د قوماندان عبدالرؤف خان ساپي په مشرۍ له مجاهدينو سره يوځای شوه او د کونړ والي نظام بېخدا يې هم وواژه. د دې غونډ ټول ټانکونه، توپونه، موټرې او لارۍ، وړې وسلې او نور ټول تجهيزات يې شيګل ته انتقال کړل. څرنګه چې شيګل سيمه د حکمتيار د اسلامي حزب په ولکه کې وه نو هغوی غوښتل چې د اسمار غونډ ټول منصبدار خلع سلا کړي او په دې توګه د دې غونډ د قوماندان او اسلامي حزب قوماندان کشمير خان ترمنځ اختلاف رامنځته شول او قوماندان عبدالرؤف خان له يو شمېر منصبدارو سره د بچي د لارې د شپې له خوا په جاله پورې وت او د اسلامي جمعيت له حزب سره يو ځای شو؛ خو ټوله وسله او مهمات اسلامي حزب سره په شيګل کې پاتې شول. کله چې

زه د امريکا غږ راډيو خبريال وم نو د قوماندان عبدالرؤف خان سره مې مرکه وکړه او دا پورته معلومات مې ترې واخيستل.

د اسمار ولسوالي په منځ کې د سانکۍ غونډۍ موقعيت لري چې په سر کې عسکرې تهاڼه وه. د اسمار ولسوالۍ مرکز د اسمار د کلي او ججي ترمنځ واقع ده.

د جهاد په وختونو کې هم دلته مشهور مشران او قوماندانان تېر شوي دي لکه ملک زرين[125]، حاجي ميرزمان، پاچا سنګرمل، ميرعلم خان چې په ميرالۍ مشهور و، ملا تورخان، ملک اجدرخان چې په اجدري ملک مشهور و، ملا رؤف او ملک جانخان. دوی د بېلابېلو جهادي تنظيمونو سره اړيکې درلودې:

د ملی نجات د جبهې مشر- ملک زرين و. ملا طورخان د جمعيت اسلامي قوماندان و. حاجي ميرزمان او پاچا سنګرمل چې دواړه سره وروڼه وو، د خالص د اسلامي حزب قوماندانان وو. ميرعلم خان د حرکت انقلاب اسلامي د تنظيم قوماندان و. ملک اجدری د ملي اسلامي محاذ قوماندان و.

د ناړې ولسوالي[126]

د ناړۍ ولسوالي د کونړ ولايت په شمال ختيځه برخه کې پرته چې د شمال له خوا د چترال د ارنوۍ سيمې سره او څه برخه يې د نورستان د کامدېش ولسوالۍ سره، د جنوب له خوا د غازي اباد ولسوالۍ سره، د شرق

[125] ملک زرين په ځانمرګي حمله کې په اسمار کې په ۱۳ اپريل ۲۰۱۱م کال کې شهيد کړی شو. http://www.bbc.com/news/world-south-asia-۱۳۰۵۹۷۰٤

[126] ليکوال او شاعر محمد نواز حقيقت سانين سره د ناړۍ د ولسوالي په اړه مرکه (۲ مۍ ۲۰۱۶م کال، کابل)

(c) ketabton.com: The Digital Library

له خوا د دیر د بروول سیمې سره او د غرب له اړخه د نورستان د کامدېش د ولسوالي سره نښتې ده. د ناړۍ ولسوالي د استقلال د څلورمې جبهې یا د ارنوی د غزا مرکز و. د ارنوی په غزا کې چې مشري یې لوی خان میرزمخانخان کوله، د دې سیمې مشهورو ملکانو لکه ملک محمدیوسف، ملک حضرت بیګ، ملک سیدانور، ملک اتک، ملک رحمان الدین او ملک احمدشاه چې ګور کوهستاني وو او همدارنګه ملک سیدنور او ملک اسلام الدین چې ګوجر وو، ملک حضرت نور چې سالازی و او ملک صنوبرخان چې مشوانی و، خاصه ونډه اخستې وه.

وایې چې د ناړۍ نوم د نای نه اخیستل شوی دی چې نای په ګوري ژبه کې منځ یا مرکزي نقطې ته وایي او دا سیمه د دوکلام، ساو او نېشه ګام منځنۍ سیمه وه چې د وخت په تېرېدو سره نای (نوم یا ناف) په ناړۍ بدل شوی دی.[۱۲۷]

د ناړۍ ولسوالي پخوا علاقداري وه او د اسمار د ولسوالي پورې تړلې وه. په ناړۍ ولسوالۍ کې پنځه لاندې قومونه اوسېږي: پښتانه، ګوجر، ګور، ساوجي او نورستاني.

د ناړۍ په ولسوالۍ کې ۷۴ غټ او واړه کلي شته دي، چې مهم کلي یې مرکزي ناړۍ چې د ولسوالۍ مرکز دی، بریکوټ، دوکلام، شامسیر، ساو، شینګر، شالیکوټ، انچه ګل، خونانو کڅ، جبه، نانګل، ازیرګل، شېرګل، شېرګل خوړ، ساوخوړ، تورسان، چېره ګل او ماچمنه دي. د ولسوالۍ په سطحه ګټه او تاوان دوی په مساوي ډول په پنځو حصو وېشي.

[۱۲۷]شیرزمان ملګري سره چې په قوم ګور دی مرکه (۳ می ۲۰۱۶م کال، کابل)

په دغه سیمه کې د ګوجرو مشران دایم خان حاجي، ګل حسن خان، شېرزمین حاجي، باګل، لعلي ملک، مسافر حاجي او ماصل خان دي.

د پاشنګر سیمه چې نورستاني دي، پخواني مشران یې ملک رحمت الله، وکیل محمدالله، حاجي متین او حاجي عبیدالله و. د پاشنګر اوسني مشران حاجي نجیب الله، حاجي خانزمان، عبداللطیف او جهانزیب دي.

د دوکلام سیمه چې اکثره ولس یې ګور دي، پخواني مشران یې درابشاه ملک، سیدخان ملک، عبدالرحیم ملک، پنجي ملک، محمدنور ملک، جمه دین ملک، او محمدیوسف خان ملک وو. د دې سیمې اوسني ملکان او مشران، حاجي اکرم خان، حاجي عبدالقادر، حاجي ګل اکبر، محمدعمر ملک، او صفي الله ملک، دي.

د بریکوټ د دې سیمې پخواني مشران او ملکان، میرعلم خان ملک، سیدخان ملک، جلات خان ملک، عبدالله جان ملک او اکرم خان ملک و. د دې سیمې اوسني ملکان، شېرزمین ملک، ګل احمدخان ملک، ګل محمد ملک او محمد ولي ملک، دي.

د ناړۍ د کلي د ګور د قوم پخواني مشهور مشران او ملکان، رحمان الدین ملک، ملک محمدیوسف خان، ملک احمدشاه، ملک عبدالله، ملک ظفر، ملک عبدالمنان، ملک حضرت سید، ملک میرمحمدشاه، ملک همایون، ملک محی الدین، ملک عبدالخالق او ملک عبدالباقي وو. د دې سیمې د کوهستانو اوسني ملکان او مشران، حاجي عبدالقدیر، ملک رحمت الله، ملک غلام فاروق، حاجي غلام سخي، شېرزمان ملګری، ملک سیدنبي، ملک محمد طاهر او معلم سید کریم، دي.

د ناړي هر قوم بیا په څو خېلونو تقسیم شوی دی لکه ګوجر په درې پلرونو چیچي، بډانخیل او کټانخیل باندې او کوهستاني په څلورو کندو باندې چې ماله ساویا، دره ساویا، شالیا او نایا دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د چترال سیند او د نورستان لنډی سیند چې د کامدېش د باغچه په سیمه کې سره یو ځای کېږي، د ناړۍ ولسوالي له منځه تېرېږي چې د همدغه ځای نه د کونړ د سیند په نامه یادېږي. د کونړ له سیند سره د پېچ درې سیند هم د چغه سرای په منډه کول سره یو ځای کېږي.

د ناړۍ ولسوالۍ د جهاد او هجرت په وختونو کې د مجاهدینو مهمه لار وه او په لومړي سر د ولسي ترون پر اساس خلکو جهاد کاوه، چې د محمد غازي چوپان چې د څونک د غازي خان په نامه یې شهرت درلود. همدا رنګه حاجي تاجبر خان، معلم متین، مولوی ګل اکبر، ملک ممبر، مولوی محمد کریم، حاجي مرسلین او حاجي محمدایوب لالي په ناړۍ کې د جهاد په درو کې رول درلود. کله چې د تنظیمونو پښه ناړۍ ته او د کونړ نورو سیمو ته وغځېدله نو بیا د جهاد قومي بڼه په تنظیمي جبهو باندې بدله شوه.

اما کله چې تنظیمي اختلافات په دغه سیمه کې او هم د کونړ په نورو سیمو کې اوج ونیوه نو د ناړۍ ولسوالۍ مشران سره راټول شول او په ۱۳۷۱ لمریز هجري کا یېل کې یوه قومي شورا جوړه کړه، چې مشري یې ملک تاجبر[۱۲۸] مشوانۍ کوله او فیصله یې وکړه چې دوی به خپل ولسونه له تنظیمي جنګونو نه ساتي. دې قومي فیصلې د ناړۍ ولسوالي له داخلي جنګونو نه وساتله. اوس هم د ناړۍ په ولسوالۍ کې دېرش کسیزه قومي شورا شته دی، چې مشري یې حاجي محمدایوب چې په لالي حاجي مشهوره دی او په قوم ګوجر دی، کوي.

[۱۲۸] ملک تاجبر چې مشهوره ملک و، ما پخپله لیدلی و. په ۲۰۱۵م کال کې د ښېوې ولسوالي د سلامپور په جومات کې د قرآن ترجمې ته ناست، چې د طالبانو له خوا شهید کړی شو.

که موږ د ناړۍ ولسوالۍ جغرافیوي موقعیت او قومي جوړښت ته وګورو نو دا ولسوالي باید ډېر ناامنه ولسوالي وای خو د قومي اتحاد له امله دا ولسوالي سره له دې چې د شاوخوا نورې ټولې ولسوالۍ نا امنه دي، د کونړ ولایت د ارامو ولسوالیو په قطار کې راځي. د ناړۍ ولسوالي اوه لېسې او یو دارالمعلمین او دوه کلینکونه یو په بریکوټ او بل په ناړۍ لوی کلي کې لري.

د ناړۍ ولسوالۍ ښه ځنګلونه درلودل لکه د ساو خوړ ځنګل، د شیرګل خوړ ځنګل، د ازیرګل ځنګل، د چیره ګل ځنګل، د ډولې ځنګل، د ښاش ځنګل او د ماچ منې ځنګل او شینه ګر ځنګلونه. دا ځنګلونه د اومې لسیزې نه راپدیخوا په بیرحمانه توګه ووهل شول او اوس لا هم دا سلسله دوام لري.

په دې ولسوالۍ کې مشوانۍ او سالارزي تر نورو دوو کوهستانو یا ګورو او ګوجرو زیات دي، نه په کې د هغو کلي شته او نه پکې په هغو کې کوم مشر یا قوماندان شته، آن چې لویې درې نه دي لیکل شوي.

په دې ولسوالۍ کې د سالارزو مشهور مشران، ملک اجدرخان د ازیرګل، ملا محمدکریم د شېرګل خوړ، ملک تازه خان د شېرګل، ملک مرسلین د شامسېر، مولوي ګلاکبر د چیره ګل، ملک غلام د تورسان، ملک نصیب د تورسان، امین ملک د شامسیر او نور.

د مشوانو مشران ملک احمدجان د ساوخوړ، ملک موسی خان د چیره ګل، ملک کلاکبر د ساوخوړ، ملک شمندروز د چیره ګل، ملک تاجبر د ساوخوړ، حاجي ګل ملا د چېره ګل، ملک ممبر د چیره ګل، ملک سعدالله د ساوخوړ، حاجي ظاهر د ساوخوړ.

د ساو د کلي مشران دا دي یا وو: ملک عین الله، ملک، معلم محمدحسن، قاضي عبدالرحمن، قاضي سراج، حاجي اسحق.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ساو کلی چې ځانته مستقله ژبه لري، په یوه کلي کې هم د دغې ژبې په دوو لهجو خبرې کېږي؛ خو د ژبې اصلي ویونکي چې ساوخېل یې بولي په کلي تر نورو خلکو کم دي. په دې کلي کې یو ډېر شمېر ماموند شته، چې پر ساوجي ژبه خبرې کوي. همدا رنګه په دې کلي کې سالارزي هم شته هغوی هم په ساوجي ژبه خبرې کوي.

اتمه برخه
د کونړ اقتصادي اهمیت، دودنه، رواجونه او د خلکو د ژوند یو څو بېلګې

اقتصادي اهمیت د کونړ:

که څه هم د کونړ په جغرافیوي او ستراتیژیکي اهمیت پورته یو څه بحث وشو خو د کونړ ولایت، د بشري قوې ترځنګ د اقتصادي رشد لپاره څلور مهمي منابع لري:

۱. د کونړ د سیند اوبه: د کونړ سیند د اوبو د برق د تولید لپاره یوه ښه او د افغانستان په کچه مهمه منبع ده. د داود خان د جمهوري ریاست په وخت کې د اسمار د سور طاق په سیمه کې د یو پوخ بند د جوړولو سروې شوې وه چې ۱۵۰۰ میګاواټه[۱۲۹] د برق ظرفیت یوازې په دغه سیمه کې شته دی او همداسي په نورو سیمو کې لکه د سین درې، اسمار، ناړي او هم د پیچ درې په سیمو کې د نورو لویو او وړو بندونو د جوړولو امکانات او ظرفیت خورا زیات دی. که د افغانستان حکومت د کونړ په سیمه کې د بندونو جوړولو ته پاملرنه وکړي نو د کونړ سیند نه یوازې کونړ

---

[۱۲۹] http://schoolserver.xsce.org:۳۰۰۰/wikipedia_en_all_۲۰۱۵-۰۵/A/Energy_in_Afghanistan.html (اخر ځل دا ویب پانه په ۲۶ د جولای، ۲۰۱۶م کال کې وکتل شوه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته بلکه د ختیځو ولایتونو او هم کابل تـه پـوره بـرق ورکـولې شي تـر څـو افغانستان د انرژي له امله خود کفا شي. انـرژی او پـه خاصـه توگـه د اوبـو بریښنا د یو ملک په پرمختگ کې خاص رول لري.

۲. ځنگلونـه: تقریبـا ۳۳۲،۰۰۰ هکتـاره[۱۳۰] ځمکـه د کـونړ پـه ځنگلونـو پوښل شوی وه او د لویې پکتیـا د سـیمي نـه وروسـته د کـونړ ځنگلونـه د افغانستان د ټولو نه لوي ځنگلونه دي. اما متاسـفانه پـه تیـرو څلـور لسـیزو کې د کونړ د ځنگلونو د نیمایې په شاوخواکې ځنگلونه پـه ډیـر بیرحمانـه توگه د لرگو د مافیایې کړیو له خوا ووهل شو خو اوس هم یوه زیاته برخه شتون لري که د دی باقي پا تي ځنگلونو سم حفاظـت وشي او پـه مـوثره توگه گټه ترې واخستل شي نو د کونړ ځنگلونه د افغانستان ډیرو کسـانو تـه د کار زمینه برابرولې شي. د داودخان د جمهوري ریاست په وخت کـې د کونړو ځنگلونه ته خاصه توجه شوې وه چې د کونړ د سیند په غـاړه یـې د یو کلپتوس ځنگلونه جوړول ترڅو د کاغذ د تولیـد فـابریکي جـوړې شي او هم یې د اسعداباد سره نږدې د سالار بـاغ پـه سـیمه کـې د حجـارې او نجارې فابریکه جوړه شوه. نو دکونړ ځنگلونو تـه خاصـه توجـه بایـد وشي ځکه دا نه یوازې د کونړ لپاره گټه رسوي بلکه د کونړ ځنگلونه د افغانستان ملي شتمنې ده او خاصه توجه ورته په کار ده.

۳. د کونړ ولایت معادن: د کونړ ولایت د نړې پـه سـطحه د بیروجـو د خاص کیفیت معادونه لري او د دې معادنونو نه په سمه توگه گټـه اخسـتل ډیر اړین دي چې دا هم د کونړ او هم د افغانستان په اقصتادي رشد کـې ښه رول لوبولې شي. د بیروجو معادنونه اکثره د پیچ درې پـه سـیمه کـې

---

[۱۳۰] http://www.afghanzariza.com/article/articledetail/forest-wood-in-kunar-fills-taliban-coffers(اخرځل دا ویب پاڼه په ۲۶ د جولای ۲۰۱۶م کال کې وکتل شوه)

دي خو د دې معدنونو نه بیروج په غیر فني توگه پـه تیـرو څلـورو لسـیزو کې استخراج کیـږي. د دې معـادنونو نظـارت او پـه فنـي توگـه د بیـروج استخراج هم د کونړ او هم د افغانستان لپاره ډیر گټـور دي. د بیروجـو نـه برسیره د کونړ په نورو سیمو کې لکه خـاص کـونړ د نفرایـدو او کرومـایتو معدنونه هم شته دی.

۴. مالداري: د کونړ سیمه د مالدارې او هـم د چرگـانو د روزنـې لپـاره ډیره زیاته مساعده سیمه ده. که په دې ساحه کې کونړ ته خاصـه توجـه د حکومت او هم د خصوصي سرمایدارانو له خـوا وشي نـو د کـونړ سـیمه د افغانستان نورو سیمو د لبنیات، غوښه او هگي رسولې شي چې هم د کونړ لپاره او هم د افغانستان د اقتصاد د رشد لپاره مهم رول لوبولې شي.

د کونړ خلـک د افغانسـتان د نـورو سـیمو او خاصـتاً د پښـتنو د سـیمو غوندې دودونه لري. د کونړ ولس خپل ورځني مشکلات د جرگو او مرکوله لارې حل کوي. که څه هم د کونړ خلـک د افغانسـتان د زیـاتو سـیمو پـه پرتله په مادي لحاظ ډېر غریب دي؛ خو د کونړ د خلکو دېرې او حجـرې او مېلمه پالنه زیات شهرت لري. ټولنیز کارونه د اشر په توگه کوي او د غم او ښادۍ مراسم د کونړو خـورا درانـده او گـرم وي او د هـر چـا خپـل او پردي په کې په خورا مینه او محبت سره برخه اخلي. غـواړم چـې پـه دې برخه کې د دې دودنو او خلکو د ژوند په اړه هغه معلومات وړانـدې کـړم، چې ما په خپله په کونړ کې د اوسېدو پر مهال لیدلي او یا مـې کیسـې لـه نورو نه اورېدلي دي. د کونړیانو د ژوند کیسې راټلونکو نسـلونو تـه زیـاتې مهمې دي، چې څنگه د دوی پلرونو او مشرانو په سختو شرایطو کې ژونـد کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

میلمه پالنه

د کونړ د سیمې خلک د افغانستان د نورو سیمو په رنګه قدرمن او میلمه پال ولس دی. هر کونړی د میلمه لپاره دېره او حجره لري او د میلمه د ځای درلودل د هر کونړي د ضروریاتو د لومړیتوبونو څخه دي. که څوک ډېر غریب هم وي او په کور کې دوه خونې ولري؛ نو هرو مرو به یې یوه خونه میلمه ته په نظر کې نیولې وي. د کور ښه لوښي او اسباب د میلمه لپاره ساتي او تر ټولو ښه خواړه میلمه ته ورکوي. د کونړ دېرې او حجرې په حقیقت کې د مکتب حیثیت لري چې ځوانان د خپلو مشرانو نه ادب او تربیه او هم د پښتونولۍ اصول او نرخونه پکې زده کوي. د کونړ حجرې د میلمنو پر پاللو سربېره د خوشالۍ او بنډارونو مرکزونه هم دي. په ښه او بده کې د کلي میلمانه په حجرو تقسیموي او په دې توګه په یوې کورنۍ بوج یا بار نه راځي. که څه هم دې دودونو ته په تېرو څلورو لسیزو کې د مهاجرتونو او جنګونو له وجهې ډېره صدمه رسېدلې؛ خو په تېرو ۱۵ کلونو کې چې زیات ولس بېرته کونړ ته ستون شوی دی، د کونړ دېرو او حجرو بیا خپل پخوانی رنګ پیداکړی دی.

جرګې او مرکې

دا چې کونړ غرنۍ سیمه ده نو همېشه د مرکزي یا محلي حکومتونو نفوذ په دغې سیمې کې ضعیفه و او ولسونو اکثره خپلې ستونزې د جرګو او مرکو له لارې حل کولې. حکومتونو هم ولس سره اکثره وخت کې خپلې ستونزې د جرګو او ولس سره د تفاهم له لارې حل کړې دي. جرګه خان ته اصول لري او د جرګو فیصلې همېشه د قضیې دواړو خواو او هم ولس ته د منلو وړ وي، ځکه جرګه د دواړو خوا د تفاهم په صورت کې جوړېږي. د جرګې اصول په مختصره توګه لاندې ډول دي:

۱. د جرګې غړي باید دواړو خواته د منلو وړ وي.

۲. کله چې جرګه جوړه شي نو دواړه خواوې د جرګې غړوته واک ورکوي.

۳. تر واک وروسته د متخاصمو خواو ترمنځ د موضوع د اهمیت په اندازه جرګه مار د دواړو خوا نه مچلغه (ګرنټي) اخلي.

۴.د مچلغې نه وروسته، جرګه مار د موضوع ټول اړخونه څېړي، د دواړو خواو ادعاوې او شواهد مطالعه کوي او هم د موضوع په ارتباط ټول اسناد ګوري او د شاهدانو خبرې اوري.

۵. د موضوع د ښې څېړنې نه وروسته جرګه مار د رایو په اتفاق فیصله دواړو خواته اعلانوي.

٦.که د جرګې فیصله دواړو خواته د منلو وړ وي؛ نو بیا هغه فیصله دوی پخپله تطبیقوي او دواړه خواوې سره دلاسا (پخلا) کوي.

۷.که د جرګې فیصله کومې خواته د قبول وړ نه وي؛ نو جرګه مار د هغې خوا مچغله نه ورکوي او هم که بیا بله جرګه تعینېږي نو د لومړۍ جرګې فیصله له نظره نشي غورځولی.

۹.که د قضیې کومه خوا په راتلونکي کې د جرګې د فیصلې نه سر غړونه وکړي، جرګه مار بیا د خپلې فیصلې نه باید دفاع وکړي او چا چې فیصله ماته کړې وي د هغه نه بیا ناغه (د خلاف ورزۍ جریمه) اخلي.

۱۰. په جرګو کې مهمه مسئله د جرګو د فیصلو تطبیقي اړخ دی. جرګه مار یا مرکچیان زیاتره وخت په دې توانېږي، چې خپلې فیصلې عملي کړي. دا ډول عدالت د غیررسمي یا د منازعاتو د حل متبادل عدالت (Alternative Dispute Resolution) په نامه هم یادېږي.

څنګه چې مخکې یادونه شوې دا ډول عدالت، چې په ټولنه کې توازن مراعات کوي او د ټولنې د ثبات سبب ګرځي د ترمیمي عدالت په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نامه یادېږي. د امریکې په عدلي سیستم کې د جوري[131] سیستم هم جرګه مارو ته ورته دی؛ خو د جوري په سیستم کې د جوري غړي د محکمې له خوا او د جرګې په سیستم کې د جرګې غړي د دواړو خواو (مدعي او مدعي علیه) په توافق تعیینېږي چې دوی په حقیقت کې د دواړو خواو د مدافع وکیلانو په توګه دنده اجرا کوي او د خپل اړخ له خوا په جرګه کې دفاع کوي. اما د جوري په سیستم کې د جوري غړي د دواړو خواو د وکیلانو ادعاګانو او شواهدو وړاندې کولو ته غوږ نیسي او په اخره کې جوري د جرګې په څېر باید د رایو په اتفاق سره فیصله وکړي. که یو کس هم مخالف وي نو محکمه بیا قضیه له سره پیلوي او بله د جوري ډله تعیینوي. په دې توګه زموږ د جرګو سیستم د امریکې تر عدلي سیستم یا جوري سیستم پرمختللی دی. البته هر سیستم قوي او ضعیفه ټکي لري؛ خو که زموږ د جرګو سیستم په سمه توګه عملي شي؛ نو زه فکر کوم چې زموږ د ولس ډېر مشکلات حل کولی شي. پر دې سربېره دا سیستم د رسمي عدالت نه ډېر ارزانه او مؤثر دی.

لکه څنګه چې به پخوا معالجوي طب ته توجه زیاته وه او وقایوي طب ته توجه کمه، اوس وقایوي طب ته توجه زیاته شوې ده ځکه د معالجوي طب نه په وقایوي طب باندې لګښت کم راځي او هم ټولنه د صحت له پلوه زیاته سالمه پاتې کېدای شي. همدا رنګه د منازعاتو حل او یا د منازعاتو مخنیوی ډېر ارزانه دی نظر دې ته چې جزایي عدالت رامنځ ته شي. جزایي عدالت په ټولنه کې دایمي ثبات نه شي رامنځته کولی؛ خو که ترمیمي عدالت سم تطبیق شي؛ نو په ټولنه کې دایمي ثبات رامنځته کېدای شي. که موږ د محاکمو مصارف او د بندیخانو

[131] Jury

مصارف وسنجوو نو دا ډېر زیات مصارف دي او په اخر کې هم د متخاصمو ډلو تر منځ دښمني، بغض او عداوت نه ختمېږي او منازعات یو په بل پسې زیاتېږي. نو د منازعاتو د حل لپاره جرګې او مرکې ډېره ښه وسیله ده، چې له حکومت سره په دایمي ثبات کې زیاته مرسته کولی شي.

اشر او بېګار

پخوا د پښتنو په سیمه کې او خاصتاً د کونړ په سیمه کې ټولنیز کارونه لکه د سربند، ویالو، سرکونو، ښوونځیو او دولتي ودانیو جوړول، د درمندونو غوبل او د ځمکو کر کیله، د جوماتونو او حتی د کورونو جوړول او اخیړول (کاګل) ولس د اشر او بیګار په ډول کول. د اشر او بیګار ترمنځ توپیر دا دی چې بیګار د زور او جبر شکل لري او اشر په خپله خوښه په ټولنیزو مسایلو کې برخه اخیستنه ده. اشر په عین حال کې د پور شکل هم لري، که یو کس له چا سره اشر وکړي نو هغه هم مجبوره دی د هغه بل کس په اشر کې برخه واخلي او یا په اصطلاح غیرمستقیمه توګه پور باید ادا کړي. که د اشر پور ادا نه کړي؛ نو بیا هغه بل کس هم په راتلونکي کې مرسته نه کوي او د دغه کس په اشر کې بیا برخه نه اخلي.

د اشر کوربه همېشه کوښښ کوي، چې اشرګرو ته ښه خوراک برابر کړي. په خپله سیمه کې د درمندونو په غوبلونو او یا د ځمکو د کرکیلي په وخت کې به چې موږ په اشرونو کې برخه اخیسته خورا په زړه پورې وه، چې هم به ټولو په خورا مینه او محبت سره کار کاوه او هم به په شریکه د ډوډۍ خوراک خورا خوند کاوه. هغه خوند ما د دنیا په لس

گونو ملکونو خواراکونو چې ما سفرونه ورته کړي او یا پکې اوسېدلی یم، نه دی لیدلی. هغه وخت کولسترول چا نه پېژندل او د غوړو او خصوصاً د سوچه غوړیو یعنې د حیواني غوړیو د خوراک نه چا وېره نه درلوده. همدا رنګه په هغه وخت کې انجیوګاني نه وې او نه بهرنیو کمکونو ته عام ولس سترګې په لار و؛ نو ټول کارونه به ولس په خپله کول. پخوا پیسې کمې وې خو همت د خلکو اوچت و او چا ته یې لاسونه نه اوږدول. په تېرو درې څلورو لسیزو کې چې موږ یو لوی تاوان کړی دی، هغه زموږ سترګې نورو ته دي، حتی په دې امید یو چې پردي باید زموږ د کور مخه هم راته پاکه کړي او په یو شکل د افغانستان د ولس نه او حتی د حکومت نه هم سوال ګر جوړ شوی او په دې طمعه دي چې نور دې دوی ته هر څه وکړي او په اصطلاح د افغانستان د ولس نه د سیدمحمود پاچا لټان جوړ شوي دي. د غربي نړۍ د پرمختګ اصلي څلور علتونه زه په ګوته کولای شم چې په حقیقت کې دوی دا له اسلامي اصولونه اخیستلي دي:

۱. د ټکس یا مالیې سیستم دی، چې حکومت د خپل ولس نه مالیه ټولوي او تر زیات حده حکومت مالیه بېرته په شفافه توګه د خپل ولس د ښېګڼو لپاره مصرفوي. په اسلامي سیستم کې زکات او عشر هم د ټکس یو سیستم دی او کله چې زکات او عشر په سمه توګه راټولېده او په بیت المال کې خیانت نه کېده نو اسلام هم پر مخ روان و.

۲. په امریکه کې شعار دا دی چې یو نسل بل نسل ته کار کوي. یعنې تېرو نسلونو که څه کړي د هغه نه موږ ګټه اخلو او موږ چې څه کوو؛ نو له دې نه به زموږ راتلونکي نسل ګټه پورته کوي. دا عمل د هغې مقولې مفهوم دی چې علی (رض) ته منسوبېږي وایي د د نیا کار داسې کوه چې هیڅ نه مرې او د اخرت کار داسې کوه چې سبا مرې. خو افسوس زموږ

په منځ کې اوس دا رواج دی چې د کوم کار نه چې زه ګټه نه اخلم نو ماته یې څه او یا که یوه ژرنده اوږه پیدا کړو نو بیا لاس تر زنې ناست یو ترڅو مو چې هغه نه وي خلاص کړی نور کار نه کوو. مګر پر مختللي هېوادونه په موجوده پرمختګ قانع نه دي او په دې هڅه کې دي چې نور پر مختګ هم باید وکړي.

۳. غربي نړۍ همېشه په دې فکر ده چې دوی به خپل وطنونه پخپله جوړوي او بل چا ته به سترګې په لار نه اړوي؛ خو موږ په دې فکر یو چې نور باید موږ ته هر څه وکړي. په پښتو کې متل دی وایي چې ته حرکت وکړه خدای به په کې برکت واچوي. که موږ په رښتیا د وطن د جوړوېدو فکر پیدا کړو نو بیا خدای پکې برکت اچوي.

۴.غربي نړۍ د پرمختګ بل دلیل د قدرت نه میراثیتوب دی. کله چې په اسلامي هېوادو کې قدرت میراثي شو؛ نو پرمختګ هم ختم شو څکه چې د حکومت ټولې منابع د پاچاهانو د عیاشۍ او یا د هغوی د قدرت ساتلو په مقصد مصرفېدې، نه د ولس د خدمت لپاره. اسلامي او غیر اسلامي هېوادونه چې قدرت هلته میراثي دی، وروسته پاتې دي.

موسیقي او لوبې

د کونړ خلک د خپل ساعت تېري لپاره محلي موسیقي لکه منګی او ستار لري چې په حجرو کې څوانان راټولېږي او د رخصتۍ یا ښادیو په مراسمو کې محلي موسیقي ته غوږ نیسي. که د چا کوم نازولی یعنې زړه پورې مېلمه وي؛ نو کوربه ورته په حجرو کې د سیل محفل جوړوي. پخوا چې د موسیقۍ وسایل ډېر کم و؛ نو کله به چې په کوم کلي کې د چا واده و او مجلیسان (سازنده یا په اوسنۍ اصطلاح هنرمندان) به یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

راوستي و، نو د ډېرو لرو لرو ځایونونه به ځوانان او حتی مشران ډلې ډلې ورتلل او ګیسونه[132] به یې په ډېرو کې لګولې و او د سبا تر اذانه به یې ساز اورېده.

مختلفی محلي لوبې لکه ګډا، اتڼ، تېره اچول، صحبت[133]، د زرکو او سیسیو ښکار، د ماهیانو نیول، خوسی، په ځنګلونو کې او هم د توپان جال او دامونو په وسیله د مرغیو نیول، خورا دلچسپې وې. موږ به پخپله دامونه د اسونو او اوښانو د لمو نه جوړول او هغه به مو په پټو کې ایښودل چې مرغۍ، توره کۍ (شامتورې) او جغندان به مو پرې نیول.

نجونو هم ځانته لوبې درلودې لکه شل غاتي، چندرو، موټي[134]، خوټکونکه[135] نینځوکو واده، جفت او طاق، کاڼي کول او داسې نورې لوبې.

ماته د مني او یا د پسرلي په اخرو وختونو کې د مرغیو ښکار خورا زیات په زړه پورې و. زما یادېږي چې د کونړ د سیند په غاړه به د لوښو په ځنګلونو کې خلکو کوډلې جوړولې او چې به د مني د مرغیو وخت شو؛ نو څو کسه به موظف وو چې د ځنګل په غاړه څوک تګ او راتګ ته پرینږدي، چې د چنچڼو سیلونه هلته بڼ کښته شي یعنې کېني. بیا ماسختن به څو کسو تناب د لوښو د ځنګل د یوه اړخه واهه او دا چنچڼې

[132] پخواچې نه جنیټرونه او نه سولرې شیشي وي؛ نو د تېلو ګیسونه به وو چې زیاته رڼا به یې کوله او هغه به هم ډېروکموکسانودرلوده او یو بل ته به یې په ښادیو او یا نورو مراسمو کې ورکول.

[133] څو کسه ځوانان به سره راټول شول او انداز به یې وکړ او یو قسم مېلمستیا به یې په شریکه برابره کړه او بیا به ټوله شپه دې ملګرو سره خوشالي کوله چې زیاتره به محلي موسیقي هم وه. طالبانو او چړیانو هم دا قسم صحبتونه زیات کول، چې اتڼونه به یې هم په خپلو منځو کې کول.

[134] کله به چې نجونو په پټو کې سابه کول نو بیا به یې موټۍ موټۍ سابه سره ایښودل او د لرې نه به یې په لروکي ویشتل، چا به چې د سبو دوسکه وویشتله نو بیا به سابه هغې ګټل.

[135] په پسرلي کې به نجونو د ګلانو غوټۍ خوټولې او هغه به یې سره خوړلې.

به د ځنګله بل اړخ ته الوتلې چېرته چې به خلکو د لوخو کوډۍ ګانې جوړې کړې وې. کله به چې دا مرغۍ په دې کوډۍ ګانو کېناستلې نو په لاسونو به خلکو نیولې او هر چا به ورته د څادرنو نه بوجونه جوړ کړي وو او په هغه کې به یې اچولې او وروسته به یې حلالولې. تکره او ماهرو کسانو به هره شپه په سل ګونو مرغۍ نیولې. هغه کسانو ته به یې هم په نیول شویو مرغیو کې سهم ورکاوه، چې تناب به یې وهلی و. د مرغیو دې ډول ښکار یو خاص خوند درلود چې ما په نورو سیمو کې نه دی لیدلی. پر دې سربېره به په ډېرو کې د شپې له خوا د لاټېن او یا چرباتي (لاسي څراغ) په رڼا په لیندو باندې هم ځوانانو مرغۍ ویشتلې چې دا د ښکار ځانګړې ډول مېله وه. په ژمي کې به د کونړ د سیند په غاړه د هیلیو او شامتورو (توره کۍ) ښکار خورا خوندور و.

د ژمیو په رخصتیو کې چې به خپل کلي ته ورتلم نو زما کار همدا ښکار و. روسي چره ییز ټوپک چې دوازده بر او شانزده بر یې هم ورته وایه او د ټولو نه ښه یې د ګل چاپ په نامه یادېده، خدای بخښلي پلار مې راته د بلخ ولایت په مزارشریف ښار کې اخیستی و او هم مې انګلیسي بادي ټوپک درلود او همېشه به مې ښکار کاوه. شوقي کسانو به مړه زان او تازي سپي هم ساتل. نورې عصري لوبې خاصتاً د مازیګر له خوا د والیبال لوبې په کونړ کې ډېرې عامې وې چې اوس هم رواج لري. حتی د طالبانو په وخت کې هم والیبال د هغوی ډېر خوښ و او د ځوانانو د تفریح لپاره دا یوازینۍ لوبه وه. تر مهاجرت یعنې ۱۳۵۷ هجري شمسي-کال وروسته په افغانانو کې د کرکټ لوبې ورو ورو رواج وموند، چې اوس یې په کونړ کې هم رواج پیداکړی دی.

د کونړ په سیمه کې او خاصتاً د خاص کونړ په سیمه کې به د اخترونو مراسمو خورا خوند کاوه. اکثریت دولتي مامورینو، شاګردانو او محصلینو

(c) ketabton.com: The Digital Library

به کوښښ کاوه چې د اختر په ورځو کې خپلو کلیو او بانډو ته ځان ورسوي او اختر لمونځ د خپلو خپلوانو او عزیزانو سره یو ځای وکړي. د اخترونو لمونځونه به چې د ولسوالیو په محدودو ځایونو کې کېدل ډله ډله مشران، ځوانان او ماشومان، چې نوې جامې به یې اغوستې وې، ورتلل. په کلیو او بانډو کې د دې خلکو د تګ لیکو (قطارونو) خورا خوند درلود. د اختر د ورځې خواړه پراټې، د شېدو چایونه، میانچې، وچې ایشلې، پشدی وریجې او د بعضو کورنیو چې به اقتصادي وضع ښه وه، کبابونه هم پخول.

د اختر د ورځو د مېلو ځایونه معلوم وو. په خاص کونړ کې د اختر د لومړۍ ورځې مېله به د بحرآباد له سیمې سره د دېوانه بابا ترخنګ وه. د دویمې ورځ مېله به د تنر له کلي سره نږدې د پیرجنګي بابا زیارت ترخنګ او د درېمې ورځې مېله به د ګورګوري بابا په زیارت کې، چې اوس د منګوال لېسه هلته ده او د څلورمې ورځې مېله به د چمیارۍ د کلي د سلطان بابا په زیارتونو کې کېدله. د سیمې اکثریت دوکاندارانو به د اختر د لوبو شیان او خواړه لکه کولچې، څلوبۍ، ممپلي، پتاسې او داسې نور هلته وړل او خرڅول به یې. په دې ځایونو کې به ټالونه او بائیچقونه هم دوکاندارانو اچول او د پیسو په بدل کې به هلکانو او نجونو پکې زانګل. دا مېلې لکه د نورې دنیا د وړو سرکسونو په ډول وې. دا ویلی شم که پخوا پیسې کمې وې خو خوشحالۍ زیاتې وې او خلکو د یو بل سره خورا مینه درلوده او هم صداقت ډېر زیات و. مګر د تېرو درېو څلور لسیزو د جنګونو له امله زموږ ځوان نسل د پورته خوشالیو نه محروم پاتې شوی او د خپلو سیمو ښې خاطرې یې نه دي لیدلي. خدای دې وکړي چې زموږ هېواد کې امنیت بر قرار شي چې تېرې ښې خاطرې بیا راتازه شي.

په کونړ کې د زده کړې ستونزې

که څه هم زما خپله تجربه د زده کړو د ستونزو په اړه یوازې د خاص کونړ په ولسوالۍ کې ده؛ خو د نورو ولسوالیو ستونزې راته د خاص کونړ په پرتله هم زیاتې ښکاري.

په ۱۳۵۰ هجري شمسي کال کې زه خاص کونړ ته د منځنیو او ثانوي زده کړو لپاره راغلم او د خاص کونړ په لېسه کې په اتم ټولګي کې داخل شوم. د هغې نه دمخه ما خپل سبقونه په کابل او مزارشریف کې ویلي وو، چېرته چې زما پلار ماموریت درلود. مخکې له هغې به خاص کونړ ته د ژمې د رخصتیو په وخت کې زموږ کورنۍ د کابل نه تلله؛ خو د خاص کونړ د خلکو د ژوند په اړه راته پوره معلومات نه و او نه ما ته د ولس د ژوند او د زده کوونکو د ستونزو څه پته وه. د کونړ په ولایت کې پخوا ښوونځي ډېر کم وو او زیاتره ښوونځي د ولسوالیو له مرکز سره نږدې وو، چې د لرو پرتو کلیو ماشومانو ته او په خاصه توګه نجونو ته ډېر مشکله وه چې خپلو زده کړو ته دوام ورکړي. له دې امله د ښوونځیو شمېره او د زده کوونکو دلچسپي د زده کړې سره کمه وه. مخکې له دې چې د خاص کونړ لومړنی ښوونځی، منځني ښوونځي او لېسې ته ارتقا وکړي، د خاص کونړ زده کوونکي به د منځنیو او ثانوي زده کړو لپاره د څوکۍ ولسوالۍ د جمعیت او یا د چغه سرای عمراخان لیسه ته تلل چې دا ډېر مشکل کار و. د خاص کونړ هغه زده کوونکو چې د څوکۍ ولسوالۍ د جمعیت په لېسه کې سبق وایه نو زده کوونکي به هره ورځ د کونړ د سیند نه د کولي ګرام له کلي سره په کښتۍ یا جاله کې پورې وتل او تقریباً د زیاتو سیمو کسانو به څو ساعته مزل کاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ د کلي نه دې لېسې ته د دواړو خوا نه تگ راتگ پنځه ساعتونو نه هم زيات نيول او که چا به بايسکل درلود، نو درې ساعته يې نيول. که بعضې د دې زده کوونکو د عمرا خان په ليسه کې سبق وايه؛ نو هغه هم گرانه وه ځکه چې هلته يې بايد د اوسېدلو ځاى درلودلى واى او زيات مصارفو ته ضرورت و چې د اکثره خلکو د مالي وسې نه پوره نه وه.

يو شمېر شاگردانو د لومړي صنف نه سبقونه د کابل د رحمان بابا، خوشال خان او ابن سينا په ښوونځيو کې ويل چې دا هم ډېر ستونزمن کار و، چې يو شپږ کلن يا اوه کلن ماشوم د خپل مور او پلار او کورنۍ نه لرې د ليليې په سختو شرايطو کې سبق ووايي. په هغه وخت کې د کونړ نه کابل ته تگ هم څه اسانه کار نه و او څوک چې د کوم کار او يا سبق لپاره کابل ته تلل؛ نو د قرآن شريفونو نه به يې مور او پلار تېراوه، چې په خير ورسېږي. غونزاخي او خواږه ټيکلي، جوش کړې هگۍ او نور څه خوراکۍ موادو به يې ورته تيارول چې په لاره کې يې وخوري ځکه هوټلې او رستورانونه په لاره کې نه وو او يا به د چا وسه نه کېدله چې په رستورانونو کې ډوډۍ وخوري. کابل ته تگ هم څو ورځې نيولې او حتى د پوهنتون په وخت کې زما يادېږي چې يو ځلې د اختر په دويمه ورځ موږ له خاص کونړه د کامې پله پورې په پښو ټوله ورځ مزل وکړ، ځکه موټرې نه وې او که په درېيمه ورځ کابل ته نه واى رسېدلي نو يو امتحان رانه تېرېده.

د پورته مشکلاتو په نظر کې نيولو سره ډېرو بارسوخه کسانو هم نه غوښتل کې چې خپل زامن په ښوونځيو کې داخل کړي او يا يې کابل ته د زده کړو لپاره ولېږي. د هاشم خان د صدارت په وخت کې کوښښ وشو چې د ملکانو او سپين ږيرو زامن خامخا په عسکري ښوونځيو کې داخل کړي؛ نو زموږ د کلي يو مشهور ملک شيرمحمد خان چې په شېري

ملک مشهور و، د خپل زوى شير افضل خان په ځاى يې خپل يو لرې وراره د مياجان په نامه حربي لېسې ته ولېږه. مياجان د شيرافضل خان په نامه خپلو زده کړو ته دوام ورکړ او بالاخره هغه ترکيې ته برس واخيست او وروسته ملي دفاع وزارت د اوپراسيون رياست مقام ته ورسېده. نوموړى چې د ډگروال شيرافضل خان مومند په نامه شهرت پيدا کړ وروسته د داؤد خان د جمهوري رياست په دوره کې د ميوندوال په کودتا کې ونيول شو او په دهمزنگ کې يې پنځه کاله بند تېر کړ. کله چې مياجان صاحب منصب شو نو شېري ملک داؤد خان ته ورغى او د خپل زوى کيسه يې ورته وکړه، چې ده خپل وراره لېږلى و او اوس د ده زوى په کور کې ناست دى نو د ده زوى هم صاحب منصب کړه. څرنگه چې د شېري ملک کورنۍ داؤدخان پېژندله نو د هغه زوى شيرافضل خان يې د کونړ په سيند د ټولو تاڼو صوبه دار مقرر کړ، چې بيا تر اخره شيرافضل خان د صوبه دار صاحب په نامه شهرت درلود او د خاص کونړ د سورۍ تېرې په سيمه کې يې تاڼه جوړه کړه او د پوره قدرت او شهرت خاوند و.

کله چې زه په ۱۳۵۰ هجري شمسي کال کې خاص کونړ ته راغلم؛ نو د خاص کونړ لېسه زموږ د کور نه تقريباً د دوه ساعتو په مزل ليرې وه، نو پلار مې راته يو وړوکى اريانا بايسکل واخيست. دا نوع بايسکلې د کابل په جنگلک فابريکه کې جوړېدې. دا يوازينى اريانا بايسکل په ټوله ولسوالۍ کې و او دا بايسکل يې راته ځکه اخيستى و، چې زه وړوکى وم او د دې نه لوى بايسکل مې چلولى نه شو. هر ورځ به سهار وختي په يخنۍ او باران کې خاص کونړ لېسې ته تلم او دواړه خوا تگ او راتگ دوه ساعته نيول؛ خو هغه زده کوونکو چې بايسکلې نه درلودې نو بايد څلور ساعته ی‌يې هره ورځ مزل کړى واى. له دې سره مې خپل سبق ښه وايه او په خپل ټولگي کې به همېشه اول نومره وم. پر سبق سربېره به مو غواگانې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم ساتلې او سهار وختي مخکې له دې چې ښوونځي ته لاړ شم؛ نو کله به چې زموږ مزدور نه و، نو شفتل به مې هم ریبل او غواګانو ته به مو دومره خوراکه اچوله چې زما تر راتګ پورې وشي. دا چې په خوینـدو او ورونو کې د ټولو نه مشر وم نو د کور ټول مسوولیت زما پـر غاړه و ځکه پلار مې په مزارشریف کې ماموریت درلود. ژرندې تـه بـه مـې دانـې هـم وړلې او داسې وخت به هم و، چې ټوله شپه به مو په ژرنـده کـې تېرولـه، چې زموږ د دانو د اوړه کولو نوبت راشي او که دانې به مو پرېښـودلې، نـو بیا به یې څو شپې او ورځې هم نیولې او ژرنده ګړي ماما به کله غلا هـم کوله. هغه وخت کې د اوړو کولو ماشینونه نـه وو او پـه ټـول کـونړ کـې د اوړو کولو یو ماشـین و، چـې هغـه هـم لـه مـوږ نـه ډېر لـرې و. دا ټـولې ستونزې ماته عجیبې او غریبې غوندې ښکاریدلې ځکه د دې نه مخکې ما دا کارونه په کابل او مزار کې نه وو کړي او نه مې لیدلي وو. کـه څـه هـم نسبتاً د نورو ګاونډیانو نه زموږ ژوند یـو څـه ښـه و؛ خـو دا بعضـې کارونـه داسې وو چې هرومرو باید ما کړي واو ماته هم دلچسپه وو او همېشـه بـه مې د دهقانانو سره شودیاري، ییوه کولو، غوبل کولو، درمند پاکولو، غنمو ریبلو، للون کولو او شـولې نـالولو کـې برخـه اخیسـته. دا هـر کـار ځانتـه تخصص غـواړي او چـې عمـلي دې نـه وي کـړی نـو مشـکله ده چـې پـه تیورکي شکل یې بیان کړای شي.

هغه زده کوونکی به چې د ټولو مضامینو لپاره کتابونه، قلـم او کتـابچې درلودې؛ نو هغه خو د پاچا بچی و او زیـاتره زده کوونکـو او هـم صـنفیانو مې دا هم نه درلودل. د نی قلـم او د لرګـي تختـه بـه مـو د مشاقۍ لپـاره استعمالوله او د چا چې اقتصادي وسه لږه ښه وه؛ نـو د تختـې سـیاهي بـه یې اخیستله او که به ښه نه وه؛ نو د لرګیو د تورکي نه به یې د مشق تختـې لپاره سیاهي جوړوله. برق او جنریټرونه او سولر شیشې خو چـا لـه سره نـه

پېژندلې او اکـثره کورونـو کـې لاټـین هـم نـه وه او چمنګـانې[۱۳۶] بـه یـې استعمالولې. استادانو اکثره وخت تباشیر هم د توري تختې لپاره نه درلود او هغه به یې هم په زده کوونکو حواله کول او ټولو صنفونو ته خـونې هـم نه وې، د لېسې د دوه تعمیرونو نه بهر به زده کوونکو پـه ډاګ کـې ناسـت وو. چې هوا به ګرمه شوه نو د څښلو د اوبو هم څه درک نه لګېـده. پـاکې اوبه هغه وې چې د ښوونځي نه لاندې به په وياله کې رواني وې او هغه به اکثریت د کونړ خلکو څښلې؛ خو دا چې د منګوال سیمه د ولسـوالۍ پـه پایناب یا اخره کې پرته وه نو رواني اوبه به هم نه وې او خلکـو بـه اوبـه د ډندونو نه چې جوړونه به یې ورته ویل، څښـلې. بعضـې وخـت بـه چـې د کونړ وياله وچه شوه نو د ډندونو اوبه به هم نه وې او موږ به پر خرو اوبه د کونړ د سیند نه کورونو ته راوړلې. نه پوهېږم چې ولې دا رواج نه و، چـې خلک کوهیان وکاږي او اکثره مشرانو به ویل چې د کوهیانو اوبـه ښـوې دي او چاي پکې ښه نه راځي، نو ځکه دوی کوهیان نه ویستل.

شنې شپې

لکه څنګه چې مې مخکې د ساپو د جګړو په اړه یادونـه کـړې، چـې د ولس غریبي او د حکومت له خوا ناروا او د ولس د وسې نه اوچت ټکس د ساپو پاڅون اصلي عامل و؛ نو د کونړ خلک په عمـومي توګـه ډېر غریـب دي ځکه ځمکې ډېرې کمې او نور داسې صنعتي کارونه په دې سیمه کې نه وو، چې د خلکو روزګار پرې ښه شوی وای. ولس اکثریت په ګېډه هم موړ نه و. ښه ژوند کول خو پرېږده، چې د ژوند لومړني اساسي ضرورتونه

[۱۳۶] په یو بوتل کې به یې پلته اچوله او د شړشمو تېل به یې په بوتل کې اچول او هغه بـه یـې د رڼـا لپـاره لګوله چې دته یې چمني ویله. بعضې وخت حلبي سازانو د ټیم نه هم چمنۍ جوړولې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه صحي خواړه، پاکې اوبه، ښوونځیو ته تګ، او لازم درملو تـه لاسرسـی نه و. د غرنیو علاقو د خلکو ژوند د سمې د علاقې (هغه سیمې چې یو څـه ځمکه یې درلوده) د ژوند نه ډېر خراب و او د ژمي او منـي پـه موسـمونو کې به زیاتره کورنۍ د غرونو نه لاندې راښکته کېدلې او چا به کومه اضافه کوټه (خونه) درلوده؛ نو دوی ته به یې ورکوله او څو کـډې (فامیلونـه) بـه په یوه کوټه کې اوسېدل. د دې کورنیو ښځو به د نورو په کورونو کې پـه څلورو یا پنځه و سوکړکانو د ورځې کار کاوه او نارینه و بـه هـم پـه اندکـه مزدورۍ د سیمې د نورو کسانو چې لږ توان یې درلود کـار کـاوه. پـه دې دوه فصلونو کې به دوی دومره توښه ځانونو ته برابرولـه چې بېرتـه خپلـو کورونو ته ستنېږي؛ نو د پسرلي او اوړي په فصلونو کې یې پرې ژونـد تېـر شي.

شنې شپې مـا هـم نـه پېژنـدلې او د پسرلـي پـه اخـره کـې بـه زیـاترو ګاونډیانو ویلې چې شنې شپې دي؛ نو ما فکر کاوه چې غنم شـنه ولاړ دي او هر څه شنه دي؛ نو ځکه دا ګاونډیان وایي چې شـنې شـپې دي یعنـې هر څه ښایسته ښکاري. خو تره مې راته وویل چې د شنو شپو نه مطلب دا دی چې د غنمو او جوارو زوړ فصل خلاص شوی او نوی فصـل لا نـه دی رسېدلی نو اکثره کورنۍ په کورونو کې کافي غلـه (دانـې) نـه لـري او لـه خوراک سره ګذاره کوي. د زیاترو کورنیو به چې دانې خلاصېدلې نـو بیـا به یې د هغه چا نه پور کاوه چې یو څه اضافې دانـې بـه یـې درلـودلې او هغه به یـې هـم بیـا د غنمـو او اوربشـو د درومنـدونو وروسـته دوه چنـده ورکولې. په امریکې کې ناست وم؛ نو د وطن دا شنې شـپې مـې راپـه یـاد شوې او دا لاندې څو بیته نیمچه شعر مې ولیکلو:

هرندن ښار، ویرجینا، امریکا، جنوري اوله نېټه کال ۲۰۱۳ م

شنې شپې
راپه یاد شوې د وطن شنې شپې
د پسرلی په اخره کې
زوړ فصل
به خلاص شوی و
نوی فصل
به شین و په پټو کې
زموږ بې زمینه
او مجبوره ولس
به چړ کاوه
په یوه لپه دانو پسې
ګرځېده به
په کلي کې نر او ښځې
چې څو منه
دانې په نیسا کړي
چې خپلو
بچو لره اذوقه د سبا کړي
څومره غریبي وه
چې په وچه مړی
ماړه نه وو په نس
اولس زموږ په کلي کې

اکثره کورونو به چې غواګانې هم درلودې شیدې او مستې بـه یـې نـه خوړلې او له هغه نه به یې غوړي جوړول او هغه بـه یـې خرڅـول. اکـثرو کورنیو ته چرګ او وریجې پخول خورا معتبره خـواړه و او ډېـر قـدرمن او

(c) ketabton.com: The Digital Library

معتبره مېلمه لپاره به یې دا تیارول. یوازې په څو مهمو ورځو لکه اخترونو او برات کې به زیاتره کورنیو غوښه خوړله. قصابي په ټوله ولسوالۍ کې نه وه او وروسته یوه قصابي د خاص کونړ د اراضۍ په سیمه کې وه چې هغه قصاب هم د خاص کونړ د کنډک سره قرارداد درلود، که وختي به ورغلې نو یو څه غوښه دې اخیستلی شوه. په خیرات او ودونو کې زیاته غوښه یو غټه خبره وه او خلکو به په ډېر خوند سره خوړله. یوه ورځ د کلي گرام کلي ته د ترورزي سره لاړ وم، چې زما هم صنفي و نو ترور مې راته هر څه ډېر ښه تیار کړل او سوکړک یې راوړ خو ډوډۍ نه وه. یو ځل بیا د دوی کورته لاړ وم نو بیا یې د غرمې له خوا سوکړک راوړ؛ نو په دې وخت کې زما شپې په کونړ کې زیاتې شوې وې، نو د سوکړک نه مې یو څه زړه تور شوی و، ترور ته مې وویل چې تاسې ډوډۍ نه پخوئ نو هغې بیچاره گۍ په کلي کې خپله مزدوره وگرځوله؛ خو ډوډۍ یې پیدا نه کړه نو راته ویې ویل چې خوری جانه! په دې کلي کې خلک ډېر غریب دي او هیڅوک د غرمې ډوډۍ نه پخوي. که څه هم زما د ترور کورنۍ ښه زمینداره وه او ژوند یې ښه و؛ خو دوی هم د کلي د رواج نه ځانونه نه شو خلاصولی او ویل یې چې څوک مریض وي؛ نو هغوی ته د غنمو ډوډۍ د غرمې له خوا پخوي.

دا چې ما تر اتم صنف پورې د کونړ نه بهر ژوند کړی و؛ نو دا ټولې خبرې راته هم عجیبه ښکارېدې ځکه په مزار شریف کې ډوډۍ او مېلمستیا څه خبره نه وه. د کونړ د غریبۍ راته هغه وخت نوره هم پته ولگېده چې کله موږ مهاجر شولو، زموږ د کلي نه یو ساعت لرې چې موږ په غره کې اوسېدلو؛ نو د هغو خلکو ژوند زموږ تر کلیوالو هم خراب و. په لیرې پرتو غرنیو سیمو کې به مالگه هم ډېره قیمتي خبره و. اکثره کورنیو به د مالگې گټ نه میده کاوه او مېلمه ته به یې د مالگې تیږه راوړه او

ډوډۍ به یې د هغې پورې سولوله چې زیاته مالگه مصرف نه شي. دا متل و چې مالگه ځټلې خورې که دوړولې.

په ۱۹۹۴م کلونو کې ما د ملگرو ملتو د UNDP/OPS سره کار کاوه؛ نو د خوست د تڼیو ولسوالۍ ته لاړم د هغو خلکو مشکل د کونړ نه هم زیات و، ځکه هغوی بېخي رواني اوبه نه درلودې او د ډونډېونو له خوسا اوبه نه به یې استفاده کوله، حتی چای به یې هم بد خوند درلود او موږ به نه شو څښلی. هغه وخت ما ته دا فکر را پیدا شو چې د ثور د کودتاه نه دمخه افغانستان واقعاً یو کُلي تغییر ته ضرورت درلود ځکه د ښارونو او اطرافونو د ژوند ترمنځ خورا زیات توپیر موجود و او د کونډېې زوی په فلم کې د ښاري او اطرافي ژوند ښه تمثیل شوی دی؛ خو متاسفانه دا تغییر مثبت نه و بلکې منفي تغییر رامنځته شو. پخوا د حاکمو نظامونو سره د خلکو د ژوند د ښه کېدو څه فکر او اجنډا نه وه او ولس یې خپل رعیت او غلام گاڼه؛ نو په دې توگه د کونړ ولس د هر نوع مدني حقوقو څخه محروم ولس و.

«««پای»»»

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضمایم:

شاه محمود میاخیل فرهنګي او ټولنیز مرکز

شاه محمود میاخیل فرهنګي او ټولنیز مرکز د ۱۳۹۵ لمریز کال په لومړۍ په ورځ د افغانستان د بیلابیلو سیمو او ولایتونو څخه د راغلو سلګونو سیاسي، علمي او فرهنګي شخصیتونو په شتون کې د کونړ ولایت د خاص کونړ ولسوالۍ په تنر کلي کې پرانیستل شو. د دې مرکز، لرلید، موخه او دندې په لاندې ډول دي.

<u>لرلید:</u> په علم سنباله، په فکري نوښتونو ښېرازه ، د بډایه فرهنګ څښتنه او سوله ییزه ټولنه د دې مرکز ارمان دی.

<u>موخه:</u> د دې مرکز موخه د ټولنې په ټولو وګړو او په ځانګړي ډول په ځوان کهول کې د فکري روښانتیا رامنځته کول او هڅول، د دوی د علمي، فکري او فرهنګي ودې لپاره زمینه هوارول، د ټولنیزې (مدني) ودې ګړندي کول او د ګډ، سوله ییز، هوسا او په نوښتونو ولاړ ژوند په لور برابرول دي. امید دی چې دا مرکز د افغانستان د نورو ولسوالیو لپاره یوه ښه نمونه شي چې هلته هم داسي مرکزونه جوړ شي.

<u>دندې:</u>

<u>الف: فرهنګي فعالیتونه:</u>

۱. دعلمي، سیاسي او اجتماعي سیمنارونو او لکچرونو برابرول

۲. د لېسو د دولسمو ټولګیو فارغینو ته د کانکور د تیاریو د کورسونو وړیا برابرول

۳. د انګلیسي ژبې او کمپیوټر د زده کړې وړیا کورسونه برابرول

۴. د یوه شتمن کتابتون جوړول او د هغه نه د ښې ګټې اخیستنې لپاره د ځوانانو هڅول

۵. د علم او فرهنګ د بډاینې لپاره د ګټورو کتابونو چاپول او د ښو کتابونو د پیغام د عاملو په موخه د هغوی د مخکتنې او کره کتنې غونډې برابرول

۶. د شاه محمود میاخیل فرهنګي او ټولنیز مرکز په نامه د یوې ادبي او ټولنیزې مجلې (وستل په نوم) د چاپولو تابیا کول

۷. د هېواد د علمي، فرهنګي او ټولنیزو سټو او مهمو شخصیتونو لمانځل

۸. د ټولنې د اصلاح په پار د مستندو، علمي، هنري او طنزیه غونډو او تصویري پروګرامونو جوړول

<u>ب: ټولنیز فعالیتونه:</u>

۱. د سیمه ییزو شخړو هوارول

۲. په ولس کې د سوله ییزو فکرونو د روزنې په هدف د سولې د زده کړې او د نه تېري (عدم تشدد) اړوند د پوهاوي پروګرامونه جوړل

۳. په سیمه کې د ژوند د بهترۍ لپاره اشرونو او رضاکارانه کارونو رهبري کول

٤. د ناسمو ټولنیزو دودونو د مخنیوي او د ښو دودونو د رواجولو او نورو اجتماعي او سیاسي ښېګنو اړوند غونډې دايرول

۵. د سولې او ثبات راوستلو په چارو کې د ولس د خوځنده ونډې اخیستلو په موخه د ولس هڅول

٦. ولس ته دحقوقي پوهاوي او د خپلو حقونو د غوښتلو پوهه او وړتیا ورکول

۷. د سواد د زده کړې کورسونه جوړول اوپه لویه کې د تعلیم د کچې په لوړولو کې د ولس برخه اخیستنې ته لاره هوارول

۸. د ملي او دیني ورځو لمانځل او ددغو لمانځنو لپاره غونډې او سیمینارونه جوړول

د لوی خان میرزمان خان شجره[۱۳۷]

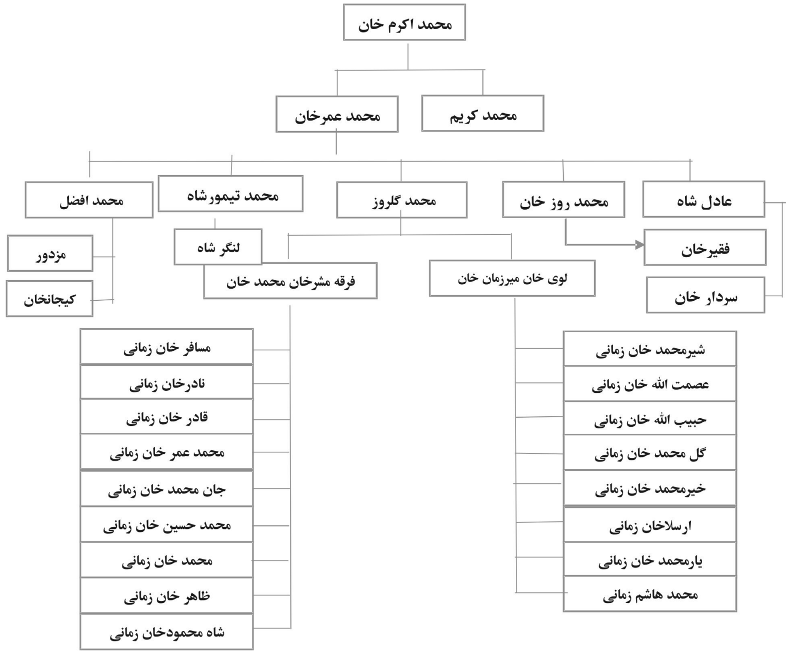

[۱۳۷] او د اسقلال څلورمه جبهه صفحه ۹۰ دویم چاپ کال ۱۳۹۵ل http://www.zamani.itgo.com/Member's%۲۰of%۲۰Zamani.htm

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لیکوال نور چاپ شوې اثار

- ببړنۍ لویه جرگه او د مشرقي په ولایتونو کې د انتخاباتو بهیر
- د وطن معماران.
- د واقعیتونو په بهیر کې.
- د کورنیو چارو وزارت لاسته راوړنې او خنډونه.
- مخکتاب (د فیسبوک د لیکنو او بحثونو) ټولگه
- دریېمه زاویه (د فیسبوکي لیکنې او خاطرې)
- **Understanding Afghanistan (collection Articles of English Articles)).**

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
کتاب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

جدول قتل عام دسته جمعی قریه کرهاله شهید رانگو کنر بابت سال ۱۳۵۸/۲/۳۱ ه ش ورق دوم

نمبره	شهرت: اسم	شهرت: ولد	وظیفه	تاریخ	جرح	عمر	توضیحات
۱	میر افضل	غلام محمد	دهقان	۱۳۵۸/۲/۳۱	جمع جبار کرد	۶۸	کشتن
۲	تاج محمد	عبدالودود	خانه نشین پانوری	〃	〃	۶۵	〃
۳	محمد افضل	عبدالودود	تیلیفونچی نی بزرگ	〃	〃	۶۳	〃
۴	فضل محمود	عبدالودود	غریبکار	〃	〃	۶۰	〃
۵	فضل الرحمن	تاج محمد	مامور دولت	〃	〃	۲۴	〃
۶	حبیب الرحمن	تاج محمد	محصل	〃	〃	۱۹	〃
۷	سلطان محمد	محمد طاهر	فارغ صنف ۱۲	〃	〃	۲۴	〃
۸	شهسوار خان	مصلی خان	مستری	〃	〃	۶۰	〃
۹	عبدالغفار	حضرت علی	معلم	〃	〃	۴۰	〃
۱۰	عرب خان	حضرت علی	معلم	۱۳۵۸/۲/۳۱	〃	۴۸	〃
۱۱	محمد گل	محمد روشن	موچی	〃	〃	۶۵	〃
۱۲	سید عظیم	عبدالعظیم	غریبکار	〃	〃	۶۵	〃
۱۳	رحمان الله	محمد الله	غریبکار	〃	〃	۶۸	〃
۱۴	عزیز محمد	رحمان الله	دهقان	〃	〃	۲۸	〃
۱۵	محمد	ملا عمر	دهقان	〃	〃	۵۵	〃
۱۶	محمد علی	ملا عمر	دهقان	〃	〃	۵۴	〃
۱۷	ملا عمر	رشید عمر	غریبکار	〃	〃	۷۰	〃
۱۸	شیخ رحمت الله	شیخ مختار	غریبکار	〃	〃	۷۰	〃
۱۹	شیخ نعمت الله	شیخ مختار	غریبکار	〃	〃	۶۶	〃
۲۰	طلا محمد	نعمت الله	مامور دولت	۱۳۵۸/۲/۳۱	جمع جبار کرد	۴۰	〃
۲۱	محمد شفا	نعمت الله	متعلم	〃	〃	۳۰	〃
۲۲	رحمت جان	رحمت الله	غریبکار	〃	〃	۳۵	〃
۲۳	فضل حاکم	رحمت الله	مامور دولت	〃	〃	۴۰	〃
۲۴	طالب	محمد روشن	غریبکار	〃	〃	۶۰	〃
۲۵	سید حبیب	جمعه خان	غریبکار	〃	〃	۷۰	〃
۲۶	محمد ظریف	سید حبیب	غریبکار	〃	〃	۴۰	〃
۲۷	رحمان	اکرم	غریبکار	〃	〃	۶۵	〃
۲۸	حسن الرحمن	رحمان	غریبکار	〃	〃	۳۰	〃
۲۹	انوار الرحمن	رحمان	غریبکار	〃	〃	۳۵	〃
۳۰	عبدالغفار	محمد ظفر	دوکاندار	۱۳۵۸/۲/۳۱	جمع جبار کرد	۵۵	〃

پیوسته قرار دیگر حالی کلی دنی قریه شهید رانگو جدول ترتیب و ثبت گردید

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

شماره	شهرت: اسم	ولد	وظیفه	تاریخ	محل	عمر
۳۱	گل زرار	غلام محمد	غریبکار	۲۰/حمل/۱۳۵۸	جمعه مبارکه	۵۵ ساله
۳۲	سید احمد گل	محمد گل	دهقان	//	//	// ۵۵
۳۳	عزیز الله	سید رحمن گل	متعلم	//	//	// ۱۸
۳۴	حیا علی	ذبیح الله	غریبکار	//	//	// ۵۸
۳۵	مرتیلق	کریم خان	غریبکار	//	//	// ۵۵
۳۶	گل شاه علی	محمد هاشم	غریبکار	//	//	// ۴۰
۳۷	جنت الله	مرتیلق	غریبکار	//	//	// ۳۰
۳۸	حافظ خان	محمد رفیق	غریبکار	//	//	// ۵۵
۳۹	ملنگ	محمد رفیق	غریبکار	//	//	// ۵۰
۴۰	کچکول	محمد رفیق	مامور دولت	//	//	// ۴۶
۴۱	خیر محمد	حاجی جان محمد	دهقان	//	//	// ۴۶
۴۲	یعقوب خان	ملا نور محمد	معلم	//	//	// ۶۰
۴۳	عبدالشکور	ملا نور محمد	دهقان	//	//	// ۵۸
۴۴	جنت الله	یعقوب خان	مامور دولت	//	//	// ۲۴
۴۵	آخر محمد	سلطان محمد	دهقان	//	//	// ۵۰
۴۶	ولی محمد	سلطان محمد	مامور دولت	//	//	// ۳۵
۴۷	محمد یوسف	پیر محمد	معلم	//	//	// ۵۰
۴۸	سیف الله خان	ملک میرزا احمد خان	غریبکار	//	//	// ۵۰
۴۹	سرور خان	رفیق خان	غریبکار	//	//	// ۵۵
۵۰	فضل محمد	فضل الرحیم	دوکاندار	//	//	// ۵۰
۵۱	قدیر محمد	محمد	غریبکار	//	//	// ۶۵
۵۲	محمد جان ملنگ	ملک جان	تحویلدار	//	//	// ۵۵
۵۳	حمید الله کچی	یعقوب خان	متعلم	//	//	// ۲۲
۵۴	محمد کریم خیاط	کریم	خیاط	//	//	// ۶۵
۵۵	نعمت الله	سید حبیب	غریبکار	//	//	// ۳۳
۵۶	دیر علم	حضرت غلام	غریبکار	//	//	// ۵۵
۵۷	محمد شینا	ذبیح الله خان	غریبکار	//	//	// ۳۰
۵۸	گل احمد جان	محمد شینا	غریبکار	//	//	// ۳۰
۵۹	فضل الرحمن	رحمن	غریبکار	//	//	// ۳۳
۶۰	افسر	فیض محمد	غریبکار	//	//	// ۶۰

- پورته ۳۰ نفر شهیدان په جدول ترتیب او ثبت دي — عبدالله مفتی شوری

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

شماره	شهرت: اسم	شهرت: ولدیت	وظیفه	تاریخ	محل	عمر
٦١	حاجی محمد عمر	ملا نور محمد	[illegible]	٣١/حمل/١٣٥٨	جبهه مبارکه	٥٨ ساله
٦٢	محمد رفیق	مرسلیق	غریبکار	"	"	٥٥ "
٦٣	مولوی عبدالرشید	مولوی خلیل	مولوی خطیب	"	"	٦٠ "
٦٤	در سلاح خان	حاجی محمد خان	غریبکار	"	"	٦٠ "
٦٥	مولوی عبدالخالق	مولوی خلیل	مولوی خطیب	"	"	٦٥ "
٦٦	محمد رفیق	رحمت خان	غریبکار	"	"	٥٨٠ "
٦٧	آمر سلام	در صلاح خان	غریبکار	"	"	٤٨ "
٦٨	غلام یحیی	در سلاح خان	غریبکار	"	"	٤٥ "
٦٩	محمد داوود	در سلاح خان	غریبکار	"	"	٣٥ "
٧٠	محمد انور	ملک اقبر خان	متعلم	"	"	٢٢ "
٧١	عبدالعتیق	سلطان محمد	غریبکار	"	"	٦٠ "
٧٢	یوسف خان	عبدالعتیق	نجار	"	"	٤٨ "
٧٣	شکیندر	عبدالعتیق	متعلم	"	"	٣٠ "
٧٤	فضل	محمد رفیق	خیاط	"	"	٥٠ "
٧٥	شمس الرحمن	محمد کریم	دلوراته	"	"	٣٥ "
٧٦	شفیق الله	محمد کریم	متعلم	"	"	٣٠ "
٧٧	سید محمد خان	نور علی	معلم	"	"	٣٥ "
٧٨	شاه محمود	نور علی	متعلم	"	"	٣٠ "
٧٩	جهانگیر خان	گلاب	معلم	"	"	٣٥ "
٨٠	مکرم خان	گلاب	غریبکار	"	"	٤٠ "
٨١	جمشید	گلاب	متعلم	"	"	٢٢ "
٨٢	یار محمد	سلطان	غریبکار	"	"	٦٠ "
٨٣	عبدالخالق	یار محمد	متعلم	"	"	٣٠ "
٨٤	محمد عزیز خان	محمد عظیم خان	غریبکار	"	"	٥٥ "
٨٥	عبدالعزیز خان	محمد عزیز خان	متعلم	"	"	٣٠ "
٨٦	عبدالواحد	محمد عزیز خان	متعلم	"	"	١٦ "
٨٧	شهزاده	شاه تماش خان	غریبکار	"	"	٤٥ "
٨٨	زرگر خان	شاه تماش خان	غریبکار	"	"	٤٣ "
٨٩	محمد رفیق	گل ذره	عالم دین	"	"	٣٠ "
٩٠	خیرالله	مشرقی	غریبکار	"	"	٥٥ "

— پورته قرار د شهیدانو جدول ترتیب او لیست دی — منشی شورای [illegible] —

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

چپه

شماره	شهرت: اسم	شهرت: ولد	وظیفه	تاریخ	جرم	عمر
۹۱	حضرت حبیب	شریف	غریبکار	۲۱/حوت/۱۳۵۸	جمع مبارکی	۳۵ مکلف
۹۲	ملک اسلام	ملک عبدالرشید	ملک قریه	〃	〃	۶۵ 〃
۹۳	محمد فاروق	ملک عبدالرشید	غریبکار	〃	〃	۶۲ 〃
۹۴	محمد هاشم	ملک عبدالرشید	غریبکار	〃	〃	۶۰ 〃
۹۵	داود محمد	ملک عبدالرشید	غریبکار	〃	〃	۵۵ 〃
۹۶	حبیب الحق	ملک اسلام	متعلم	〃	〃	۲۲ 〃
۹۷	غفار	کیمیاگر	خیاط	〃	〃	۴۰ 〃
۹۸	سید رحمن	محمد رحمن پاچا	چینک ساز	〃	〃	۶۰ 〃
۹۹	محمد شریف خان	محمد عظیم خان	خیاط	〃	〃	۴۵ 〃
۱۰۰	محمد	محمد عظیم خان	غریبکار	〃	〃	۴۸ 〃
۱۰۱	چرسوام	شاه محمود	متعلم	〃	〃	۲۵ 〃
۱۰۲	منگل	شاه محمود	متعلم	〃	〃	۱۸ 〃
۱۰۳	حیات خان	اکرم خان	غریبکار	〃	〃	۴۰ 〃
۱۰۴	داود خان	اکرم خان	متعلم	〃	〃	۲۸ 〃
۱۰۵	باورگل	صدر خان	غریبکار	〃	〃	۵۵ 〃
۱۰۶	محصل	صدر خان	غریبکار	〃	〃	۵۰ 〃
۱۰۷	نور محمد	نور	غریبکار	〃	〃	۲۵ 〃
۱۰۸	حضرت خان	سلطان	غریبکار	〃	〃	۶۸ 〃
۱۰۹	ابراهیم	شیر علی	غریبکار	〃	〃	۶۰ 〃
۱۱۰	امان الله	سردار	مامور	〃	〃	۶۵ 〃
۱۱۱	سعدالله	شیر علی	دهقان	〃	〃	۵۵ 〃
۱۱۲	شمس الدین	پیشر دل	متعلم	〃	〃	۳۰ 〃
۱۱۳	شیر زمان	گل زمان	غریبکار	〃	〃	۶۸ 〃
۱۱۴	سید رحیم الدین	نور الدین	غریبکار	〃	〃	۶۵ 〃
۱۱۵	گل محمد خان	سید رحیم الدین	متعلم	〃	〃	۳۰ 〃
۱۱۶	سید محمد	گل محمد	غریبکار	〃	〃	۴۰ 〃
۱۱۷	شیر دل	سردار	غریبکار	〃	〃	۲۰ 〃
۱۱۸	جمروز خان	فردوس خان	توشکنیر	〃	〃	۶۰ 〃
۱۱۹	موسی خان	شاه جهان	غریبکار	〃	〃	۶۸ 〃
۱۲۰	محمود خان	موسی خان	غریبکار	〃	〃	۵۰ 〃

- و ایوره ته تر زره ته شهیدانو جدول ترتیب او لست دی

منشی شورای
عبدالرحیم

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

شماره	شهرت: اسم	ولدیت	وظیفه	تاریخ	ملاحظه
۱۲۱	مرتیش	موسی خان	متعلم	۳۱/حمل/۱۳۵۸	جمعه مبارکه
۱۲۲	عبدالغفور	بختیور خان	غریبکار	"	"
۱۲۳	محمد حسن	رسام الدین	غریبکار	"	"
۱۲۴	گل حسن	محسن	معلم	"	"
۱۲۵	نور حسن	محسن	معلم	"	"
۱۲۶	زین الدین	رسام الدین	غریبکار	"	"
۱۲۷	عجب خان	زین الدین	۱۲ پاس	"	"
۱۲۸	سید مرجان	حضرت گل	۱۲ پاس	"	"
۱۲۹	عبدالقیوم	سرگند	غریبکار	"	"
۱۳۰	صفاد خان	عبدالقیوم	۱۲ پاس	"	"
۱۳۱	شاه نادر	منصور خان	غریبکار	"	"
۱۳۲	باور خان	محمد عالم	متعلم	"	"
۱۳۳	بزرگ	محمد عالم	متعلم	"	"
۱۳۴	عبدالرحمن	بهره من خان	۱۲ پاس	"	"
۱۳۵	حبیب الرحمن	بهره من خان	متعلم	"	"
۱۳۶	گل الرحمن	بهره من خان	متعلم	"	"
۱۳۷	محمد کریم	عبدالکریم	غریبکار	"	"
۱۳۸	پهلوان	عبدالکریم	غریبکار	"	"
۱۳۹	ملنگ	محمد کریم	مامور دولت	"	"
۱۴۰	حبیب الرحمن	محمد کریم	۱۲ پاس	"	"
۱۴۱	حبیب الله	ملا عبدالعتیق	غریبکار	"	"
۱۴۲	لاله جان	ملا عبدالعتیق	۱۲ پاس	"	"
۱۴۳	محمد زکی	یار محمد خان	متعلم	"	"
۱۴۴	ملا عبدالحکیم	ملا عبدالحفیظ	ملا	"	"
۱۴۵	ملا وزیر محمد	ملا حبیب	مولوی	"	"
۱۴۶	ملا سعیدالرحمن	ملا جان	مامور دولت	"	"
۱۴۷	گل خان	صفدر خان	غریبکار	"	"
۱۴۸	محمد عظیم خان	منصور خان	غریبکار	"	"
۱۴۹	مسافر خان	حمزه خان	مامور دولت	"	"
۱۵۰	محمد یونس	شاه نظر خان	مامور دولت	۳۱/حمل/۱۳۵۸	جمعه مبارکه

په پوره ترتیب او تصدیق د دغه جدول صحت دی —

امضاء

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

شماره	شهرت: اسم	شهرت: ولد	وظیفه	تاریخ	مرجع
۱۵۱	محمد یوسف	شاه فرخان	۱۲ پاس	۲۱/حمل/۱۳۵۸	حکم مبارکه
۱۵۲	میرزا جان	سید مرجان	غریبکار	//	//
۱۵۳	محمد رحیم	خیر محمد	۱۲ پاس	//	//
۱۵۴	داد الله	روح الله	گلیمکار	//	//
۱۵۵	محمد الله	رحمت الله	متعلم	//	//
۱۵۶	آرنوز خان	گلو	متعلم	//	//
۱۵۷	گدیر جان	گلو	متعلم	//	//
۱۵۸	عبدالستار	سید مختار	غریبکار	//	//
۱۵۹	سرمعلم عبدالبقی خان	شفیق محمد معلم	سرمعلم	//	//
۱۶۰	عبدالقدیر خان	شفیق محمد	مامور دولت	//	//
۱۶۱	غلام صدیق	شفیق محمد	غریبکار	//	//
۱۶۲	مفتی واحد	ملا عبدالرزاق	گدام دار	//	//
۱۶۳	حبیب الله	ملا عبدالرزاق	غریبکار	//	//
۱۶۴	عبدالکبیر	عبدالبصیر	مامور دولت	//	//
۱۶۵	محمد رسول	محمد کریم	مامور دولت	//	//
۱۶۶	سید رسول	محمد کریم	۱۲ پاس	//	//
۱۶۷	میر حمزه	عالم خان	غریبکار	//	//
۱۶۸	غلام دستگیر	عالم خان	غریبکار	//	//
۱۶۹	عبدالرزاق	عبدالخالق	غریبکار	//	//
۱۷۰	فضل حق	عبدالخالق	غریبکار	//	//
۱۷۱	محمد رفیق	عبدالخالق	//	//	//
۱۷۲	غفار	عبدالخالق	//	//	//
۱۷۳	ملنگ	فضل حق	//	//	//
۱۷۴	بادام خان	جمال	//	//	//
۱۷۵	یعقوب خان	جمال	//	//	//
۱۷۶	صفر	یعقوب خان	مامور دولت	//	//
۱۷۷	حمید خان	یعقوب خان	مامور دولت	//	//
۱۷۸	شیر محمد خان	لعل محمد	غریبکار	//	//
۱۷۹	محمد عظیم خان	لعل محمد	//	//	//
۱۸۰	محمد رفیق	کمال	//	۲۱/حمل/۱۳۵۸	//

[illegible] ترتیب [illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

شماره	شهرت: اسم	ولد	وظیفه	تاریخ	[illegible]
۱۸۱	درویش خان	کمال	زمینکار	۲۱/حمل/۱۳۵۸	جمعه مبارکه
۱۸۲	یار خان	غلام نبی	زمینکار	〃	〃
۱۸۳	صالح محمد	نور محمد	مامور دولت	〃	〃
۱۸۴	محمد رسول	نور محمد	مامور دولت	〃	〃
۱۸۵	شیر محمد	نور محمد	فارغ صنف ۱۲	〃	〃
۱۸۶	محمد زمین	گل زمین	زمینکار	〃	〃
۱۸۷	اختر محمد	خان محمد	مامور دولت	〃	〃
۱۸۸	وزیر محمد	خان محمد	معلم	〃	〃
۱۸۹	شاه ولی	شیر محمد	مامور دولت	〃	〃
۱۹۰	سید غفور	محمد الیاس	ملک قریه	〃	〃
۱۹۱	سرمعلم عبدالجلال	محمد زمین	سرمعلم	〃	〃
۱۹۲	تحسین جان	محمد زمین	زمینکار	〃	〃
۱۹۳	ولی جان	محمد زمین	زمینکار	〃	〃
۱۹۴	گل الرحمن	محمد زمین	متعلم	〃	〃
۱۹۵	نور الرحمن	سمین جان	متعلم	〃	〃
۱۹۶	خوشحال خان	محمد	معلم	〃	〃
۱۹۷	عبدالغفور خان	لعل	زمینکار	〃	〃
۱۹۸	زمین خان	ابراهیم		〃	〃
۱۹۹	فقیر محمد	عبدالله جان	صاحب منصب	〃	〃
۲۰۰	سید محمد	فقیر محمد	متعلم	〃	〃
۲۰۱	محمد داوود	فقیر محمد	متعلم	〃	〃
۲۰۲	گل محمد	نور محمد	زمینکار	〃	〃
۲۰۳	آمین الله	نقیب الله	زمینکار	〃	〃
۲۰۴	حکیم خان	کمال	زمینکار	〃	〃
۲۰۵	حمید علی خان	لعل محمد	زمینکار	〃	〃
۲۰۶	محمد خان	محمد علی خان	متعلم	〃	〃
۲۰۷	گل جان باچا	محمد عمر باچا	زمینکار	〃	〃
۲۰۸	سید آغا جان باچا	میر آغا جان	زمینکار	〃	〃
۲۰۹	بشیر آغا	سید آغا جان	متعلم	〃	〃
۲۱۰	حسن باچا	سید مختار باچا	متعلم	۲۱/حمل/۱۳۵۸	جمعه مبارکه

به صورت قرار داد شهید دولت ترتیب [illegible] دی —

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

شماره	بازداشت شده: اسم	ولد	وظیفه	تاریخ	جرم
۲۱۱	عزیز الله	رفیق الله	متعلم	۲۲/حمل/۱۳۵۸	[illegible]
۲۱۲	محمد طاهر	فضل احمد	غریبکار	״	״
۲۱۳	تاج محمد	عبدالنصیر جان	غریبکار	״	״
۲۱۴	ملک محمد	نقیب الله	غریبکار	״	״
۲۱۵	قاضی محمد	شفیق الرحمن	غریبکار	״	״
۲۱۶	محمد شفیق	سیف الرحمن	معلم	״	״
۲۱۷	رفیق جان	دلسپار	غریبکار	״	״
۲۱۸	محمد کریم	مختار جان	مامور دولت	״	״
۲۱۹	عصمت الله	عتیق الله جان	متعلم	״	״
۲۲۰	رفیق خان	شفیق خان	غریبکار	״	״
۲۲۱	سلطان محمد	کابل	غریبکار	״	״
۲۲۲	اکرم	کریم	غریبکار	״	״
۲۲۳	اکبر خان	اکرم	غریبکار	״	״
۲۲۴	حبیب جان	محبت خان	غریبکار	״	״
۲۲۵	محبت خان	محمد خان	غریبکار	״	״
۲۲۶	خورشید خان	جمشید خان	غریبکار	״	״
۲۲۷	شیر محمد خان	فضلی خان	غریبکار	״	״
۲۲۸	محمد حکیم	محمد ظفر	غریبکار	״	״
۲۲۹	شاه گل	مختار جان	غریبکار	״	״
۲۳۰	خیر محمد	نجیب الله	״	״	״
۲۳۱	گل خان	حیات خان	معلم	״	״
۲۳۲	حاجی گل محمد	رفیق احمد	غریبکار	״	״
۲۳۳	شفیق محمد	محمد	״	״	״
۲۳۴	نور احمد	حضرت محمد	مامور دولت	״	״
۲۳۵	محمد	سبحان الله	غریبکار	״	״
۲۳۶	لونگ	محمد غنی	״	״	״
۲۳۷	سعادت من	خیر محمد	صاحب منصب	״	״
۲۳۸	محمد طاهر	نجیب الله	غریبکار	״	״
۲۳۹	دلیر خان	حمدالله	״	״	״
۲۴۰	محمد ولی	موسی خان	״	״	״

[illegible] قرار [illegible] لست ترتیب [illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

شماره	شهرت: اسم	ولد	وظیفه	تاریخ	جرم
۲۴۱	سید رفیق	رحمن الله	غریبکار	۳۱/حمل/۱۳۵۸	جمعیه مبارکه
۲۴۲	ترمزداره	صاحب زاده	متعلم	//	//
۲۴۳	محمد الله	فضل الرحمن	متعلم	//	//
۲۴۴	حبیب الله	گل زمان	متعلم	//	//
۲۴۵	رحمان الله	ذاکر محمد الله	غریبکار	//	//
۲۴۶	سلطان محمد	محمد علی خان	غریبکار	//	//
۲۴۷	نوروز خان	گل رحمن	غریبکار	//	//
۲۴۸	عبدالقادر	شیناکی	معلم	//	//
۲۴۹	فیروز خان	حبیب الله	غریبکار	//	//
۲۵۰	عبدالغنی	محراب خان	غریبکار	//	//
۲۵۱	فاروق	سید رفیق	غریبکار	//	//
۲۵۲	نور حبیب	حمید الله	غریبکار	//	//
۲۵۳	فاروق	محمد گل	متعلم	//	//
۲۵۴	مسافر خان	فیض محمد	معلم	//	//
۲۵۵	رفیق خان	گاریه	غریبکار	//	//
۲۵۶	انور خان	شیر محمد	متعلم	//	//
۲۵۷	پیر بادر	گل محمد	متعلم	//	//
۲۵۸	عبدالرحیم	حبیب الرحیم	متعلم	//	//
۲۵۹	داود	شیر دادر	غریبکار	//	//
۲۶۰	وزیر محمد	شیر محمد	مامور دولت	//	//
۲۶۱	حبیب الله	محمد اسحق	غریبکار	//	//
۲۶۲	محمد اسحق	شاه ولی	غریبکار	//	//
۲۶۳	فیروز	شاه ولی	غریبکار	//	//
۲۶۴	محمد روز	شاه ولی	غریبکار	//	//
۲۶۵	محمد الله	خانداد	متعلم	//	//
۲۶۶	ذاکر محمد الله	جان داد	متعلم	//	//
۲۶۷	خانداد	عبدالرحیم	معلم	//	//
۲۶۸	جمال الدین	محی الدین	متعلم	//	//
۲۶۹	کمال الدین	محی الدین	غریبکار	//	//
۲۷۰	شیر محمد	محمد یاسین	غریبکار	//	//

[illegible] د شهیدانو جدول ترتیب او صحت دی

[signature] [illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کرالد در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

شماره	شهرت: اسم	ولد	مشغله	تاریخ	ملاحظات
۲۷۱	گل محمد	شاه محمد	غریبکار	۳۱/حمل/۱۳۵۸	جمعی مبارکه
۲۷۲	نور محمد	پاشیتی	"	"	"
۲۷۳	عالم گل	محمد گل	"	"	"
۲۷۴	محمد گل	صاحب گل	"	"	"
۲۷۵	محمد شیتا	جان محمد	"	"	"
۲۷۶	رحمت الله	گل زمان	"	"	"
۲۷۷	نظام الدین	عبدالقیوم	"	"	"
۲۷۸	امین الله	عبدالقیوم	"	"	"
۲۷۹	بهرام	نور محمد	"	"	"
۲۸۰	علی محمد	سید محمد	"	"	"
۲۸۱	انعام الله	عبدالمتین	متعلم	"	"
۲۸۲	رحمن الله	عبدالمتین	متعلم	"	"
۲۸۳	ذبیح الله	حبیب الله	متعلم	"	"
۲۸۴	عبدالرحمن	محمد قابل	غریبکار	"	"
۲۸۵	شمس الرحمن	محمد قابل	غریبکار	"	"
۲۸۶	شاه گل	مختار	غریبکار	"	"
۲۸۷	صبا گل	سید حسن	"	"	"
۲۸۸	محمد دولت	عاقل محمد	متعلم	"	"
۲۸۹	وزیر	محمد عمر	غریبکار	"	"
۲۹۰	محمد ترین	عبدالمجید	غریبکار	"	"
۲۹۱	صاحب زرین	گل زرین	غریبکار	"	"
۲۹۲	گل الرحیم	ابراهیم	غریبکار	"	"
۲۹۳	عبدالغفار	گل جان	غریبکار	"	"
۲۹۴	محمد زرین	شیرتوری	غریبکار	"	"
۲۹۵	خرشف خان	محمد جان	غریبکار	"	"
۲۹۶	عبدالرحمن	خرشف خان	غریبکار	"	"
۲۹۷	عیسی خان	مشرانی	غریبکار	"	"
۲۹۸	محمد امین	سید زرین	متعلم	"	"
۲۹۹	حاجی فیض محمد	کوچی	غریبکار	"	"
۳۰۰	خور جه	خواجه محمد	غریبکار	"	"

د پورته قرارداد شهیدانو جدول ترتیب او لست دی –

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

یادداشت

شماره	شهرت: اسم	ولد	وظیفه	تاریخ	محل
۳۰۱	یار محمد	فتح محمد	غریبکار	۳۱/حمل/۱۳۵۷	حصه حصارک
۳۰۲	رحمت گل	معصوم گل	"	"	"
۳۰۳	ابو علام اسحق	عبدالرزاق	"	"	"
۳۰۴	انعام الله	محمد رفیق	"	"	"
۳۰۵	محمد رفیق تجار	سید حلیم	"	"	"
۳۰۶	فتح خان	رحمت خان	متعلم	"	"
۳۰۷	محمد الله	رفیق الله	متعلم	"	"
۳۰۸	حمید خان	محمود خان	غریبکار	"	"
۳۰۹	شاه فرخان	محمود خان	غریبکار	"	"
۳۱۰	نور محمد نجار	گل محمد	غریبکار	"	"
۳۱۱	یار محمد	نور محمد	متعلم	"	"
۳۱۲	محمد رفیق	گل رفیق	غریبکار	"	"
۳۱۳	عبدالغفار خوشحالی	سید غفار	غریبکار	"	"
۳۱۴	ظرافت	سید حبیب	غریبکار	"	"
۳۱۵	عصمت	سید حبیب	غریبکار	"	"
۳۱۶	لعل پاچا	حسن پاچا	متعلم	"	"
۳۱۷	اختر محمد	محمد طالب	غریبکار	"	"
۳۱۸	گل حاجت پاچا	عزیز خان	غریبکار	"	"
۳۱۹	سید گل	عزیز خان	غریبکار	"	"
۳۲۰	محمد نبی	سید حبیب	غریبکار	"	"
۳۲۱	فضل اختر	سید خان	غریبکار	"	"
۳۲۲	انارالله	غلام سعید	متعلم	"	"
۳۲۳	شیخ محمد سرور	قاضی سیف الرحمن	کاروباری	"	"
۳۲۴	سید احمد	حاجی شفیق محمد	معلم	"	"
۳۲۵	کریم	اخوند	غریبکار	"	"
۳۲۶	عزیز	داود الله	متعلم	"	"
۳۲۷	پیر دوست	احمد دوست	غریبکار	"	"
۳۲۸	پیر محمد	ناظر شاه	غریبکار	"	"
۳۲۹	گل حاجی	ناظر شاه	غریبکار	"	"
۳۳۰	محمد نسیم	ملا محمد سلیم	متعلم	"	"

په صورت مرور د شهیدانو جدول ترتیب او ثبت دی

[illegible signature]

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

شماره	شهرت: اسم	شهرت: ولدیت	مشغولیت	تاریخ	ملاحظات
۴۳۱	سید حبیب	گل حبیب	غریبکار	۳۱/حوت/۱۳۵۷	جبهه مبارزه
۴۳۲	محمد درویش	ملا محمد سلیم	فارغ مامور دولت	//	//
۴۳۳	عبدالقدوس	ملا محمد سلیم	متعلم	//	//
۴۳۴	خالو گل	زنار گل	غریبکار	//	//
۴۳۵	درویش خان	غلام نبی	غریبکار	//	//
۴۳۶	غلام نبی	گل نبی	غریبکار	//	//
۴۳۷	شمس الرحمن	علی محمد	غریبکار	//	//
۴۳۸	محمد خان	سید احمد	غریبکار	//	//
۴۳۹	رسول محمد	حاجی قرخان	متعلم	//	//
۴۴۰	محمد رحیم	محمد خان	متعلم	//	//
۴۴۱	حبیب الرحمن	میرزا خان	غریبکار	//	//
۴۴۲	محمد ولی	روح الله	متعلم	//	//
۴۴۳	حمدالله	خیر محمد	متعلم	//	//
۴۴۴	یوسف	رحمن خان	غریبکار	//	//
۴۴۵	جهانزیب	محمد اکبر	غریبکار	//	//
۴۴۶	عبدالوهاب	سید محمد	متعلم	//	//
۴۴۷	نثار محمد	محمد رحیم	غریبکار	//	//
۴۴۸	موسی خان	محمد لطیف	غریبکار	//	//
۴۴۹	گل محمد	محمد لطیف	متعلم	//	//
۴۵۰	حلیم الله	محمد الله	متعلم	//	//
۴۵۱	رحیم الله	محمد الله	متعلم	//	//
۴۵۲	احمد سرور	محمد حکیم	غریبکار	//	//
۴۵۳	فاروق	محمد جمیل	غریبکار	//	//
۴۵۴	نورالله	غلام سخی	غریبکار	//	//
۴۵۵	عبیدالله	غلام سخی	متعلم	//	//
۴۵۶	جاوید	حاجی ملک	متعلم	//	//
۴۵۷	حمیدالله	حاجی ملک	متعلم	//	//
۴۵۸	نعمت الله	شاه زلمی	متعلم	//	//
۴۵۹	سمیع الله	شاه زلمی	غریبکار	//	//
۴۶۰	عبدالولی	موسی خان	غریبکار	//	//

به این ترتیب قرار داد شهدا طی جدول ترتیب و تصدیق دی

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

سپرد

شماره	شهرت: اسم	شهرت: ولد	[illegible]	[illegible]	[illegible]
۴۶۱	محمد ولی	موسی خان	غریبکار	۲۱/حمل/۱۳۵۸	جمع میارکم
۴۶۲	شاه جهان	گل محمد	غریبکار	"	"
۴۶۳	محمد عظیم	لندی محمد	غریبکار	"	"
۴۶۴	محمد حلیم	شفیق الله	متعلم	"	"
۴۶۵	نور احمد	پیر زمان	متعلم	"	"
۴۶۶	بهاول	زر محمد	غریبکار	"	"
۴۶۷	زر محمد	نور محمد	غریبکار	"	"
۴۶۸	گل حکیم	انصار الله	غریبکار	"	"
۴۶۹	عمر گل	محمد ار گل	غریبکار	"	"
۴۷۰	ملنگ	محمد جان	متعلم	"	"
۴۷۱	سید محمد	محمد جان	متعلم	"	"
۴۷۲	بختیار	سید الرحیم	متعلم	"	"
۴۷۳	گل الرحمن	محمد ولی	غریبکار	"	"
۴۷۴	عبدالرحمن	حق	غریبکار	"	"
۴۷۵	غفار	گل محمد	غریبکار	"	"
۴۷۶	ملا محمد	سید عمر خان	غریبکار	"	"
۴۷۷	رحمت الله	حمید الله	متعلم	"	"
۴۷۸	حمید الله	ملنگ	متعلم	"	"
۴۷۹	پیر شیق	محمد ابراهیم	متعلم	"	"
۴۸۰	محمد ابراهیم	سید ابراهیم	غریبکار	"	"
۴۸۱	عاشق	محمد خالق	غریبکار	"	"
۴۸۲	نور الله	محمد خالق	غریبکار	"	"
۴۸۳	محمد	محمد شاه	متعلم	"	"
۴۸۴	عمر گل	محمد گل	متعلم	"	"
۴۸۵	سمیع الله	محمد گل	متعلم	"	"
۴۸۶	اکرام الله	محمد گل	متعلم	"	"
۴۸۷	ملنگ	جمشید	غریبکار	"	"
۴۸۸	حضرت ولی	محمد ولی	غریبکار	"	"
۴۸۹	محمد جان	سید جان	غریبکار	"	"
۴۹۰	گل الرحمن	سید جان	غریبکار	"	"

د پلیدنه ورورو شهیدانو جدول ترتیب اسلامی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library
www.hambastagi.org

[illegible]

شماره	هویت شهیدان: نوم	هویت شهیدان: ولد	تاریخ شهید کړای	روز شهید کړای	[illegible]
۳۹۱	مولی خان	فیض محمد	۲۱/حمل/۱۳۵۸	روز جمعه مبارکه	غریبکار
۳۹۲	گل ولی	اختر محمد	〃	〃	غریبکار
۳۹۳	پیر ولی	اختر محمد	〃	〃	غریبکار
۳۹۴	گل زمان	امان الله	〃	〃	متعلم
۳۹۵	محمد اسحق	امان الله	〃	〃	متعلم
۳۹۶	عزیز محمد	عبدالرحیم	〃	〃	معلم
۳۹۷	سید محمد	محمد ابراهیم	〃	〃	معلم
۳۹۸	رحمک	پیر محمد	〃	〃	متعلم
۳۹۹	محمد جانک	پیر محمد	〃	〃	غریبکار
۴۰۰	میرزا محمد	عبدالمیثاق	〃	〃	غریبکار
۴۰۱	محمد گل	عبدالمیثاق	〃	〃	غریبکار
۴۰۲	گل قمر	حضرت ولی	〃	〃	〃
۴۰۳	گل محمد	حضرت ولی	〃	〃	〃
۴۰۴	عبدالرؤف	عبدالمنان	〃	〃	〃
۴۰۵	نور حیدر	نورالله	〃	〃	〃
۴۰۶	احسان الله	ذبیح الله	〃	〃	〃
۴۰۷	ذبیح الله	رحیم الله	〃	〃	〃
۴۰۸	آخر محمد	سید محمد	〃	〃	〃
۴۰۹	سید محمد	عتیق محمد	〃	〃	معلم
۴۱۰	عنایت الله	محمد الله	〃	〃	متعلم
۴۱۱	رحمت الله	حبیب نور	〃	〃	غریبکار
۴۱۲	حمیدالله	گل محمد	〃	〃	〃
۴۱۳	روح الله	محمد رفیق	〃	〃	〃
۴۱۴	شفیق الله	محمد رفیق	〃	〃	غریبکار
۴۱۵	سید خان	وحدت الله	〃	〃	غریبکار
۴۱۶	رشید	داود	〃	〃	متعلم
۴۱۷	گل محمد	عطا محمد	〃	〃	متعلم
۴۱۸	عزیز جان	احسان الله	〃	〃	غریبکار
۴۱۹	محمد شاه	زکر خان	〃	〃	〃
۴۲۰	مولا محمد	شاه حیدر	〃	〃	〃

پورته قرار د شهیدانو جدول ترتیب او صحت دی

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
www.hambastagi.org

شماره	شهرت شهدا: اسم	ولد	تاریخ شهادت	روز شهادت	ملاحظات
۴۲۱	عبدالحق	شیخ زکی	۲۱/حمل/۱۳۵۸	روز جمعه صبحگاه	متعلم
۴۲۲	سبحان الله	موسی خان	〃	〃	غریبکار
۴۲۳	محمد ادریس	ملنگ	〃	〃	〃
۴۲۴	عزیز احمد	ملنگ	〃	〃	〃
۴۲۵	نصرت الله	گل اکبر	〃	〃	〃
۴۲۶	شفیق احمد	شاه جان	〃	〃	〃
۴۲۷	یوسف خان	رحیم الله	〃	〃	غریبکار
۴۲۸	محمد رشید	رحیم الله	〃	〃	متعلم
۴۲۹	سید احمد	داود	〃	〃	متعلم
۴۳۰	اول گل	محمد گل	〃	〃	متعلم
۴۳۱	محمد شیخ	انوار الحق	〃	〃	غریبکار
۴۳۲	محمد شفیق	سعدالله	〃	〃	〃
۴۳۳	اظهار الحق	انوار الحق	〃	〃	〃
۴۳۴	سعدالله	محمد الله	〃	〃	〃
۴۳۵	حفیظ الله	شاه ادر	〃	〃	〃
۴۳۶	محمد الله	شاه ادر	〃	〃	〃
۴۳۷	محمد لطیف	محمد شریف	〃	〃	متعلم
۴۳۸	شاه احمد	محمد شریف	〃	〃	متعلم
۴۳۹	محمد رفیق	محمد ادریس	〃	〃	غریبکار
۴۴۰	رحیم الله	عبدالرزاق	〃	〃	〃
۴۴۱	داود	عبدالرزاق	〃	〃	〃
۴۴۲	محمد رفیق	رشید احمد	〃	〃	〃
۴۴۳	صلاح الدین	گل احمد	〃	〃	〃
۴۴۴	محمد ادریس	محمد الله	〃	〃	غریبکار
۴۴۵	ضیاء الرحمن	اکرم	〃	〃	〃
۴۴۶	عبدالرحمن	محمد	〃	〃	〃
۴۴۷	محمد عارف	سخی جان	〃	〃	〃
۴۴۸	نور احمد	حق خان	〃	〃	متعلم
۴۴۹	عبدالغفار	گل زمان	〃	〃	غریبکار
۴۵۰	سید احمد	ولی احمد	〃	〃	غریبکار

به ریاست محترم قرار ریپورت جدول ترتیب اولیه ذیل

مدیر [illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library

لست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

جدول و لست تفصیلی شهدای قریه کراله که به تاریخ ۳۱ حمل ۱۳۵۸ ...

ورق (شماره دوم)

شماره	شهرت شهید: اسم	شهرت شهید: ولد	تاریخ شهادت	روز شهادت	کیفیت / وظیفه
۴۵۱	محمدزمان خان	گل نبی	۳۱/حمل/۱۳۵۸	روز جمعه مبارک	متعلم
۴۵۲	رفیق الله	محمد عظیم	〃	〃	غریبکار
۴۵۳	عزیز الله	شاه محمد	〃	〃	غریبکار
۴۵۴	مسافر	شاه محمد	〃	〃	غریبکار
۴۵۵	یار محمد	ثاقب	〃	〃	متعلم
۴۵۶	ذبیح الله	رحمت خان	〃	〃	متعلم
۴۵۷	رحیم الله	رحمت خان	〃	〃	غریبکار
۴۵۸	عبدالمطلب	شاه محمد	〃	〃	〃
۴۵۹	سرور خان	وحدت خان	〃	〃	〃
۴۶۰	عبداللطیف	محمد حق	〃	〃	〃
۴۶۱	خلیل الرحمن	فضل محمد	〃	〃	〃
۴۶۲	محمد شاه	نور محمد شاه	〃	〃	〃
۴۶۳	نور محمد شاه	ناظم شاه	〃	〃	〃
۴۶۴	احمد	امیر محمد	〃	〃	〃
۴۶۵	سید محمد	امیر محمد	〃	〃	متعلم
۴۶۶	باور خان	فقیر کریم	〃	〃	غریبکار
۴۶۷	یار محمد خان	فقیر کریم	〃	〃	متعلم
۴۶۸	فتح خان	عاشق الله	〃	〃	غریبکار
۴۶۹	رفیق الحق	ابراهیم	〃	〃	غریبکار
۴۷۰	فضل الرحمن	ابراهیم	〃	〃	متعلم
۴۷۱	اکرم خان	گل محمد	〃	〃	غریبکار
۴۷۲	ذبیح الله	عبدالرحمن	〃	〃	〃
۴۷۳	حکیم الله	عبدالرحمن	〃	〃	〃
۴۷۴	حبیب الرحمن	اکرم	〃	〃	〃
۴۷۵	حمیدالرحمن	اکرم	〃	〃	〃
۴۷۶	گل محمد خان	سلطان	〃	〃	〃
۴۷۷	شاه ولی	درسلام	〃	〃	〃
۴۷۸	رحمت الله	شیر محمد خان	〃	〃	〃
۴۷۹	محمد	شیر محمد خان	〃	〃	〃
۴۸۰	ولی محمد	مسافر	〃	〃	〃

پورته تر ۴۸۰ شهیدانو جدول صحت دی

عبدالله ... شوری مشر

جدول و لست [illegible] شهیدان [illegible] ۳۱/حمل/۱۳۵۸ [illegible]

(ورق هفدهم)

شماره	شهرت شهید: اسم	شهرت شهید: ولد	تاریخ شهادت	روز شهادت	[illegible]
۴۸۱	شاکر	شیر محمد	۳۱/حمل/۱۳۵۸	روز جمعه مبارکه	غریبکار
۴۸۲	جان ولی	روستم	〃	〃	〃
۴۸۳	فیروز	غلام نبی	〃	〃	〃
۴۸۴	محمد نبی	غلام نبی	〃	〃	〃
۴۸۵	محمد نسیم	حاجی جلال	〃	〃	〃
۴۸۶	سبحان رشید	حاجی جلال	〃	〃	〃
۴۸۷	شیر ولی	ولی محمد	〃	〃	〃
۴۸۸	عبدالشکور	منظور محمد	〃	〃	〃
۴۸۹	عبدالقدوس	محمد رحیم	〃	〃	〃
۴۹۰	منش	مکرم خان	〃	〃	〃
۴۹۱	یار ولی	کلیم الله	〃	〃	〃
۴۹۲	عاشق الله	کلیم الله	〃	〃	〃
۴۹۳	رحمت جان	محمد خان	〃	〃	غریبکار
۴۹۴	معصوم	محمد اکبر خان	〃	〃	غریبکار
۴۹۵	شاه محمد	دولت محمد	〃	〃	غریبکار
۴۹۶	حلیم خان	محمد کبیر	〃	〃	〃
۴۹۷	رحیم الله	شاه فقیر	〃	〃	〃
۴۹۸	شاه فقیر	عاشق الله	〃	〃	متعلم
۴۹۹	نور محمد	سید ولی	〃	〃	متعلم
۵۰۰	حشمت الله	سید ولی	〃	〃	غریبکار
۵۰۱	میرباز	رحیم دل	〃	〃	غریبکار
۵۰۲	محمد جمیل	کریم خان	〃	〃	〃
۵۰۳	شمس محمد	شاه محمد	〃	〃	〃
۵۰۴	خوشحال	زلمی	〃	〃	〃
۵۰۵	موسی خان	زلمی	〃	〃	〃
۵۰۶	محمد آرزو	حاجی الیاس	〃	〃	〃
۵۰۷	رحمت	برکت الله	〃	〃	〃
۵۰۸	حاجی محمد	برکت الله	〃	〃	〃
۵۰۹	عبدالقدیر	محمد سلیم	〃	〃	غریبکار
۵۱۰	عبدالغفار	محمد سلیم	〃	〃	متعلم

– [illegible] شهیدان جدول ترتیب [illegible]

– عبدالله [illegible] شوری [illegible]

[illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

شماره	شهرت شهیدان		تاریخ شهادت	روز شهادت	مشغولیت
	نام	ولد			
٥١١	پهلوان	نور محمد شاه	۳۱/حمل/۱۳۵۸	روز جمعه مبارکه	غریبکار
٥١٢	خان محمد	جمال الدین	〃	〃	〃
٥١٣	آمین جان	محمد	〃	〃	〃
٥١٤	تاج محمد	خلیل الله	〃	〃	〃
٥١٥	دلاور خان	رهبر خان	〃	〃	〃
٥١٦	رشید غفار	محمد غفار	〃	〃	〃
٥١٧	عمر شاه	گل محمد شاه	〃	〃	〃
٥١٨	میا گل	حضرت گل	〃	〃	〃
٥١٩	شینا گل	حضرت گل	〃	〃	〃
٥٢٠	محمد قاسم	فتح محمد	〃	〃	〃
٥٢١	چرو گل	محمد طاهر	〃	〃	〃
٥٢٢	رضوان الله	فیروز	〃	〃	متعلم
٥٢٣	تیمور خان	انورالله	〃	〃	متعلم
٥٢٤	محمد حنیف	رحیم الله	〃	〃	متعلم
٥٢٥	گل حسین	خوشحال	〃	〃	متعلم
٥٢٦	فتح محمد	سردار	〃	〃	غریبکار
٥٢٧	نور محمد	ذوالفقار	〃	〃	غریبکار
٥٢٨	شفیق الله	نور محمد	〃	〃	متعلم
٥٢٩	فضل الرحمن	شفیق الله	〃	〃	غریبکار
٥٣٠	حمید گل	دلبر	〃	〃	متعلم
٥٣١	محمد نادر	یار محمد	〃	〃	غریبکار
٥٣٢	محمد حسن	شهزاده	〃	〃	〃
٥٣٣	نورالله	پیر محمد	〃	〃	〃
٥٣٤	محمد اسلم	پیر محمد	〃	〃	〃
٥٣٥	نورالحق	شیرالحق	〃	〃	متعلم
٥٣٦	[illegible]	شیرالحق	〃	〃	متعلم
٥٣٧	محمد حلیم	پرشین	〃	〃	غریبکار
٥٣٨	عبدالله	فضل الرحیم	〃	〃	متعلم
٥٣٩	سید ملوک	وزیر محمد	〃	〃	غریبکار
٥٤٠	گل ملوک	وزیر محمد	〃	〃	〃

— [illegible] د شهیدانو جدول ترتیب او لاسلیک دی

— [illegible] د کرالی د شوری [illegible] —

(c) ketabton.com: The Digital Library

جدول و لست مکمل شهیدان قریه [illegible] بابت [illegible]

ورق نوزدهم

شماره	شهرت شهیدان: اسم	ولد	تاریخ شهادت	روز شهادت	[illegible]
۵۴۱	ولی محمد	محمد صدیق	۳۱/حمل/۱۳۵۸	روز جمعه مبارکه	متعلم
۵۴۲	رحمدالله	زر محمد	〃	〃	متعلم
۵۴۳	شمس‌الله	زر محمد	〃	〃	غریبکار
۵۴۴	عبدالرحمن	علی شیر	〃	〃	غریبکار
۵۴۵	منیف‌الله خان	گل جان	〃	〃	غریبکار
۵۴۶	کریم‌الله	غفار	〃	〃	〃
۵۴۷	شفیق‌الله	گل ولی	〃	〃	〃
۵۴۸	محمد حنیف	خیر محمد	〃	〃	〃
۵۴۹	محمد ادریس	عوض خان	〃	〃	〃
۵۵۰	محمد شریف	نور محمد	〃	〃	متعلم
۵۵۱	جانداد	حقی خان	〃	〃	معلم
۵۵۲	ثمر خان	فضل‌الرحمن	〃	〃	معلم
۵۵۳	ابراهیم	محمد رفیق	〃	〃	متعلم
۵۵۴	شمس‌الدین	محمد رفیق	〃	〃	متعلم
۵۵۵	نصرت‌الله	غریب	〃	〃	غریبکار
۵۵۶	محمد امین	[illegible]	〃	〃	غریبکار
۵۵۷	عبدالقادر	معظم خان	〃	〃	متعلم
۵۵۸	مسافر	محمد روز	〃	〃	غریبکار
۵۵۹	شکرالله	محمد ولی	〃	〃	〃
۵۶۰	محمد کمال	[illegible]	〃	〃	〃
۵۶۱	جمال ناصر	عبدالغفور	〃	〃	〃
۵۶۲	محمد اکبر خان	شیرزاد محمد جان	〃	〃	〃
۵۶۳	شمسی	محمد عارف	〃	〃	〃
۵۶۴	محمد حق	نظر محمد	〃	〃	غریبکار
۵۶۵	نوروز خان	نظر محمد	〃	〃	〃
۵۶۶	فیروز	نیاز محمد اخند	〃	〃	〃
۵۶۷	نعمت‌الله	حضرت خان	〃	〃	〃
۵۶۸	محمد اقبال	نور باز	〃	〃	〃
۵۶۹	ثاقب	سید حسن	〃	〃	〃
۵۷۰	داود شاه	یار محمد	〃	〃	〃

ــ به [illegible] شهیدان از جدول ترتیب [illegible]

[illegible] مدیر [illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر

دنده	د شهادت ورځ	د شهادت نیټه	د شهید پیژندنه: ولد	نوم	شماره
غریبکار	روز جمعه مبارکه	۳۱/حمل/۱۳۵۸	مقصود ولی	محمد طاهر	۵۷۱
〃	〃	〃	سیدا کبر خان	قدرت الله	۵۷۲
〃	〃	〃	سیدا کبر خان	حرز الله	۵۷۳
〃	〃	〃	جمال الدین	نور شاه علی خان	۵۷۴
〃	〃	〃	عتیق الله	ملنګ	۵۷۵
متعلم	〃	〃	عتیق الله	سمیع الله	۵۷۶
متعلم	〃	〃	عزیز میر	انوار الحق	۵۷۷
غریبکار	〃	〃	شهسوار خان	محمد ولی	۵۷۸
غریبکار	〃	〃	تاج الله	کلیم الله	۵۷۹
〃	〃	〃	محمد معصوم	شیر الرحیم	۵۸۰
〃	〃	〃	عبدالحق	احمد ولی	۵۸۱
〃	〃	〃	شاکر	شاه ولی	۵۸۲
〃	〃	〃	محمد جان	غضنفر خان	۵۸۳
〃	〃	〃	محمد خان	آقل خان	۵۸۴
〃	〃	〃	اکبر خان	محمد رحیم	۵۸۵
غریبکار	〃	〃	کمال الدین	سالم خان	۵۸۶
متعلم	〃	〃	محمد نادر	عالم زیب	۵۸۷
متعلم	〃	〃	سلطان	محمد حکیم	۵۸۸
غریبکار	〃	〃	جمشید	کمال الدین	۵۸۹
〃	〃	۳۱/حمل/۱۳۵۸	لعل محمد	شفیق محمد	۵۹۰
〃	〃	〃	محمد کبیر	رحمن الله	۵۹۱
〃	〃	〃	سید ولی	حمید الله	۵۹۲
〃	〃	〃	نوروز	گل احمد خان	۵۹۳
〃	〃	〃	شاه محمد	محمد شریف الدین	۵۹۴
غریبکار	〃	〃	سیف الله	علی حیدر	۵۹۵
متعلم	〃	〃	جهانگیر	شیرزاد خان	۵۹۶
متعلم	〃	〃	محمد شریف	حشمت الله	۵۹۷
غریبکار	〃	〃	محمد رفیق	شیر رفیق	۵۹۸
غریبکار	〃	〃	گل محمد	محمد نبی	۵۹۹
غریبکار	〃	〃	عشق زمان	شیر محمد	۶۰۰

— دا پورته قرار د شهیدانو جدول ترتیب او تصدیق دی

— عبدالمجید ... [illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

[illegible]

شماره	شهرت شهیدان: نام	شهرت شهیدان: ولد	تاریخ شهادت	روز شهادت	[illegible]
۶۰۱	شیرداد	محمد اسمعیل	۲۱/حمل/۱۳۵۸	روز جمعه مبارکه	متعلم
۶۰۲	رحیم الله	محمد اسمعیل	〃	〃	〃
۶۰۳	عبدالمتین	نوروز خان	〃	〃	〃
۶۰۴	غلام علی	غلام دستگیر	〃	〃	〃
۶۰۵	نعمت الله	حبیب الله	〃	〃	تحویلدار
۶۰۶	شمس الرحمن	حکمت الله	〃	〃	〃
۶۰۷	محمد لطیف	حکمت الله	〃	〃	〃
۶۰۸	فضل الرب	امین الله	〃	〃	〃
۶۰۹	سید محمد	ناظم شاه	〃	〃	〃
۶۱۰	شیدالرحمن	قریش الله	〃	〃	〃
۶۱۱	محمدالرحمن	امین الله	〃	〃	〃
۶۱۲	صلاح الدین	ایوب خان	〃	〃	معلم
۶۱۳	[illegible]	عبدالشکور	〃	〃	متعلم
۶۱۴	[illegible]	مراد خان	〃	〃	معلم
۶۱۵	ذبیح	[illegible]	〃	〃	متعلم
۶۱۶	وفادار	عبدالله	〃	〃	تحویلدار
۶۱۷	فضل محمد	شیرمحمد	〃	〃	تحویلدار
۶۱۸	قیام الدین	شیرمحمد	〃	〃	〃
۶۱۹	جمعه خان	عاشق الله	〃	〃	〃
۶۲۰	ذاکر	محمد عاشق الله	〃	〃	〃
۶۲۱	حفیظ	محمد حکیم	〃	〃	〃
۶۲۲	فیاض محمد	محمد حکیم	〃	〃	تحویلدار
۶۲۳	رحمت الله	عبدالغفار	〃	〃	نجار
۶۲۴	روح الله	محمد افضل	〃	〃	نجار
۶۲۵	محمد افضل	منورالحق	〃	〃	آهنگر
۶۲۶	صداقت الله	عزیز محمد	〃	〃	تحویلدار
۶۲۷	ثناءالله	عزیز محمد	〃	〃	دهقان
۶۲۸	عزیزالرحمن	ولی محمد	〃	〃	متعلم
۶۲۹	عبدالظاهر	[illegible]	〃	〃	معلم
۶۳۰	جمیل خان	غلام حیدر	〃	〃	تحویلدار

[illegible] شهیدان که جدول ترتیب و لست ذیل [illegible]

[illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیست قربانیان قتل عام کرالە در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

شماره	شهرت		وظیفه	تاریخ	ملاحظات
	اسم	ولد			
۶۳۱	خوشحال	حمیدالله	غریب‌کار	۳۱/حمل/۱۳۵۸	روز جمعه [illegible]
۶۳۲	محمدالله	〃	〃	〃	〃
۶۳۳	محمد اسحاق	محمد منصور	〃	〃	〃
۶۳۴	سلطان محمد	مجید	〃	〃	〃
۶۳۵	عبدالشکور	حضرت بچه	〃	〃	〃
۶۳۶	بادام	عزیزالله	معلم	〃	〃
۶۳۷	ملنگ	محمدخالق	معلم	〃	〃
۶۳۸	محمدالحق	میرگل	دهقان	〃	〃
۶۳۹	تاج محمد	رحیم خان	〃	〃	〃
۶۴۰	نورالله	سعدالله	〃	〃	〃
۶۴۱	یارمحمد	ذکرالله	〃	〃	〃
۶۴۲	نورمحمد	عبدالکریم	〃	〃	〃
۶۴۳	رحمت جان	نوراحمد جان	غریب‌کار	〃	〃
۶۴۴	فضل الرحمن	رحمت جان	〃	〃	〃
۶۴۵	عبدالحق	〃	〃	〃	〃
۶۴۶	سیدمحمد	فضل الرحمن	〃	〃	〃
۶۴۷	نورمحمد	عبدالحکیم	〃	〃	〃
۶۴۸	صالح محمد	وزیر محمد	معلم	〃	〃
۶۴۹	صلاح الدین	〃	〃	〃	〃
۶۵۰	پاینده محمد	رحمت بچه	〃	〃	〃
۶۵۱	گل محمد	〃	دهقان	〃	〃
۶۵۲	نواب	اخترمحمد	غریب‌کار	〃	〃
۶۵۳	لشکرالله	رحمت جان	〃	〃	〃
۶۵۴	انعام الله	〃	〃	〃	〃
۶۵۵	نوبهار	فضل محمد	〃	〃	〃
۶۵۶	غفار	حیدر بیگ	نجار	〃	〃
۶۵۷	حیدر بیگ	داود کریم	آهنگر	〃	〃
۶۵۸	وزیر محمد	سیدالرحمن	باغوان	〃	〃
۶۵۹	فضل محمد	نور محمد	دهقان	〃	〃
۶۶۰	حمیدالله	یار محمد	دهقان	〃	〃

[illegible] جدول ترتیب و صحت دارد

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

شماره	شهرت: اسم	ولد	سکونت	تاریخ	جرم	
۶۶۱	زلمی خان	نیازورخان	غزچیلکام	۳۱/حمل/۱۳۵۸	جبهه مبارکه	
۶۶۲	نور احمدخان	"	"	"	"	
۶۶۳	محمد	شیرمحمد	"	"	"	
۶۶۴	حفیظ الله	محمد علی	"	"	"	
۶۶۵	محمد الله	"	"	"	"	
۶۶۶	یارمحمد	صدبیر	"	"	"	
۶۶۷	عبدالرحمن	بایزید	"	"	"	
۶۶۸	شهیدالرحمن	نوروز	"	"	"	
۶۶۹	عبدالشهید	شاه محمد	"	"	"	
۶۷۰	گل محمد	شیرحق	مالوزدولت	"	"	
۶۷۱	پروزی خان	محمد خان	نوجهر	"	"	
۶۷۲	خلیل الله	فیروز	بامحوزی	"	"	
۶۷۳	محمد یاسیق	"	غزچیلکام	"	"	
۶۷۴	روح الله	جلال الدین	"	"	"	
۶۷۵	عبدالغفار	محمدرفیق	"	"	"	
۶۷۶	ذاحدالله	"	"	"	"	
۶۷۷	نورالحق	سرگند	"	"	"	
۶۷۸	شاه پور	سرگند	"	"	"	
۶۷۹	نورب خان	محرم خان	"	"	"	

پورته قرار د شهیدانو جدول ترتیب او ثبت دی -

(c) ketabton.com: The Digital Library

حزب همبستگی افغانستان — قربانیان قتل عام کراله در کنر — www.hambastagi.org

جدول شهدای قریه کراله بابت سال ۱۳۵۸ هجری [illegible]

شماره	شهرت: اسم	شهرت: ولد	تاریخ شهادت	روز و اوقات شهادت	ملاحظات
۶۸۰	نورزا خان	حاجی حبیب	۲۱/حمل/۱۳۵۸	روز جمعه مبارکه	غریبکار
۶۸۱	محمد زمان	امان الله	//	//	غریبکار
۶۸۲	کریم الله	پیر دل	//	//	متعلم
۶۸۳	شمل محمد	احسان الله	//	//	دهقان
۶۸۴	سخی محمد	احسان الله	//	//	دهقان
۶۸۵	محمد شاه	الحاج خان	//	//	//
۶۸۶	نجیب الدین	محمد	//	//	//
۶۸۷	رحیم الدین	محمد	//	//	//
۶۸۸	علی حیدر	محمد زمان	//	//	//
۶۸۹	محمد رفیق	محمد زمان	//	//	//
۶۹۰	بهرام	سید غفار	//	//	متعلم
۶۹۱	مومند	ضیا گل	//	//	متعلم
۶۹۲	شیدا گل	خوشحال	//	//	دهقان
۶۹۳	پاچا خان	خوشحال	//	//	نوکر
۶۹۴	جان محمد	مختار	//	//	غریبکار
۶۹۵	محمد ولی	مختار	//	//	غریبکار
۶۹۶	وحید الله	عصمت الله	//	//	دهقان
۶۹۷	فضل خان	یار محمد	//	//	دهقان
۶۹۸	انور خان	یار محمد	//	//	متعلم
۶۹۹	محمد هاشم	سردار	//	//	متعلم
۷۰۰	سید محمد	سردار	//	//	متعلم
۷۰۱	امیر محمد	محسن	//	//	متعلم
۷۰۲	محمد نبی	حمید خان	//	//	دهقان
۷۰۳	سید حبیب	نورالحق	//	//	دهقان
۷۰۴	حمید گل	شهزاده	//	//	غریبکار
۷۰۵	شیدا خان	سخی محمد	//	//	//
۷۰۶	فاروق	محمد موسی	//	//	//
۷۰۷	ملنگ خان	نوروز	//	//	//
۷۰۸	سید رحیم	اوزبیک	//	//	//
۷۰۹	محمد زبیر	روزبیک	//	//	//
۷۱۰	بلوخ	ولی جان	//	//	متعلم
۷۱۱	نذر محمد	عطا محمد	//	//	متعلم
۷۱۲	شاه محمد	عطا محمد	//	//	غریبکار

مذکوره فوق را شهدا از جدول ترتیب او امضا [illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

جدول شهداء [illegible] سال ۱۲/ حمل/ ۱۳۵۸ [illegible] (۲۵)

شماره	شهرت: اسم	شهرت: ولد	تاریخ شهادت	روز شهادت	اشتغال
۷۱۳	صلاح الدین	گل الدین	۱۲/حمل/۱۳۵۸	روز جمعه مبارکه	دهقان
۷۱۴	سمیع الله	گل الدین	"	"	"
۷۱۵	محمد شاه	عبدالرب	"	"	"
۷۱۶	فضل الرحمن	حیدرشاه	"	"	"
۷۱۷	عبدالقیوم	مسلم	"	"	غریبکار
۷۱۸	محمد نادر	محمد شریف	"	"	متعلم
۷۱۹	حضرت گل	محمد شریف	"	"	متعلم
۷۲۰	شاه فرهاد	محمد حنیف	"	"	متعلم
۷۲۱	رحیم الله	محمد حنیف	"	"	متعلم
۷۲۲	محمد ادریس	گل محمد	"	"	متعلم
۷۲۳	علی احمد	میر داود	"	"	دهقان
۷۲۴	محمد عارف	جمیل	"	"	غریبکار
۷۲۵	یار الله	کامل	"	"	"
۷۲۶	عاشق الله	سرباز خان	"	"	"
۷۲۷	گل الرحمن	فضل	"	"	"
۷۲۸	نجم الدین	لعل محمد	"	"	"
۷۲۹	احمدالله	لعل الدین	"	"	غریبکار
۷۳۰	محمد الیاس	رحمت گل	"	"	غریبکار
۷۳۱	روح الامین	رحمت گل	"	"	دهقان
۷۳۲	محمد رفیق	رحمت گل	"	"	دهقان
۷۳۳	محمد یوسف	محمد کریم	"	"	"
۷۳۴	محمد [illegible]	محمد کریم	"	"	"
۷۳۵	محمد صدیق	محمد کریم	"	"	"
۷۳۶	حمیدالله	زینت گل	"	"	"
۷۳۷	نورالله	زینت گل	"	"	غریبکار
۷۳۸	محمد حنیف	ملنگ	"	"	"
۷۳۹	سعیدالدین	معظم خان	"	"	"
۷۴۰	رحمن	معظم خان	"	"	متعلم
۷۴۱	احمدالله	عبدالقیوم	"	"	متعلم
۷۴۲	سالم خان	سعیدالدین	"	"	مولوی
۷۴۳	خدیجه	سعیدالدین	"	"	متعلم
۷۴۴	شهزاده	عزیز محمد	"	"	متعلم
۷۴۵	عبدالخالق	سعیدالدین	"	"	

جمعاً [illegible] نفر قرار ذیل شهید [illegible] جدول ترتیب و ارسال است [illegible]

[illegible] ۱۲/۲/۱۳۵۸

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

شماره	شهرت شهید دوره: اسم	شهرت شهید دوره: ولد	تاریخ شهید دوره	روز شهید دوره	مسلک/وظیفه
۷۴۶	پیر محمد	گل محمد	۲۱/ حمل/ ۱۳۵۸	روز جمعه مبارک	غریبکار
۷۴۷	وزیر محمد	گل محمد	〃	〃	غریبکار
۷۴۸	داوود شاه	امان الله	〃	〃	غریبکار
۷۴۹	حبیب الرحمن	محمد حسین	〃	〃	غریبکار
۷۵۰	محمود	محمد حسین	〃	〃	دهقان
۷۵۱	محمد رشید	محمد طاهر	〃	〃	دهقان
۷۵۲	حلیم الله	محمد طاهر	〃	〃	نجار
۷۵۳	غلام نبی	جمرز خان	〃	〃	باغوان
۷۵۴	گل محمد خان	جمرز خان	〃	〃	گلیمکار
۷۵۵	زلمی	ابراهیم	〃	〃	متعلم
۷۵۶	جان محمد	وزیر محمد	〃	〃	معلم
۷۵۷	محمد اکبر	یار محمد	〃	〃	دهقان
۷۵۸	شمس الدین	یار محمد	〃	〃	دهقان
۷۵۹	رحمت الله	گل محمد	〃	〃	گلیمکار
۷۶۰	خوشی خان	محمد کاظم	〃	〃	متعلم
۷۶۱	کریم الله	محمد کاظم	〃	〃	غریبکار
۷۶۲	عتیق الله	سید محمد	〃	〃	غریبکار
۷۶۳	امین الحق	سید محمد	〃	〃	غریبکار
۷۶۴	گلاب	عظیم خان	〃	〃	غریبکار
۷۶۵	محمد حسن	نور علی	〃	〃	سرخشتگر
۷۶۶	سمیع الله	یار محمد	〃	〃	غریبکار
۷۶۷	فاروق	محمد جان	〃	〃	〃
۷۶۸	محمد رشید	امان الله	〃	〃	〃
۷۶۹	وزیر محمد	سید رشید	〃	〃	〃
۷۷۰	محمد نبی	سید رشید	〃	〃	〃
۷۷۱	مفتی خالق	محمد رفیق	〃	〃	معلم
۷۷۲	سید حبیب	محمد رفیق	〃	〃	متعلم
۷۷۳	شاه حسین	سردار	〃	〃	دهقان
۷۷۴	آغا حمزه	سردار	〃	〃	غریبکار
۷۷۵	سید ولی	غلام نبی	〃	〃	غریبکار

... قرار د شهیدانو جدول ترتیب او کیت ...

عبدالله ...

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

شماره	شهرت: اسم	شهرت: ولد	وظیفه	تاریخ	محل
۷۷۶	شیخ زرین	نورعلی	دهقان	۳۱/حمل/۱۳۵۸	جوی مبارکه
۷۷۷	پاینده محمد	عظیم خان	متعلم	″	″
۷۷۸	گل محمد	عظیم خان	مزدورکار	″	″
۷۷۹	محمد خان	جریانز خان	″	″	″
۷۸۰	عجب خان	بادرام	″	″	″
۷۸۱	بادرخان	بادرام	″	″	″
۷۸۲	محمد رئوف	گل کریم	″	″	″
۷۸۳	سردار ولی	شمس الرحمن	″	″	″
۷۸۴	امیرخان	فضل الرحیم	″	″	″
۷۸۵	غلام قادر	فضل الرحیم	مزدورکار	″	″
۷۸۶	لطف الله	یارمحمد	دهقان	″	″
۷۸۷	عزیز الله	میرشفیق	″	″	″
۷۸۸	سعادت	عبدالغفار	″	″	″
۷۸۹	عزیز الرحمن	جلال	″	″	″
۷۹۰	محمد رحمن	جلال	″	″	″
۷۹۱	محمد کریم	پاینده محمد	نجار	″	″
۷۹۲	فقیر محمد	محمدگل	گلیمکار	″	″
۷۹۳	شیرمحمد	محمدگل	دهقان	″	″
۷۹۴	فتح خان	عبدالغفور	مزدورکار	″	″
۷۹۵	محمد قاسم	رفیق الله	″	″	″
۷۹۶	مروج الله	امین الله	″	″	″
۷۹۷	گل روز	شیرولی	″	″	″
۷۹۸	گل ولی	امیر اکبر	متعلم	″	″
۷۹۹	محمد زرین	محمد اکبر	″	″	″
۸۰۰	شاه محمد	جان محمد	″	″	″
۸۰۱	سید اکبر	حضرت محمد	″	″	″
۸۰۲	ملنگ	سید حسن	دهقان	″	″
۸۰۳	بهرام	محمد ظاهر	محصل	″	″
۸۰۴	فضل محمد	محمدگل	مزدورکار	″	″
۸۰۵	قادرخان	محمدگل	مزدورکار	″	″

پیرو قرار دستخط جدول ترتیب اوراق دی [illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

1

[illegible]	شهرت		[illegible]	[illegible]	[illegible]
	[illegible]	[illegible]			
۸۰۶	زبیر	فقیر محمد	متعلم	۳۱/حمل/۱۳۵۸	چم مبارکه
۸۰۷	محمد روز	احمد گل	دهقان	〃	〃
۸۰۸	گل محمد	شفیق محمد	مزدورکار	〃	〃
۸۰۹	بریادر خان	نورزمان	〃	〃	〃
۸۱۰	ذبیح الله	گلدین	〃	〃	〃
۸۱۱	میرزا محمد	حضرت محمد	〃	〃	〃
۸۱۲	خلیل الله	جانان	〃	〃	〃
۸۱۳	الفت الله	فیروز	〃	〃	〃
۸۱۴	ریاض الدین	صالح محمد	مزدورکار	〃	〃
۸۱۵	عبدالمنان	گل الرحمن	〃	〃	〃
۸۱۶	رحمت الله	حقیق محمد	〃	〃	〃
۸۱۷	حمیدالله	ملنگ	〃	〃	〃
۸۱۸	گل زمان	عبدالخلیق	〃	〃	〃
۸۱۹	سیدور خان	شیرین	مزدورکار	〃	〃
۸۲۰	محمد زمان	حبیب الله	〃	〃	〃
۸۲۱	نوروز	گل محمد	〃	〃	〃
۸۲۲	زینت	فردوس	〃	〃	〃
۸۲۳	علی محمد	ملک محمد	〃	〃	〃
۸۲۴	سید محمد	گل محمد	〃	〃	〃
۸۲۵	گل اکبر	میرزا خان	〃	〃	〃
۸۲۶	میر رسول	گل الرسول	مزدورکار	〃	〃
۸۲۷	داود خان	رحمت گل	〃	〃	〃
۸۲۸	محمد الرحمن	جان الله	〃	〃	〃
۸۲۹	بخت زرین	پرداول خان	متعلم	〃	〃
۸۳۰	محمد زرین	صاحب زرین	〃	〃	〃
۸۳۱	امان الله	میرزا خان	〃	〃	〃
۸۳۲	محمد مشتاق	فقیر محمد	〃	〃	〃
۸۳۳	فضل محمد	گل محمد	مزدورکار	〃	〃
۸۳۴	محمد یوسف	شاه جهان	〃	〃	〃
۸۳۵	رحمت گل	گلدین	〃	〃	〃

پورته قرار تفصیل له جدول ترتیب او لاسلیک دی –

[illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

شماره	شهرت		وظیفه	تاریخ	[illegible]
	اسم	ولد			
۶۳۶	عبدالحکیم	محمد علی	تخریبکار	۳۱/جو/۵۸	جمعه مبارک
۶۳۷	محمد ولی	حسین	تخریبکار	"	"
۶۳۸	گلدرحمن	ستردار	متعلم	"	"
۶۳۹	محمد شاه	نورمحمد	"	"	"
۶۴۰	محمد ترشل	گل نبی	"	"	"
۶۴۱	محمد ستردار	کمال خان	"	"	"
۶۴۲	نورمحمد	سعد خان	تخریبکار	"	"
۶۴۳	پیرمحمد	شاه محمد	دهقان	"	"
۶۴۴	گل جان	سید محمد	"	"	"
۶۴۵	گل زاده	نوروز	"	"	"
۶۴۶	محمد نادر	جمال الدین	"	"	"
۶۴۷	عبدالرحمن	نورالدین	"	"	"
۶۴۸	محمد	شاه محمود	"	"	"
۶۴۹	محمد رحیم	گل الرحیم	تخریبکار	"	"
۶۵۰	ذره‌الله	سیدالرحیم	"	"	"
۶۵۱	غلام حضرت	سلمان	"	"	"
۶۵۲	محمد کریم	عبدالملک	متعلم	"	"
۶۵۳	سید کریم	عبدالملک	"	"	"
۶۵۴	حبیب الله	نوروز	"	"	"
۶۵۵	انصارالله	نوروز	متعلم	"	"
۶۵۶	رحیم الدین	عمرخان	تخریبکار	"	"
۶۵۷	فقیرمحمد	عمرخان	تخریبکار	"	"
۶۵۸	شاه حیدالله	سمیع‌الله	دهقان	"	"
۶۵۹	محمد شاه	سمیع‌الله	"	"	"
۶۶۰	خوشحال	سمیع‌الله	"	"	"
۶۶۱	محمد ظهیر	عبدالعتیق	"	"	"
۶۶۲	زرولی	محمدالله	تخریبکار	"	"
۶۶۳	محمد نبی	محمدالله	"	"	"
۶۶۴	شمس الرحمن	نورالرحمن	"	"	"
۶۶۵	عبدالرحمن	نورالرحمن	"	"	"

د پورته قرار د شهیدانو جدول ترتیب او ثبت دی

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

شماره	شهرت: اسم	ولد	وظیفه	تاریخ	[illegible]
۱۶۶	رحمن الله	زرین ورفاتن	متعلم	۲۱/حمل/۵۸	جمیع قبار کره
۱۶۷	محمد الله	شیر محمد	متعلم	"	"
۱۶۸	رمان الله	محمد الله	تخریبکار	"	"
۱۶۹	عزیز رفیق	محمد رفیق	دهقان	"	"
۱۷۰	محمد رفیق	محمد رفیق	"	"	"
۱۷۱	صاحب جان	محمد جان	"	"	"
۱۷۳	ذبیح الله	نورزمان	"	"	"
۱۷۴	حبیب الله	محمد خالق	نجار	"	"
۱۷۴	عزیز الله	نور محمد	ملکیار	"	"
۱۷۵	ملنگ	حقیقت الله	دهقان	"	"
۱۷۶	جان محمد	گل محمد	تخریبکار	"	"
۱۷۷	حق گل	محمد گل	"	"	"
۱۷۸	شهید الله	آقا جان	"	"	"
۱۷۹	رحیم الله	یعقوب جان	"	"	"
۱۸۰	گل زمان	حضرت زمان	"	"	"
۱۸۲	صاحب محمد	پاچا زاده	"	"	"
۱۸۳	اسمعیل	محمد صدیق	"	"	"
۱۸۴	غلام محمد	بیگدر	"	"	"
۱۸۴	میر محمد	خانزاده	معلم	"	"
۱۸۵	پیر محمد	خانزاده	متعلم	"	"
۱۸۶	نور الرحمن	گل الرحمن	متعلم	"	"
۱۸۷	نعمت الله	جان بیگ	دهقان	"	"
۱۸۸	نعمت الله	جان سید	دهقان	"	"
۱۸۹	سید محمد	جان سید	دهقان	"	"
۱۹۰	رحمان جان	گل جان	تخریبکار	"	"
۱۹۲	حقیق محمد	نور محمد	تخریبکار	"	"
۱۹۳	امیر محمد	نور محمد	تخریبکار	"	"
۱۹۴	محمد ولی	سید رفیق	"	"	"
۱۹۴	عاشق الله	گل ولی	"	"	"
۱۹۵	گل نبی	گل ولی	متعلم	"	"

به لویه قرارگاه شهیدان تو جدول تحت دی —

[illegible signature]

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

(۱)

شمیره	نوم	د پلار نوم	وظیفه	تاریخ	ځای
۸۹۶	حمیدالله	مشروکی	بزگر	۱۳۵۸/حمل/۱۳	چغه سرای
۸۹۷	سربلند	محمدعلی	بزگر	〃	〃
۸۹۸	محمد عثمان	گل ید	بزگر	〃	〃
۸۹۹	محمد روز	عبدالرحیم	〃	〃	〃
۹۰۰	علی حیدر	گل خان	〃	〃	〃
۹۰۱	حبیب الله	محمد شعیب	〃	〃	〃
۹۰۲	شیر حبیب	گل حبیب	〃	〃	〃
۹۰۳	محمد غریب	گل حبیب	〃	〃	〃
۹۰۴	محمد یوسف	عالم خان	〃	〃	〃
۹۰۵	محمد قاسم	سید ولی	نجار	〃	〃
۹۰۶	حیات الله	فاروق	معلم	〃	〃
۹۰۷	فقیر محمد	بریالی	متعلم	〃	〃
۹۰۸	گل ید	اقبال	دهقان	〃	〃
۹۰۹	عتیق الله	سید کریم	باغوان	〃	〃
۹۱۰	محمد سرور	فردوس	متعلم	〃	〃
۹۱۱	گل رشید	میرزا خان	متعلم	〃	〃
۹۱۲	میر رحیم	زینت گل	دهقان	〃	〃
۹۱۳	نعمت الله	پاکیزه خان	بزگر	〃	〃
۹۱۴	محمد رشید	گل آمر	بزگر	〃	〃
۹۱۵	رحیم الله	گل آمر	〃	〃	〃
۹۱۶	یار محمد	صدیر	〃	〃	〃
۹۱۷	گل ید	صدیر	〃	〃	〃
۹۱۸	محمد نسیم	جمعه گل	معلم	〃	〃
۹۱۹	محمد حنیف	جمعه گل	متعلم	〃	〃
۹۲۰	محمد بشیر	ظهیر الله	متعلم	〃	〃
۹۲۱	قفل عیان	محمد عیان	دهقان	〃	〃
۹۲۲	گل زمان خان	طاهر خان	〃	〃	〃
۹۲۳	محمد زخان	طاهر خان	〃	〃	〃
۹۲۴	صاحب زاده	گل زاده	〃	〃	〃
۹۲۵	محمد رزاق	محمد نافز	دهقان	〃	〃

د [illegible] مرور د شهیدانو جدول مرتب او ثبت دی

[illegible] د ... شورای منشی

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

(۳)

جدول قتل عام دسته

شماره	شهرت: اسم	ولد	وظیفه	تاریخ	[illegible]
۹۲۶	غلام علی	رحمت گل	غریبکار	۳۰/حوت/۱۳۵۷	[illegible]
۹۲۷	محمد نور	رحمت گل	غریبکار	//	//
۹۲۸	غلام حبیب	نور محمد	غریبکار	//	//
۹۲۹	شیر حبیب	//	غریبکار	//	//
۹۳۰	جنت گل	//	متعلم	//	//
۹۳۱	خان محمد	//	متعلم	//	//
۹۳۲	گل محمد	//	دهقان	//	//
۹۳۳	نور محمد	سفید گل	دهقان	//	//
۹۳۴	رسم گل	گل زمان	معلم	//	//
۹۳۵	نوروز	محمد روز	متعلم	//	//
۹۳۶	فیروز	محمد روز	غریبکار	//	//
۹۳۷	ذبیح الحق	سردار	غریبکار	//	//
۹۳۸	انوار الحق	سردار	غریبکار	//	//
۹۳۹	مکرم خان	شیر زمین	متعلم	//	//
۹۴۰	محمد طارق	دلیار	معلم	//	//
۹۴۱	نور	نصرت	متعلم	//	//
۹۴۲	شیر محمد	سنگل محمد	نجار	//	//
۹۴۳	جان محمد	عبدالرحیم	آهنگر	//	//
۹۴۴	محمد یوسف	گل الرحیم	دهقان	//	//
۹۴۵	عبدالحنان	جاندار	دهقان	//	//
۹۴۶	عزیز الرحمن	جاندار	دهقان	//	//
۹۴۷	محبت گل	گل جان	غریبکار	//	//
۹۴۸	شاه ولی خان	گل جان	غریبکار	//	//
۹۴۹	گلزار جان	گل جان	غریبکار	//	//
۹۵۰	محمد حق	محمد عالم	غریبکار	//	//
۹۵۱	نوروز خان	محمد عالم	متعلم	//	//
۹۵۲	حاجی محمد	علی محمد	متعلم	//	//
۹۵۳	سخی محمد	مبارک	متعلم	//	//
۹۵۴	سکندر محمد	امیر محمد	غریبکار	//	//
۹۵۵	سبحان الله	محمد الله	غریبکار	//	//

تاییداً قرار شهیدانو جدول ترتیب او ثبت دی –

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

شماره	شهرت: اسم	ولد	وظیفه	تاریخ	توضیح
۹۵۶	یار محمد	سید محمد	غریبکار	۳۰/حمل/۱۳۵۸	جمع مبارکه
۹۵۷	تاج محمد	″	″	″	″
۹۵۸	خیر محمد	″	″	″	″
۹۵۹	شیرور	سبحان الله	غریبکار	″	″
۹۶۰	سمیع الله	پیر محمد	دهقان	″	″
۹۶۱	زوین الحق	داود	دهقان	″	″
۹۶۲	نور الحق	داود	″	″	″
۹۶۳	عزیز الحق	محمد صادق	معلم	″	″
۹۶۴	جابر الله	محمد عمر	دهقان	″	″
۹۶۵	روح الله	گل جان	معلم	″	″
۹۶۶	سعادت	گل زرین	متعلم	″	″
۹۶۷	ذبیح الله	یار محمد	گادیکار	″	″
۹۶۸	احسان الله	یار محمد	غریبکار	″	″
۹۶۹	نوروز	شیروزیر	″	″	″
۹۷۰	میر حکیم	شاه محمود	″	″	″
۹۷۱	محمد حکیم	شاه محمود	″	″	″
۹۷۲	عبدالرحمن	حبیب الرحمن	″	″	″
۹۷۳	عبدالصدیق	یار محمد	″	″	″
۹۷۴	ملنگ	محمد حسن	″	″	″
۹۷۵	وزیر محمد	حفیظ الله	″	″	″
۹۷۶	شیر محمد	میر علم	دهقان	″	″
۹۷۷	محمد یعقوب	برکت الله	غریبکار	″	″
۹۷۸	آمین الله	شاه ولی الحق	دهقان	″	″
۹۷۹	عبدالرحیم	گل مروش	غریبکار	″	″
۹۸۰	جانان	نادر علی	″	″	″
۹۸۱	محمد نبی	سید نبی	″	″	″
۹۸۲	عبدالغفور	سید جان	″	″	″
۹۸۳	فضل علی	نادر جان	معلم	″	″
۹۸۴	حاضر	گل ادا	غریبکار	″	″
۹۸۵	حنیف الله	سید الله	غریبکار	″	″

مراتب فوق را در شهیدانو جدول ترتیب ارسال شد

— جمع آوری و شورای محلی —

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

دران

شماره	شهرت: اسم	شهرت: ولد	وظیفه	تاریخ	نوع جرم
۹۸۶	زر محمد	شمس الحق	[illegible]	۲۱/حوت/۱۳۵۷	جمعیت اسلامی کنر
۹۸۷	تاج محمد	نور الحق	"	"	"
۹۸۸	محمد طارق	عنایت الله	"	"	"
۹۸۹	ملنگ	شیر محمد	"	"	"
۹۹۰	[illegible]	شاه قیصر	متعلم	"	"
۹۹۱	راحت الله	محمود	متعلم	"	"
۹۹۲	کریم الله	محمود	دهقان	"	"
۹۹۳	طاهر خان	محمود شاه	نجار	مجاهد	"
۹۹۴	فضل اکبر	جاندار علی	دهقان	"	"
۹۹۵	شیر اکبر	پیر محمد	[illegible]	"	"
۹۹۶	شمس الدین	غلام اکبر	محمد نبی	"	"
۹۹۷	حفیظ شاه	جمیل خان	[illegible]	"	"
۹۹۸	محمد عمر	[illegible]	[illegible]	"	"
۹۹۹	محمد رفیق	شمس الحق	پیر حسن	"	"
۱۰۰۰	اکبر خان	محمد رفیق	یعقوب خان	"	"
۱۰۰۱	محمد کریم	نور زمان	شاه محمود	"	"
۱۰۰۲	پیر محمد	رحمت	محمد خان	"	"
۱۰۰۳	سید احمد خان	صالح محمد	محمد نادر	"	"
۱۰۰۴	جمعه محمد	بابر شاه	مستقیم زرخان	"	"
۱۰۰۵	سید محمد	علی محمد	محمد حکیم	"	"
۱۰۰۶	عنایت الدین	شمس الله	"	"	"
۱۰۰۷	محمد ادریس	"	"	"	"
۱۰۰۸	نظام الدین	"	دهقان	"	"
۱۰۰۹	محصل خان		دهقان	"	"
۱۰۱۰	حبیب الله	عبد الملک	[illegible]	"	"
۱۰۱۱	داود محمد	عبد الحق	معلم	"	"
۱۰۱۲	عزیز الرحمن	حفیظ الله	[illegible]	"	"
۱۰۱۳	حق الله	عتیق الله	[illegible]	"	"
۱۰۱۴	[illegible]	عاشق محمد	مستور خان	"	"
۱۰۱۵	معتصم	کوچی	عالم خان		

[illegible] قرار [illegible] جدول ترتیب [illegible]

[illegible signature]

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

شماره	شهرت: اسم	ولد	نوع وظیفه	تاریخ	[illegible]
۱۰۱۶	رحیم الله	تاج محمد	بزگر	۳۱/حمل/۱۳۵۸	[illegible]
۱۰۱۷	جاندار	خان محمد	//	//	//
۱۰۱۸	اقبال	پائنده خان	//	//	//
۱۰۱۹	محمد رفیق	شاه محمود	//	//	//
۱۰۲۰	نرگس	نورالحق	//	//	//
۱۰۲۱	محمد سالم	عالم خان	//	//	//
۱۰۲۲	سید حیدر	ایشق الحق	//	//	//
۱۰۲۳	آق محمد	شیر محمد	//	//	//
۱۰۲۴	شفیق الرحمن	رفیق محمد	//	//	//
۱۰۲۵	جنت علی خان	[illegible]	//	//	//
۱۰۲۶	وحید الله	شاه زمان	//	//	//
۱۰۲۷	ضابط	محمد رفیق	متعلم	//	//
۱۰۲۸	ملک چمن	آق محمد	//	//	//
۱۰۲۹	سید محمد	ملا محمد	//	//	//
۱۰۳۰	آق زرین	محمد رفیق	//	//	//
۱۰۳۱	[illegible]	جان محمد	//	//	//
۱۰۳۲	مشفق محمد	نورالحق	معلم	//	//
۱۰۳۳	[illegible]	ظفر خان	معلم	//	//
۱۰۳۴	سید رحمت	رحمت گل	//	//	//
۱۰۳۵	محمد رفیق	جبار خان	بزگر	//	//
۱۰۳۶	[illegible]	نورالله	//	//	//
۱۰۳۷	[illegible]	[illegible]	//	//	//
۱۰۳۸	آق ایش	جانان	//	//	//
۱۰۳۹	شاه تیمور	محمد ظفر	//	//	//
۱۰۴۰	عزیز محمد	آق محمد	//	//	//
۱۰۴۱	شاه [illegible]	عزیز محمد	//	//	//
۱۰۴۲	شیر روز	آق روز	//	//	//
۱۰۴۳	محمد صدیق	جان ولی	//	//	//
۱۰۴۴	[illegible]	عالم خان	//	//	//
۱۰۴۵	پرویز	سلطان محمد	//	//	//

تصدیق قرار [illegible] جدول ترتیب و امضا [illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

ردیف	نام و شهرت: نام	نام و شهرت: ولد	نوع فعالیت	تاریخ	روز
۱۰۴۶	محمد اکبر	ولد سید عبدالرحیم	غریبکار	۱/ ثور ۱۳۵۸	جمعه مبارک
۱۰۴۷	زاهدالله	//	متعلم	//	//
۱۰۴۸	خیرالله	//	مامور دولت	//	//
۱۰۴۹	خان محمد	گل خان	غریبکار	//	//
۱۰۵۰	گل محمد	امان الله	//	//	//
۱۰۵۱	رحیم الله	//	//	//	//
۱۰۵۲	محمد شاه	//	//	//	//
۱۰۵۳	جیروش	یار محمد	//	//	//
۱۰۵۴	رحمت الله	یار عزیز	//	//	//
۱۰۵۵	حشمت الله	گل حیدر خان	//	//	//
۱۰۵۶	حمیدالله	فاروق	متعلم	//	//
۱۰۵۷	فیروز خان	محمد خان	غریبکار	//	//
۱۰۵۸	جاندار	لیوالی	غریبکار	//	//
۱۰۵۹	حفیظ الله	ننگیالی	دهقان	//	//
۱۰۶۰	گل رسول	شاه ولی	//	//	//
۱۰۶۱	خیبر جان	محمد ولی	//	//	//
۱۰۶۲	محمود خان	گلاب خان	نجار	//	//
۱۰۶۳	محمود خان	زیارت گل	گلیمکار	//	//
۱۰۶۴	عزت الله	مرجان الله	//	//	//
۱۰۶۵	سمیع الله	پیر محمد	نجار	//	//
۱۰۶۶	شیر محمد	//	غریبکار	//	//
۱۰۶۷	فضل اکبر	عبدالقیوم	متعلم	//	//
۱۰۶۸	عبدالحق	شاه محمد	متعلم	//	//
۱۰۶۹	ایوب	محمد علی	متعلم	//	//
۱۰۷۰	محمد علی	محمد علی	غریبکار	//	//
۱۰۷۱	زبیر گل	بالی خان	غریبکار	//	//
۱۰۷۲	شاه محمد	مرجان شاه	دهقان	//	//
۱۰۷۳	عبدالغفار	قدم خان	دهقان	//	//
۱۰۷۴	محمد اشرف	گل ولی	غریبکار	//	//
۱۰۷۵	سید رحمان	گل شاه علی	غریبکار	//	//

به صورت قرار در گزارش عملی دستگیر شده‌اند جدول جهت درج

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان دهشت عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

۳۱/حمل/۱۳۵۸ ورق (۷)

شماره	شهرت: اسم	شهرت: ولد	وظیفه	تاریخ	نوع جرم	ملاحظات
۱۰۷۶	عبدالحق	سیدرسول	غریبکار	۱/حوت/۱۳۵۷	جبهه مبارکه	
۱۰۷۷	عبدالرحمن	پیرداود	متعلم	″	″	
۱۰۷۸	سعدالله	میرعلی خان	″	″	″	
۱۰۷۹	محمدالله	محمد اکرم	″	″	″	
۱۰۸۰	عزیز محمد	″	دهقان	″	″	
۱۰۸۱	سمیع الله	″	″	″	″	
۱۰۸۲	نور محمد	″	″	″	″	
۱۰۸۳	محصل	شیرولی	″	″	″	
۱۰۸۴	نظام الدین	شیرولی	نجار	″	″	
۱۰۸۵	غلام محمد	میرزا خان	دهقان	″	″	
۱۰۸۶	محمد طاهر	شاه خوشه	دهقان	″	″	
۱۰۸۷	سید محمد	یار محمد	دهقان	″	″	
۱۰۸۸	عبدالفتاح	حاجی محمد	غریبکار	″	″	
۱۰۸۹	شمس محمد	شیر محمد	غریبکار	″	″	
۱۰۹۰	محمد صدیق	محمد اکبر	غریبکار	″	″	
۱۰۹۱	ذبیح الله	شاه فقیر	″	″	″	
۱۰۹۲	نصرت الله	شاه گل	″	″	″	
۱۰۹۳	مصباح الدین	میرعلی	″	″	″	
۱۰۹۴	قیام الدین	شیرین	دهقان	″	″	
۱۰۹۵	فضل مولا	شیرین	دهقان	″	″	
۱۰۹۶	واحد اکبر	کاکو خان	غریبکار	″	″	
۱۰۹۷	حیدر خان	نیاز محمد	″	″	″	
۱۰۹۸	ماتو خان	شکرالله	″	″	″	
۱۰۹۹	مساق	شکرالله	″	″	″	
۱۱۰۰	شاه محمد	نسیم خان	″	″	″	
۱۱۰۱	شاه ولی	محمد خان	غریبکار	″	″	
۱۱۰۲	محمد خان	خوارو	متعلم	″		
۱۱۰۳	شیرور	یار محمد	متعلم	۱/حوت/۱۳۵۷	جبهه مبارکه	
۱۱۰۴	شیرزمان	گل خان	غریبکار	″	″	
۱۱۰۵	مصباح الدین	سید علی	غریبکار	″	″	

به لیست فوق قرار ذکر کیفیت [illegible] اشخاص جدول تحت دید [illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library
لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
www.hambastagi.org

شال ۳۱/حمل/[illegible] [illegible] ورق (۱)

نمبر مسلسل	شهرت: اسم	ولد	وظیفه	تاریخ	جرم	[illegible]
۱۱۰۶	حق نواز	دکور خان	متعلم	۲۱/حمل/۱۳۵۷	جبهه مبارز	
۱۱۰۷	شاه محمود	رحمن الله	غریبکار	〃	〃	
۱۱۰۸	گل زمان	محمد رفیق	〃	〃	〃	
۱۱۰۹	محمد رفیق	رحیم الدین	〃	〃	〃	
۱۱۱۰	محمد رسول	پاچا نواز خان	〃	〃	〃	
۱۱۱۱	حاجی زاده	گل زاده	〃	〃	〃	
۱۱۱۲	امیر زاده	محمد رفیق	〃	〃	〃	
۱۱۱۳	محمد رفیق	پاچا زاده	〃	۲۱/حمل/۱۳۵۷	جبهه مبارز	
۱۱۱۴	محمد حسن	پاچا زاده	دهقان	〃	〃	
۱۱۱۵	جانان	امیر محمد	دهقان	〃	〃	
۱۱۱۶	عبدالرزاق	محمد اکبر	کسبکار	〃	〃	
۱۱۱۷	محمد یونس	محمد خان	دهقان	〃	〃	
۱۱۱۸	شاه فقیر	میرزمان خان	〃	〃	〃	
۱۱۱۹	گل خان	رحیم الله	〃	〃	〃	
۱۱۲۰	حمدالله	میر افضل	〃	〃	〃	
۱۱۲۱	یار ولی	شاه محمود	غریبکار	〃	〃	
۱۱۲۲	سید ولی	محمود خان	〃	〃	〃	
۱۱۲۳	میرحسن	میر سلیمان	〃	〃	〃 〃	
۱۱۲۴	صالح محمد	نیازی	متعلم	۲۱/حمل/۱۳۵۷	جبهه مبارز	
۱۱۲۵	سید محمد	گل اکبر	〃	〃	〃	
۱۱۲۶	عاشق الله	مشرف	دهقان	〃	〃	
۱۱۲۷	میر احمد	نور محمد	دهقان	〃	〃	
۱۱۲۸	خانشته	نور محمد	〃	〃	〃	
۱۱۲۹	محمد رفیع	حضرت محمد	〃	〃	〃	
۱۱۳۰	محمد سلیم	جان محمد	〃	〃	〃	
۱۱۳۱	عزت الله	صبور خان	غریبکار	〃	〃	
۱۱۳۲	زمان خان	میر علی	〃	〃	〃	
۱۱۳۳	میرحسن	شاه ولی	〃	〃	〃	
۱۱۳۴	فقیر محمد	محمد حنیف	〃	〃	〃	
۱۱۳۵	محمد امیر	جان داد	دهقان	۲۱/حمل/۱۳۵۷	جبهه مبارز	

[illegible] جدول صحت [illegible]

[illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

بابت سال ۱۳۵۸ ـ ۳۱ حمل ۱۳۵۸ ورق ۴۰

ملاحظات	جرم	تاریخ	نمبر تذکره	ولد	اسم	شماره
	جبهه مبارزه	۳۱/حمل/۱۳۵۸			محمد شیر خان	۱۱۶۶
	//	//			باوزم	۱۱۶۷
	//	//			نظام الدین	۱۱۶۸
	//	//			محمد حق	۱۱۶۹
	//	//			ثناء الله	۱۱۷۰
	//	//			مفتاح الدین	۱۱۷۱
	//	//			شید عالم	۱۱۷۲
	//	//			گل محمد	۱۱۷۳
	//	//			نوروز خان	۱۱۷۴
	جبهه مبارزه	۳۱/حمل/۱۳۵۸			امان الله	۱۱۷۵
	//	//			حیدر	۱۱۷۶
	//	//			محمد حکیم	۱۱۷۷
	//	//			نور الحق	۱۱۷۸
	//	//			حضرت علی	۱۱۷۹
	//	//			منصور خان	۱۱۸۰
	//	//			داد محمد	۱۱۸۱
	//	//			خان قمر	۱۱۸۲
	//	//			عبدالوکیل	۱۱۸۳
	جبهه مبارزه	۳۱/حمل/۱۳۵۸			عبدالولی	۱۱۸۴
	//	//			محمد زمان	۱۱۸۵
	//	//			محمد عارف	۱۱۸۶
	//	//			ملنگ	۱۱۸۷
	//	//			عبدالرسول	۱۱۸۸
	//	//			سید حکیم	۱۱۸۹
	//	//			فضل الله	۱۱۹۰
	//	//			شیر الرحیم	۱۱۹۱
	//	//			پیر علی	۱۱۹۲
	//	//			عصمت الله	۱۱۹۳
	//	//			شاه رفیق	۱۱۹۴
	جبهه مبارزه	۳۱/حمل/۱۳۵۸			گل میراک	۱۱۹۵

[illegible]

[illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
کتاب همبستگی
www.hambastagi.org

سال ۲۱/حمل/۱۳۵۸ [illegible]

شماره	اسم (شهرت)	ولد (شهرت)	وظیفه	تاریخ	محل
۱۱۳۶	آخندزاده	گل جان	غریبکار	۲۱/حمل/۱۳۵۸	جمعه مبارکه
۱۱۳۷	سلطان جان	گلزار	غریبکار	〃	〃
۱۱۳۸	میرزا محمد	علی رحمن	〃	〃	〃
۱۱۳۹	محمد سلیم	محمود الرحمن	〃	〃	〃
۱۱۴۰	صدیق آکه	میرزاور خان	〃	〃	〃
۱۱۴۱	عبدالرحمن	رحیم آکه	〃	〃	〃
۱۱۴۲	ضیاء الرحمن	آغا محمد	متعلم	〃	〃
۱۱۴۳	شمس الرحمن	بشیر محمد	〃	〃	〃
۱۱۴۴	فضل ولی	غلام ربانی	〃	〃	〃
۱۱۴۵	حبیب الرحمن	عبدالملک	دهقان	〃	〃
۱۱۴۶	سردار	عبدالحق	دهقان	〃	〃
۱۱۴۷	محمد قابل	وحدت الله	گلکار	۲۱/حمل/۱۳۵۸	جمعه مبارکه
۱۱۴۸	رحمان جان	عالم گل	دهقان	〃	〃
۱۱۴۹	فضل الرحمن	سعید الرحمن	دهقان	〃	〃
۱۱۵۰	میرزا محمد	حاجی ترخی	〃	〃	〃
۱۱۵۱	تاجر خان	درویش	〃	〃	〃
۱۱۵۲	محمد شفا	سردار	〃	〃	〃
۱۱۵۳	زبیر اعظم خان	محمد عالم	غریبکار	〃	〃
۱۱۵۴	عالم زیب	زینت گل	〃	〃	〃
۱۱۵۵	محمد شعیب	شهسوار	〃	〃	〃
۱۱۵۶	جان ولی	بادام گل	دهقان	۲۱/حمل/۱۳۵۸	جمعه مبارکه
۱۱۵۷	وحید الله	بادام	متعلم	〃	〃
۱۱۵۸	فردوس	محمد نبی	متعلم	〃	〃
۱۱۵۹	شهسوار	فیروز خان	〃	〃	〃
۱۱۶۰	سیستون	رحمن	دهقان	〃	〃
۱۱۶۱	کاجران	محمد حلیم	دهقان	〃	〃
۱۱۶۲	جمشید	حضرت جان	غریبکار	〃	〃
۱۱۶۳	ملا محمد	شید گلاب	مامور دولت	〃	〃
۱۱۶۴	پیر محمد	محمد یاسین	دهقان	〃	〃
۱۱۶۵	شیرزمان	گل زرش	دهقان	۲۱/حمل/۱۳۵۸	جمعه مبارکه

سه ورقه فوق را [illegible] دستخط [illegible] جدول [illegible]

[illegible] ۲ ۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

[illegible] بابت سال ۳۱/حمل/۱۳۵۸ هوتی ورق د ۴۱

شماره	شهرت: اسم	شهرت: ولدیت	وظیفه	تاریخ	نوع جرم
۱۱۹۶	محمد آغا جان	محمد شفیق	دهقان	۳۱/حمل/۱۳۵۸	جمع مبارکه
۱۱۹۷	محمد لطیف	محمد	″	″	″
۱۱۹۸	محمد ظریف	شیر جان	″	″	″
۱۱۹۹	شیر ولی	محمد ظاهر	″	″	″
۱۲۰۰	شیر گل	فقیر محمد	″	″	″
۱۲۰۱	رحمت گل	نور الله	″	″	″
۱۲۰۲	محمد	رحمن	غریبکار	″	″
۱۲۰۳	شیر دل	محب جان	″	″	″
۱۲۰۴	امین جان	شینواری	″	″	″
۱۲۰۵	شیر دل	محمد نور	دهقان	″	″
۱۲۰۶	عبدالحق	سید گل	″	۳۱/حمل/۱۳۵۸	جمع مبارکه
۱۲۰۷	عبدالغنی	محمد شاه	″	″	″
۱۲۰۸	محمد نبی	″	متعلم	″	″
۱۲۰۹	جان آغا	کامل جان	متعلم	″	″
۱۲۱۰	ولی محمد	محمد اقبال	متعلم	″	″
۱۲۱۱	یار محمد	محرم خان	دهقان	″	″
۱۲۱۲	جر محمد	سید کریم	″	″	″
۱۲۱۳	شاه ولی	گل ولی	″	″	″
۱۲۱۴	رمضان	مشرف خان	″	″	″
۱۲۱۵	عتیق الله	عبدالمتین	دهقان	۳۱/حمل/۱۳۵۸	جمع مبارکه
۱۲۱۶	شفاء الله	عبدالرزاق	″	″	″
۱۲۱۷	غریب	قلندر خان	″	″	″
۱۲۱۸	عزت الله	محمد کریم خان	غریبکار	″	″
۱۲۱۹	محمد جان	دلاور	″	″	″
۱۲۲۰	حبیب الله	مختار	″	″	″
۱۲۲۱	سید شریف	آغا شریف	″	″	″
۱۲۲۲	دلبر	محمد زر خان	″	″	″
۱۲۲۳	محمد عیسی	محمد زر خان	″	″	″
۱۲۲۴	سلطان محمد	فضل	″	″	″
۱۲۲۵	کریم الله	محمد یاسین	غریبکار	۳۱/حمل/۱۳۵۸	جمع مبارکه

[illegible] جدول [illegible]

شورای عمومی [illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
حزب همبستگی افغانستان
www.hambastagi.org

جدول قتل عام دسته جمعی قریه کرهاله سپهیدالو کنر بابت سال ۳۱/حمل/۱۳۵۸ ورق ۲۲

شماره	شهرت: اسم	شهرت: ولد	وظیفه	تاریخ	جرم	ملاحظات
۱۲۲۶	عبدالغفار	یار جان	غریبکار	۳۱/حمل/۱۳۵۸	جمع مبارکه	
۱۲۲۷	گل جان	محمد جان	//	//	//	
۱۲۲۸	عبدالقدیر	نوروز خان	//	//	//	
۱۲۲۹	جان محمد	سید حبیب	//	//	//	
۱۲۳۰	خان محمد	سید حبیب	//	//	//	
۱۲۳۱	شیر محمد	صالح محمد	دهقان	//	//	
۱۲۳۲	عبدالولی	سید ولی	//	//	//	
۱۲۳۳	مسجد خان	میرزا جان	//	//	//	
۱۲۳۴	مطیع الله	باورگل خان	//	//	//	
۱۲۳۵	حضرت الله	محمد یوسف	//	//	//	
۱۲۳۶	عبدالخالق	شیر ولی	//	//	//	
۱۲۳۷	میا جان	شیر ولی	//	۳۱/حمل/۱۳۵۸	جمع مبارکه	
۱۲۳۸	رشید محمد	گل محمد	دهقان	//	//	
۱۲۳۹	زرغون جان	سید والی	//	//	//	
۱۲۴۰	رحمت الله	گل زمان	//	//	//	
۱۲۴۱	گل رشید	گل زمان	مستری	//	//	
۱۲۴۲	شیر زمان	فیروز خان	//	//	//	
۱۲۴۳	ناز خان	حضرت گل	//	//	//	
۱۲۴۴	فقیر محمد	حضرت گل	دهقان	//	//	
۱۲۴۵	علی محمد	عبدالمنان	//	۳۱/حمل/۱۳۵۸	جمع مبارکه	
۱۲۴۶	شاه محمود	روح الله	//	//	//	
۱۲۴۷	عزیز الله	محمد حاجی	//	//	//	
۱۲۴۸	شفیق الله	سید باز	غریبکار	//	//	
۱۲۴۹	عتیق الرحمن	شیر داد	//	//	//	
۱۲۵۰	علی اکبر	جان محمد	//	//	//	
۱۲۵۱	عزت الله	پیر باش	//	//	//	
۱۲۵۲	شاه فقیر	گل فقیر	//	//	//	
۱۲۵۳	محمد زمان	عتیق الرحمن	//	//	//	
۱۲۵۴	محمد قریش	محمد صادق	دهقان	//	//	
۱۲۵۵	عبدالقدوس	محمد سلیم	دهقان	۳۱/حمل/۱۳۵۸	جمع مبارکه	

دیگر از قریه سپهیدالو جدول ختم شد

[signature]

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیست قربانیان قتل عام کراله در کنر
www.hambastagi.org

جدول قتل عام و دسته جمعی قریه کراله ... بابت سال ۱۳۵۸ ... [illegible]

[illegible]	جرم	تاریخ	شغل	ولدیت	اسم	نمبر
	جمعه مبارک	۲۳/حمل/۱۳۵۸	متعلم	یار محمد	محبت خان	۱۲۵۶
	〃	〃	〃	سید محمد	عبدالاکبر خان	۱۲۵۷
	〃	〃	دهقان	یار رسول	عبدالاکبر خان	۱۲۵۸
	〃	〃	〃	جانان	اکرام الله	۱۲۵۹
	〃	〃	〃	عبدالوکیل	رحمت الله	۱۲۶۰

[illegible] ۱۲۶۰ [illegible]
[illegible] ۲۳/حمل/۱۳۵۸ [illegible]
[illegible]
۱۲۶۰ [illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد غازی چوپان، برول، دیر کال ۱۹۸۴م

چپ خوانه پوهاند سلام عظیمي، پروفیسر عبدالرسول امین، لیکوال (شاه محمود میاخیل)، د کابل پوهنتون استاد پوهاند جلال، او تاج محمد اکبر، کال ۱۹۹۰ م، سوات

غازي میرزمانخان: د زماني ویپ پاڼې نه په مننې

کشمیر خان، د جولای په ۲۴مه نیټه، کال ۲۰۱٦م په پیښور کې د مریضي له امله وفات شو (عکس د فیسبوک نه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دښي خوانه د ليکوال پلار سيد محمود حسرت او د مومندو مشهوره مشر، ليکوال او شاعر سيال ميراجان، کال ۱۹۷۷م، پېښور

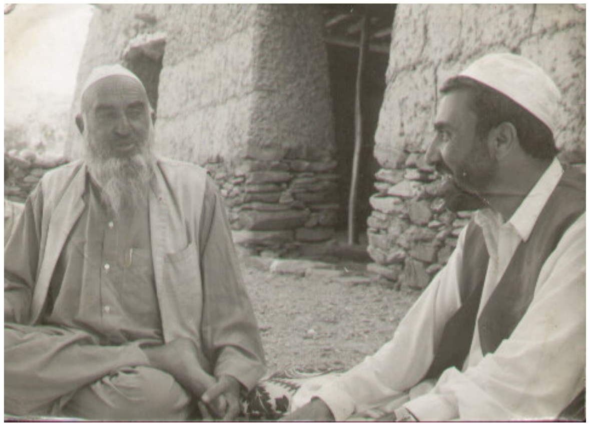

دبرکاشکوټ نامتو مشر حاجي سيف الدين او ليکوال، کال ۱۹۹۵ م، برکاشکوټ، ښيوه

ليکوال: کله چې د کونړ ولايت په کال ۱۹۹۰م کې دکابل د حکومت له خوا تخليه شو نو په سلوګونو دا ډول ټانګونه او موټرې پاتي شوی وی چې وروسته ټول کباړ شو

دFigure ۱ چپې خوا نه: ليکوال، د ګنجګل ملک محمد ميران، د وټه پور حاجي محمد اسلام، حاجي رئيس خان د ګنجګل او حاجي فضل اکبر چې په معاون حاجي شهرت لري، مارچ ۲۰۱۶م

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکوال د مجاهدینو سره: ګنجګل، د سرکاڼو سیمه، کال ۱۹۹۰م

مولوی جمیل الرحمن: د یو ټوپ نه دا عکس راخستل شوی دی، نیټه د عکس اخستلو نه ده معلومه

ملک زرین د اسمار، د پژواک خبري اژانس د ویپ پاڼې نه په مننه

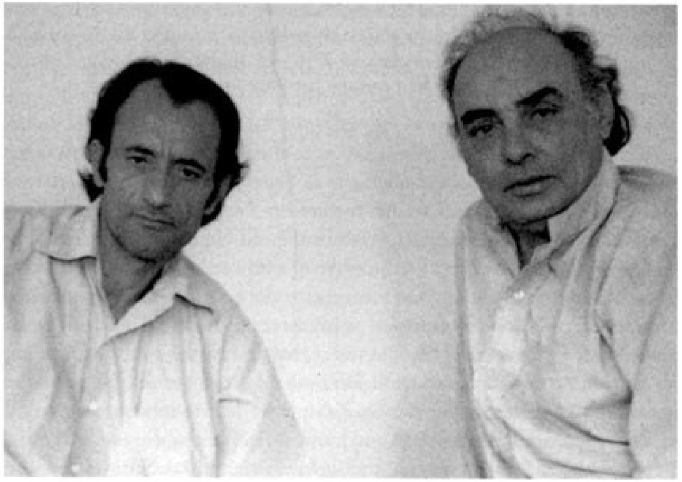

د ښي خوانه پوهاند ډاکټر بهاوالدین مجروح او وکیل سمیع الله ساپي، ۱۹۸۰م کال اکتوبر میاشت، دطالبانو نه د مخه کتاب نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

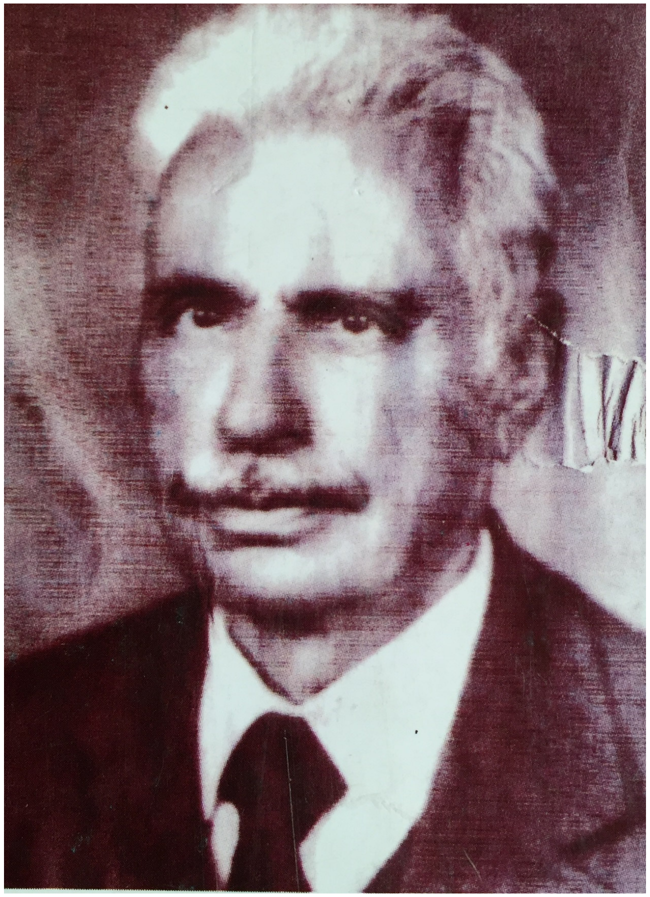

سید شمس الدین مجروح: د سرگذشت من د کتاب د پوښتي نه

لیکوال کله چې د کورنیو چارو وزارت معین و، خاص کونړ کې په خپل کلي کې د کورنیو چارو د وزارت د پولسو د عمومي رئیس هارون آصفي او د خاص کونړ مشرانو سره: کال ۲۰۰۴

لیکوال په خاص کونړ کې په خپله دیره کې د خاص کونړ د سیمي مشرانو سره: کال ۲۰۰۴ م

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليکوال او ډاکتر کبير ستوري

ليکوال د ډاکتر کبير ستوری په جنازه کې: کال ۲۰۰٦م، خاص کونړ، د تنر کلی اوس په همدغه ځای ليکوال د شاه محمود مياخېل فرهنګي او ټولنيز مرکز جوړ کړی دی.

ليکوال د خاص کونړ ولسوالي د منګوال د ليسي د استادانو سره: کال ۲۰۰٦م

ليکوال او پوهاند اسمعيل يون په اسمار کې د سخي مشوانې سره، کال ۲۰۰۲م، د بېړنۍ لوی جرګې د ټاکنو په مهال، چې اوس په کې ليکوال د شاه محمود مياخېل فرهنګي او ټولنيز مرکز جوړ کړی دی.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library